

Európsky výbor
regiónov

Výročná správa EÚ
za rok 2023

Stav regiónov a miest za rok 2023

#SOTEULocal

Fotografie na titulnej strane

© Xavier Lorenzo / stokkete / JackF / creativenature.nl / TTstudio / Tymoshchuk / michaeljung / Eugenio Marongiu / Patryk Kosmider / Nicolas Dieppedalle / Vladimir Arndt / JackF / C.Castilla / aapsky - stock.adobe.com

Vyhlasenie o odmietnutí zodpovednosti: Táto publikácia bola strojovo preložená pomocou systému eTranslation Európskej komisie, a nie profesionálnym prekladateľom.

Výročná správa EÚ za rok 2023 o stave regiónov a miest

ZVLÁDANIE KRÍZ, PRINÁŠANIE RIEŠENÍ, BUDOVANIE BUDÚCNOSTI

Vyhlasenie o odmietnutí zodpovednosti:

Túto správu vypracovali zamestnanci administratívy Európskeho výboru regiónov a vyjadrené názory nemusia nevyhnutne predstavovať názory Európskeho výboru regiónov. Vynaložilo sa maximálne úsilie na poskytnutie presných a úplných informácií, Európsky výbor regiónov však nemôže zaručiť túto presnosť a nenesie zodpovednosť za obsah tejto správy. Okrem toho niektoré údaje vrátane grafov a máp sa nevzťahujú na všetky členské štáty alebo všetky regióny Európskej únie.

Obsahová tabuľka

Predslove	3
Hlavné body a odporúčania	5
Kapitola I – Regióny a mestá, ktoré zvládajú krízy	15
A. Ukrajina: Vysídlené osoby, udržateľná obnova, cesta k integrácii do EÚ	16
B. Energetická kríza	25
C. Klimatické katastrofy.....	33
D. Bezpečnosť potravín.....	43
E. Sociálne nerovnosti a demografické zmeny	49
Kapitola II – Regióny a mestá ako aktéri udržateľného rozvoja a súdržnosti	58
A. Európska zelená dohoda a ciele udržateľného rozvoja.....	59
B. Digitálna transformácia a odolnosť	69
C. Hodnota súdržnosti	75
D. Vykonávanie Mechanizmu na podporu obnovy a odolnosti	83
E. Jednotný trh a priemyselná transformácia	89
F. Program pre vidiek – nezabudnúť na žiadne miesto.....	100
G. Zručnosti ľudí – na nikoho nezabudnúť	113
Kapitola III – Regióny a mestá, ktoré formujú budúcnosť Európy	124
A. Európska demokracia.....	125
B. Budúce partnerstvá v oblasti rozširovania a susedstva.....	132
Prílohy	136
A. Zoznam skratiek.....	136
B. Tabuľka čísel	138

Predslove

Rok 2023 bol rokom výziev a kríz pre všetky regióny a mestá v celej Európskej únii, ale aj rokom plného záväzku viac ako milióna volených zástupcov v radniciach a regionálnych parlamentoch s cieľom poskytnúť svojim občanom konkrétne a konkrétne riešenia. Vzhľadom na nadchádzajúce voľby do Európskeho parlamentu táto správa poskytuje čitateľom témy, ktoré budú dôležité v mestách a regiónoch, kde budú občania hlasovať. Ako keby sa v roku 2023 pod lupou ukázalo, kde naša Európska únia potrebuje nájsť spoločné odpovede, lepšie riešenia a oblasti, v ktorých je potrebné posilniť našu spoluprácu.

Na Ukrajine vojna, ktorú priviedlo Rusko, stále zúri, prináša ničenie a núti milióny ľudí preč od svojich domovov. Od prvého dňa otvorili európske regióny a mestá svoje brány a poskytli ochranu Ukrajincom, ktorých jadrom sú základné služby. Tie isté regióny a mestá sa tiež pripravujú na pomoc s úsilím o obnovu a sprevádzajú ukrajinské miestne a regionálne orgány na ceste k mieru a členstvu v EÚ – spolu s ostatnými kandidátskymi krajinami.

Sociálne a hospodárske dôsledky vojny spolu s prebiehajúcimi krízami majú veľkú váhu na pleciach európskych domácností. Klimatická kríza je všade, každý deň, preberá životy prírodnými katastrofami a zatažuje naše hospodárstva. Kľúčovou úlohou bolo zabezpečiť našu energetickú a potravinovú bezpečnosť, keďže milióny Európanov boli a stále nie sú schopné udržať svoj dom v teple alebo dať jedlo na stôl.

Bez ohľadu na rozsah výziev, ktorým čelíme, sme odhodlaní na nikoho nezabudnúť a udržať našu sociálnu štruktúru silnú.

Z týchto kríz môžeme vyjsť silnejší len so záväzkom zabezpečiť pokrok a blahobyt našich občanov. Preto sa regióny a mestá v plnej miere pustili do zelenej a digitálnej transformácie a transformovali naše spoločnosti ako kľúčoví aktéri programu udržateľného rozvoja.

Ústredným prvkom tejto štrukturálnej a dlhodobej transformácie je politika súdržnosti, hlavná investičná politika v EÚ s cieľom pomôcť regiónom a mestám zabezpečiť lepšiu budúcnosť a uvoľniť ich potenciál bez ohľadu na to, či ide o mestské alebo vidiecke, centrálné alebo okrajové, priemyselné centrá alebo dokonca najvzdialenejšie regióny, ako je môj domovský región Azory. Opäť, keď navrhujeme politiky a investície do budúcnosti, nikto a nikde nezostane naším kompasom.

Nakoniec, každá transformácia, ktorá je orientovaná na ľudí, si vyžaduje zapojenie ľudí. Miestni a regionálni lídri majú od svojich občanov najvyšší stupeň dôvery, a preto pri pohľade na budúcnosť Európskej únie môžeme len posilniť legitímnu úlohu regiónov a miest v architektúre EÚ, aby sa stala efektívnejšou, pevnejšou a bližšie k ľuďom.

Výročná správa EÚ o stave regiónov a miest za rok 2023 je hlavnou publikáciou Európskeho výboru regiónov vrátane jeho výročného regionálneho a miestneho barometra vypracovaného v partnerstve s IPSOS. Rozpráva príbehy o neuveriteľnej sile a angažovanosti miestnych a regionálnych orgánov v Európe.

Chcel by som poďakovať všetkým prispievateľom k tejto správe, predovšetkým všetkým regionálnym a miestnym lídrom, ktorí zabezpečujú, aby Európu tvorili všetci a všetci.

Vasco Alves Cordeiro, predseda Európskeho výboru regiónov

Hlavné body a odporúčania

Regióny a mestá, ktoré zvládajú krízy

Solidarita s Ukrajinou

- I. *Pokračovať v podpore Ukrajiny a posilňovať ju prostredníctvom partnerstva s regiónmi a mestami EÚ v záujme obnovy a reformy.*

Ruská vojna proti Ukrajine spôsobila bezprecedentný prílev vysídlených osôb, čo postihlo mestá a regióny v EÚ nerovnomerne. Regióny a mestá v EÚ poskytujú ukrajinským mestám a regiónom priamu humanitárnu pomoc a rozvíjajú projekty a partnerstvá na pomoc pri ich budúcej obnove. Napriek napätým zdrojom sa miestne orgány zamerali nielen na núdzové opatrenia (ako sú prijímacie centrá, bývanie a zdravotná starostlivosť pre vysídlené osoby), ale v súčasnosti upriamujú pozornosť aj na dlhodobé stratégie sociálno-ekonomického začlenenia štyroch miliónov ukrajinských utečencov (ako je sociálna starostlivosť, jazyková odborná príprava a začlenenie do zamestnania).

EÚ by mala využiť potenciál, kapacity a odborné znalosti svojich regiónov a miest na zakotvenie obnovy, reformy a európskej integrácie Ukrajiny na miestnej úrovni a naďalej podporovať decentralizáciu. Nástroj pre Ukrajinu poskytuje na tento účel zdroje a financovanie.

EÚ by mala zvýšiť priamu podporu svojim mestám a regiónom s cieľom riadiť miestnu integráciu ukrajinských utečencov a poskytovať služby, najmä pokiaľ ide o zdravotnú starostlivosť, vzdelávanie a zamestnanosť. Miestna a regionálna zložka nástroja pre Ukrajinu by sa mala rozvíjať v súlade so zásadami riadenia regionálnej politiky EÚ.

Európska aliancia miest a regiónov pre obnovu Ukrajiny, ktorú koordinuje VR, pomáha posilňovať miestne a regionálne kapacity na Ukrajine, posilňuje partnerskú spoluprácu, pomáha miestnym orgánom na Ukrajine oboznámiť sa s *acquis* a poskytuje poradenstvo pri vykonávaní procesu decentralizácie.

[Prieskum spoločnosti Ipsos: 45 % respondentov, regiónov a miest môže prispieť k obnove Ukrajiny]

Energetická transformácia

- II. *Zabezpečiť prístup viacúrovňového riadenia k energetickej transformácii. Len so zvýšenými finančnými prostriedkami EÚ sa môžu miestne a regionálne projekty zvýšiť a zlepšiť ich vplyv na splnenie ambícií EÚ v oblasti klímy v praxi a posilniť akceptáciu zelenej transformácie v rámci miestnych komunít.*

Energetická kríza tvrdo zasiahla všetky územia v celej Európe, ale bola ešte ťažšia pre regióny a mestá s vyšším percentuálnym podielom zraniteľných ľudí žijúcich v chudobe alebo ohrozených chudobou: 40 miliónov ľudí nedokázalo udržať svoj domov v teple v roku 2022. Ambiciózne ciele Európskej zelenej dohody si vyžadujú bezprecedentné zmeny v nadchádzajúcich rokoch bezprecedentným tempom, ktoré sa musia vo veľkej miere uskutočniť na miestnej a regionálnej úrovni. Výrazne zasiahnuté boli aj regióny, v ktorých sa nachádzajú energeticky náročné priemyselné zariadenia, ako sú základné kovy, chemické látky, nekovové nerasty a papier, s vážnymi vyhliadkami na deindustrializáciu a budúcou presunom priemyselných odvetví do regiónov, ktoré poskytujú nižšie ceny energie. Napriek prudkým cenám energie a vysokej inflácii miestne a regionálne samosprávy naďalej poskytovali základné služby (ako sú školy, nemocnice, opatrovateľské zariadenia a verejná doprava) prostredníctvom významných úspor energie pri vykurovaní a osvetlení verejných budov, rýchlejšieho zavádzania obnoviteľných zdrojov, ale aj prostredníctvom rozpočtových škrtov na iné komunitné služby.

EÚ by mala prispôbiť svoju energetickú transformáciu miestnym potrebám, obmedzeniam a príležitostiam. Len uplatnením prístupu zdola nahor môže EÚ prejsť od energetickej krízy k energetickej nezávislosti a poskytnúť územiám EÚ dlhodobú víziu.

Na základe iniciatívy REPowerEU by EÚ mala regiónom a mestám poskytovať dodatočnú podporu a investície na zlepšenie energetickej efektívnosti, zavádzanie obnoviteľných zdrojov energie, obehové hospodárstvo a inteligentné siete, čím by sa podporila miestna výroba energie a posilnila energetická autonómia EÚ.

VR uľahčuje miestnu energetickú transformáciu prostredníctvom svojej iniciatívy Zelená dohoda na miestnej úrovni a niekoľkých kampaní, ako je napríklad šprint EÚ Cities Energy Savings Sprint, ktorý sa začal spolu s Dohovorom primátorov a starostov EÚ a Európskou komisiou.

[Prieskum spoločnosti Ipsos: v prípade 62 % respondentov prijalo ich mesto a región opatrenia na zníženie spotreby energie]

Opatrenia v oblasti klímy

- III. *Výrazne investovať do adaptácie na zmenu klímy a jej zmierňovania pomocou miestne orientovanej stratégie na zachovanie súdržnosti a odolnosti vo všetkých regiónoch a mestách a vzhľadom na rušivé a asymetrické účinky zmeny klímy, ako aj stratu biodiverzity.*

Európske regióny a mestá platia čoraz väčšiu daň za rušivé vlny horúčav, prievany, privalové povodne a lesné požiare. Zmena klímy prehĺbi existujúce nerovnosti: Južná a východná Európa, európske mestá,

ostrovy, pobrežné a okrajové regióny budú najviac postihnuté, pokiaľ ide o obeť obyvateľstva, poškodenie kritickej infraštruktúry a narušenie cestovného ruchu, priemyselných zoskupení a poľnohospodárskej výroby. V záujme ochrany svojich regiónov pred škodlivými vplyvmi zmeny klímy by EÚ musela každoročne investovať približne 40 miliárd EUR, ak by globálna teplota zostala v rozmedzí 1,5 °C. Táto suma by sa zvýšila až na 120 miliárd EUR a 200 miliárd EUR ročne na prispôbenie sa zvýšeniu teploty o 2 °C alebo 3 °C – 4 °C. Len silnejšie investície do adaptácie na zmenu klímy a jej zmiernovania môžu zachovať súdržnosť medzi EÚ a v rámci členských štátov.

EÚ by mala zintenzívniť svoju solidaritu. Mechanizmy súdržnosti umožnia regiónom a mestám zvýšiť investície do adaptácie na zmenu klímy a odolnosti a zabrániť tomu, aby najzraniteľnejšie územia a zraniteľné sociálne skupiny boli najviac zasiahnuté.

Európska zelená dohoda by mala výrazne zapojiť regióny a mestá do dosahovania klimatickej neutrality a stať sa odolnými voči zmene klímy.

VR spolupracuje so Spoločným výskumným centrom Európskej komisie s cieľom podporiť využívanie svojho prehľadu zraniteľnosti, v ktorom sa vymedzujú regionálne zraniteľné miesta a schopnosti riešiť katastrofy vrátane rizík súvisiacich so zmenou klímy.

[Prieskum spoločnosti Ipsos: v prípade 51 % respondentov by regióny a mestá mali mať väčšie slovo pri tvorbe politiky EÚ v súvislosti s klimatickou krízou a životným prostredím]

Bezpečnosť potravín

IV. *Podporovať udržateľné miestne poľnohospodárstvo a partnerstvo s miestnymi a regionálnymi orgánmi s cieľom pomôcť zvýšiť odolnosť a udržateľnosť európskych potravinových systémov.*

Ruská vojna proti Ukrajine celkovo výrazne narušila európske poľnohospodárstvo, pričom najväčší vplyv pocítovali regióny Bulharska, Maďarska, Poľska, Rumunska a Slovenska a zvýšili sa ceny na regáloch pre všetkých žijúcich v Európe. Okrem toho suchá, nedostatok vody a iné extrémne klimatické javy výrazne znižujú poľnohospodárske výnosy v mnohých regiónoch, ktoré sa rozprestierajú v celej EÚ. Miestne a regionálne orgány čelia sociálnej núdzovej situácii potravinovej chudoby vo svojich miestnych komunitách: viac ako 32,5 milióna Európanov si nemôže dovoliť správne jedlo každý druhý deň.

EÚ by mala investovať do udržateľnej miestnej poľnohospodárskej výroby a skrátiť svoje dodávateľské reťazce. Mala by uprednostňovať miestnu výrobu, udržateľne obstarávať a smerovať k udržateľným potravinovým systémom.

EÚ by tiež mala zintenzívniť svoju koordináciu a investície s cieľom pomôcť regiónom bojovať proti ponorom a zvládať nedostatok vody, a to na základe existujúcich regionálnych skúseností

v oblasti znižovania spotreby, zvyšovania opätovného využívania a boja proti vzniku odpadových vôd.

VR spolu s Európskou komisiou vyhlásil cenu EÚ za ekologické výrobky s cieľom podporiť udržateľnú miestnu výrobu medzi regiónmi EÚ.

Regióny a mestá ako aktéri trvalo udržateľného rozvoja a súdržnosti

Európska zelená dohoda a ciele udržateľného rozvoja

- V. *Zabezpečiť väčšiu podporu pri vykonávaní Európskej zelenej dohody a cieľov udržateľného rozvoja na miestnej a regionálnej úrovni.*

Bez záväzku európskych regiónov a miest sa do roku 2030 nedosiahne 105 zo 169 cieľov stanovených v cieľoch udržateľného rozvoja, ako je zníženie chudoby a ekologizácia miestnych infraštruktúr. Regióny a mestá čoraz viac monitorujú svoj pokrok vykonávaním dobrovoľných miestnych preskúmaní a spájajú svoje sily do iniciatív, ako je sieť URBACT Cities for Sustainable Governance a Európsky dohovor primátorov a starostov. Často však nemajú finančné zdroje a technické kapacity na vykonávanie cieľov udržateľného rozvoja a plánovanie investícií do opatrení zelenej dohody. Hrozí tak prehĺbovanie existujúcich rozdielov medzi „predbežnými“ regiónmi alebo mestami a regiónmi alebo mestami, ktoré už čelia hospodárskym výzvam v dôsledku technologickej a demografickej transformácie.

EÚ by mala regiónom a mestám poskytnúť konzistentný a konsolidovaný rámec pre trvalo udržateľný rozvoj, ktorý bude v súlade s globálnymi programami v oblasti klímy a udržateľnosti. Malo by sa v ňom zohľadniť transformačné výzvy, ktorým čelia regióny a mestá, aby vykonávanie viac odrážalo miestnu realitu.

Inštitúcie EÚ musia spolupracovať so všetkými úrovňami verejnej správy s cieľom vyplniť finančné medzery poskytovaním priameho financovania a konkrétnych usmernení, zavedením zeleného rozpočtovania a lepším prepojením Európskej zelenej dohody so správou hospodárskych záležitostí EÚ.

Iniciatíva VR v oblasti zelenej dohody na miestnej úrovni obsahuje súbor nástrojov na komunikáciu a zapojenie s cieľom urýchliť zelenú transformáciu na miestnej a regionálnej úrovni. Regiónom a mestám umožňuje vymieňať si najlepšie postupy týkajúce sa vykonávania zelenej dohody a poskytovať k nej odbornú spätnú väzbu.

[Budúcnosť zelenej dohody: hodnotenie a pohľad do budúcnosti prieskum VR: 45 % respondentov tvrdí, že ich mesto alebo región si stanovil cieľ klimatickej neutrality do roku 2050, čím prekročili svoju ambíciu prekročiť širší cieľ EÚ]

Zelená a digitálna transformácia

- VI. *Uvoľniť investície do zelenej a digitálnej transformácie, podporiť ľudí a znížiť nerovnosti a zároveň posilniť priemyselnú konkurencieschopnosť európskych regiónov.*

Zelená a digitálna transformácia zvyšujú náklady aj riziká a predstavujú existenčné výzvy pre mnohé európske regióny. Zvyšujúce sa ceny energií a zahraničné miestne orientované priemyselné politiky môžu situáciu ešte zhoršiť. Domácnosti zároveň čelia vplyvu inflácie a v celej Európe pretrvávajú silné nerovnosti. Takmer 50 % regiónov a miest muselo zriadiť potravinové banky a programy distribúcie potravín. Keďže dvojité transformácie prebieha, je kľúčové, aby ciele Európskeho piliera sociálnych práv týkajúce sa zamestnanosti, odbornej prípravy a boja proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu zostali kľúčové. Orgány na nižšej ako celoštátnej úrovni sú zodpovedné za kľúčový podiel celkových výdavkov na vzdelávanie a zručnosti. Zohrávajú preto kľúčovú úlohu pri riešení sociálno-ekonomických výziev, pričom osobitnú pozornosť venujú otázke rozvojových pascí. Okrem toho, keďže 41 regiónov sa v skutočnosti považuje za najzraniteľnejšie v dôsledku zelenej a digitálnej transformácie, regióny a mestá hľadajú spôsoby, ako zabezpečiť svoju odolnosť a konkurencieschopnosť prijatím nových stratégií, budovaním odborných znalostí, poskytovaním prostriedkov na zvyšovanie úrovne zručností a vytváraním spojenectiev, aby boli vypočítané. Európske regióny a mestá takisto v čoraz väčšej miere pociťujú dôsledky digitálnych hrozieb priamo: sú primárnymi cieľmi kybernetických útokov a zažívajú dočasné odstavenie kľúčových verejných služieb. Mnohým z nich však chýbajú dostatočné finančné zdroje a organizačné kapacity na budovanie digitálnej odolnosti a modernizáciu svojich hospodárskych ekosystémov.

EÚ by mala ďalej podporovať miestnu perspektívu, pokiaľ ide o rozvoj zručností.

Výbor regiónov by mal byť prizvaný ako členov riadiacich a monitorovacích orgánov zriadených zákonom o kritických surovinách a zákonom o čistom nulovom priemysle, keďže regióny a mestá zohrávajú dôležitú úlohu pri zabezpečovaní spoločenskej akceptácie strategických projektov a identifikácii hybných síl zmien a investícií.

EÚ musí zintenzívniť svoje úsilie prostredníctvom kampaní na zvyšovanie informovanosti o kybernetických hrozbách zameraných proti miestnym a regionálnym infraštruktúram.

[Prieskum spoločnosti Ipsos: v prípade 52 % respondentov by regióny a mestá mali mať väčšie slovo pri tvorbe politiky EÚ, pokiaľ ide o silnejšie hospodárstvo, sociálnu spravodlivosť a pracovné miesta]

Budúcnosť politiky súdržnosti

VII. Reformovať politiku súdržnosti s cieľom a miestne orientovaným prístupom a uplatňovať zásadu „neškodiť súdržnosti“ vo všetkých politikách.

Vďaka jednotnému trhu je HDP EÚ o 9 % vyšší ako bez neho. Vnútorň obchod EÚ podporil za posledných tridsať rokov vytvorenie 56 miliónov pracovných miest. Prosperita však nie je spravodlivo rozdelená medzi hlavné regióny a okrajové oblasti EÚ. Pandémia COVID-19 a ruská vojna proti Ukrajine spôsobili, že pre okrajové regióny je ešte náročnejšie dobehnúť zvyšok EÚ. Politika

súdržnosti, keďže dlhodobé investície prispievajú k lepšiemu fungovaniu jednotného trhu a odstraňujú rozdiely v rozvoji medzi regiónmi tým, že im poskytujú sociálne zdroje a infraštruktúru. Regionálne rozdiely však zostávajú veľké. Budúcnosť politiky súdržnosti sa musí navrhnuť ako inkluzívna stratégia, do ktorej sa zapoja všetci ľudia a zainteresované strany na všetkých úrovniach a ktorá sa bude zaoberať súčasnou fragmentáciou a zložitou politikou vo viacerých fondoch.

EÚ musí ďalej rozvíjať silnú miestnu politiku súdržnosti s prístupom založeným na poslaní, ktorý môže pomôcť všetkým miestam a ľuďom v EÚ. Musí uplatňovať zásadu „neškodiť súdržnosti“ vo všetkých politikách a iniciatívach EÚ vykonávaním komplexných posúdení územného vplyvu.

Aliancia pre súdržnosť, ktorú zriadil VR, bude slúžiť ako platforma na diskusiu a výmenu informácií, ktorá bude spájať inštitúcie EÚ s mestami a regiónmi.

[Prieskum spoločnosti Ipsos: 59 % respondentov pozná fondy politiky súdržnosti]

Vidiecka agenda

VIII. Dlhodobý prístup k vidieckym oblastiam ich musí vybaviť investíciami do ich zelenej a digitálnej transformácie s cieľom účinne bojovať proti vyludňovaniu a prilákať mladé talenty.

Odhaduje sa, že do roku 2033 opustí vidiecke oblasti Európy 30 miliónov ľudí. To sa rovná kombinovanému počtu obyvateľov Rumunska, Bulharska a Litvy. Vidiecke regióny čelia prekážkam, ktoré ohrozujú ich rast, ako aj cieľom EÚ dosiahnuť klimatickú neutralitu. Mladí ľudia a rodiny opúšťajú vidiecke oblasti z dôvodu nedostatku služieb, ako sú školy, nemocnice, verejná doprava a digitálna pripojiteľnosť. Tento neustály odliv mladých ľudí vedie k poklesu pracovnej sily, starnutiu miestneho obyvateľstva, ako aj k ochudobňovaniu a sociálnemu vylúčeniu. 16 % obyvateľstva EÚ žije v takzvaných regiónoch s pascou rozvoja talentov. Možnosti vzdelávania dospelých sú oveľa nižšie v regiónoch, ktoré trpia pascou rozvoja talentov (na úrovni 5,6 % v porovnaní s priemerom EÚ na úrovni 10 %). Regionálne a miestne samosprávy sa aktívne podieľajú na formulovaní a vykonávaní integrovaných iniciatív rozvoja vidieka, ako sú špecializované miestne školské projekty, ako aj koncepcie mobility pre vidiecke dediny a programy ekologického podnikania pre ženy.

EÚ by mala viac investovať do vidieckych oblastí, pretože významne prispievajú k jej zelenej transformácii v oblastiach, ako je výroba energie z obnoviteľných zdrojov, udržateľné potraviny a ochrana prírody.

Ďalšou generáciou programov politiky súdržnosti a plánov obnovy a odolnosti by sa mali podporiť investície a reformy s cieľom znížiť pasce rozvoja talentov v regiónoch EÚ, diverzifikovať hospodárske vyhliadky pre mladých ľudí a zabezpečiť hospodársky a sociálny blahobyt vidieckych komunít.

VR sa aktívne zapája do vidieckeho paktu, ktorý poskytuje platformu pre všetky úrovne verejnej správy a občiansku spoločnosť na výmenu informácií o potrebách a potenciáli vidieckych oblastí.

Regióny a mestá, ktoré formujú budúcnosť Európy

Európska demokracia

IX. EÚ musí využiť dôveru občanov v regionálnych a miestnych zástupcov, aby lepšie a vo väčšej miere posilnila európsku demokraciu.

V Európskej únii má 1,2 milióna občanov volebný mandát na miestnej alebo regionálnej úrovni. Je to základ európskej demokracie. Miestne a regionálne orgány členských štátov sú dôveryhodnejšie ako národné vlády a vo väčšine krajín sú dôveryhodnejšie ako inštitúcie EÚ. Rastúca nespokojnosť v regiónoch a mestách ohrozuje celkovú sociálnu súdržnosť v EÚ. Vďaka tomu je ešte dôležitejšie prispôbiť programy EÚ pre mestá a regióny osobitným potrebám rôznych území EÚ a ich potrebám. Na tento účel musia mať miestne a regionálne orgány väčšie slovo pri formovaní politik EÚ. Väčšie zapojenie nižších úrovní verejnej správy by prispelo k tomu, aby občania lepšie chápali a prijímali politiky EÚ.

EÚ by mala podporovať viacúrovňový rozmer európskej demokracie a správy vecí verejných a systematicky zapájať miestnych a regionálnych politikov do legislatívneho procesu EÚ, čím by nadviazala na výsledky Konferencie o budúcnosti Európy.

Európske voľby, ktoré sa uskutočnia v júni 2024, budú skúškou európskej demokracie. V tejto súvislosti by inštitúcie EÚ mali zintenzívniť svoju spoluprácu s regiónmi a mestami s cieľom vybudovať dôveru a zvýšiť účasť voličov a zároveň zabezpečiť, aby bol ich hlas vypočítaný pri vymedzení ďalších politických priorít.

Program Mladí volení politici a sieť miestnych a regionálnych zastupiteľstiev, ktoré zriadil VR, môžu ďalej podporovať miestnych a regionálnych volených zástupcov a posilniť prepojenie medzi EÚ a miestnymi komunitami. Miestne a regionálne orgány sú tiež kľúčovými partnermi pri posilňovaní pocitu spolupatričnosti k európskemu projektu na základe zásad a hodnôt EÚ.

[Prieskum spoločnosti Ipsos: pre 91 % respondentov je dôležité zvýšiť vplyv regiónov a miestnych orgánov pri tvorbe vnútroštátnych politik]

Rozšírenie Európskej únie

X. Zapojiť miestne a regionálne orgány so svojimi skúsenosťami a sieťami, aby sa pripravili na ďalšiu vlnu rozšírenia.

Ruská vojna proti Ukrajine posunula politiku rozširovania EÚ na vyššiu úroveň politického programu a zdôraznila význam zabezpečenia stability v susedstve EÚ na jej východných aj južných hraniciach prostredníctvom posilnenej cezhraničnej spolupráce. Regióny a mestá v kandidátskych krajinách zohrávajú kľúčovú úlohu pri zapájaní občanov do prístupového procesu, upevňovaní európskych hodnôt a podpore európskej integrácie.

Európske regióny a mestá sa môžu podeliť o svoje vlastné skúsenosti s prístupím a podporovať budovanie kapacít potenciálnych nováčikov prostredníctvom rôznych formátov, ako sú zmiešané poradné výbory, pracovné skupiny, Konferencia regionálnych a miestnych orgánov Východného partnerstva (CORLEAP), Európsko-stredomorské zhromaždenie regionálnych a miestnych samospráv (ARLEM) alebo partnerský nástroj technickej pomoci a výmeny informácií (TAIEX). CORLEAP v súčasnosti sleduje dvojaké ciele, ktorými je naďalej poskytovať formát multilaterálnej spolupráce na miestnej a regionálnej úrovni v rámci Východného partnerstva a pomáhať novým kandidátskym krajinám EÚ na ich ceste do EÚ, a bude v tom pokračovať aj v blízkej budúcnosti.

Okrem toho programy cezhraničnej spolupráce so susednými krajinami (najmä prostredníctvom programov cezhraničnej spolupráce Interreg IPA) majú zásadný význam pre budovanie dôvery a rozvoj odborných znalostí v susedných miestnych a regionálnych samosprávach počas prípravy na vstup do EÚ.

Tým sa uľahčuje budovanie kapacít a zlepšuje sa chápanie politik a právnych predpisov EÚ.

Európske regióny a mestá môžu byť v plnej miere súčasťou procesu rozširovania EÚ presadzovaním multilaterálnych formátov spolupráce a poskytovaním praktickej podpory miestnym a regionálnym orgánom kandidátskych krajín EÚ.

Predchádzajúce kolá rozširovania ukázali, že decentralizácia a zapojenie miestnych a regionálnych orgánov do prípravy na členstvo v EÚ sú kľúčom k úspechu.

VR sa zasadzuje za posilnenie cezhraničnej spolupráce so susednými miestnymi a regionálnymi samosprávami a prispieva k podpore programu TAIEX prostredníctvom zmiešaných poradných výborov a pracovných skupín, ako aj prostredníctvom ARLEM a CORLEAP, a zohráva osobitnú úlohu pri poskytovaní pomoci miestnym a regionálnym samosprávam v krajinách zapojených do procesu rozširovania pri príprave na vykonávanie acquis EÚ. VR zameriava svoju prácu na rozširovanie na budovanie praktických kapacít a najmä rozšíril svoj program mladých volených politikov (YEP) na kandidátske krajiny.

1

Nadalej podporovať Ukrajinu a posilniť túto podporu prostredníctvom partnerstiev s regiónmi a mestami EÚ v záujme obnovy a reformy.

2

Zabezpečiť viacúrovňový prístup k riadeniu energetickej transformácie. Len so zvýšenou finančnou podporou EÚ bude možné rozširovať miestne a regionálne projekty a zlepšovať ich praktický dosah s cieľom splniť ambície EÚ v oblasti klímy a posilniť prijatie zelenej transformácie v miestnych komunitách.

3

Výrazne investovať do adaptácie na zmenu klímy a jej zmierňovania pomocou miestne orientovanej stratégie v snahe zachovať súdržnosť a odolnosť vo všetkých regiónoch a mestách a čeliť rušivým a asymetrickým účinkom zmeny klímy, ako aj strate biodiverzity.

4

Podporovať udržateľné miestne poľnohospodárstvo a nadväzovať partnerstvá s miestnymi a regionálnymi samosprávami s cieľom pomôcť zvýšiť odolnosť a udržateľnosť európskych potravinových systémov.

5

Zabezpečiť väčšiu podporu pri vykonávaní Európskej zelenej dohody a cieľov udržateľného rozvoja na miestnej a regionálnej úrovni.

6

Uvoľniť investície do zelenej a digitálnej transformácie, podporovať ľudí a znižovať nerovnosti a zároveň posilňovať priemyselnú konkurencieschopnosť európskych regiónov.

7

Reformovať politiku súdržnosti so zameraním na jej poslanie a miestne potreby a zároveň uplatniť vo všetkých politikách zásadu „nepoškodzovať súdržnosť“.

8

V rámci dlhodobého prístupu k vidieckym oblastiam sa im musia poskytnúť investície do zelenej a digitálnej transformácie s cieľom účinne bojovať proti ich vyludňovaniu a prilákať mladé talenty.

9

V snahe lepšie a vo väčšej miere posilniť európsku demokraciu musí EÚ zúročiť dôveru občanov v regionálnych a miestnych zástupcov.

10

Zapojiť miestne a regionálne samosprávy do prípravy ďalšej vlny rozširovania a využiť ich skúsenosti a siete.

Kapitola I – Regióny a mestá, ktoré zvládajú krízy

Európska únia postihuje mnohotvárnny súbor kríz. Od ruskej vojny proti Ukrajine a jej dôsledkov až po energetickú, klimatickú a potravinovú krízu, sociálne nerovnosti a trvalé dôsledky pandémie COVID-19 sú regióny a mestá v popredí a riešia mnohé výzvy, ktorým čelia občania.

Európska únia sa podrobuje skúške a vydrží ju dovtedy, kým bude naďalej vyvíjať nové spoločné nástroje solidarity a odolnosti na podporu svojich území a občanov.

A. Ukrajina: Vysídlené osoby, udržateľná obnova, cesta k integrácii do EÚ

Ruská vojna proti Ukrajine spôsobila bezprecedentný prílev vysídlených osôb, čo nerovnomerne postihlo regióny a mestá v EÚ. Napriek mnohým ťažkostiam miestne a regionálne samosprávy prijali úspešné opatrenia na privítanie vysídlených Ukrajincov a zároveň stimulovali solidaritu miestneho obyvateľstva. Pozornosť sa teraz presúva z núdzových opatrení na dlhodobjšie stratégie sociálno-ekonomického začlenenia. Ktoré regióny sú v popredí, pokiaľ ide o pomoc vysídleným Ukrajincom pri integrácii na miestnej úrovni? Ako môže solidarita zo strany miestnych samospráv pomôcť Ukrajine zotaviť sa z vojny a vybudovať lepšiu budúcnosť pre jej obyvateľov?

Regióny a mestá v EÚ a na Ukrajine sú presvedčené, že zohrávajú aktívnu úlohu pri obnove Ukrajiny. Na tento účel už rozvíjajú štruktúru, zásady a plány v rámci sietí, ako je Európska aliancia miest a regiónov pre obnovu Ukrajiny, ktorú zriadil Výbor regiónov (VR), ktorá spája miestne a regionálne orgány v EÚ a na Ukrajine.

Integrácia Ukrajiny do EÚ pôjde ruka v ruke s jej obnovou. Miestne a regionálne orgány na Ukrajine musia byť pripravené na členstvo v EÚ a potrebujú podporu od svojich partnerov z EÚ. VR plní svoju úlohu prostredníctvom iniciatív zameraných na budovanie kapacít.

Po tom, čo bola pravdepodobne historicky najintenzívnejšia migrácia do EÚ vyvolaná konfliktom, sa1 mnohé regióny a mestá v súčasnosti presúvajú od krízového režimu k rozvoju udržateľných stratégií integrácie ukrajinských štátnych príslušníkov, ktorým bola poskytnutá ochrana EÚ. Väčšina Ukrajincov, ktorí získali dočasnú ochranu² v Európskej únii (3,5 milióna z3 celkového počtu 4 milióny⁴) prišla a zaregistrovala sa v prvých troch mesiacoch po ruskej invázii 24. februára 2022. V druhej polovici roka 2022 a v priebehu roka 2023 začali mestá a regióny prechádzať od režimu reakcie na núdzovú situáciu k vypracovaniu štruktúrovaných a udržateľných integračných stratégií zameraných na zlepšenie sociálno-ekonomického začlenenia vysídlených Ukrajincov.⁵

88 % regiónov a miest prijalo konkrétne opatrenia s cieľom reagovať na núdzovú situáciu spôsobenú vojnou na Ukrajine vo svojom meste alebo regióne a spolu s miestnymi komunitami naďalej zohrávajú kľúčovú úlohu pri podpore vysídlených Ukrajincov. Približne polovica orgánov regiónov a miest vytvorila prijímacie centrá a poskytla ubytovanie vysídleným osobám a viac ako jedna tretina zabezpečila prístup k sociálnej starostlivosti a zdravotnej starostlivosti (33 %). 21 % vytvorilo príležitosti a zariadenia osobitne pre vysídlené deti, zatiaľ čo 13 % prijalo opatrenia na zmiernenie hospodárskeho a sociálneho vplyvu vojny na najzraniteľnejšie osoby, ako aj na zmiernenie vplyvu zvýšených cien energie na občanov a podniky. Viac ako tretina (35 %) sa tiež zapojila do symbolických akcií na podporu Ukrajiny. Okrem plnej podpory Ukrajiny proti ruskému agresorovi je väčšina

¹ Ďalšie informácie sa nachádzajú v centre Wilfred Martens pre európske [štúdie. cezhraničné hnutia Porovnanie: Migrácia z Ukrajiny a na Ukrajinu v historickom porovnaní s inými konfliktmi vyvolanými situáciami](https://www.oecd.org/newsroom/russia-s-war-of-aggression-against-ukraine-generates-historic-migration-flows.htm), február 2023 a <https://www.oecd.org/newsroom/russia-s-war-of-aggression-against-ukraine-generates-historic-migration-flows.htm>.

² Udelenie dočasnej ochrany na základe [vykonávacieho rozhodnutia Rady 2022/382](#), Mach 2022. Osoby, na ktoré sa táto ochrana vzťahuje, sú neskôr v tomto dokumente uvedené všeobecným pojmom „utečenci“.

³ Vysoký komisár OSN pre utečencov, situácia [na Ukrajine: Flash aktualizácia #18](#), 24. júna 2022.

⁴ Eurostat, [Dočasná ochrana osôb utekajúcich z Ukrajiny](#), august 2023.

⁵ Pozri napríklad aktivity [Mestá a regióny pre integráciu migrantov](#), sieť vytvorenú Výborom regiónov, ako sú konferencie o prístupe [migrantov k zdravotnej starostlivosti: od núdzových reakcií až po udržateľné riešenia](#) a [posilnenie postavenia regiónov a miest v riadení integrácie migrantov](#).

regiónov a miest (60 %) presvedčená, že prítomnosť Ukrajincov by mala pozitívne demografické a hospodárske dôsledky (54 %).⁶

Kedže väčšinu registrovaných ukrajinských príjemcov dočasnej ochrany tvoria ženy a deti, mnohé regióny a mestá poskytujú na mieru šitú podporu, vzdelávanie a integračné služby. Viac ako 56 % regiónov a miest poskytuje osobitnú podporu ženám z Ukrajiny vo forme starostlivosti o deti, po ktorých nasleduje bývanie (55 %), odborná príprava v zamestnaní (52 %), psychologická pomoc (takmer 48 %), zdravotná starostlivosť (46 %) a doprava (45%).⁸ Približne 44 % však neposkytuje žiadnu osobitnú podporu prispôbenú ukrajinským vysídleným ženám, čo je problém, ktorý je potrebné riešiť na ich podporu a zabezpečenie primeraných podmienok pre ich sociálno--ekonomickú integráciu.⁹ Vynikajúci príklad rýchlej integrácie a svedectvo sily a odhodlania ukrajinských žien pochádza z Poľska, kde vládne údaje potvrdzujú, že 60 – 70 % si do konca minulého roka našlo pravidelné zamestnanie.¹⁰

Hoci solidarita s ukrajinským ľudom je v celej EÚ jednoznačná, územný vplyv tejto bezprecedentnej krízy postihuje najmä regióny a mestá len v troch členských štátoch. Je to spôsobené viacerými faktormi, ako sú koncentrácie v mestských a metropolitných oblastiach, veľké už existujúce diaspóry v niektorých regiónoch,¹¹ bezvízový styk pre Ukrajincov do EÚ a rýchla ochrana podľa smernice o dočasnej ochrane, z ktorých všetky prispeli k vysoko decentralizovanému procesu prijímania.

Väčšina Ukrajincov registrovaných na základe smernice o tabakových výrobkoch má bydlisko v regiónoch Nemecka, Poľska¹² a Česka a práve v týchto krajinách sa nachádza top 10 regiónov s najvyšším počtom registrácií: Nordrhein-Westfalen (Nemecko), Mazowieckie (Poľsko), Bayern (Nemecko), Bádensko-Württembersko (Nemecko), Niedersachsen (Nemecko), Dolnośląskie (Poľsko), Śląskie (Poľsko), Małopolskie (Poľsko), Wielkopolskie (Poľsko) a Praha (Česko). Rumunsko, Španielsko, Taliansko, Slovensko a Rakúsko majú aj regióny, v ktorých počet registrácií presahuje 20000 na región (pozri mapu nižšie). Pomer Ukrajincov k miestnemu obyvateľstvu je však najvyšší v Česku, Poľsku a Estónsku.¹³

⁶ Výbor regiónov, Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj, zistenia prieskumu Eurochambres prezentované na [schôdzi komisie CIVEX 18. apríla 2023](#) a na [seminári Európskeho týždňa regiónov](#).

⁷ [30. apríla 2023: takmer 4 milióny s dočasnou ochranou EÚ – Produkty Eurostat News – Eurostat \(europa.eu\)](#)

⁸ Výbor regiónov, Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj, zistenia prieskumu Eurochambres prezentované na [schôdzi komisie CIVEX 18. apríla 2023](#) a na [seminári Európskeho týždňa regiónov](#).

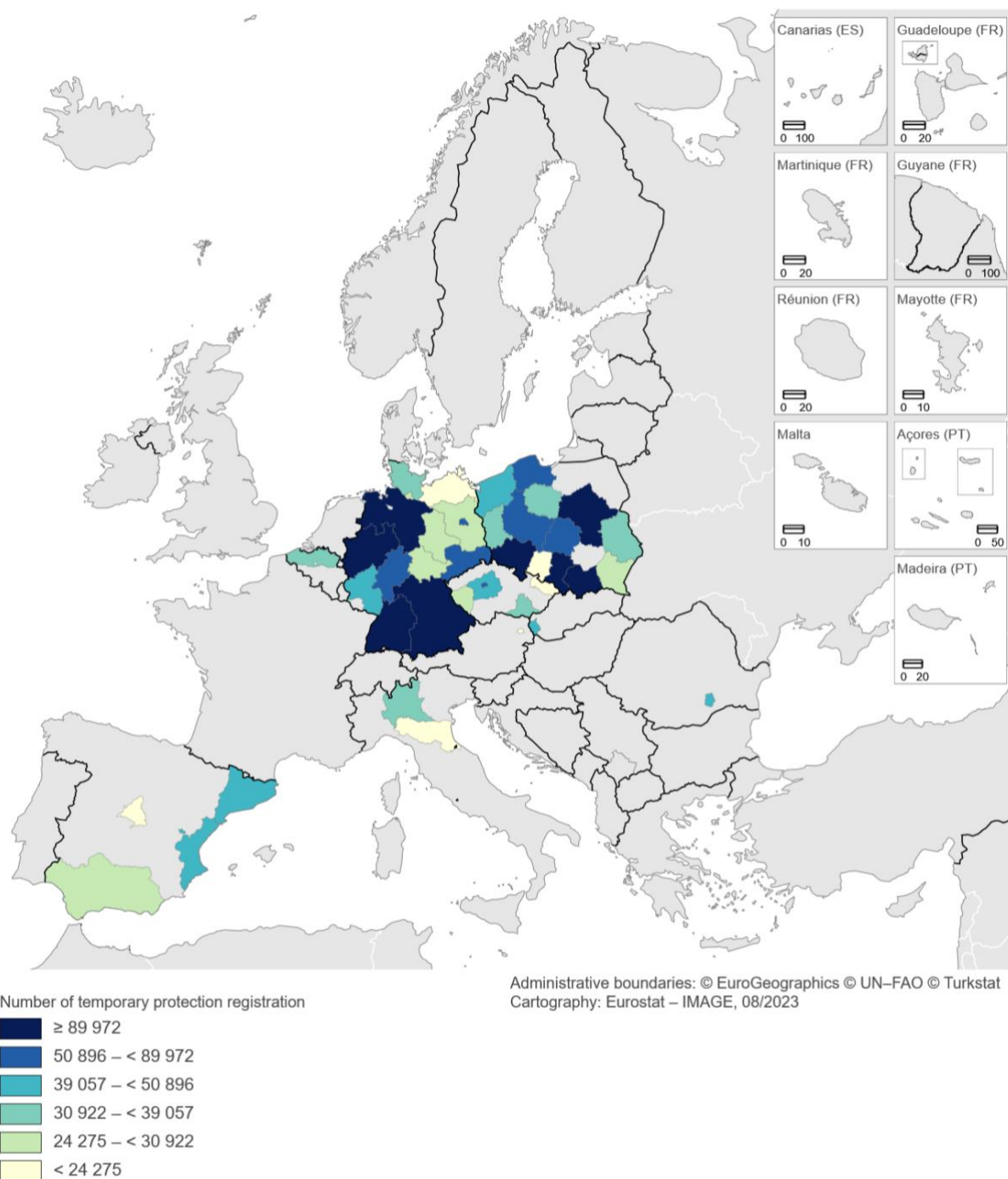
⁹ *Tamtiež.*

¹⁰ <https://www.ft.com/content/f7ab2cf3-ac3a-4d90-93b4-10ef51c07159>.

¹¹ Podľa [Eurostatubolo na](#) konci roka 2021 ukrajinské občianstvo tretím najbežnejším občianstvom mimo EÚ pre celkový počet povolení na pobyt v EÚ a pre povolenia na pobyt za marockými a tureckými štátnymi príslušníkmi.

¹² Na vnútroštátnej úrovni je najvyšší počet Ukrajincov zaregistrovaných podľa smernice o tabakových výrobkoch v Nemecku (1090235), Poľsku (995035) a Česku (331850); pozri <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20230609-1>.

¹³ V porovnaní s počtom obyvateľov každého člena EÚ bol najvyšší počet príjemcov dočasnej ochrany na tisíc ľudí zaznamenaný v Česku (31,6 na 1000 osôb), Poľsku a Estónsku (obe 26,4), Litve (24,5), Bulharsku (22,7) a Lotyšsku (21,2); pozri <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20230609-1>.

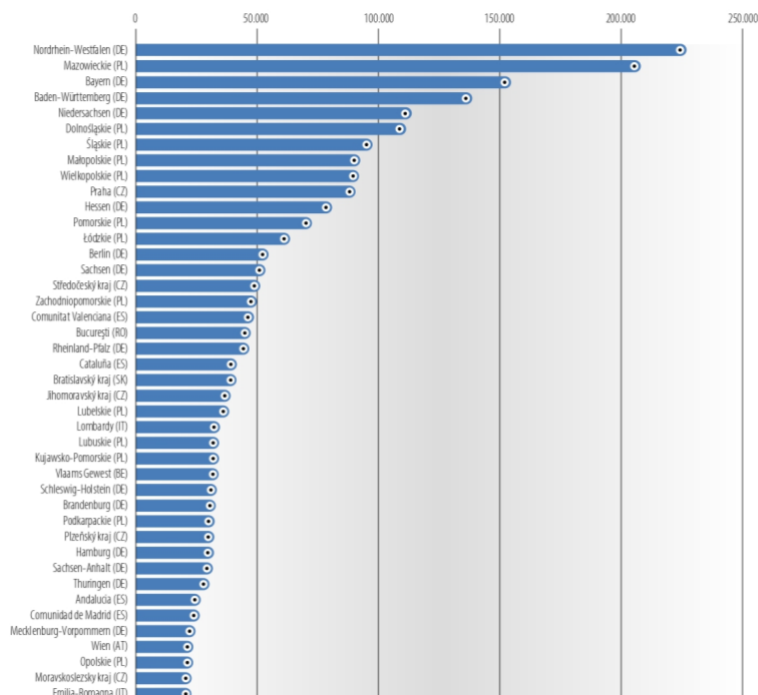

Obrázok 1 – Regióny NUTS 2 s viac ako 20000 aktívnymi registrami na dočasnú ochranu (ukrajinskí občania)

Zdroj – kompilácia VR na základe UNHCR, Mediendienst Integration, ibz, Minv, La Moncloa, Österreichischer Integrationsfonds¹⁴

Poznámka – Táto mapa zamerne zobrazuje len vybrané oblasti

¹⁴ Zdroje údajov: podľa dostupných údajov (a s rôznymi dátumami platnosti) v čase písania na https://data2.unhcr.org/en/situations/ukraine_o; <https://dofi.ibz.be/fr/news/accueil-en-belgique-des-personnes-en-provenance-dukrairie-bilan-apres-un-de-conflit>; <https://www.minv.sk/?docasne-utocisko>; https://www.lamoncloa.gob.es/lang/en/gobierno/news/Paginas/2023/20230310_ukrainian-refugees.aspx; <https://www.integrationsfonds.at/>.

Obrázok 2 – Regióny EÚ s najvyšším počtom Ukrajincov aktívne zaregistrovaných na účely dočasnej ochrany
Zdroj – kompilácia VR15

Mnohé regióny a mestá naďalej čelia výzvam, pretože ich kapacity na poskytovanie služieb miestnym obyvateľom, ako aj utečencom, ako sú ubytovanie, prostriedky na živobytie, zdravotná starostlivosť, vzdelávanie a zamestnanosť, sú rozšírené a často nie sú optimalizované.¹⁶

V Poľsku sa územné rozdelenie Ukrajincov vyznačuje koncentráciou vo vojvodstvách s veľkými mestskými aglomeráciami. Dve tretiny Ukrajincov v Poľsku žijú v 12 najväčších metropolitných oblastiach¹⁷ a väčšina z nich býva vo Varšave (viac ako 100000), Vroclave, Krakove a Poznani.¹⁸

V Nemecku bol podiel ukrajinských štátnych príslušníkov na celkovej počte obyvateľov najvyšší v Berlíne a Hamburgu. Vzhľadom na vysoký počet príchodov niektoré regionálne orgány vyjadrili obavy, pokiaľ ide o dosiahnutie svojich limitov a potrebu väčšieho počtu škôl, škôlok a ubytovacích miest.¹⁹

V Česku mesto Praha bojovalo s umiestnením takmer štvrtiny všetkých Ukrajincov,²⁰ ale koncom októbra 2022 hlavné mesto schválilo svoj strategický rámec na podporu ukrajinských utečencov a nadviazalo partnerstvo s UNICEF pri vytváraní a prevádzkovaní nového centra pre následnú podporu vysídlených osôb z Ukrajiny.

Nedostatočné zdroje a finančné obmedzenia patria medzi najnaliehavejšie otázky pre všetky regióny a mestá pri poskytovaní základných služieb Ukrajincom a zavádzaní dlhodobých integračných cieľov do praxe. Finančné prostriedky pre regióny a mestá na podporu Ukrajincov

¹⁵ Tamtiež.

¹⁶ Dobiáš, K. a Homem, F., [mestá a regióny EÚ, ktoré prijímajú ukrajinských utečencov – mapovanie viacúrovňovej koordinácie](#), štúdia zadaná Výborom regiónov, 2022.

¹⁷ <https://www.gov.pl/web/udsc/obywatele-ukrainy-w-polsce--aktualne-dane-migracyjne>.

¹⁸ <https://www.portalsamorządowy.pl/polityka-i-społeczenstwo/w-tych-polskich-miastach-uchodźcy-z-ukrainy-osiedlają-się-najchętniej.442844.html>.

¹⁹ <https://www.schengenvisainfo.com/news/germany-calls-on-eu-countries-for-fairer-distribution-of-ukrainian-refugees/> a o.

²⁰ <https://www.mvcr.cz/clanek/v-ceske-republice-je-aktualne-325-tisic-uprchliku-z-ukrajiny.aspx>.

pochádzali väčšinou z vyšších úrovní štátnej správy (51 %, čo je vítaný nárast z 20 % pred začiatkom vojny), za ktorými nasledoval súkromný sektor (10 %), zatiaľ čo priame financovanie v rámci EÚ bolo výrazne obmedzené alebo nebolo k dispozícii na priamu aplikáciu miestnym samosprávam.

Pokiaľ ide o podporu vysídlených osôb z Ukrajiny, len približne 5 % regiónov a miest využilo finančné prostriedky z Fondu pre azyl, migráciu a integráciu (AMIF), 9 % z Európskeho sociálneho fondu plus (ESF+) a len 1 % z Európskeho fondu regionálneho rozvoja (ERDF). Vo vzťahu k utečencom je využívanie takýchto fondov vo všeobecnosti vyššie, pričom 13 % regionálnych a miestnych samospráv zvyčajne využíva finančné prostriedky AMIF, 10 % z fondov ESF+ a 2 % z fondov ERDF.²¹

Preto je potrebná **väčšia priama podpora regiónom a mestám, aby mohli naďalej účinne poskytovať verejné služby vo všetkých oblastiach svojej pôsobnosti a zároveň integrovať Ukrajincov do miestnych komunít.** Osobitný dôraz sa kladie na zabezpečenie cielených opatrení, ktoré lepšie zohľadňujú osobitné potreby a práva väčšiny žien, detí a iných vysídlených osôb.

UKRAJINSKÉ KONZULTAČNÉ CENTRÁ

PRAHA, BERLÍN A GDANSK POMÁHAJÚ UKRAJINCOM V ICH JAZYKU

Mestá Praha (Česko), Berlín (Nemecko) a Gdansk (Poľsko) zriadili ukrajinské konzultačné centrá, ktoré ukrajinským občanom, najmä ženám s neplnoletými deťmi alebo staršími ľuďmi, poskytujú osobné konzultácie v ich rodnom jazyku.²²

JEDNORAZOVÁ AGENTÚRA S OTVORENÝMI DVERAMI

RIGA CENTRALIZUJE SVOJU POMOC UKRAJINCOM

Mesto Riga (Lotyšsko) má politiku otvorených dverí a pomáha Ukrajincom mnohými spôsobmi, ako napríklad prevádzkovanie centra na podporu utečencov, ktoré sa zmenilo na jednorazovú agentúru, v ktorej sa nachádzajú všetky vládne, komunálne a mimovládne služby, prenájom ďalších tried, aby ukrajinské deti držali ukrajinské deti v školách, a iniciovanie digitálnych nomádskych víz a sponzorstva talentov.²³

Proces udržateľnej obnovy Ukrajiny sa už začal a regióny a mestá EÚ sú už zapojené. Aj keď ruská útočná vojna naďalej spôsobuje extrémne civilné škody a škody na infraštruktúre,²⁴ regióny a mestá v celej EÚ sa už zaviazali vyvinúť rôzne snahy o obnovu, ktoré nemôžu počkať až do konca vojny, pretože sú kľúčové pre obnovu služieb potrebných na každodenné fungovanie miestnych komunít. Mnohé mestá a regióny EÚ poskytli priamu humanitárnu pomoc a finančnú podporu svojim

²¹ Výbor regiónov, Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj, zistenia prieskumu Eurochambres prezentované na [schôdzi komisie CIVEX 18. apríla 2023](#) a na [seminári Európskeho týždňa regiónov](#).

²² Projekt je financovaný Ministerstvom vnútra Nemecka a Ministerstvom vnútra Českej republiky a vykonáva ho Medzinárodné centrum pre rozvoj migračnej politiky; pozri <https://www.icmpd.org/news/ukraine-consultation-centres-supporting-ukrainian-citizens-abroad>.

²³ Eurocities, [In Riga, pomoc Ukrajincom nespočetným spôsobom](#), január 2023.

²⁴ Svetová banka, vláda Ukrajiny, Európska únia, Organizácia Spojených národov, [Ukrajina: rýchle posúdenie škôd a potrieb, február 2022 – február 2023](#), marec 2023.

dvojitým mestám na Ukrajine, darovali humanitárnym organizáciám a prispeli materiálom na opravu, generátormi elektrickej energie, sanitkami, autobusmi a ďalšími užitočnými predmetmi²⁵.

Rekonštrukcia a reforma prebiehajú v tandeme a zároveň reagujú na výzvy, ktoré sa líšia v závislosti od rozsahu ničenia na Ukrajine. Rovnako ako sa líši v jednotlivých regiónoch a obciach v závislosti od ich geografickej polohy a blízkosti prvej línie, aj²⁶ výzvy a potreby sa líšia. Keďže neúnavné boje a nepriateľské akcie naďalej eskalujú zúfalú humanitárnu situáciu v určitých oblastiach Ukrajiny,²⁷ mnohé regióny a mestá sa musia zamerať na zabezpečenie prístupu k vode, sanitácii, potravinám, zdravotníckym službám a materiálom na opravu domov. Existujú však aj tí, ktorí sú stále viac schopní zamerať sa skôr na úsilie o obnovu a obnovu než na núdzové humanitárne potreby a na tento účel hľadajú medzinárodných partnerov v rôznych oblastiach – od odminovania až po obnovu miest a hospodársku spoluprácu – s cieľom zamerať sa súčasne na plány obnovy a reforiem.²⁸

83 % miest a regiónov EÚ je presvedčených, že existuje spôsob, ako môžu prispieť k obnove Ukrajiny. Takmer polovica (45 %) všetkých miest a regiónov EÚ si myslí, že môžu pomôcť tým, že sa zapoja do širšieho európskeho plánu obnovy Ukrajiny, zatiaľ čo približne tretina miest a regiónov EÚ vidí svoj potenciálny príspevok k obnove Ukrajiny pri poskytovaní materiálnej a finančnej pomoci (31 %) a do twinningových programov na posilnenie technickej a inštitucionálnej kapacity a výmenu najlepších postupov (30 %). 27 % miest a regiónov EÚ je pripravených pomôcť prostredníctvom podpory dobrej správy vecí verejných na miestnej a regionálnej úrovni a 16 % sa domnieva, že verejné správy by sa mohli podporovať prostredníctvom programov odbornej prípravy organizovaných univerzitami a stredísk odbornej prípravy pre úradníkov (vrátane online kurzov).

Navrhovaná štruktúra financovania obnovy Ukrajiny vo výške 50 miliárd EUR takisto uznáva, že regióny a mestá musia byť zapojené do všetkých etáp. Priama podpora regiónov a miest je ústredným prvkom prístupu EÚ, o čom svedčí skutočnosť, že ich posilnenie je predpokladom nástroja pre Ukrajinu, ktorý²⁹ stanovila Európska komisia³⁰ vo svojom návrhu na preskúmanie viacročného finančného rámca (VFR) na roky 2021 – 2027. Keďže rozpočet EÚ nebol navrhnutý tak, aby riešil dôsledky vojny proti Ukrajine a tzv. „flexibility“,³¹ ktoré sa využívali od začiatku vojny, dosiahol svoj limit, vytvorenie nového nástroja pre Ukrajinu je včasné a vítané, rovnako ako pozornosť, ktorá sa v návrhu venuje zapojeniu regiónov a miest do rozhodovania a budovaniu ich kapacít³².

Počet bilaterálnych partnerstiev medzi EÚ a ukrajinskými regiónmi a mestami vzrástol, ale viac ako polovica menších ukrajinských miest stále nemá formálnych partnerov EÚ. Spolupráca na nižšej ako celoštátnej úrovni,³³ napríklad medzi Gdanskom (Poľskom)³⁴ a Lvovom (Ukrajina) a partnerské úsilie o obnovu, napríklad zapojenie ukrajinských miest do misie klimaticky neutrálnych a

²⁵ Ďalšie príklady podporných opatrení regiónov a miest EÚ nájdete na <https://cor.europa.eu/en/our-work/Pages/help-for-ukraine.aspx>.

²⁶ Svetová banka, vláda Ukrajiny, Európska únia, Organizácia Spojených národov, [Ukrajina: rýchle posúdenie škôd a potrieb, február 2022 – február 2023](#), marec 2023.

²⁷ Odhaduje sa, že 17,6 milióna ľudí bude v roku 2023 potrebovať humanitárnu pomoc a prioritou by mala byť ochrana najzraniteľnejších skupín obyvateľstva pred ďalšou ťažkou zimou; pozri: Úrad OSN pre koordináciu humanitárnych záležitostí, humanitárna reakcia [Ukrajiny v roku 2023: správa o situácii](#), august 2023.

²⁸ <https://cor.europa.eu/en/news/Pages/CP-84-Ukraine-cities-regions-stepping-up-search-for-international-partnerships.aspx>.

²⁹ Európska komisia, [Návrh nariadenia Európskeho parlamentu a Rady o zriadení nástroja pre Ukrajinu](#), jún 2023.

³⁰ <https://cor.europa.eu/en/news/Pages/regions-and-cities-crucial-role-in-Ukraine-reconstruction.aspx> a o.

³¹ Zmena účelu finančných prostriedkov v rámci existujúcich programov, reorganizácia nevyužitých finančných prostriedkov a rezerv pre Ukrajinu.

³² Viac informácií nájdete na https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_3355.

³³ <https://cor.europa.eu/en/engage/Documents/Ukraine-Alliance-Insight.pdf>.

³⁴ <https://cor.europa.eu/fr/events/pages/4th-meeting-of-cor-working-group-ukraine-.aspx>.

inteligentných miest,³⁵ ako aj rôzne twinningové dohody,³⁶sú dôležitou súčasťou procesu obnovy a priblíženia Ukrajiny k normám EÚ.³⁷ Zatiaľ čo väčšina existujúcich dohôd sa podpisuje s regiónmi a mestami z Poľska a z krajín EÚ, ktoré sa nachádzajú v tesnej blízkosti Ukrajiny,³⁸ mnohé ďalšie nové dohody s nemeckými³⁹ a francúzskymi⁴⁰ miestnymi orgánmi poukazujú na širší celoeurópsky trend.

Mestá EÚ majú veľa čo ponúknuť svojim ukrajinským partnerom, pokiaľ ide o odborné znalosti a najlepšie postupy⁴¹ v otázkach, ako je udržateľný rozvoj miest, ochrana kultúrneho dedičstva, vzdelávanie, sociálne služby, základné práva a dobrá správa vecí verejných. Zatiaľ čo je pravdepodobnejšie, že regionálne hlavné mestá nadviažu hospodársku a podnikateľskú spoluprácu s mestami v zahraničí,⁴² viac ako polovica menších ukrajinských miest, najmä vo východnej časti Ukrajiny, stále nemá formalizovanú medzinárodnú spoluprácu a stále existuje značný priestor na zintenzívnenie spolupráce medzi EÚ a USA na nižšej ako celoštátnej úrovni.⁴³

Aliancia miest a regiónov pre obnovu Ukrajiny, ktorú⁴⁴ zriadil VR, pomáha vyplniť medzeru v spolupráci na nižšej ako celoštátnej úrovni medzi EÚ a Spojenými štátmi americkými a prepájať obe strany. Celoeurópska platforma s potenciálom spojiť tisíce miestnych a regionálnych lídrov v EÚ a širšej Európe významne prispela k zintenzívneniu medzinárodnej spolupráce a úsilia o obnovu prostredníctvom svojich činností⁴⁵ a strategických odporúčaní zapojením čoraz väčšieho počtu zástupcov vrátane členov VR, Kongresu miestnych a regionálnych samospráv Rady Európy, európskych združení ako CEMR, CPMR, EUROCITIES, CALRE, AER, Dohovoru primátorov a starostov, energetických miest, ako aj všetkých ukrajinských združení miestnych a regionálnych orgánov a mnohých pridružených partnerov.⁴⁶

Odporúčania VR na posilnenie úlohy miestnych a regionálnych orgánov v procese obnovy a obnovy Ukrajiny a na ich ceste k členstvu v EÚ⁴⁷zakotvili diskusiu o decentralizácii na konferencii o obnove na Ukrajine⁴⁸ tým, že zopakovali požiadavku priamej účasti regiónov a miest ako zásadnú pre úspech

³⁵ <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/opportunities/topic-details/horizon-miss-2023-cit-02-01>

³⁶ Twinningové dohody na Ukrajine sa uzatvárajú tak na miestnej úrovni (najmä na úrovni mesta), ako aj na regionálnej (oblasti) a subregionálnej/oblastnej (rámčekovej) úrovni.

³⁷ Pre dobrý prehľad týchto ťažkostí a odporúčaní na ich prekonanie pozri Smętkowski, M., Kniazevych, A., Olechnicka, A., Orchowska, J., a Przekop-Wiszniewska, E.: [Spolupráca medzi mestami a regiónmi EÚ s ich ukrajinskými partnermi](#), štúdia zadaná výborom REGI v Európskom parlamente, 2023.

³⁸ *Tamtiež*: v roku 2022 mali ukrajinské mestá viac ako 1000 twinningových dohôd so zahraničnými partnermi, zatiaľ čo orgány na regionálnej a okresnej úrovni podpísali takmer 350 takýchto dohôd – viac ako dve tretiny boli s partnermi z EÚ.

³⁹ Vo februári 2022 existovalo 80 partnerstiev medzi nemeckými a ukrajinskými obcami, pozri [Karte: 80 deutsch-ukrainische Städtepartnerschaften | BMZ](#); v súčasnosti existuje 120 partnerstiev, pozri <https://www.bertelsmann-stiftung.de/de/unsere-projekte/kommunen-in-der-ukraine/krise-staerken/projekt-nachrichten/staedtepartnerschaften>; pozri tiež <https://cities4cities.eu/14-ukrainian-communities-started-cooperation-with-17-german-municipalities/>.

⁴⁰ Napríklad medzi francúzskym regiónom Bourgogne-Franche-Comté a ukrajinskou oblasťou Vinnytsia, pozri [https://www.infos-dijon.com/news/bourgogne-franche-comte/bourgogne-franche-comte/relations-internationales-la-region-bourgogne-franche-comte-prepare-un-partenariat-avec-l-oblast-ukrainien-de-vinnytsia.html](https://www.infos-dijon.com/news/bourgogne-franche-comte/bourgogne-franche-comte/rerelations-internationales-la-region-bourgogne-franche-comte-prepare-un-partenariat-avec-l-oblast-ukrainien-de-vinnytsia.html).

⁴¹ <https://cor.europa.eu/en/engage/Documents/Ukraine-Alliance-Insight.pdf>.

⁴² Pozri napríklad štúdiu vypracovanú programom Transparentné mestá, ktorá je k dispozícii na stránke [Spolupráca medzi sesterskými mestami: oblasti, v ktorých zahraničné obce podporujú ukrajinské mestá](#).

⁴³ Smętkowski, M., Kniazevych, A., Olechnicka, A., Orchowska, J., a Przekop-Wiszniewska, E., [Spolupráca medzi mestami a regiónmi EÚ s ich ukrajinskými partnermi](#), štúdia zadaná výborom REGI v Európskom parlamente, 2023.

⁴⁴ <https://cor.europa.eu/en/engage/Pages/European-Alliance-of-Cities-and-Regions-for-the-reconstruction-of-Ukraine.aspx>.

⁴⁵ <https://cor.europa.eu/en/events/Pages/putting-lugano-principles-into-action.aspx>.

⁴⁶ Úplný zoznam partnerov a pridružených partnerov Európskej aliancie miest a regiónov za obnovu Ukrajiny sa nachádza na <https://cor.europa.eu/en/engage/pages/european-alliance-of-cities-and-regions-for-the-reconstruction-of-ukraine.aspx#Partners>.

⁴⁷ Predstavil VR v mene Európskej aliancie miest a regiónov za obnovu Ukrajiny na seminári [v súvislosti s londýnskou konferenciou o obnove Ukrajiny](#), ktorá sa konala 25. mája 2023.

⁴⁸ <https://www.urc-international.com/road-to-london-event>.

obnovy, obnovy (vrátane stanovenia priorít projektov, plánovania a výberu) a príprav na prístupenie k EÚ.

EURÓPSKA ALIANCIA PRE REKONŠTRUKCIU

INICIATÍVA VR NA KOORDINÁCIU POMOCI A PODPORU UKRAJINSKÝCH REGIÓNOV

Európska aliancia miest a regiónov za obnovu Ukrajiny poskytuje platformu na koordináciu úsilia o pomoc a vyjadruje silnú politickú a symbolickú podporu regiónov a miest EÚ svojim ukrajinským partnerom⁴⁹ s cieľom zabezpečiť ich zmysluplné zapojenie do procesu obnovy, ako sa riadi jej strategickými odporúčaniami⁵⁰.

Prebiehajú práce na príprave ukrajinských regiónov a miest na proces pristúpenia k EÚ a VR podporuje svojich partnerov pri uskutočňovaní reforiem, ktoré sú povinné EÚ. Po symbolickom potvrdení solidarity s Ukrajinou udelením čestného členstva Vitaliiu Klitschkovi, predsedovi Združenia ukrajinských miest a starostovi Kyjeva, VR⁵¹ nastolil svoju cestu k podpore Ukrajiny v konkrétnom 10-bodovom podpornom balíku.⁵²

Bezodkladným vykonávaním plánu VR sprístupnil kancelárske priestory ukrajinským miestnym a regionálnym samosprávam,⁵³ zahrnul miestnych ukrajinských volených predstaviteľov do svojho programu mladých volených politikov,⁵⁴ otvoril príležitosti na odbornú prípravu a nábor vyslaných expertov z ukrajinských regiónov a miest, oživil partnerskú spoluprácu s podporou iniciatívy Európskej únie proti korupcii⁵⁵ a jej koncepcie „Integrity Cities“ a rozšíril svoju pracovnú skupinu pre Ukrajinu s cieľom poskytnúť ukrajinským partnerom cieleňú politickú a technickú podporu s cieľom pomôcť im dosiahnuť dobrú správu vecí verejných na všetkých úrovniach, posilniť miestnu demokraciu a pokročiť v reforme decentralizácie.⁵⁶

Solidarita s Ukrajinou sa opiera aj o medzigeneračnú solidaritu. VR a Združenie ukrajinských miest preto spustili iniciatívu Letné tábory⁵⁷ a mnohé mestá a regióny organizovali prázdninové programy pre ukrajinské deti a mladých ľudí.⁵⁸ Približne 20 miest a regiónov z 12 členských štátov

⁴⁹ <https://cor.europa.eu/en/engage/Pages/European-Alliance-of-Cities-and-Regions-for-the-reconstruction-of-Ukraine.aspx>.

⁵⁰ https://cor.europa.eu/en/events/Documents/Recommendations_na_posilnenie_úlohy_miestnych_a_regionálnych_samospráv_na_Ukrajine.pdf.

⁵¹ <https://cor.europa.eu/en/news/Pages/Bureau-Ukraine.aspx>.

⁵² https://cor.europa.eu/en/events/Documents/CoR_10-bodový_podporný_balík_pre_Ukrajinu.pdf.

⁵³ V súčasnosti úrad Lvov, ktorý slúži ako „front office“ aj pre iné ukrajinské orgány na nižšej ako celoštátnej úrovni; pozri <https://cor.europa.eu/en/news/Pages/Ukraines-regions-and-cities-take-further-steps-towards-EU.aspx>.

⁵⁴ https://www.ceas.europa.eu/delegations/ukraine/join-yep-community-young-elected-politician-programme-2023_en?s=232.

⁵⁵ <https://euaci.eu/>.

⁵⁶ <https://cor.europa.eu/en/news/Pages/Local-and-regional-authorities-will-be-key-to-Ukraine's-reconstruction.aspx>.

⁵⁷ Predstavený v 10-bodovom podpornom balíku VR pre Ukrajinu, ktorý je k dispozícii na [adrese https://cor.europa.eu/en/events/Documents/CoR_10-bodový_podporný_balík_pre_Ukrajinu.pdf](https://cor.europa.eu/en/events/Documents/CoR_10-bodový_podporný_balík_pre_Ukrajinu.pdf).

⁵⁸ V čase písania a podľa informácií, ktoré VR pozná, zorganizovali alebo plánujú zorganizovať dovolenku pre ukrajinské deti tieto obce: Dunkirk (FR), Budapešť (HU), Lodžkie (PL), Athitos (EL), Essen (DE), Pontevedra (ES), Palanga, Wielkopolska (PL), Burgenland (AT), Maramures (RO), Grand Fort Philippe (FR), Tampere (FI), Gdansk (PL), Pomorskie (PL), Berlín (DE), Tukums, okresná obec Tauragė, Andrychow (PL), Bourron-Marlotte (FR), Podkarpackie (PL), Ronneby, Klaipėda, Warmia a Mazury (PL), ostrov Gozo (MT), Ličko-Senjska županija (HR), Väike-Maarja Parish, okres Bielany vo Varšave (PL), Cascais (PT), Štokholm (SE), Mazovský kraj (PL), Keila, Tallin (EE), Tartu (EE), Mustvee vald (EE), Jõgevamaa (EE), Saarde vald (EE), Rakvere Vald (EE), Trencin (SK) Lund (SE); pozri <https://www.euractiv.com/section/politics/news/eu-cities-and-regions-to-host-summer-camps-for-ukrainian-children/>.

sponzorovalo zábavné pobyty plné aktivít, športových a kultúrnych podujatí a poskytlo tak potrebný oddych a pocit normálnosti približne 1800 ukrajinským deťom a mladým ľuďom.

PRESTÁVKA Z VOJNY

LETNÉ PRÁZDNINY PRE UKRAJINSKÉ DETI

Letné prázdniny pre ukrajinské deti 59 poskytli mnohým ukrajinským deťom možnosť zúčastniť sa na letných prázdninových mládežníckych programoch v rôznych mestách a regiónoch, ako sú Nimes (Francúzsko), Atény (Grécko), Rím (Taliansko), Tampere (Fínsko), Gdansk (Poľsko), Portimão (Portugalsko), Preioi (Lotyšsko), Wielkopolska (Poľsko), Lubelskie (Poľsko), Maramureș (Rumunsko), Podkarpackie (Poľsko), Pomorskie (Poľsko), Bavorsko (Nemecko), Lodzkie (Poľsko),⁶⁰ ako aj Miskolc a Sátoraljaújhely (Hungary).⁶¹

Význam odporúčaní, ktoré vyjadrili členovia VR a partneri aliancie, sa zvýšil v súlade s ambíciami Ukrajiny týkajúcimi sa členstva v EÚ. Ako sa uvádza v stanovisku VR na tému *Úloha miest a regiónov EÚ pri obnove Ukrajiny*, decentralizačná⁶² reforma musí byť zakotvená v celkovej štruktúre ukrajinských procesov obnovy a obnovy a ukrajinské miestne orgány musia zohrávať významnú úlohu pri rozhodovaní o projektoch obnovy. S cieľom pomôcť ukrajinským regiónom a mestám úspešne prilákať a efektívne riadiť potrebné medzinárodné fondy a investície v súlade so zásadami právneho štátu, viacúrovňového riadenia a nulovej tolerancie korupcie⁶³ VR obnovil svoj návrh programu Erasmus pre miestnych úradníkov a zriadenie európskej školy pre miestnu správu.

Je dôležité pomôcť regiónom a mestám na Ukrajine rozvíjať kapacity potrebné na splnenie kritérií členstva⁶⁴ a VR dôrazne nabáda všetky regióny a mestá, aby sa zapojili prostredníctvom partnerstiev „one-on-one“ a širšej aliancie miest a regiónov pre obnovu Ukrajiny. EÚ a jej členské štáty musia zvýšiť svoju podporu Ukrajine na jej ceste k pristúpeniu k EÚ, a to aj pokiaľ ide o technické odborné znalosti, budovanie kapacít a inštitucionálne reformy, aby regióny a mestá krajiny mohli zmapovať potreby krátkodobých cieľov obnovy, ale aj vykonávať dlhodobé stratégie digitálnej a zelenej transformácie s cieľom splniť a vytvoriť podmienky na zvýšenie odolnosti a zlepšenie blahobytu občanov.⁶⁵ Dobrým príkladom v tejto súvislosti je projekt Dohovor **primátorov a starostov na východe financovaný EÚ, ktorého cieľom je zaviesť iniciatívu EÚ v oblasti klímy a energetiky do krajín Východného partnerstva a ktorý má 198 signatárskych obcí na Ukrajine, pričom 158 vypracovalo miestne akčné plány.**⁶⁶

⁵⁹ Osobitná iniciatíva zameraná na deti ukrajinskej armády a kľúčových pracovníkov so sídlom na Ukrajine, ktorú spustil Európsky výbor regiónov a Združenie ukrajinských miest.

⁶⁰ <https://www.euractiv.com/section/politics/news/eu-cities-and-regions-to-host-summer-camps-for-ukrainian-children/>.

⁶¹ <https://hungarytoday.hu/hundreds-of-ukrainian-children-to-enjoy-camps-in-hungary/>.

⁶² Podrobnejšie informácie sú k dispozícii v stanovisku Výboru regiónov na tému *Úloha miest a regiónov EÚ pri obnove Ukrajiny*, CIVEX-VII/018, 10. – 12. októbra 2022, spravodajca Dario Nardella (SES/IT), starosta Florencie.

⁶³ Konkrétne odporúčania týkajúce sa ďalšieho postupu boli predložené na seminári na tému Posilnenie úlohy miestnych a regionálnych orgánov v procese obnovy a obnovy Ukrajiny a na ich ceste k členstvu v EÚ, ktorý 25. mája 2023 spoločne zorganizoval Výbor regiónov v mene Európskej aliancie miest a regiónov za obnovu Ukrajiny s Európskou komisiou, Organizáciou pre hospodársku spoluprácu a rozvoj, ako aj vládami Ukrajiny, Spojeného kráľovstva a Švajčiarska; pozri: https://cor.europa.eu/en/events/Documents/Recommendations_on_posilnenie_úlohy_miestnych_a_regionálnych_samospráv_na_Ukrajine.pdf a [T na posilnenie úlohy miestnych a regionálnych samospráv na Ukrajine.pdf](https://cor.europa.eu/en/events/Documents/Recommendations_on_posilnenie_úlohy_miestnych_a_regionálnych_samospráv_na_Ukrajine.pdf)

⁶⁴ *Uznesenie Európskeho parlamentu o udržateľnej obnove a integrácii Ukrajiny do euroatlantickej komunity*, jún 2023.

⁶⁵ Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj, *obnova Ukrajiny posilnením regionálnej a obecnej správy*, november 2022.

⁶⁶ <https://www.com-east.eu/en/>.

B. Energetická kríza

Energetická kríza mala významný vplyv na všetky komunity v celej Európe. Napriek prudkým cenám energií a vysokej inflácii však miestne a regionálne samosprávy naďalej poskytujú základné služby v 90000 európskych mestách a dedinách, 900 mestách a 280 regiónoch. Prijali opatrenia na zabezpečenie úspor energie, kontinuity energetických činností a pohotovostných plánov s cieľom posilniť energetickú odolnosť. Poskytli tiež hospodársku a sociálnu pomoc zraniteľným domácnostiam a malým a stredným podnikom. Kríza však zväčšila aj štrukturálne otázky týkajúce sa budúcich investícií: ako riešiť energetickú chudobu v našich komunitách? Ako podporujeme energetickú transformáciu našich miestnych podnikov s cieľom udržať globálnu konkurencieschopnosť?

V roku 2022 musela EÚ pridať do programu Fit for 55, ktorý už bol zaneprázdnený, významné dodatočné opatrenia a opatrenia na riešenie energetickej krízy, ako napríklad REPowerEU. Ruská invázia na Ukrajinu a následný pokles vývozu ruského plynu do EÚ tlačili ceny na predtým nepredstaviteľné maximá, čo spôsobilo ťažkosti domácnostiam a podnikom. V tejto náročnej situácii sa regióny a mestá dostali na túto výzvu a rozhodným spôsobom reagovali.

Zatiaľ čo súčasné úspechy v celej EÚ sú chvályhodné, existuje obrovský priestor na ďalší pokrok. **Vo svojom naliehavom uznesení *Mestá a regióny reagujúce na energetickú krízu: na ceste k skutočnej európskej energetickej únii*⁶⁷ prijatej vo februári 2023 Výbor regiónov (VR) zdôraznil kľúčovú úlohu regiónov a miest pri podpore ľudí postihnutých energetickou krízou a pri vykonávaní opatrení na zabezpečenie úspor energie a kontinuity energetických činností.**

Na ďalšie urýchlenie prechodu na čistú energiu sa však mestá a regióny musia zapojiť do prebiehajúcich energetických reforiem, aby sa zabezpečili strategické investície. Vytvorením synergií medzi nástrojmi financovania EÚ možno projekty v oblasti udržateľnej energie urýchliť na miestnej úrovni. Až potom sa dosiahne skutočná energetická a klimatická únia.

Je to naliehavá výzva na prijatie opatrení. Stúpajúce ceny energií postihujú všetkých Európanov, najmä tých najzraniteľnejších. V rokoch 2019 až 2022 sa priemerný podiel výdavkov na energiu v rozpočte domácností zvýšil o viac ako 1/3 a v niektorých členských štátoch EÚ sa takmer zdvojnásobil. Ceny elektrickej energie sa v minulom roku zvýšili o 35 %⁶⁸ a nedávne hodnotenia odhadujú, že chudobnejšie domácnosti budú musieť platiť aspoň 25 % svojich celkových výdavkov na účty za energiu.⁶⁹

Približne 40 miliónov občanov EÚ (9,3 % obyvateľstva) nebolo v roku 2022 schopných udržať svoje domovy primerane teplé.⁷⁰ Energetická kríza, ktorú ešte zhoršila vojna, zhoršila už aj tak náročné situácie, čo predstavuje riziko zvýšenia energetickej chudoby a chudoby v oblasti mobility. Miestne hospodárstva sú výrazne zasiahnuté, pričom mnohé rodinné podniky a malé a stredné podniky

⁶⁷ Výbor regiónov, [uznesenie „Mestá a regióny reagujúce na energetickú krízu: smerom k skutočnej európskej energetickej únii](#), február 2023.

⁶⁸ Európska rada, [infografika – energetická kríza: Tri koordinované opatrenia EÚ na zníženie účtov](#), október 2022 – na základe údajov Eurostatu zo septembra 2022.

⁶⁹ Mercator Research Institute on Global Commons and Climate Change, [Effects of the energy price crisis on European households \(Výsledky krízy cien energie na európske domácnosti\): Sociálno-politické výzvy a možnosti politiky](#), máj 2022.

⁷⁰ Eurostat, [Neschopnosť primerane otepl'ovať domov – prieskum EU-SILC](#), online kód údajov: ILC_MDES01.

sú nútené obmedziť svoju činnosť a pracovnú silu.⁷¹ Kríza okrem toho ďalej prispieva k rodovým nerovnostiam, pričom je väčšia pravdepodobnosť, že ženy a domácnosti vedené ženami budú ovplyvnené energetickou chudobou a drastickými rozhodnutiami o úsporách energie v dôsledku štrukturálnych nerovností v rozdelení príjmov, sociálno-ekonomického postavenia a rozdielov v starostlivosti o mužov a mužov.⁷² V roku 2022 nadácia Eurofound zistila, že 44 % slobodných matiek a 31 % slobodných žien má ťažkosti s platením svojich účtov za energiu⁷³.

VR nedávno uskutočnil prieskum medzi sieťou regionálnych centier (RegHub)⁷⁴ na *tému Budúcnosť zelenej dohody: vyhodnocovanie a pohľad do budúcnosti*. Podľa zistení prieskumu **značná väčšina respondentov (75 %) tvrdí, že opatrenia ich regiónov alebo miest v oblasti klímy boli ovplyvnené prebiehajúcou energetickou krízou**. Na otázku o hlavných výzvach, ktoré bránia pokroku vo výrobe čistej energie, podstatná časť účastníkov (90 %) poukazuje na potrebu osobitných mechanizmov financovania. Okrem toho 80 % respondentov zdôrazňuje význam podpory inovácií, zatiaľ čo 50 % zdôrazňuje význam budovania kapacít.

Regióny a mestá podnikli odvážne a okamžité kroky na zníženie vlastnej spotreby energie po ruskej invázii na Ukrajinu. Z 75 prieskumu VR o regionálnom a miestnom barometri, ktorý uskutočnila spoločnosť Ipsos European Public Affairs, vyplynulo, že väčšina respondentov (63 %) potvrdila, že ich mesto alebo región prijali opatrenia na zníženie spotreby energie, zatiaľ čo približne štvrtina (27 %) odpovedala, že ich mesto alebo región zaviedli opatrenia na zavedenie udržateľnejšej dopravy vo svojej oblasti.

Toto úsilie zahŕňa rôzne iniciatívy, ako je zníženie izbovej teploty vo verejných budovách, vypnutie vianočných svetiel, urýchlenie zavádzania LED žiaroviek (Varšava, Poľsko), inštalácia dynamických systémov osvetlenia ulíc (Jena, Nemecko) a zapojenie sa do verejných kampaní na zvyšovanie povedomia a akcie v práci (Graz, Rakúsko) a v školách (Cesena, Taliansko). Regióny a mestá priamo spolupracujú s občanmi a podnikmi a ukazujú statočnosť a odhodlanie občanov v mestských aj vidieckych oblastiach.

Šprint **EÚ Cities Energy Savings Sprint**, ktorý⁷⁶ spoločne spustil VR, Dohovor primátorov a starostov o Európe a Európska komisia, je ústrednou činnosťou, ktorej cieľom je zdôrazniť, že jednoduché opatrenia, ako napríklad stanovenie termostatu na 19 °C (ako je vidieť v mestách ako Lipsko (Nemecko), Bordeaux (Francúzsko) a Gent (Belgicko)), by nielen udržali účty za energiu, ale aj prispeli k vytvoreniu odolnejšej Európy šetrnejšej k životnému prostrediu.

⁷¹ Európska komisia, [Správa o stave energetickej únie, október 2022](#).

⁷² Ďalšie informácie sa nachádzajú v stanovisku Výboru regiónov na tému [Rodová rovnosť a zmena klímy: smerom k začleňovaniu rodového hľadiska do Európskej zelenej dohody](#), ENVE-VII/018, 26. – 27. januára 2022, spravodajkyňa Kata Tüttő (HU/SES), členka Valného zhromaždenia miestnych samospráv v Budapešti, Maďarsku a Organizácii Spojených národov, [Správa o globálnych rodových vplyvoch ukrajinskej krízy na prístup k energii a potravinovú bezpečnosť a výživu](#), 2022.

⁷³ <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/society/20230224STO76403/international-women-s-day-the-gender-aspects-of-energy-poverty>.

⁷⁴ [Sieť regionálnych centier VR \(RegHub\)](#) tvorí skupina miestnych a regionálnych zainteresovaných strán, ktoré monitorujú vykonávanie politik EÚ v praxi a zabezpečujú, aby sa pri hodnotení týchto politik na európskej úrovni zohľadňovali miestne a regionálne názory. Zahŕňa 46 členov, 10 pozorovateľov a jeden pridružený orgán. RegHub je tiež zriadená podskupina platformy Európskej komisie Fit for Future.

⁷⁵ <https://cor.europa.eu/en/our-work/Pages/EURegionalBarometer-Survey-2023.aspx>.

⁷⁶ <https://eu-mayors.ec.europa.eu/en/cities-energy-saving-sprint>.

Reakcia EÚ na boj proti energetickej chudobe zostala rozhodná, a to prostredníctvom rýchleho rozhodovania a vykonávania núdzových opatrení na ochranu zraniteľných spotrebiteľov. V októbri 2022 sa Rada Európskej únie dohodla na nariadení o núdzovom zásahu s cieľom riešiť vysoké ceny energie a vyčlenila 140 miliárd EUR na podporu domácností a podnikov v EÚ.⁷⁷

Opatrenia prijaté na boj proti energetickej chudobe sú však prevažne miestne, čo dokazuje iniciatíva poradenského centra EÚ pre energetickú chudobu.⁷⁸ Konkrétne projekty zamerané na energetickú chudobu z hľadiska sociálneho začlenenia sa podporili aj v rámci programu Interreg Európa na roky 2014 – 2020⁷⁹ a prostredníctvom inovačných opatrení v mestách, ako je napríklad projekt spravodajskej jednotky energetickej chudoby v Getafe (Španielsko).⁸⁰ Regióny a mestá poskytli základné služby a poradenstvo a poskytli sociálnu podporu s cieľom pomôcť občanom a podnikom znášať toto veľmi náročné obdobie.

Okrem riešenia bezprostrednej krízy nákladov na energiu sa však musia zachovať a podporovať dlhodobé ciele zvrátenia zmeny klímy a pokroku v energetickej transformácii. Prechod EÚ od fosílnych palív k obnoviteľným zdrojom energie a energetickej efektívnosti možno umožniť len so záväzkom a aktívnou účasťou regiónov a miest v spolupráci s občanmi a občianskou spoločnosťou. Európska zelená dohoda je základom tohto procesu a jej riadne vykonávanie možno dosiahnuť len priamym zapojením občanov a orgánov na miestnej a regionálnej úrovni, kde sa realizujú projekty v oblasti ekologickej energie.

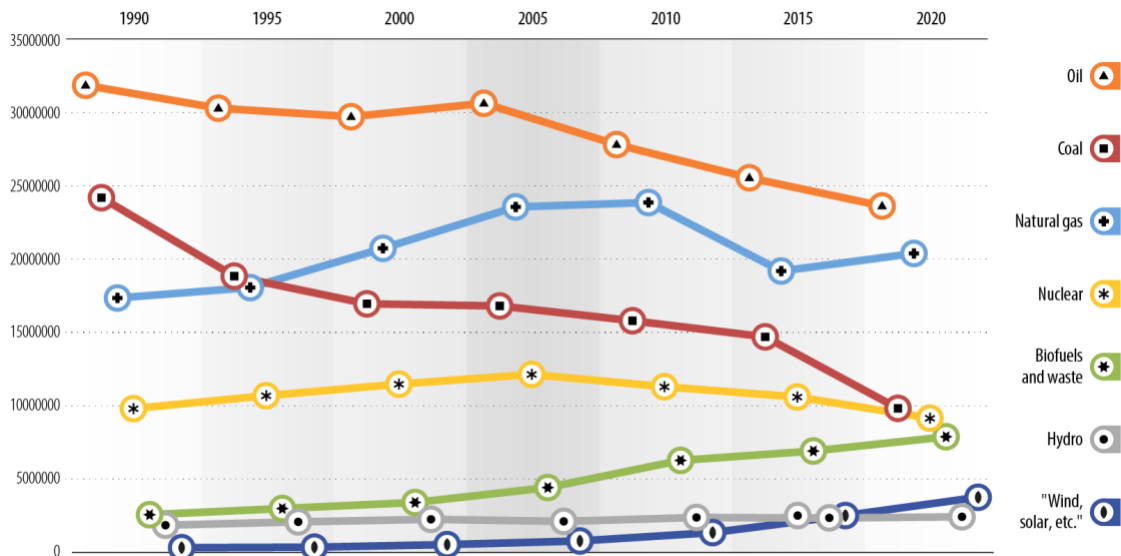
Elektrina vyrobená z obnoviteľných zdrojov je v popredí tejto transformácie a postupne nahrádza fosílnu palivá na vykurovanie-chladenie (napr. tepelnými čerpadlami) a dopravu (elektronické autá, elektronické vlaky atď.). Nasledujúci graf ukazuje rozsah tejto morskej zmeny v EÚ, keď sa začala uplatňovať zelená dohoda EÚ. Zvýšenie objemu obnoviteľných zdrojov energie do takej miery, že nahradia fosílnu palivá, si bude vyžadovať značné investície, ale aj významnú podporu spoločnosti pre nové solárne parky, veterné parky na mori a iné projekty, ktoré sa budú nachádzať v EÚ. Bude nevyhnutné, aby sa v rámci EÚ vyrábali aj kľúčové zariadenia na výrobu energie z obnoviteľných zdrojov. **Regióny a mestá tu môžu byť katalyzátormi a urýchľovačmi transformácie a zároveň zvýšiť informovanosť a zhromaždiť verejnú podporu v súvislosti s otázkami, o ktoré ide v teréne.**

⁷⁷ Rada Európskej únie, [nariadenie \(EÚ\) 2022/1854](#), október 2022.

⁷⁸ https://energy-poverty.ec.europa.eu/index_en

⁷⁹ Pozri napríklad tieto európske projekty Powerty – [Energia z obnoviteľných zdrojov pre znevýhodnené skupiny \(2019 – 2023\)](#) alebo [Comact – akcie Spoločenstva prispôbené na zmiernenie energetickej chudoby \(2020 – 2023\)](#).

⁸⁰ Viac informácií je k dispozícii na <https://uia-initiative.eu/en/uia-cities/getafe>.

Obrázok 3 – Výroba elektrickej energie podľa zdroja, Európa 1990 – 2020

Zdroj – kompilácia VR založená na Medzinárodnej agentúre pre energiu⁸¹

Poznámka – Celková dodávka energie tu nezahŕňa obchod s elektrinou a teplom/uhlie zahŕňa aj rašelinu a roponosnú bridlicu, ak je to relevantné

Európska zelená dohoda a REPowerEU sa musia vykonávať integrovanejším spôsobom, ktorý uprednostní inovácie a efektívnosť v spôsobe výroby a spotreby energie, pričom sa na žiadne mesto ani región nezabudne. V tejto transformačnej ceste sa regióny a mestá ujímajú vedenia. V prieskume, ktorý uskutočnil RegHub VR na tému *Budúcnosť zelenej dohody: pri hodnotení a pohľade do budúcnosti*⁸² 45 % respondentov potvrdzuje, že ich mesto alebo región si stanovil cieľ klimateckej neutrality, ktorý sa má dosiahnuť do roku 2050, čím preukázali svoju ambíciu prekročiť širší cieľ EÚ. Ďalším jasným príkladom tohto záväzku je viac ako 100 miest, ktoré sa pripojili k misii EÚ pre klimateckú neutralitu a inteligentné mestá, ktoré sa zaviazali dosiahnuť klimateckú neutralitu do roku 2030.

REGIÓNŤY A MESTÁ UĽAHČUJÚCE ROZSIAHLE INOVÁCIE TEPELNÉ ČERPADLÁ NAHRÁDZAJÚ PLYN NA VYKUROVANIE A CHLADENIE

Domácnosti v EÚ nakupujú a inštalujú tepelné čerpadlá rekordným tempom. Umožňujú to fiškálne stimuly, napr. nižšie zdaňovanie a/alebo dotácie na nákup zo strany ústrednej vlády, ale aj prostredníctvom flexibility miestnej samosprávy a podporných opatrení vo forme zjednodušených postupov podávania žiadostí o inštaláciu a v mnohých prípadoch aj ďalšej finančnej podpory. V dôsledku uvedených skutočností trendy na trhu naznačujú, že v roku 2022 sa predal rekordný počet zariadení s takmer 3 miliónmi vykurovacích jednotiek.

Napríklad v Poľsku sa trh s tepelnými čerpadlami v prvých troch štvrtrokoch 2022 medziročne zvýšil o 121 %. V roku 2022 sa predaj tepelných čerpadiel v Nemecku medziročne zvýšil o 53 %. Na základe

⁸¹ <https://www.iea.org/regions/europe>.

⁸² <https://cor.europa.eu/en/engage/Documents/RegHub/green-deal-taking-stock-looking-ahead.pdf>

konzervatívnych predpokladov sa odhaduje, že samotné zavedenie tepelných čerpadiel zníži spotrebu plynu v EÚ v roku 2023 o 20 TWh.⁸³

Rok 2023 je stále rokom adaptácie na novú geopolitickú politiku trhu s energiou. Hospodárstvo EÚ tvrdo zasiahlo vplyv vojny proti Ukrajine, ale zostalo odolné a vysoké ceny energie boli konfrontované politickými intervenciami. Osobitné opatrenia na regionálnej a miestnej úrovni zamerané na zníženie spotreby energie, prijatie opatrení na úsporu energie vo verejných budovách, zavedenie a stimulovanie využívania verejnej dopravy a zvýšenie celkovej palivovej účinnosti spolu s rozsiahlymi inovačnými opatreniami, a to nielen znížením ruskej energetickej závislosti, ale aj vydlážením cesty k čistejšej energetickej perspektíve pre EÚ.

Hoci rok 2022 znamenal zrýchlenie transformácie európskeho energetického mixu, bol to aj zlomový bod pre mnohé regióny, ktorých hospodárstva sú založené na energeticky náročných priemyselných odvetviach a ktorých produkcia klesla. V týchto regiónoch sa nachádzajú kľúčové priemyselné zariadenia pre základné kovy, chemické látky, nekovové nerasty a papier, v prípade ktorých náklady na energiu predstavujú oveľa väčší podiel výrobných nákladov ako pri menej energeticky náročnej výrobe. Keďže výkyvy cien energie a nestabilita budú v dohľadnej budúcnosti pravdepodobne normou, bude nevyhnutné, aby EÚ prijala kombináciu politík s cieľom zabrániť tomu, aby tieto regióny a priemyselné odvetvia stratili svetovú konkurenciu.

Odchod z ruského plynu je príležitosťou na urýchlenie významu nefosílnych palív v energetickom mixe EÚ a na to, aby sa EÚ stala energeticky nezávislou. Pre tento prechod bolo zvolených viac veternej, slnečnej, vodnej, geotermálnej energie a významného zamerania na energetickú účinnosť. Tento posun smerom k domácej výrobe energie, ktorý je stredobodom úsilia REPowerEU, zdôrazňuje **kľúčovú úlohu regiónov a miest pri uľahčovaní realizácie projektov v oblasti čistej energie, ktoré sú viac, väčšieho rozsahu a miestne relevantné, v rámci časových a rozpočtových obmedzení – a to všetko pri dodržiavaní prísnych environmentálnych a sociálnych kritérií stanovených v právnych predpisoch EÚ a vnútroštátnych právnych predpisoch.⁸⁴**

**KLIMATICKÁ AGENTÚRA AKO JEDNOTNÉ KONTAKTNÉ MIESTO
PRE OBNOVU
BUDAPEŠŤ, MAĎARSKO**

Budapešť plánuje riešiť nízku energetickú hospodárnosť súkromných budov a energetickú chudobu zriadením CARES, klimatickej agentúry pre obnovu domov.⁸⁵ Cieľom pilotných činností je riešiť tieto výzvy súvisiace s energeticky efektívnym bytovým fondom:

⁸³ <https://www.chpa.org/poland-spectacular-growth-in-heat-pump-sales-in-the-first-three-quarters-of-2022/>;

<https://www.chpa.org/germanys-impressive-heat-pump-sales-growth-53-in-2022/>.

⁸⁴ Energia Spoločenstva je kľúčovou koncepciou spájajúcou energiu z obnoviteľných zdrojov a opatrenia na komunálnej úrovni; ďalšie informácie nájdete na stránke <https://www.rescoop.eu/news-and-events/stories/september-success-story-citizens-teaming-up-with-their-municipalities-in-the-energy-transition>.

⁸⁵ Viac informácií je k dispozícii na <https://netzerocities.eu/budapests-pilot-city-activity-cares-climate-agency-for-renovation-of-homes/>.

Nedostatok stimulov pre súkromných vlastníkov na renováciu svojich domov z dôvodu absencie vnútroštátne systémy financovania a stropy cien energie pre domácnosti na vnútroštátnej úrovni;

(2) čiastočný prístup k finančným prostriedkom EÚ, čím sa obmedzuje schopnosť obce zasahovať do bývania trh bez vonkajšej podpory.

Cieľom je zriadiť klimatickú agentúru vo forme modelu jednotného kontaktného miesta, ktorý bude rozvíjať finančné modely v spolupráci s komerčnými bankami a medzinárodnými finančnými aktérmi. Agentúra bude zodpovedná za zabezpečenie toho, aby sa finančné produkty dostali ku koncovým používateľom a aby sa v rámci renovácií zaviedli inteligentné technické riešenia. Intervenčné oblasti sa vyberajú na základe vedeckých výsledkov a technických a sociálno-ekonomických parametrov budovania. Klimatická agentúra bude tiež venovať osobitnú pozornosť zapojeniu komún a formovaniu postojov verejnosti pri súčasnom znižovaní energetickej chudoby.

OSTROVNÝ MODEL PRE ZELENÚ, AUTONÓMNU ENERGIU HALKI, GRÉCKO

Halki je prvým ostrovom, ktorý bude súčasťou projektu GR-Eco Islands, 86 partnerstva gréckych a francúzskych spoločností pod koordináciou gréckeho ministerstva životného prostredia a energetiky a za účasti miestneho orgánu, ktorého cieľom je transformovať grécke ostrovy na modely ekologického hospodárstva, energetickej autonómie, digitálnych inovácií a ekologickej mobility.

Projekt zahŕňa rôzne opatrenia, ako je zvýšené využívanie obnoviteľných zdrojov energie, vytvorenie digitálnej infraštruktúry, podpora energetickej efektívnosti, udržateľné nakladanie s odpadom a vodou, elektromobilita a elektrifikácia dopravy a ekologická transformácia poľnohospodárstva a cestovného ruchu.

HalkiON je prvou miestnou energetickou komunitou, ktorá vlastní a prevádzkuje fotovoltaickú elektrárňu na neprepojenom gréckom ostrove. Obyvatelia, podniky a obec Halki budú mať prospech z 55 % zníženia účtov za elektrinu, ročných úspor vo výške 180000 – 250 000 EUR, energetickej sebestačnosti a zníženia emisií uhlíka o 1800 ton ročne. 87

JEDNOTNÉ KONTAKTNÉ MIESTO PORTO ENERGY-HUB ZAPOJENIE OBČANOV A MIESTNYCH SUBJEKTOV V PORTE, PORTUGALSKO

Agentúra AdePorto (Porto Energy Agency) koordinuje projekt výťahu z Porto Energy (PEER), ktorého cieľom je podporovať verejné a súkromné subjekty pri vypracúvaní odvážnych programov obnovy, pričom sa začleňujú nové finančné systémy v metropolitnej oblasti Porto severne od rieky Douro v Portugalsku.

⁸⁶ Pre viac informácií pozri <https://clean-energy-islands.ec.europa.eu/news/gr-eco-islands-turning-greek-islands-models-green-sustainable-development> a údaje za rok 2023.

⁸⁷ <https://greekcitytimes.com/2023/03/29/the-greek-island-of-halki-produces-all-their-energy-needs/>.

Ambiciózny program obnovy spoločnosti AdePorto viedol k vytvoreniu jednotných kontaktných miest, ktoré prijímajú inovačné systémy financovania na obnovu 3000 domov a povzbudzujú občanov, aby sa zapojili do energetickej efektívnosti a výroby energie z obnoviteľných zdrojov. Projekt sa zameriava na existujúce rodinné budovy, najmä v sociálnych a nízko príjmových bytových domoch, vo verejnom aj súkromnom vlastníctve. Jeho hlavným cieľom je mať do konca projektu 3000 zrekonštruovaných obydlí a 12 MW inštalovanej fotovoltickej kapacity.⁸⁸

POMOC SPOTREBITEĽOM POČAS ENERGETICKEJ KRÍZY CASTILLA Y LEÓN, ŠPANIELSKO

Regionálna energetická agentúra Castilla y León, EREN, naplánovala a prijala množstvo opatrení, od fotovoltiky až po rozhlasové kampane s cieľom umožniť energeticky úsporné a efektívne opatrenia na podporu kastílskych občanov v reakcii na prebiehajúcu energetickú krízu.⁸⁹ Eren realizuje dva dotačné programy na pomoc spotrebiteľom v Kastílii a Leónu vyrovnat' sa s dôsledkami energetickej krízy, pričom pomoc vo výške viac ako 80 miliónov EUR z nástroja Next Generation EU sa prideliuje jednotlivým spotrebiteľom a podnikom.

Prvý dotačný program (rozpočet 71,8 milióna EUR) sa začal v januári 2022 s cieľom podporiť investície do vlastnej spotreby a skladovania s využitím obnoviteľných zdrojov energie a zaviesť zariadenia na výrobu tepelnej energie z obnoviteľných zdrojov v sektore bývania. Celkový rozpočet je 340 miliónov EUR. Druhým dotačným programom (8,2 milióna EUR) sa podporujú investície do realizácie tepelných systémov obnoviteľných zdrojov energie v iných odvetviach ako v sektore bývania.

Medzi kľúčové opatrenia patria:

- *Nové opatrenia na úsporu energie a účinnosť;*
- *Opatrenia zamerané na zníženie závislosti od fosílnych palív, ako je inštalácia solárnych panelov na strechách verejných budov;*
- *Opatrenia na zvýšenie energetickej efektívnosti vo verejnom fonde budov;*
- *Podpora používania bicyklov, elektronických bicyklov a e-kolobežiek ako náhrady za súkromné vozidlá;*
- *Kampane na zvyšovanie povedomia verejnosti v televízii, rádiu a online.*

POSTUPNÉ VYRAĎOVANIE FOSÍLNYCH PALÍV

*CESTA K EKOLOGICKEJŠIEMU A EFEKTÍVNEJŠIEMU VYKUROVANIU DOMÁCNOSTÍ
EAP, Agentúra pre energetiku mesta Plovdiv (Bulharsko), podporuje postupné ukončenie používania palivového dreva a uhlia na vykurovanie domácností. EAP sa už dlho zasadzuje za udržateľné využívanie miestnej biomasy na vykurovanie a zvýšenie energetickej účinnosti vykurovacích zariadení ako hlavného prostriedku boja proti znečisteniu ovzdušia. Agentúra ponúka 100 % štátnu*

⁸⁸ Informácie získané [od zapojenia občanov a miestnych subjektov – jednotného kontaktného miesta „Porto Energy Hub“ – Fedarene.](#)

⁸⁹ Viac informácií je k dispozícii na <https://fedarene.org/best-practice/eren-helping-consumers-in-castilla-y-leon-face-the-effects-of-the-energy-crisis/>.

dotáciu pre 3500 domácností, aby nahradila svoje staré vykurovacie sporáky alternatívami šetrnými k životnému prostrediu. Táto akcia poukazuje na to, ako môžu integrované dekarbonizované a nízkoemisné politiky predstavovať prelomovú zmenu pri riešení výziev v oblasti energetiky, klímy a životného prostredia, ktorým čelia regióny a mestá.⁹⁰

⁹⁰ [Cesta Plovdivu k efektívnejšiemu, ekologickému a energeticky nezávislému vykurovaniu domácností – Fedarene.](#)

C. Klimatické katastrofy

Globálne otepľovanie a zmena klímy tvrdo zasahujú európske regióny. Miestne obyvateľstvo a hospodárstva čoraz viac trpia vplyvom rušivých vln horúčav, sucha, prívalových povodní a lesných požiarov. Hoci miestne a regionálne samosprávy sú už priekopníkmi v znižovaní emisií skleníkových plynov, stále viac musia zintenzívniť opatrenia na zabezpečenie adaptácie na zmenu klímy a odolnosti svojich komunít, aby chránili životy, infraštruktúru a podniky.

Európa potrebuje investície do adaptácie na zmenu klímy v odhadovanej miere 40 miliárd EUR ročne, aby sa prispôsobila nárastu globálnej teploty o 1,5 °C nad úroveň z roku 1990. To by sa zvýšilo na 120 miliárd EUR ročne a 200 miliárd EUR ročne na prispôbenie sa zvýšeniu teploty o 2°, resp. o 3 – 4°.⁹¹ Ktoré európske regióny sú zraniteľnejšie voči klimatickým rizikám? Aké sú potreby adaptácie na miestnej úrovni? Ako môžeme pomôcť regiónom čeliť tejto dvojitej transformácii, klimatickej neutralite, ale aj odolnosti voči zmene klímy?

Rok 2023 zväčšuje relevantnosť týchto otázok. V nadväznosti na najteplejší jún a sériu extrémnych poveternostných udalostí vrátane vln horúčav a lesných požiarov v južnej Európe služba Copernicus pre zmenu klímy potvrdila, že globálna priemerná teplota za júl 2023 bola najvyššia za každý mesiac.⁹² Kritické udalosti v roku 2023 zahŕňajú suchá v povodí rieky Sado v Alentejo (Portugalsko) a povodie Sau v Katalánsku (Španielsko) a ničivé záplavy v mestách Emilia Romagna a Le Marche (Taliansko).⁹³ V druhom prípade h prudké dažde viedli k pretečeniu dvadsiatich troch riek v celom regióne, čo spôsobilo rozsiahle škody a vysídľovalo viac ako 30000 obyvateľov. Táto katastrofická udalosť si vyžiadala 14 životov, výrazne zasiahla takmer milión ľudí a viedla k škodám vo výške približne 5 miliárd EUR. Katastrofické záplavy zničili aj niekoľko obcí na dvoch tretinách územia Slovinska, čo spôsobilo sedem obetí a vážne materiálne škody.⁹⁴ Ďalšou klimatickou katastrofou zaznamenanou v lete 2023 bol výskyt približne 60 požiarov súčasne v Grécku. Na ostrove Korfu bolo evakuovaných viac ako 19000 občanov, čo je najväčšia evakuácia v histórii krajiny.⁹⁵

V roku 2022 bolo nahlásených viac ako 16000 úmrtí v dôsledku počasia a klimatických udalostí s veľkým vplyvom, pričom 99,6 % z nich sa pripisovalo vlnám horúčav.⁹⁶ Podľa databázy núdzových udalostí existovalo v roku 2022 v Európe⁹⁷ 40 meteorologických, hydrologických a klimatických nebezpečenstiev, v dôsledku čoho bolo nahlásených 16365 úmrtí a priamo postihlo 156000 ľudí. Približne 67 % týchto udalostí súviselo s povodňami a búrkami. Ako však už bolo uvedené, vlny horúčav predstavujú najvyšší počet obetí – pričom lesné požiare ovplyvňujú aj respiračné systémy a majú vplyv na biodiverzitu – a nedávna štúdia, ktorú uverejnila *Nature*, poukazuje na regionálnu zraniteľnosť voči úmrtnosti súvisiacej s teplom, pričom pozoruhodné vrcholy sa vyskytujú v regiónoch Portugalska, Španielska, Talianska, Grécka a Rumunska, ako aj na juhu Francúzska a vo viacerých

⁹¹ Európska environmentálna agentúra, [Posúdenie nákladov a prínosov adaptácie na zmenu klímy](#), 2023

⁹² Copernicus – oko Európy na Zemi, [teplota povrchového vzduchu na júl 2023](#), júl 2023.

⁹³ Copernicus – oko Európy na Zemi, [Historické záplavy zasiahli Emilia-Romagna, Taliansko máj 2023](#).

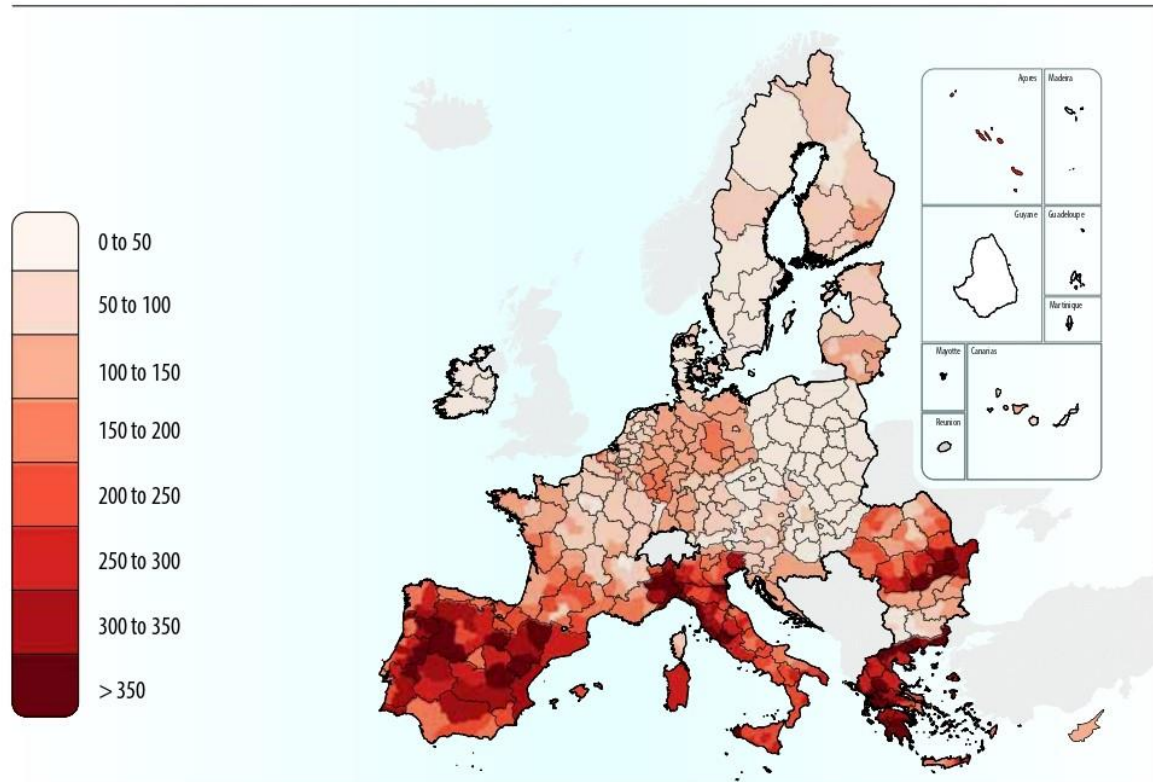
⁹⁴ Vláda Slovinska, [Najhoršie záplavy zasiahli Slovinsko](#) | GOV.SI 2023

⁹⁵ <https://www.theguardian.com/world/2023/jul/24/greece-wildfires-corfus-heatwave-northern-hemisphere-extreme-weather-temperatures-europe>.

⁹⁶ Svetová meteorologická organizácia, [Stav klímy v Európe](#), 2023.

⁹⁷ *Tamtiež*.

regiónoch Nemecka.⁹⁸ S cieľom uznať túto pochmúrnú realitu a zdôrazniť svoj záväzok konať proti zmene klímy EÚ nedávno otvorila 15. júla ako každoročný deň EÚ pre obeť globálnej klimatickej krízy.⁹⁹

Graf 4 – Počet úmrtí súvisiacich s teplom na milión obyvateľov ročne (2015 – 2022)
Zdroj – kompilácia VR založená na prírode¹⁰⁰

Poznámka – Úmrtnosť súvisiaca s teplom v Európe (2015 – 2022)

Okrem toho sa podľa Európskej environmentálnej agentúry **odhaduje, že emisie látok znečisťujúcich ovzdušie spôsobujú predčasnú smrť 315000 ľudí ročne, čo zodpovedá celému stredne veľkému mestu, ako je Nantes (Francúzsko), Timișoara (Rumunsko), Bonn (Nemecko) alebo Bari (Taliansko).** Okrem skleníkových plynov z veľkých priemyselných lokalít v Európe sa odhaduje, že v roku 2017 spoločnosť stála 277 až 433 miliárd EUR. To predstavuje približne 2 – 3 % hrubého domáceho produktu (HDP) EÚ, čo presahuje celkovú hospodársku produkciu mnohých jednotlivých členských štátov.¹⁰¹

⁹⁸ Ballester, J., Quijal-Zamorano, M., Méndez Turrubiates, R. F., Pegenaute, F., Herrmann, F.R., Robine J.M., Basagaña, X., Tonne, T., Antó, J.M. a Achebak, H., [Úmrtnosť súvisiaca s teplom v Európe počas leta 2022](#). Prírodná medicína, 2023.

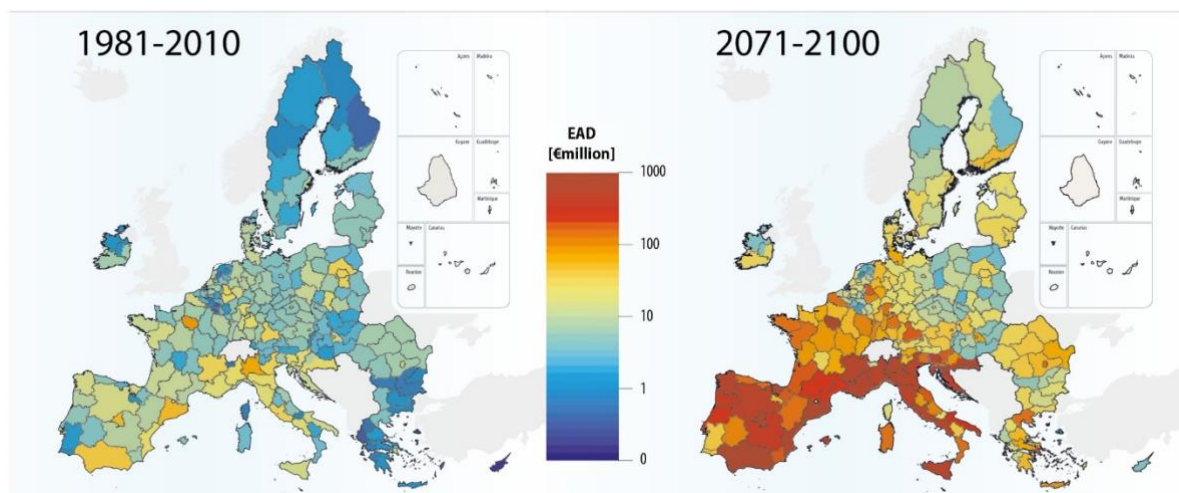
⁹⁹ https://climate.ec.europa.eu/news-your-voice/news/eu-day-victims-global-climate-crisis-2023-07-13_en.

¹⁰⁰ Ballester, J., Quijal-Zamorano, M., Méndez Turrubiates, R. F., Pegenaute, F., Herrmann, F.R., Robine J.M., Basagaña, X., Tonne, T., Antó, J.M. a Achebak, H., [Úmrtnosť súvisiaca s teplom v Európe počas leta 2022](#). Prírodná medicína, 2023.

¹⁰¹ Európska environmentálna agentúra, [Priemyselné znečistenie ovzdušia v Európe stojí spoločnosť 277 – 433 miliárd EUR, september 2021](#).

Eurostat vypočítal, že extrémne poveternostné javy spôsobili v EÚ za posledné desaťročie hospodárske straty vo výške viac ako 145 miliárd EUR.¹⁰² Okrem toho 30-ročný kĺzavý priemer hospodárskych strát súvisiacich s klímou vykazuje jasný trend, ktorý sa za posledné desaťročie každoročne zvyšuje takmer o 2 %.

Katastrofy súvisiace s klímou takisto čoraz viac poškodzujú kritické infraštruktúry, ako sú elektrické siete, dopravná sieť a informačné a komunikačné systémy. Očakávané ročné škody v južnej Európe a veľkých častiach západnej a strednej Európy budú zničujúce a finančne neznesiteľné. V nasledujúcom grafe sú znázornené trendy, ak sa zmena klímy nezvráti. Toto zhoršenie prehĺbi územné rozdiely medzi regiónmi EÚ, čo predstavuje významnú výzvu pre udržateľnosť kritickej infraštruktúry a celkový spoločenský blahobyt. Pobrežné regióny v rámci scenárov s vysokými emisiami (nárast o 3,2 až 5,4 °C do roku 2100) môžu do roku 2050 utrpieť hospodárske straty vo výške približne 39 miliárd EUR ročne a do konca storočia až 960 miliárd EUR ročne.¹⁰³

Obrázok 5 – Očakávané ročné škody na kritickej infraštruktúre v európskych regiónoch v dôsledku zmeny klímy do konca storočia (v miliónoch EUR)

Zdroj – kompilácia VR na základe Európskej komisie¹⁰⁴

Extrémne poveternostné podmienky a klimatické katastrofy takisto znižujú životaschopnosť a produktivitu mnohých miestnych hospodárskych činností. Regióny s vysokou mierou zamestnanosti v poľnohospodárstve alebo stavebníctve sú výrazne postihnuté dlhšími a intenzívnejšími vlnami horúčav. Produktivita práce sa zníži, najmä v stredozemských regiónoch. Horúčavy urobia vonku tvrdou a potenciálne smrteľnou prácou.¹⁰⁵ S cieľom poskytnúť zmysel pre rozsah sa odhaduje, že letné vlny horúčav v roku 2023 stáli územia Španielska, kde boli miestni pracovníci najviac vystavení horiacim teplotám vo výške 1 % HDP; poľnohospodárstvo trpí dlhotrvajúcimi suchami. Pokiaľ ide o stratu produktivity, jeden deň extrémneho tepla (nad 32 stupňov) sa rovná poldňovému štrajku.¹⁰⁶

¹⁰² Eurostat, [Straty v dôsledku zmeny klímy: 145 miliárd EUR za desaťročie](#), október 2022.

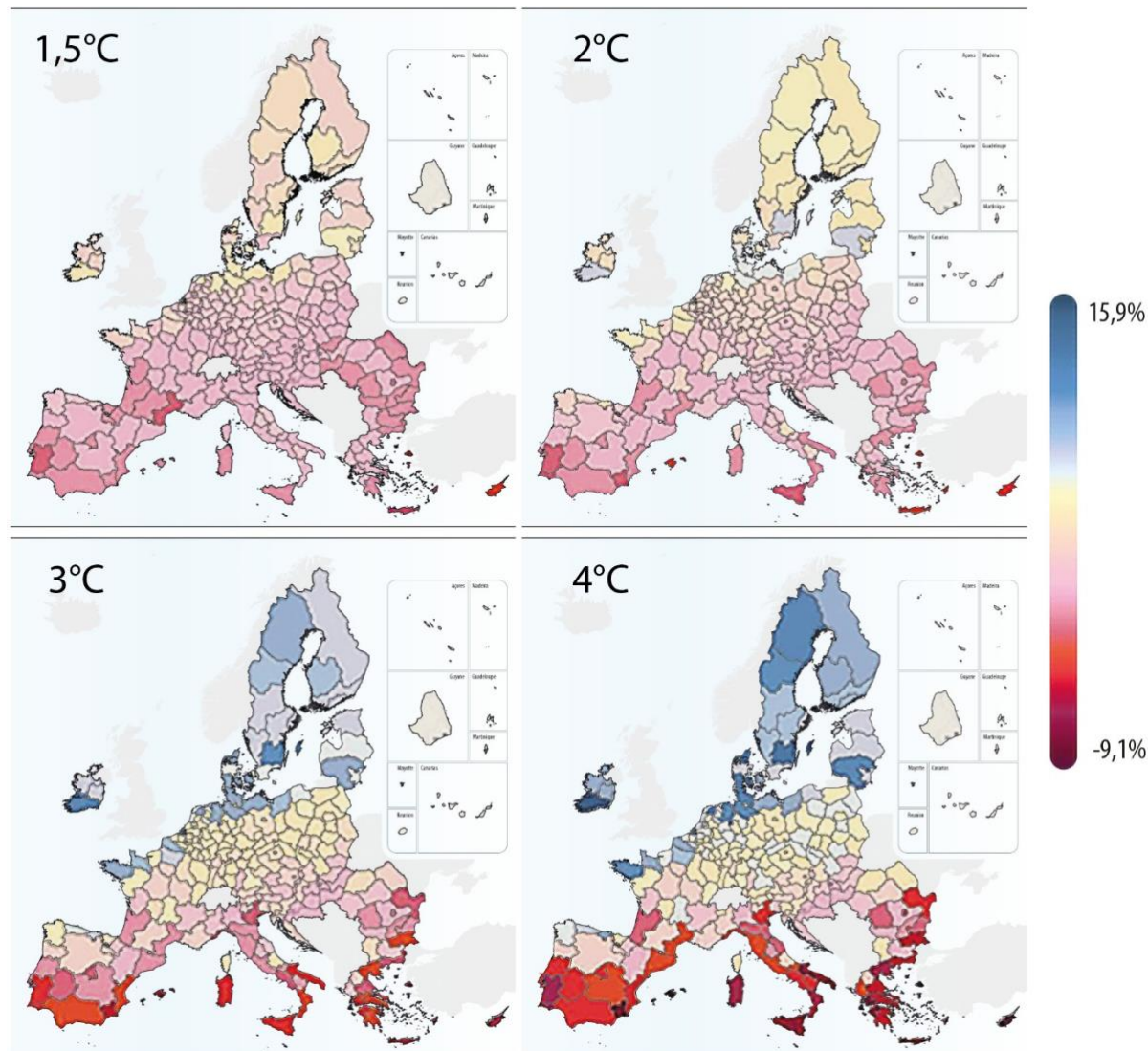
¹⁰³ Európska komisia, [Správa o vykonávaní stratégie EÚ pre adaptáciu na zmenu klímy](#), november 2018.

¹⁰⁴ *Tamtiež.*

¹⁰⁵ Európsky parlament, [Odškodňovanie obetí katastrof súvisiacich so zmenou klímy](#), 2023.

¹⁰⁶ Allianz, [Globálne varenie: vlna horúčav môže mať náklady 0.6 percentuálneho bodu HDP na celomsвете](#), 2023.

Dôsledky zmeny klímy môžu tiež výrazne narušiť miestny cestovný ruch, a to nielen pokiaľ ide o destinácie, ale aj sezónnosť. Cestovný ruch je hlavným zdrojom príjmov pre južné regióny Európy, najmä z dôvodu prítlačivosti Stredozemného mora. Predpokladá sa však, že zvýšenie globálnej teploty bude mať ničivý vplyv na túto hospodársku činnosť, ktorá je zásadná v mnohých malých dedinách, mestách a regiónoch Cypru, Grécka, Španielska, Talianska, Chorvátska, Portugalska a Malty. Nasledujúci graf ukazuje potenciálne scenáre, pokiaľ ide o dopyt po cestovnom ruchu v Európe, ak sa neprijmú žiadne náležité opatrenia na boj proti vplyvu zmeny klímy.¹⁰⁷

Graf 6 – Predpokladaný vývoj európskeho regionálneho dopytu v oblasti cestovného ruchu v prípade všetkých scenárov globálneho otepľovania v porovnaní so súčasným scenárom (2019) v percentuálnom vyjadrení
Zdroj – kompilácia VR na základe Spoločného výskumného centra¹⁰⁸

Poznámka – Uvedené hodnoty sa vzťahujú na emisný scenár RCP8.5

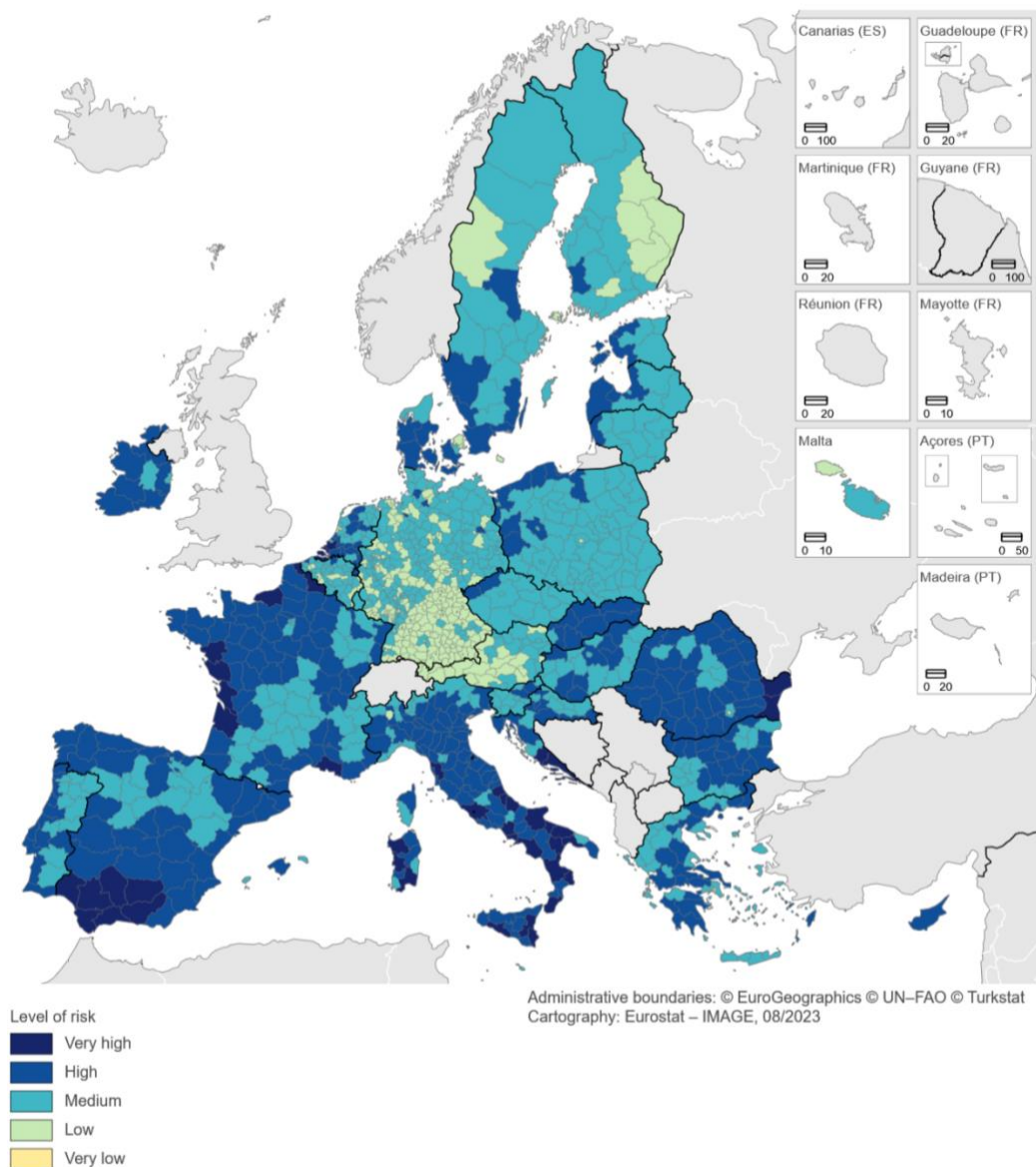
Zmena klímy prehĺbi existujúce nerovnosti. Predpokladá sa, že južná Európa, európske mestá a pobrežné regióny budú najviac postihnuté viacerými rizikami.¹⁰⁹ V stávke je súdržnosť aj konkurencieschopnosť európskych regiónov. Prírodné katastrofy majú negatívny vplyv na

¹⁰⁷ Spoločné výskumné centrum, [Regionálny vplyv zmeny klímy na európsky dopyt v oblasti cestovného ruchu](#), 2023.

¹⁰⁸ *Tamtiež.*

¹⁰⁹ Európsky parlament, [Odškodňovanie obetí katastrof súvisiacich so zmenou klímy](#), 2023.

hospodársku, sociálnu a územnú súdržnosť v EÚ, čo bráni vykonávaniu politiky súdržnosti Únie.¹¹⁰ Nedávne dôkazy z projektu ESPON CLIMATE,¹¹¹ ktorý kombinoval riziká súvisiace s klímou s regionálnou expozíciou a zraniteľnosťou, ukazujú, že aj keď sa dosiahnu ciele Parížskej dohody, európske regióny budú stále čeliť mnohým rizikám v rôznej miere. Zohľadňuje to tepelný stres obyvateľstva; pobrežné záplavy v oblasti infraštruktúry, priemyslu a služieb; riečne záplavy obyvateľstva, infraštruktúry, priemyslu a služieb; privalové záplavy v kultúrnych odvetviach; požiare na životnom prostredí; suchá v primárnom sektore (priamy vplyv aj na miestne komunity a biodiverzitu). Preto je potrebné venovať osobitnú pozornosť sociálno-ekonomickej realite turistických regiónov a zároveň investovať do ich odolnosti voči dôsledkom zmeny klímy.

Obrázok 7 – agregované klimatické riziko – scenár veľmi vysokých emisií s absolútnou expozíciou (2070 – 2100) RCP 8.5

Zdroj – kompilácia VR na základe ESPON112

Poznámka – za najvzdialenejšie regióny nie sú k dispozícii žiadne údaje. V záujme výročnej správy EÚ za rok 2023 sa na mape nezobrazujú krajiny EZVO/krajiny mimo EÚ, upozorňujeme však na to, že ich poskytol projekt ESPON.

¹¹⁰ Európsky parlament, [Dôsledky sucha, požiarov a iných extrémnych poveternostných javov: zvýšenie úsilia EÚ v boji proti zmene klímy](#), uznesenie 2022 (0330).

¹¹¹ ESPON EZÚS, [ESPON na konferencii COP 27: Priestorové rozloženie rizika v Európe spojeného so zmenou klímy](#), november 2022.

¹¹² ESPON, [aktualizácia a integrácia súborov a máp ESPON KLIMATE. Záverečná správa](#), 2022.

Medzivládny panel OSN o zmene klímy¹¹³ uvádza, že tieto klimatické riziká sú čoraz zreteľnejšie a akútnejšie. Rastúce teploty, rýchlo sa meniace poveternostné podmienky, časté a intenzívnejšie prírodné katastrofy a extrémne poveternostné javy priamo a rázne ovplyvňujú spoločnosť, hospodárstvo a životné prostredie, čo vedie k úmrtiam, ničeniu majetku, ničeniu prirodzených biotopov a strate biodiverzity.¹¹⁴

Extrémne poveternostné javy a ich dôsledky v Európe za posledných 5 rokov zdôraznili naliehavú potrebu konať proti zmene klímy (zmiernovanie) a súčasne vykonávať opatrenia na ochranu pred jej škodlivými vplyvmi (adaptácia). Adaptácia zohráva kľúčovú úlohu najmä na miestnej úrovni, pretože tam sú najvýraznejšie zraniteľné miesta spojené so zmenou klímy. Práve na miestnej úrovni majú klimatické katastrofy hlboký vplyv, čo si vyžaduje sústredené úsilie na proaktívne riešenie rizík alebo, keď dôjde k prírodnej katastrofe, konať rýchlo a rozhodne s cieľom zabrániť stratám na životoch, chrániť živobytie a chrániť prírodné prostredie.

Regióny a mestá zohrávajú zásadnú úlohu v širokej škále adaptačných opatrení: od modernizácie kritickej infraštruktúry až po odolnosť proti povodňam až po prispôbenie miestnych škôl, nemocníc a domovov starostlivosti na vlny horúčav; od ochrany pobrežných oblastí pred nárastom hladiny morí až po investície do účinného hospodárenia s vodou s cieľom bojovať proti suchu, ako aj renováciu verejných priestorov vo všeobecnosti s cieľom poskytnúť tieňové a chladiace oblasti a mnoho ďalších príkladov. V skutočnosti približne polovica respondentov (51 %) v *115 prieskume VR o regionálnom a miestnom barometri*, ktorý uskutočnila spoločnosť Ipsos European Public Affairs, zdôraznila „klimatická kríza a životné prostredie“ ako jednu z hlavných oblastí, v ktorých by regióny a mestá mali mať väčšie slovo pri tvorbe politiky EÚ.

Existuje však skutočná medzera vo financovaní adaptácie, ktorá sa odhaduje na približne 40 miliárd EUR ročne,¹¹⁶ čo je zjavné najmä v prípade nižších úrovní riadenia, ako uznala tá istá Európska komisia.¹¹⁷ V prieskume, ktorý uskutočnila sieť regionálnych centier (RegHub) v rámci Výboru regiónov (VR), na *tému Budúcnosť zelenej dohody: pri hodnotení a pohľade do budúcnosti*¹¹⁸ 40 % respondentov uviedlo aktívne vykonávanie politík v oblasti adaptácie na zmenu klímy vo svojich regiónoch alebo mestách. Prieskum však poukázal aj na prekážky, ktorým čelí významná časť účastníkov, pričom 35 % priznalo ťažkosti pri účinnom vykonávaní adaptačných politík. Medzi hlavné prekážky, ktoré títo respondenti identifikovali, patrí nedostatok špecializovaných mechanizmov financovania, ktoré 75 % zdôraznilo ako hlavné obavy. 65 % účastníkov okrem toho zdôraznilo kľúčovú potrebu väčšej podpory inovácií a konkrétnych cieľov na zvýšenie úspechu ich stratégií adaptácie na zmenu klímy.

Nájdienie správnych údajov, metrik, ukazovateľov a metodík na sledovanie pokroku v adaptácii je naďalej významnou prekážkou. Je potrebné rozvíjať a podporovať poznatky o miestnych vplyvoch zmeny klímy s cieľom pomôcť regiónom a mestám plánovať a riadiť klimatické riziká, ako aj poznatky

¹¹³ IPCC, [súhrnná správa AR6: Zmena klímy 2023](#), 2023.

¹¹⁴ Podrobný zoznam extrémnych poveternostných javov v Európe a na celom svete od roku 2011 vrátane vedeckej analýzy, ako klimatická zmena vyplývajúca z uhlíkových misií spúšťa takéto udalosti, nájdete na interaktívnej mape <https://www.carbonbrief.org/mapped-how-climate-change-affects-extreme-weather-around-the-world/>.

¹¹⁵ <https://cor.europa.eu/en/our-work/Pages/EURegionalBarometer-Survey-2023.aspx>.

¹¹⁶ <https://www.eea.europa.eu/publications/assessing-the-costs-and-benefits-of>.

¹¹⁷ Európska komisia, [Usmernenia o adaptačných stratégiách a plánoch členských štátov](#), 2023.

¹¹⁸ <https://cor.europa.eu/en/our-work/pages/reghub-consultation-prospects-green-deal.aspx>.

o riešeníach, mobilizácii primeraných finančných a technických zdrojov a prístupe k nim, mapovaní a zapojení zainteresovaných strán.

S cieľom vyplniť túto medzeru v kapacitách VR vypracoval **príručku o adaptácii na zelenú dohodu na miestnej úrovni** s cieľom umožniť výmenu poznatkov a vytvoriť siete, v ktorých môžu miestne zainteresované strany nájsť projektových partnerov, minimalizovať svoje vnútorné medzery v poznatkoch a aktívne hľadať podporu pre svoje vlastné iniciatívy od špecializovaných odborníkov. Napríklad sľubná oblasť adaptácie spočíva v riešeníach inšpirovaných prírodou, ktoré prinášajú inovatívne opatrenia s rýchlym a silným vplyvom. Nová štúdia¹²⁰ ukazuje, že zvýšenie pokrytia stromov na 30 % by znížilo teploty v priemere o 0,4 °C, čím by sa zabránilo takmer 40 % úmrtí, ktoré možno pripísať¹²¹ účinkom mestských tepelných ostrovov v európskych mestách.

Okrem toho je pre regióny a mestá kľúčovou otázkou odolnosť voči klimatickým katastrofám, keďže 1 EUR vynaložený na prevenciu katastrof a pripravenosť na ne môže podľa Svetovej banky ušetriť až 10 EUR v reakcii na katastrofy.¹²² Z tohto dôvodu VR spolupracuje so **Spoločným výskumným centrom Komisie na rozvoji regionálnych prehľadov odolnosti**, ktoré¹²³ vymedzujú kapacity a slabé miesta súvisiace s rizikami súvisiacimi so zmenou klímy a adaptáciou na ňu. V tejto súvislosti sa VR domnieva, že vypracovanie indexu a hodnotiacej tabuľky územnej zraniteľnosti je nevyhnutné na začatie politickej diskusie o tom, ako využiť budúcu politiku súdržnosti s cieľom reagovať na takéto zraniteľné miesta.

V období 2021 – 2027 sa v rámci politiky súdržnosti investuje 12,5 miliardy EUR do adaptácie na zmenu klímy a prevencie rizík.¹²⁴ To zodpovedá 3 % jeho celkového rozpočtu na 7 rokov, zatiaľ čo celkové investície do zelenej transformácie predstavujú približne 30 %. Keďže zmena klímy a katastrofy budú mať čoraz nerovnomernejší vplyv v európskych regiónoch, pričom najviac ohrozené budú zraniteľné územia, chudobné domácnosti a marginalizované sociálne skupiny, je čoraz naliehavjšie riešiť tieto nové rozdiely. V tejto súvislosti je potrebné začať zvažovať celý rad riešení, od možnosti, že „*Mechanizmus spravodlivej transformácie by sa mohol rozšíriť tak, aby riešil sociálne náklady spojené so zmierňovaním zmeny klímy a adaptáciou* na ňu“, ako uvádza Európska komisia,¹²⁵ až po zriadenie osobitného fondu na adaptáciu na zmenu klímy, ako sa uvádza v Európskom parlamente¹²⁶.

Inšpiráciou by mohol byť adaptačný fond zriadený v rámci Rámcového dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy na podporu rozvojových krajín, ktoré sú obzvlášť citlivé na

¹¹⁹ <https://cor.europa.eu/en/engage/pages/green-deal-handbook.aspx>.

¹²⁰ Iungman, T., Cirach, M., Marando, F., Pereira Barboza, E., Khomenko, S., Masselot, P., Quijal-Zamorano, M., Mueller, N., Gasparrini, A., Urquiza, J., Heris, M., Meelan, T. a Nieuwenhuijsen, M., [Chladenie miest prostredníctvom mestskej zelenej infraštruktúry: posúdenie vplyvu európskych miest na zdravie](#), LANCET, január 2023.

¹²¹ Efekt mestského tepelného ostrova opisuje jav, v ktorom sú teploty v mestách a oblastiach pokrytých nepriepustnými povrchmi neustále vyššie.

¹²² Skupina Svetovej banky, [Investície do riadenia rizika katastrof v Európe má ekonomický zmysel](#), 2021

¹²³ https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/strategic-planning/strategic-foresight/2020-strategic-foresight-report/resilience-dashboards_en.

¹²⁴ Európska komisia, [hlavný prejav komisárky Elisy Ferreireovej na 8. medzinárodnej konferencii o požiaroch v divočine](#) v roku 2023.

¹²⁵ Európska komisia, [Súdržnosť v Európe do roku 2050. Osem správ o hospodárskej, sociálnej a územnej súdržnosti](#), 2023.

¹²⁶ Európsky parlament, [poslanci Európskeho parlamentu pre regionálny rozvoj navrhujú zriadiť fond na prispôbenie sa zmene klímy](#), 2022.

účinky zmeny klímy.¹²⁷ Na tejto celosvetovej úrovni sa VR aktívne zapájal aj do rokovaní o klíme o otázke adaptácie na zmenu klímy.¹²⁸ V nedávnych stanoviskách sa zasadzuje za vytvorenie rámca pre globálny cieľ v oblasti adaptácie, ktorý by integroval poznatky a odborné znalosti regiónov a miest. VR tiež vyzval na vytvorenie takéhoto rámca s cieľom uprednostniť úsilie o adaptáciu vedené na miestnej úrovni a účinne zmierniť riziká a dôsledky „maladaptácie“,¹²⁹ najmä u žien a najzraniteľnejších osôb vrátane detí, starších osôb a osôb so zdravotným postihnutím.

V tejto súvislosti má zásadný význam aj uznanie a riešenie rodových rozmerov zmeny klímy, keďže schopnosť žien prispôbiť sa zmene klímy a bojovať proti nej je často obmedzená vzhľadom na ich úlohy v domácnostiach a spoločnosti, inštitucionálne prekážky a sociálne normy. V záujme riešenia tejto výzvy VR dôsledne obhajoval zmenu perspektívy, pričom naliehal na to, aby ženy neboli vnímané len ako zraniteľné prijímateľky, ale ako účinné subjekty pri zmierňovaní zmeny klímy a prispôbovaní sa jej.¹³⁰ VR sa okrem toho zasadzuje za rovnaké zastúpenie žien v rozhodovacích procesoch, pričom uznáva, že je potrebné, aby ich názory a odborné znalosti boli zahrnuté do tvorby účinných politík v oblasti klímy.

Zatiaľ čo veda naďalej pomáha pochopiť, ako má globálne varenie dominový efekt na klimatický systém Zeme, regióny a mestá EÚ čelia dvom zmenám súvisiacim s klímou. Stručne povedané, na jednej strane investujú do dosiahnutia **klimatickej neutrality** a prispievajú k zvráteniu trendu zmeny klímy. Na druhej strane musia investovať aj do **adaptácie na zmenu klímy a odolnosti voči nej**, aby čelili intenzívnejším a častejším klimatickým katastrofám a prispôbili miestne spoločnosti a hospodárstva novým miestnym klimatickým modelom.

PODPORA REGIÓNOV A MIEST EÚ PRI PRISPÔBOVANÍ SA MISIA EÚ PRE ADAPTÁCIU NA ZMENU KLÍMY

Misia EÚ pre adaptáciu na zmenu klímy¹³¹ sa zameriava na podporu regiónov, miest a miestnych orgánov EÚ v ich úsilí o budovanie odolnosti proti vplyvom zmeny klímy. Cieľom misie je do roku 2030 sprevádzať aspoň 150 európskych regiónov a komunít smerom k odolnosti voči zmene klímy. Sponzorované projekty vyvíjajú nástroje, postupy a siete, ktoré možno replikovať v celej Európe, vrátane:

- *Portál vykonávania misie, ktorý európskym regiónom a mestám¹³² poskytuje relevantné poznatky, údaje a zdroje na prípravu a plánovanie odolnosti voči zmene klímy.*

¹²⁷ <https://unfccc.int/funds-and-financial-entities#:~:text=The%20Adaptation%20Fund%20was%20established.adverse%20effects%20of%20climate%20change>.

¹²⁸ VR sa aktívne zapájal do nedávnych technických dialógov UNFCCC zameraných na adaptáciu a popri regiónoch⁴ prevzal vedúcu úlohu pri koordinácii [tretej schôdze technického dialógu \(TD1.3\): Vstupy na informovanie Podporného orgánu pre vedecké a technologické poradenstvo](#), 2022.

¹²⁹ Akékoľvek zmeny v prírodných alebo ľudských systémoch, ktoré neúmyselne zvyšujú zraniteľnosť voči klimatickým stimulom; adaptácia, ktorá neznižuje zraniteľnosť, ale naopak ju zvyšuje.

¹³⁰ Ďalšie informácie sa nachádzajú v stanovisku Výboru regiónov na tému [Rodová rovnosť a zmena klímy: smerom k začleňovaniu rodového hľadiska do Európskej zelenej dohody](#). ENVE-VII/018, 26. – 27. januára 2022. spravodajkyňa Kata Tüttő (HU/SES), poslankyňa Valného zhromaždenia miestnych samospráv v Budapešti (Maďarsko).

¹³¹ https://research-and-innovation.ec.europa.eu/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe/eu-missions-horizon-europe/adaptation-climate-change_en.

¹³² https://research-and-innovation.ec.europa.eu/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe/eu-missions-horizon-europe/adaptation-climate-change_en.

- Široká škála projektov financovaných EÚ, ktoré 133 vykonávajú výskum a vyvíjajú inovačné prístupy a možnosti adaptácie na zmenu klímy a súvisiace usmernenia, nástroje, údaje a prípadové štúdie s cieľom pomôcť regionálnym a miestnym orgánom plniť misiu
- Príručka zapojenia občanov¹³⁴ s cieľom usmerňovať regióny a mestá o tom, ako zapojiť zainteresované strany a občanov do šiestich hlavných krokov procesu plánovania adaptácie na zmenu klímy.

POUČENIE Z POVODNÍ V ROKU 2021 ODOLNÁ REKONŠTRUKCIA A SOCIÁLNA PODPORA VO VALÓNSKU

V reakcii na katastrofické povodne v roku 2021 vo Valónsku (Belgicko) Valónske orgány prepracovali svoje územné plánovanie a prispôsobili ho tak, aby riešil potenciálne dôsledky zmeny klímy.

Regionálna vláda zároveň rozvíja svoj hlavný plán de la Vallée de la Vesdre a programy udržateľného susedstva zamerané na zodpovednú a udržateľnú obnovu tejto oblasti. Rozpočtové prostriedky boli pridelené s cieľom umožniť obciam nadobúdať strategické nehnuteľnosti. Okrem toho sa do nového verejného bývania pre najviac postihnuté obce investuje 40 miliónov eur.

Okrem toho valónska vláda prisľúbila 1,03 miliardy EUR na úplné pokrytie občanov postihnutých povodňami, ktorí by inak dostali len čiastočné poistné krytie. Cieľom tohto významného finančného záväzku je pomôcť postihnutému obyvateľstvu, ktoré predstavuje približne 50 % celkových pohľadávok. Nepoistených občanov podporuje fond pre katastrofy.

SUPERBLOK – MESTO, KTORÉ CHCEME ZELENÁ ARCHITEKTÚRA V BARCELONE

Mesto Barcelona (Španielsko) aktívne integruje zelenú architektúru a zásady prístupnosti do svojho mestského plánovania. Táto transformácia zahŕňa zlepšenie dostupnosti verejnej dopravy, pridanie väčšieho počtu stromov a „zelených škvŕn“ a začlenenie zberačov vody na zavlažovanie. Tieto iniciatívy sú zamerané na to, aby sa mesto stalo príjemnejším a udržateľnejším pre jeho občanov.

PLATFORMA ODOLNÝCH ÚZEMÍ PRÍPRAVA NA EXTRÉMNE VÝKYVY POČASIA

Mesto Miláno (Taliansko) a jeho širšia metropolitná oblasť čelia vplyvom extrémnych poveternostných javov súvisiacich s klímou. Na riešenie tejto výzvy bola platforma odolných území vyvinutá ako digitálna služba, pričom sa prijal prístup spoločného plánovania a spoluvytvárali adaptačné riešenia na boj proti účinkom zmeny klímy.

Tento inovačný nástroj uľahčuje a šíri spoločné plánovanie v oblasti klímy a spoločné navrhovanie pre odborníkov a miestne orgány. Podporuje inkluzívny prístup založený na silných vedeckých a

¹³³ <https://climate-adapt.eea.europa.eu/en/mission/the-mission/mission-projects>.

¹³⁴ https://research-and-innovation.ec.europa.eu/system/files/2023-06/ec_diy-manual-adaptation-climate-change-mission.pdf.

technických poznatkoch, ktorý kombinuje priestorovú a klimatickú analýzu s participatívnym plánovaním. Platforma tak umožňuje zainteresovaným stranám lepšie pochopiť a riešiť javy vyplývajúce zo zmeny klímy, zvýšiť odolnosť mesta a zabezpečiť udržateľnú budúcnosť pripravenú na klímu.

D. Bezpečnosť potravín

Súčasnú nestabilitu európskeho potravinového systému treba chápať v súvislosti so súčasnými geopolitickými udalosťami a dlhodobým vplyvom zmeny klímy. **Regióny a mestá zohrávajú kľúčovú úlohu pri navrhovaní a poskytovaní vhodných riešení.** Aký je spoločný menovateľ medzi poklesom dodávok olivového oleja v Andalúzii (Španielsko), slabou úrodou obilia vo Västergötlande (Švédsko), náročnou sezónou pre pomaranče na Sicílii (Taliansko), poklesom cien pšenice v Podkarpacii (Poľsko) a nedostatkom lesných plodov a húb v južnom Estónsku? Prečo prichádza do školy viac detí bez raňajok?¹³⁵ Sú európske tradičné potraviny ohrozené?

V dôsledku ruskej agresie voči Ukrajine sa v minulom roku v plnej miere dostala do pozornosti odolnosť potravinového systému, ktorá bola po dlhom čase zvažovaná v politických prognózach a stratégiách výhľadu. V priebehu niekoľkých týždňov ceny energií a hnojív prudko vzrástli. Ukrajinské zrná a oleje, uväznené v prístavoch Čierneho mora, sa nemohli dostať do svojich destinácií. Spolu so špekuláciami a nedostatočnou reguláciou trhu to viedlo k zvýšeniu cien potravín a krmív v Európe a na celom svete. Dnes, takmer rok a pol od začiatku vojny, situácia zostáva zúfalá.

Rozvojové krajiny Sahelu, severnej Afriky a Blízkeho východu zažili novú úroveň hladu. V rokoch 2016 až 2021 šlo približne 90 % ukrajinského vývozu pšenice do Afriky a Ázie, čím sa podporila potravinová bezpečnosť v niektorých najviac znevýhodnených regiónoch sveta. Svetový potravinový program OSN označuje súčasný rozsah súčasného celosvetového hladu a podvýživy za „obľúbený“¹³⁶ a zdôrazňuje, že súčasný počet **345 miliónov ľudí, ktorí čelia vysokej úrovni potravinovej neistoty, je viac ako dvojnásobok v porovnaní s rokom 2020.**

Európania, hoci nečelia hladomoru, teraz za svoje potraviny platia oveľa viac. V priebehu roka sa priemerné ceny potravín zvýšili o takmer 20%.¹³⁷ Európski spotrebitelia teraz platia o 30 % viac za vajcia, o 23 % viac za olej¹³⁸ a o 61 % viac za cukor.¹⁴⁰ Nejde len o všeobecný posun smerom k základným, lacnejším potravinám, ale aj medzi rôznymi druhmi potravín, napríklad viac hydiny a menej hovädzieho mäsa.

Cenová dostupnosť potravín je naliehavým problémom. Viac ako 32,5 milióna Európanov si nemôže dovoliť správne jedlo každý druhý deň. Rozsah sa pohybuje od 0,4 % obyvateľov Cypru až po 22,4 % v Bulharsku. Za takýmito súhrnnými číslami sa skrýva obrovský regionálny rozdiel, ako to ilustrujú grafy nižšie.

¹³⁵ Kellogg's France, [Etude sur la précarité alimentaire](#), marec 2023.

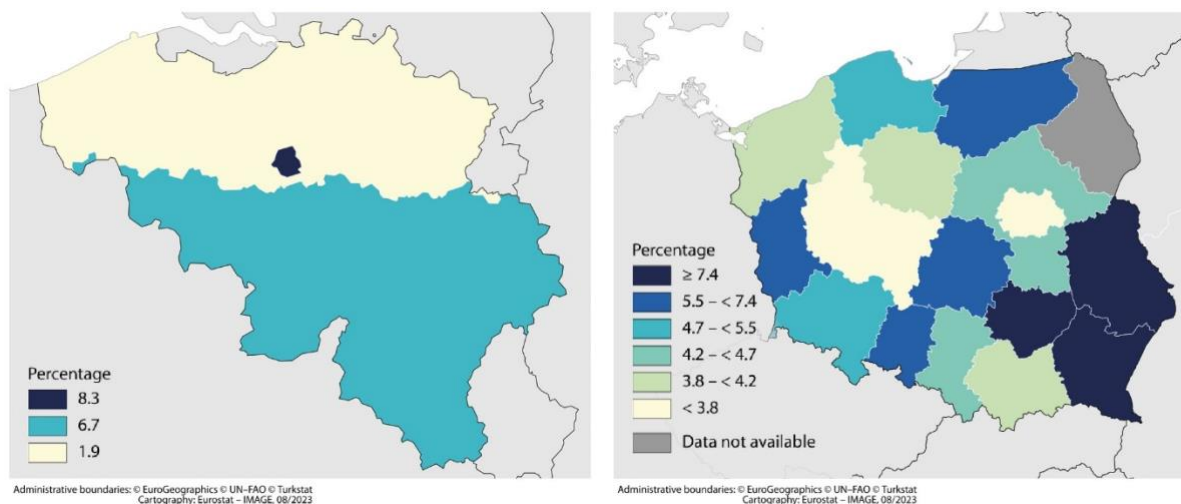
¹³⁶ <https://www.wfp.org/global-hunger-crisis>.

¹³⁷ https://agriculture.ec.europa.eu/news/short-term-outlook-report-war-ukraine-continues-impact-eu-farmers-2023-03-30_en.

¹³⁸ <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20230310-1>.

¹³⁹ <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/DDN-20230508-2>.

¹⁴⁰ <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/DDN-20230428-2>.

Obrázok 8 – Neschopnosť dovoliť si mlieku s mäsom, kurčaťom alebo rybami aspoň každý druhý deň v Belgicku (podľa regiónov NUTS 1) a Poľsku (podľa regiónov NUTS 2)

Zdroj – kompilácia VR na základe Statbel a Główny Urząd Statystyczny 141

Poznámka – údaje z PL84 – Podlaskie nie sú k dispozícii

V priebehu roka 2023 sa život stal drahším, a nielen pre európske rodiny; aj poľnohospodári zaznamenali výrazné rozdiely v cenách energie a hnojív. Tie sú ešte oveľa drahšie ako pred dvoma rokmi. Tieto zmeny výrazne ovplyvnili celkovú ziskovosť poľnohospodárstva.

Okrem toho, namiesto toho, aby sa dostali do rozvojových krajín, ukrajinské obilie prepravované z krajiny cez solidárne pruhy našli cestu k silám v susedných štátoch Ukrajiny z niekoľkých dôvodov, vrátane špekulácií. Miestni poľnohospodári zrazu nie sú schopní predávať svoje plodiny a ceny klesli a dosiahli úroveň, ktoré neboli zaznamenané v rokoch: —30 % v prípade pšenice v Poľsku¹⁴² a -50 % v prípade slnečnicových semien v Bulharsku.¹⁴³ Koncom apríla vlády zaviedli jednostranné opatrenia. Európska komisia vyčlenila mimoriadne finančné prostriedky z poľnohospodárskej rezervy na rok 2023 vrátane 56,3 milióna EUR¹⁴⁴ pre Poľsko, Rumunsko a Bulharsko v marci a ďalších 100 miliónov EUR¹⁴⁵ pre Bulharsko, Maďarsko, Poľsko, Rumunsko a Slovensko v máji. Európska komisia schválila aj vnútroštátne schémy na podporu platieb poistného poľnohospodárskych výrobcov podľa pravidiel štátnej pomoci¹⁴⁶.

Ako keby to nestačilo, EÚ opäť zažila suchú a teplú zimu. Po katastrofálnom horúcom lete v roku 2022 je ekvivalent snehovej vody v Alpách hlboko pod historickým priemerom a už na jar 2023 bolo vyčerpaných niekoľko riek EÚ a objavili sa náznaky, že zavlažovanie aj vodná doprava by boli problematické.

Vyprázané pôdy a intenzívne atmosférické a hydrologické suchá postihujú širokú škálu plodín a hrozí, že v mnohých krajinách EÚ zvýšia ceny potravín. Predpokladá sa, že tohtoročná úroda olivového oleja klesne o 40 % a úroda kukurice o 25 %.¹⁴⁷ Poľnohospodári z regiónu Wielkopolska (Poľsko)

¹⁴¹ Zdroje údajov: <https://statbel.fgov.be/en/themes/households/poverty-and-living-conditions/material-and-social-deprivation> a <https://www.tygodnik-rolniczy.pl/rynki-rolne/analizy-rynkowe/jakie-beda-ceny-zboz-w-tym-roku-w-polsce-2435370>.

¹⁴² <https://www.politico.eu/article/grain-ukraine-eu-farmers-pain-eu-member-agriculture-kyiv/>.

¹⁴³ <https://www.politico.eu/article/grain-ukraine-eu-farmers-pain-eu-member-agriculture-kyiv/>.

¹⁴⁴ https://agriculture.ec.europa.eu/news/commission-presents-support-measure-worth-eu563-million-bulgarian-polish-and-romanian-farmers-2023-03-20_en.

¹⁴⁵ https://agriculture.ec.europa.eu/news/eu100-million-support-farmers-bulgaria-hungary-poland-romania-and-slovakia-2023-05-03_en.

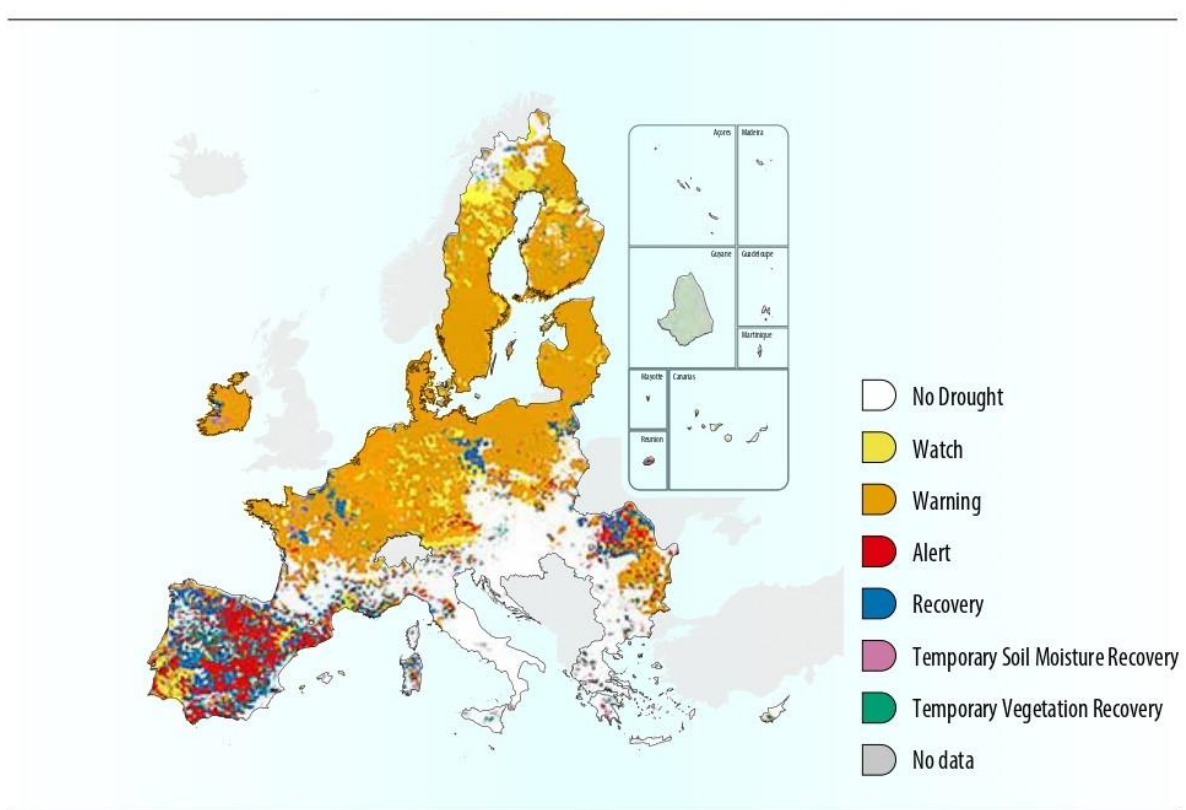
¹⁴⁶ Poľská schéma vo výške 1,3 miliardy EUR. Ďalšie informácie sú k dispozícii na adrese

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_23_2727.

¹⁴⁷ https://agriculture.ec.europa.eu/news/short-term-outlook-report-war-ukraine-continues-impact-eu-farmers-2023-03-30_en.

odhadujú, že tohtoročná úroda jačmeňa a repky olejnej by sa mohla znížiť o 20 %, zatiaľ čo raž a tritikale by sa mohli znížiť o tretinu až polovicu.¹⁴⁸ Španielsko a Taliansko medzitým vykazujú výrazne nižšiu úrodu pomaranča (-16 % a -20 %).

Suchá, ktoré sa tradične spájajú s južným okrajom EÚ, sa teraz rozšírili na veľké časti územia Únie, čo má vplyv na ornú pôdu a hospodárske zvieratá. V júni 2023 bolo viac ako 40 % územia EÚ-27 (okrem Madeiry, Azory a Kanárskych ostrovov) v varovných podmienkach a 4,3 % v pohotovostných podmienkach podľa Európskeho strediska pre monitorovanie sucha. V analytickej správe z júna 2023 sa uvádzajú podmienky¹⁴⁹ porovnateľné s podmienkami za rovnaké obdobie v roku 2022, keď sa v Európe vyvinulo silné až extrémne sucho, ktoré má vplyv na vodné zdroje, potraviny a výrobu energie.

Obrázok 9 – Kombinovaný ukazovateľ sucha založený na kombinácii ukazovateľov zrážok, pôdnej vlhkosti a podmienok vegetácie za polovicu júna 2023

Zdroj – kompilácia VR na základe Spoločného výskumného centra¹⁵⁰

V mnohých regiónoch je nedostatok vody desivo viditeľný a reálny pre poľnohospodárov aj miestne komunity. Jazero Montbel (Cathar Pyrenees, Francúzsko) stratilo 80 % svojej vody do apríla 2023; zatiaľ čo hladina vody v ikonickom jazere Garda (Taliansko) bola 70 cm pod priemerom. V regióne Algarve (Portugalsko) boli hladiny podzemných vôd v apríli 2023 nižšie ako 25 %; ¹⁵¹ rovnaký údaj bol zaznamenaný vo vodných nádržiach v susednej Andalúzii (Španielsko). V niektorých najviac postihnutých provinciách, ako je napríklad Córdoba (Španielsko), sa vodné nádrže úplne vyschli a

¹⁴⁸ https://wyborcza.biz/biznes/7.177151.29834717.grozi-nam-kleska-zbozowa-rosliny-marnieja-z-dnia-na-dzien.html?_gl=1*xsey09*_gcl_au*MTE5OTY0ODU2My4xNjg0NzQyMTkz&_ga=2.62252076.1686891973.1685962736-332525599.1444034620#S.biz-K.C-B.2-L.5.zw.

¹⁴⁹ Spoločné výskumné centrum, [Správa o suchu v Európe](#), jún 2023.

¹⁵⁰ *Tamtiež.*

¹⁵¹ <https://www.theportugalnews.com/news/2023-05-15/low-water-levels-may-increase-water-salinity/77631>.

miestni obyvatelia sa spoliehajú výlučne na dodávky pitnej vody do nákladných vozidiel, obmedzené na 5 l na osobu a deň. V apríli 2023 vláda Katalánska (Španielsko) oznámila výnimočný stav v dôsledku pretrvávajúceho sucha v celkovo 495 mestách a zákony o suchách znížili spotrebu vody v poľnohospodárstve o 40%.¹⁵²

Otázka vlastníctva a distribúcie vody narástla. Nezákonné syfonovanie vody, ako aj napätie medzi ochranou prírody a poľnohospodárstvom, ako sú zrážky v okolí mokradí v Donane¹⁵³ (Andalúzia, Španielsko), viedli tlač v celej Únii k ohlasovaniu blížiacich sa „vodných vojen“. Keďže poľnohospodárstvo sa vo veľkej miere spolieha na vodu, klesajúce dodávky v budúcnosti nielen destabilizujú európske potravinové systémy, ale môžu spochybnit' aj európsku strategickú autonómiu.

Flámsko spustilo rozsiahlu stratégiu Blue Deal, ktorej cieľom je bojovať proti opakujúcim sa suchám, ktoré trápia región od roku 2016. Flámska stratégia postupne zlepši zadržiavanie vody v močiaroch a mokrých travinno-bylinných porastoch, investuje do rozsiahlej filtrácie a nárazníkových nádrží a zvýši využívanie cirkulárnej vody v poľnohospodárstve a priemysle.

Súčasná situácia zhoršená vojnou na Ukrajine, špekuláciami a zmenou klímy by mohla destabilizovať európske potravinové systémy a zvýšiť našu zraniteľnosť. Jeho plný vplyv a presné územné rozdelenie nie sú ani zďaleka známe; miestne a regionálne samosprávy v celej Únii sa však odhodlali vyrovnat' sa s otrasmi, ktoré prináša, minimalizovať ich vplyv a obnoviť silnejšie a lepšie pripravené na ďalšie kolo.

Na posilnenie odolnosti Únie, a to aj pokiaľ ide o bezpečnosť potravín, je mimoriadne dôležité rozvíjať schopnosť spoločností riešiť výzvy súvisiace so zmenou klímy a ekologickou transformáciou a zvýšiť regionálnu a miestnu pripravenosť na riešenie zraniteľnosti voči rizikám, krízam a katastrofám.¹⁵⁴

PRÍPRAVA NA SUCHÁ, OCHRANA BUDÚCNOSTI

KATALÁNSKY VODOHOSPODÁRSKY PLÁN NA ROKY 2022 – 2027

Uvedomujúc si ničivý vplyv sucha na regionálne poľnohospodárstvo, vláda Katalánska (Španielsko) v máji 2023 schválila svoj plán vodného hospodárstva na roky 2022 – 2027, v ktorom sa stanovujú investície vo výške 2,4 miliardy EUR na „pripravenie regiónu na suchá, ktoré budú čoraz častejšie a závažnejšie“. Vláda predpovedá, že štruktúra zrážok sa v najbližších desaťročiach pravdepodobne zníži o 18 %, a plánuje uprednostniť regeneráciu vody, úsporu vody a efektívnejšie zavlažovacie techniky.

¹⁵² <https://www.catalannews.com/politics/item/new-drought-law-approved-with-fines-for-councils-that-dont-comply-with-water-restrictions>.

¹⁵³ <https://www.reuters.com/business/environment/water-fight-farms-wildlife-risk-spanish-wetland-shrinks-2023-05-04/>.

¹⁵⁴ Stanovisko Výboru regiónov na tému [Príprava a riešenie kríz: posilnenie odolnosti Únie, jej regiónov a miest](#), NAT-VII/032, 24. – 25. mája 2023, spravodajca Christophe Clergeau (SES/FR), člen regionálnej rady Pays de la Loire.

¹⁵⁵ <https://aca.gencat.cat/ca/plans-i-programes/pla-de-gestio/>.

MAXIMALIZÁCIA VYUŽÍVANIA CIRKULÁRNEJ VODY

FLÁMSKA MODRÁ DOHODA

Flámsko (Belgicko) vyvinulo aj nový prístup k vodnému hospodáreniu, hoci nie je natoľko závislé od vody v poľnohospodárstve ako Španielsko (80 % oproti 10 %). Jej priority? Zadržávajú vodu všade tam, kde je to možné. Používanie menej, opätovné použitie viac a riešenie nehospodárnosti. Stratégiu nazvanú „modrá dohoda“¹⁵⁶ vykonáva súkromný sektor, mimovládne organizácie, poľnohospodári, akademická obec, miestne orgány a občania spájajúce sily pod vedením osobitnej skupiny ministrov, guvernérov, tvorcov politiky a vedcov na vysokej úrovni. Iniciatívy modrej dohody získajú podporu prostredníctvom európskeho plánu obnovy Mechanizmu na podporu obnovy a odolnosti a flámskeho plánu obnovy „Flámska odolnosť“¹⁵⁷. Miestnym iniciatívam sa podporí celkový rozpočet vo výške 343 miliónov EUR.

V tejto súvislosti je kľúčovým prvkom odolnosti potravinového systému EÚ ekologické poľnohospodárstvo, rýchlo rastúca oblasť poľnohospodárstva EÚ. Má tendenciu mať obmedzený vplyv na životné prostredie vďaka zodpovednejšiemu využívaniu energie a prírodných zdrojov, väčšiemu dôrazu na zachovanie kvality vody a úrodnosti pôdy a obmedzenej závislosti od syntetických hnojív. Znižuje sa tým aj celková závislosť od zahraničných poskytovateľov pesticídov a hnojív.

PRIEKOPNÍK ZMENY, VEDÚCA TRANSFORMÁCIA

KONVERZIA EKOLOGICKÉHO POĽNOHOSPODÁRSTVA V OCCITANIE

Južný región Occitánie (Francúzsko) neustále rozvíja ekologické poľnohospodárstvo. V súčasnosti viac ako 13000 miestnych poľnohospodárskych podnikov, ktoré pokrývajú 19 % celkovej poľnohospodárskej pôdy, vyrába ekologické potraviny a cieľom je dosiahnuť 30 % v nasledujúcich 7 rokoch. Stratégia sa zameriava na celý hodnotový reťazec od výroby po spotrebu a podporuje udržateľný rozvoj všetkých zúčastnených aktérov. Spoločnosť Occitánie získala v jeseni prvú ekologickú cenu EÚ¹⁵⁸; Európsky výbor regiónov je jedným zo zakladateľov tohto významného uznania, ktoré sa udeľuje najlepším mestám, regiónom a jednotlivým poľnohospodárom v celej únii.

ZDRAVÉ STRAVOVANIE A ZNIŽOVANIE EMISÍI SKLENÍKOVÝCH PLYNOV

STRATÉGIA PRE EKOLOGICKÉ POTRAVINY MALMÖ

Ekologické poľnohospodárstvo je začiatok – ďalším krokom je zabezpečiť, aby sa produkt spotreboval. Mesto Malmö (Švédsko) pred niekoľkými rokmi začalo svoju ambicióznou stratégiu a dnes je viac ako 70 % všetkých jedál pripravených a podávaných v predškolských, školských a

¹⁵⁶ <https://bluedeal.integraalwaterbeleid.be/about-blue-deal>.

¹⁵⁷ Stanovisko Výboru regiónov na tému [Akčný plán EÚ pre ekologické poľnohospodárstvo](#), NAT-VII/019, 1. – 2. decembra 2021, spravodajca Uroš Brežan (SI/GREENS), primátor mesta Tolmin.

¹⁵⁸ https://agriculture.ec.europa.eu/news/eu-organic-day-commission-celebrates-winners-first-ever-eu-organic-awards-2022-09-23_en.

opatrovateľských zariadeniach ekologických. Predstavuje približne 8500 ton potravín ročne (v hodnote 24 miliónov EUR) alebo 65000 obedov denne. Cieľom mesta je dosiahnuť¹⁵⁹ v blízkej budúcnosti 90 %, pričom emisie skleníkových plynov súvisiace s obstarávaním potravín sa znížia o 40 %.

OBSTARÁVANIE MIESTNYCH A SEZÓNNYCH PRODUKTOV

BOLZANO-SOUTH TIROLSKÝ PRÍSTUP K VEREJNÉMU OBSTARÁVANIU

Udržateľné obstarávanie potravín je ďalším spôsobom zabezpečenia odolnosti potravinových systémov EÚ. Tento nástroj, ktorý ešte stále nie je všeobecne využívaný, môže pomôcť miestnym a regionálnym samosprávam uprednostňovať zdravé, sezónne a miestne potraviny, ako aj krátke dodávateľské reťazce. Provincia Bolzano-Južné Tirolsko (Taliansko), ktorá je jedným z kľúčových zástancov tohto prístupu,¹⁶⁰ zaviedla do svojej praxe verejného obstarávania kritériá udržateľnosti s cieľom „priniest regionálne, zdravé a zdravé jedlá do tanierov jedální v školách aj v nemocniciach“.

Treba poznamenať, že tieto priekopnícke prístupy sa môžu stať súčasťou práva EÚ. Ohlásený v stratégii „z farmy na stôl“ a očakávaný koncom roka 2023 by mal horizontálny rámcový zákon urýchliť a uľahčiť prechod na udržateľnosť a zabezpečiť, aby sa potraviny uvádzané na trh EÚ stali čoraz udržateľnejšími. S výhradou verejných a cielených konzultácií návrh obsahoval pojmy „všeobecná povinná požiadavka na udržateľné obstarávanie“, ako aj možnosť flexibilne pridávať kritériá a priority týkajúce sa napr. pľtvania potravinami alebo využívania pôdy a vody.¹⁶¹

Výbor regiónov sa vo svojom výhľadovom stanovisku k tomuto budúcemu zákonu¹⁶² zasadzuje za to, aby Európa v záujme zabezpečenia potravinovej bezpečnosti investovala do udržateľnej miestnej poľnohospodárskej výroby a skrátila svoje dodávateľské reťazce. Podpora miestnej výroby, udržateľné obstarávanie a prechod ku klimaticky neutrálnym a odolným potravinovým systémom je jediným spôsobom, ako zabezpečiť odolnosť Európy voči potravinovej kríze.

¹⁵⁹ <https://malmo.se/Bo-och-leva/Utbildning-och-forskola/Skolmat-i-grund--och-gymnasieskolan.html>.

¹⁶⁰ <https://news.provinz.bz.it/de/news/nest-auf-dem-weg-zu-nachhaltiger-ernahrung-in-sudtirol>.

¹⁶¹ https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13174-Sustainable-EU-food-system-new-initiative/public-consultation_en.

¹⁶² Stanovisko Výboru regiónov na tému „[Legislatívny rámec pre udržateľné potravinové systémy](#)“, NAT-VII/033, 24. – 25. mája 2023, spravodajkyňa Joke Schauvliege (BE/EELS), podpredsedníčka flámskeho parlamentu.

E. Sociálne nerovnosti a demografické zmeny

Hoci sa celková zamestnanosť zlepšuje a chudoba sa mierne znižuje, v celej EÚ pretrvávajú významné nerovnosti na miestnej a regionálnej úrovni. Týka sa to miery zamestnanosti a chudoby, ako aj rozdielov v odmeňovaní žien a mužov a nezamestnanosti mladých ľudí. Ako môžeme znížiť rozdiely medzi regiónmi a zabezpečiť, aby naše politiky podporovali regionálne trhy práce? Ako môžeme zabezpečiť, aby sme vytvorili zručnosti, ktoré potrebujeme pre zelenú a digitálnu transformáciu?

Zamestnanosť v EÚ prekročila predkrízovú úroveň. Celkový počet ľudí pracujúcich v EÚ (164 miliónov v eurozóne) dosiahol v druhom štvrtroku 2022 213,4 milióna ľudí a miera zamestnanosti (v prípade osôb vo veku 20 až 64 rokov) bola 74,8 %, čo je o 1,9 percentuálneho bodu viac ako najvyššie hodnoty pred pandémiou; v eurozóne to bolo 74,3 %, čo je o 1,6 percentuálneho bodu viac ako pred pandémiou.¹⁶³

Rozdiel v zamestnanosti žien a mužov zostáva v roku 2022 značný. Podiel zamestnaných mužov v produktívnom veku v celej EÚ presiahol podiel žien o 10,8 percentuálneho bodu. Tento rozdiel v zamestnanosti žien a mužov sa v jednotlivých členských štátoch EÚ výrazne líši, pričom najnižší rozdiel bol zaznamenaný v Litve (1,4 percentuálneho bodu) a najvyšší v Rumunsku (20,1 percentuálneho bodu).¹⁶⁴

Trendy na trhu práce vykazujú silné pozitívne signály. Napriek značným rodovým rozdielom sa účasť žien na trhu práce naďalej zlepšuje. Rast nominálnych miezd sa takisto zlepšil, ale vo väčšine členských štátov zostal za infláciou. Hrubé hodinové mzdy žien v EÚ sú však v roku 2021 stále o 14,4 % nižšie ako u mužov, a to napriek skutočnosti, že odstránenie rozdielov v odmeňovaní žien a mužov zostáva hlavným cieľom rodovej politiky na úrovni EÚ aj na vnútroštátnej úrovni.¹⁶⁵

Sľubnou štatistikou je, že ženy v predchádzajúcich dvoch desaťročiach prijali dve z troch nových pracovných miest vytvorených v EÚ, pričom najväčší nárast bol medzi 30 – 49-ročnými a staršími ženami vo veku nad 50 rokov;¹⁶⁶ na dosiahnutie cieľov v oblasti rodovej rovnosti a zamestnanosti uvedených v akčnom pláne Európskeho piliera sociálnych práv sa však zamestnanosť žien musí do konca desaťročia zvýšiť aspoň trikrát rýchlejšie ako u mužov.¹⁶⁷

Regionálne miery zamestnanosti sa celkovo zlepšujú, ale regionálne nerovnosti zostávajú nezmenené. Miera zamestnanosti a nezamestnanosti sa v regiónoch dlho pred pandémiou značne líšila. Napriek nedávnomu oživeniu hospodárstva niektoré regióny čelia pretrvávajúcim výzvam. Regióny južného Talianska (Sicília, Kampánia, Kalábria a Puglia) zaznamenali počas posledných 5 rokov zlepšenie, ale ich miera zamestnanosti stále zostáva pod úrovňou 50 %. Región Aland (Fínsko) zaznamenal najvyššiu mieru zamestnanosti medzi členskými štátmi (84,6 %) – Aland bol za posledných 5 rokov konzistentne v desiatich najlepších regiónoch.¹⁶⁸

¹⁶³ Európska komisia a Rada Európskej únie, [Návrh spoločnej správy o zamestnanosti](#), november 2022.

¹⁶⁴ Eurostat, [Rodová štatistika](#), marec 2023.

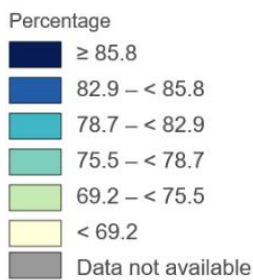
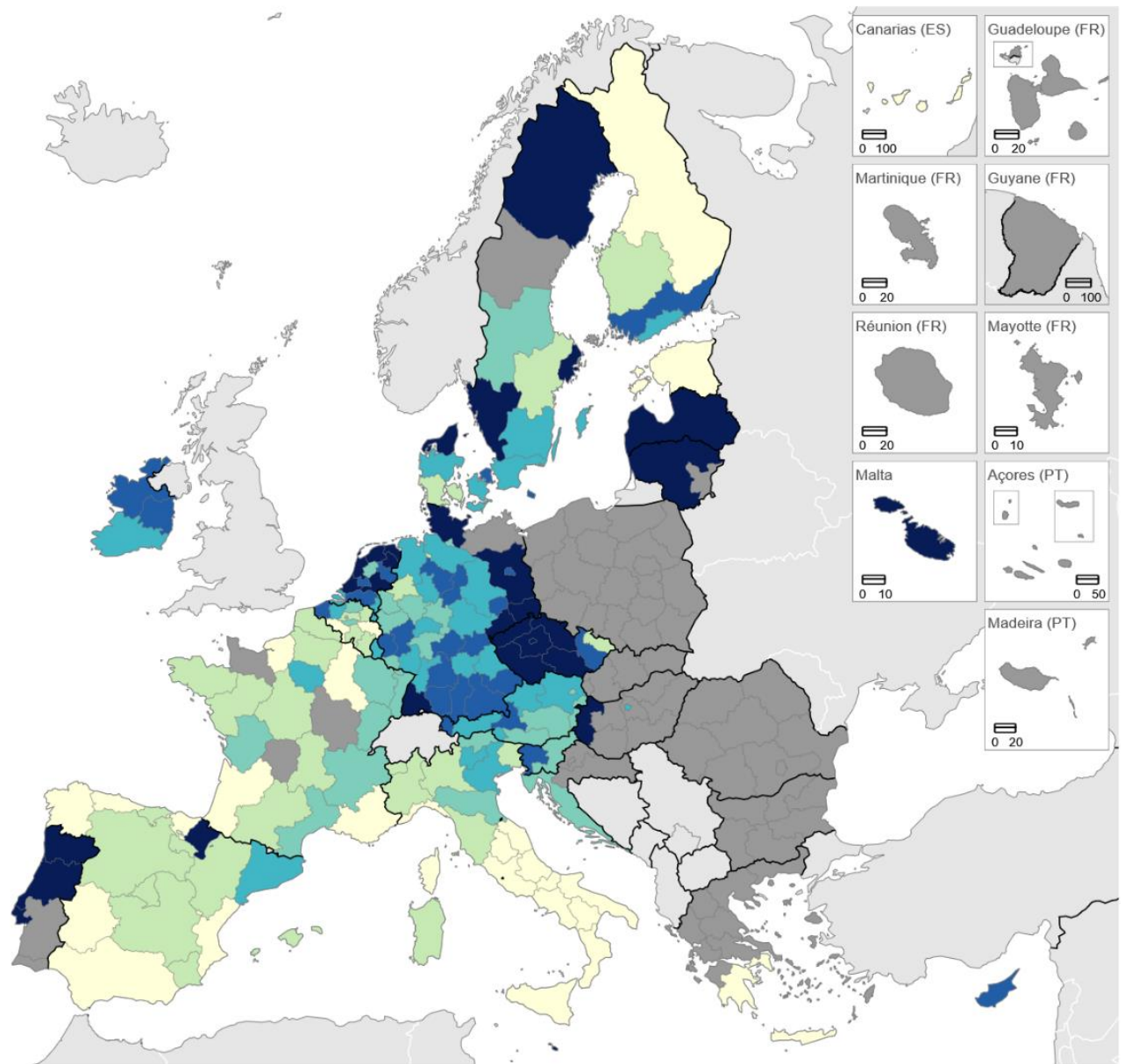
¹⁶⁵ *Tamtiež.*

¹⁶⁶ Eurofound, [Európsky monitor pracovných miest](#), máj 2023.

¹⁶⁷ *Tamtiež.*

¹⁶⁸ Podľa údajov z [regionálnych radov zamestnanosti Eurostatu](#).

Miera zamestnanosti sa výrazne zvýšila v regiónoch Holandska – Utrecht, Noord-Brabant, Zeeland, Drenthe, Overijssel, Gelderland a Noord-Holland zaznamenali mieru zamestnanosti nad 82 %, zatiaľ čo Flevoland, Friesland, Zuid-Holland a Groningen prekročili 80 %. Tieto regióny spolu s regiónmi Niederbayern, Oberbayern, Schwaben, Tubingen a Oberpfalz (Nemecko) (a Alandy, ako už bolo uvedené) boli jedinými regiónmi EÚ s mierou zamestnanosti nad 80 %.¹⁶⁹

Administrative boundaries: © EuroGeographics © UN-FAO © Turkstat
Cartography: Eurostat – IMAGE, 08/2023

¹⁶⁹ Tamtiež.

Obrázok 10 – Miery zamestnanosti podľa regiónov NUTS 2 (od roku 2020), 2022

Zdroj – kompilácia VR na základe Eurostatu¹⁷⁰

Poznámka – Všetky úrovne ISCED 2011, muži a ženy od 20 do 64 rokov/údaje nie sú k dispozícii pre viaceré regióny vo východnej Európe

Miera nezamestnanosti sa zlepšila – dokonca aj miera dlhodobej nezamestnanosti mierne klesá.

Miera nezamestnanosti v EÚ (15 – 74) pokračovala v klesajúcom trende na úrovni 6,2 % v roku 2022 (zo 6,8 % v roku 2019). Dlhodobá nezamestnanosť predstavovala 2,4 % aktívnej populácie, čo je zlepšenie v porovnaní s 2,7 % v roku 2019 a 2,8 % v roku 2021.¹⁷¹

Je potrebné poznamenať, že do mája 2023 bolo v 22 krajinách, ktoré poskytli Eurostatu takéto údaje, zaregistrovaných ako nezamestnaných 289000 utečencov z Ukrajiny, ktorí využívajú systém dočasnej ochrany EÚ.

Regióny v Česku mali najnižšiu mieru nezamestnanosti v roku 2022;¹⁷² najnižšia miera nezamestnanosti bola zaznamenaná v českých regiónoch Stredných Čiech (1,2 %), za nimi nasledoval pražský región (1,6 %), český juhovýchodný a juhozápadný región a región Stredného Zadunajska (Maďarsko) (všetky tri 1,7 %).

Analýza naďalej poukazuje na to, že miera nezamestnanosti zostala vysoká v prípade regiónov v Španielsku, Grécku a Taliansku. Najvyššia miera nezamestnanosti bola zaznamenaná v regiónoch Ceuta (28,4 %), Melilla (21,6 %) a Andalúzia (19 %) (Španielsko); okrem toho všetky španielske a grécke regióny mali mieru nezamestnanosti nad priemerom EÚ (6,2 %) spolu s regiónmi Fínska, ako aj Cypru a Lotyšska (v oboch regiónoch v krajine len jeden). Miera nezamestnanosti v 25 regiónoch sa zdvojnásobila v porovnaní s priemerom EÚ (12,4 %); z nich bolo deväť regiónov v Grécku a Španielsku, štyri vo Francúzsku a tri v Taliansku.

Regionálne nerovnosti sú veľmi výrazné v Španielsku, Taliansku a Francúzsku, kde bol rozdiel medzi najvyššou a najnižšou mierou nezamestnanosti v roku 2022 19,8 percentuálneho bodu, 14,8 percentuálneho bodu a 12,7 percentuálneho bodu.

Napokon, **regionálne miery nezamestnanosti sa medzi mužmi a ženami líšia**. Regióny s najvyššou a najnižšou mierou nezamestnanosti sa líšia v závislosti od pohlavia. V roku 2022 bolo 10 najvyšších mier nezamestnanosti mužov v španielskych, francúzskych (najvzdialenejších) a talianskych regiónoch a v troch regiónoch s najvyššou mierou nezamestnanosti mužov boli španielske regióny Ceuta (23,9 %) a Melilla (17,7 %), ako aj francúzsky najvzdialenejší región Réunion (19,9 %). Najvyššia miera nezamestnanosti žien bola väčšinou v španielskych a gréckych regiónoch a tri s najvyššou mierou nezamestnanosti žien boli španielske regióny Ceuta (34,6 %) a Melilla (25,8 %) a grécky región západného Macedónska (24,4%).¹⁷³

Nezamestnanosť mladých ľudí je naďalej vysoká v EÚ s výraznými regionálnymi rozdielmi.¹⁷⁴

V roku 2022 bola priemerná miera nezamestnanosti mladých ľudí vo veku 15 – 29 rokov v EÚ 11,3 %, čo predstavuje pokles o 1,7 percentuálneho bodu v roku 2021. Existujú však výrazné regionálne rozdiely v mierach nezamestnanosti mladých ľudí, ktoré sa pohybovali od 1,7 % do 42,4 % v roku 2022. Najnižšia miera nezamestnanosti mladých ľudí bola zaznamenaná v Česku, v regiónoch Stredné

¹⁷⁰ Kód súboru údajov Eurostatu: lfst_r_lfe2emprtn.

¹⁷¹ Podľa údajov z [regionálnych radov nezamestnanosti Eurostatu](#).

¹⁷² Eurostat, [Štatistika nezamestnanosti na regionálnej úrovni](#), apríl 2022.

¹⁷³ *Tamtiež*.

¹⁷⁴ Eurostat, nezamestnanosť v [eurozóne na úrovni 6,5 %: EÚ na úrovni 6,0 %](#), máj 2023.

Čechy (1,7 %), juhozápade (3,1 %) a Prahe (3,2 %), v Nemecku v Hornom Bavorsku (3,3 %) a v Poľsku, v regióne Západné Zadunajsko (3,6 %).

Španielske a grécke regióny majú najvyššiu nezamestnanosť mladých ľudí napriek skutočnosti, že v porovnaní s rokom 2021 nezamestnanosť ľudí vo veku 15 – 29 rokov v roku 2022 klesla najvýraznejšie v týchto regiónoch. Najvyššia miera nezamestnanosti mladých ľudí bola zaznamenaná v regióne Ceuta (42,4 %) (Španielsko), za ktorou nasledovali Tesália (39,8 %), stredné Grécko (36,5 %) (Grécko) a Melilla (36,1 %) (Španielsko). Západné Macedónsko (Grécko), ako aj Kampánia a Sicília (Taliansko) mali tiež vysokú mieru nezamestnanosti mladých ľudí s 34,3 %. Päť najlepších regiónov s najvyšším poklesom miery nezamestnanosti mladých ľudí vo veku 15 – 29 rokov v rokoch 2021 až 2022 je v Grécku a Španielsku: grécke regióny Južné Egejské ostrovy (-17,9 %) a Východné Macedónsko, Trácia (-15,4 %), španielske regióny Ceuta (-13,6 %) a Kanárske ostrovy (-10,3 %) a grécky Peloponéz (-8,4 %).¹⁷⁵

V roku 2022 bolo približne 95,3 milióna ľudí v EÚ, čo je 21,6 % celkového obyvateľstva, ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením. Ženy (22,7 %) mali väčšiu pravdepodobnosť chudoby ako muži (20,4 %). Okrem toho bolo ohrozených viac ako 24,4 % obyvateľstva EÚ žijúceho v domácnostiach s nezaopatrenými deťmi.¹⁷⁶ Ľudia žijúci vo veľkej časti Bulharska, Grécka a Rumunska, ako aj stredných a južných regiónov Španielska a južných regiónov Talianska boli často častejšie ohrození chudobou alebo sociálnym vylúčením. V roku 2020 bol najvyšší podiel ľudí ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením zaznamenaný v rumunskom regióne Sud-Est (51,9 %); bol to jediný región v EÚ, v ktorom väčšina obyvateľstva čelila takýmto rizikám. Ďalšie najvyššie podiely boli v Kampánii (47,4 %) (Taliansko) a Severozapadene (44,2 %) (Bulharsko). Všetky tri regióny boli po sociálnom transfere vystavené relatívne vysokému riziku finančnej chudoby.¹⁷⁸

Pracovné miesta v oblasti IT a starostlivosti by mali byť stredobodom vytvárania pracovných miest v EÚ. Technológie a digitalizácia sú kľúčovými hnacími silami priameho rastu pracovných miest na celom svete, ale významne prispievajú aj k hospodárskemu rozvoju v iných odvetviach. Jedna štúdia medzi európskymi krajinami¹⁷⁹ zistila empirické dôkazy, ktoré naznačujú, že hospodársky rozvoj v oblasti zamestnanosti európskych technológií má nepriamy vplyv v iných odvetviach – v štúdiu sa uvádza, že každé ďalšie pracovné miesto v oblasti technológií vedie k vytvoreniu približne piatich ďalších pracovných miest v iných odvetviach v Európe. Okrem toho Medzinárodná organizácia práce¹⁸⁰ odhaduje, že investície do starostlivosti by mohli do roku 2035 vytvoriť až 299 miliónov pracovných miest na celom svete, pričom 78 % z nich sa predpokladá, že budú zastávať ženy, a 84 % sa predpokladá, že ide o formálne zamestnanie.

Dosiahnutie hlavných cieľov Európskeho piliera sociálnych práv (EPRS) do roku 2030 bude ťažké, ale musí zostať stredobodom sociálnej politiky EÚ: najmenej 78 % zamestnaných osôb (vo veku 20 – 64 rokov), aspoň 60 % všetkých dospelých, ktorí sa každoročne zúčastňujú na odbornej

¹⁷⁵ <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20230530-2>.

¹⁷⁶ Eurostat, [Životné podmienky v Európe – chudoba a sociálne vylúčenie](#), jún 2023.

¹⁷⁷ Eurostat, [Regionálna štatistika](#) – regionálna štatistika AROPE je k dispozícii do roku 2020.

¹⁷⁸ Eurostat, [Životné podmienky v Európe – chudoba a sociálne vylúčenie](#), jún 2023.

¹⁷⁹ GOOS, M., Konings, J., a Vandeweyer, M., [Employment Growth in Europe: The Roles of Innovation, Local Job Multipliers and Institutions \(Úlohy inovácií, miestni multiplikátori a inštitúcie\)](#), október 2015.

¹⁸⁰ Medzinárodná organizácia práce, [Care at work Investing in care leave and services for a rodovo rovnocennejší svet práce](#), 2022.

príprave; a počet ľudí ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením sa v porovnaní s rokom 2019 znížil aspoň o 15 miliónov vrátane najmenej 5 miliónov detí.

Regióny a mestá zohrávajú kľúčovú úlohu pri podpore politík súvisiacich s EPRS. Úrovně finančných ťažkostí medzi domácnosťami s nízkymi príjmami boli porovnateľné s úrovňami zaznamenanými v období po finančnej kríze. Ďalšou výzvou, najmä ak sa majú dosiahnuť hlavné ciele akčného plánu Európskeho piliera sociálnych práv do roku 2030, je zmierniť finančnú záťaž v týchto domácnostiach. Mestá a regióny môžu v tomto úsilí pomôcť vykonávaním podporných politík a iniciatív.

Bezdomovectvo zostáva vážnym problémom, ale mestá EÚ sa v boji proti nemu spoja. Závazok členských štátov (lisabonské vyhlásenie z júna 2021) sa však pokúsiť ukončiť bezdomovectvo do roku 2030 je v súčasnej hospodárskej a sociálnej situácii s najväčšou pravdepodobnosťou nedosiahnuteľný. Pandémia, dôsledky vojny proti Ukrajine, inflácia a rastúce ceny energií mali negatívny vplyv na hospodársku situáciu, čo vysvetľuje, prečo je stále veľa ľudí, ktorí čelia výzvam v oblasti bývania alebo dokonca bezdomovstvu.

Existuje však nádej, že práca Európskej platformy na boj proti bezdomovectvu (EPOCH) povedie k zníženiu počtu bezdomovcov v EÚ. Epoch poskytuje nástroj, ktorý pomáha posilňovať prevenciu a vykonávať integrované prístupy založené na bývaní, podporovať vzájomné učenie tvorcov politík a odborníkov z praxe, prispievať k využívaniu možností financovania EÚ, posilňovať dôkazy a monitorovanie bezdomovectva a šíriť a podporovať osvedčené postupy.

VZÁJOMNÉ UČENIE SA PROTI BEZDOMOVSTVU

EURÓPSKA PLATFORMA NA BOJ PROTI BEZDOMOVECTVU

V roku 2022 niekoľko miest ako Madrid (Španielsko), Lyon (Francúzsko) a Gent (Belgicko) hostilo podujatia vzájomného učenia pod záštitou EPOCH, pričom sa zameralo na podporu výmeny osvedčených postupov v boji proti bezdomovectvu a predstavenie prístupu založeného na prvom bývaní. Mesto Tampere (Fínsko) má jednu z najúspešnejších stratégií na odstránenie bezdomovectva a dosiahlo úžasné výsledky pri znižovaní počtu ľudí bez domova.

Vznikajúce pracovné postupy, ako je práca na diaľku a práca pre platformy, môžu priniesť spoločenské a hospodárske výhody, ale vyžadujú si prispôsobenie predpisov, politík a pracovnej kultúry. Nedávna pandémia viedla k značnému počtu ľudí pracujúcich na diaľku alebo k nájdeniu zamestnania na digitálnych platformách. Tento vývoj však musí ísť ruka v ruke s riadnym monitorovaním, reguláciou a presadzovaním, aby sa zabránilo vykorisťovaniu pracovníkov. Právo na odpojenie sa musí stať neoddeliteľnou súčasťou práce na diaľku. Okrem toho algoritmické riadenie, nesprávna klasifikácia postavenia v zamestnaní a nedostatočná cezhraničná transparentnosť predstavujú výzvy, ktoré je potrebné riešiť, aby sa zabezpečil spravodlivý trh práce pre pracovníkov platformami.

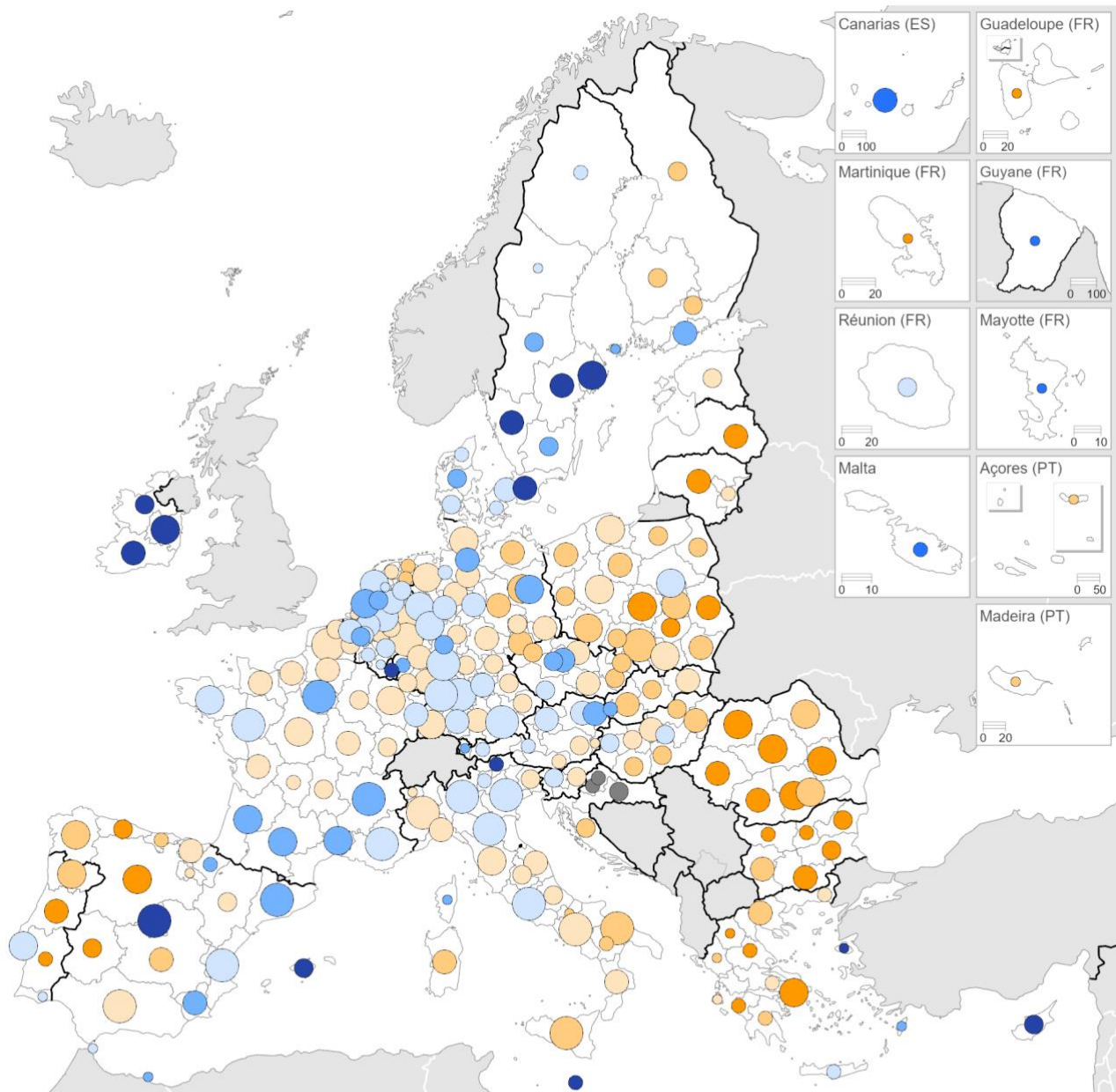
Všetky regióny EÚ sú postihnuté demografickými dôsledkami, ako je starnutie obyvateľstva spôsobené dlhším trvaním života a nízkou mierou pôrodnosti, ale niektoré, najmä vzdialené,

vidiecke, ostrovné a/alebo pohraničné regióny, ktoré čelia veľkému vyľudňovaniu, sú zasiahnuté oveľa závažnejšie ako iné, ako sa uvádza v informačnom brífingu Výskumnej služby Európskeho parlamentu, v ktorom sa uvádzajú *demografické trendy v regiónoch EÚ*.¹⁸¹

Okrem toho z minuloročného pracovného dokumentu útvarov Európskej komisie o demografii¹⁸² vyplýva, že takmer dve tretiny obyvateľstva rýchlo sa zmenšujúceho regiónu žijú v regióne s nízkym hrubým domácim produktom (HDP) na obyvateľa v porovnaní s 28 % v celej EÚ. V rýchlo rastúcich regiónoch žije 83 % obyvateľstva v regióne s vysokým HDP na obyvateľa v porovnaní so 46 % v celej EÚ. Vzťah medzi rýchlym úbytkom obyvateľstva a HDP na obyvateľa má významnú zložku medzi mestom a vidiekom. V chudobných regiónoch s rýchlym poklesom obyvateľstva žije 55 % obyvateľstva vo vidieckom regióne a len 1 % v mestskom regióne, zatiaľ čo v prípade celého obyvateľstva EÚ žije 21 % vo vidieckom regióne a 40 % v mestskej zóne.

¹⁸¹ Výskumná služba Európskeho parlamentu, [Demografické trendy v regiónoch EÚ](#), január 2019.

¹⁸² Európska komisia, [pracovný dokument útvarov Komisie o dodatočných údajoch, mapách a tabuľkách o kľúčových aspektoch demografických zmien a ich vplyve](#), jún 2020.

Projected change between 2021 and 2050 (per 1 000 persons)

2021 (million persons)
EU = 447.2

Administrative boundaries: © EuroGeographics © UN-FAO © Turkstat
Cartography: Eurostat — GISCO, 08/2023

EU = -13.4

≥ 150

75 – < 150

0 – < 75

-75 – < 0

-75 – < -150

< -150

■ Data not available

○ ≥ 3.75

○ 2.25 – < 3.75

○ 1.40 – < 2.25

○ 0.85 – < 1.40

○ 0.45 – < 0.85

○ < 0.45

Ilustrácia 11 – Populačný vývoj, 2021 – 2050 podľa regiónov NUTS 2

Zdroj – kompilácia VR na základe Eurostatu¹⁸³

¹⁸³ Kódy súborov údajov Eurostatu: demo_r_pjangrp3, proj_19rp3 a proj_19np.

Hoci nerovnosť medzi členskými štátmi klesá, podľa správy Európskej komisie o strategickom výhľade z roku 2023 dochádza aj k výraznému nárastu nerovnosti medzi jednotlivými poslancami.¹⁸⁴

V roku 2021 20 % obyvateľstva dosiahlo 38,2 % celkového ekvivalentného príjmu v EÚ, zatiaľ čo najnižších 20 % získalo len 7,9 %, pričom medzi členskými štátmi existujú veľké rozdiely. Tieto čísla odrážajú európske postoje: 81 % ľudí v EÚ sa domnieva, že príjmová nerovnosť je nadmerná. Mnohí Európania žijúci v rôznych mestách, ktorí trpia hospodárskou stagnáciou a úpadkom, sú čoraz nespokojnejší v dôsledku nerovností v oblasti vzdelávania alebo kariérnych možností, sociálnej mobility, rovnosti, strednej dĺžky života alebo prepojenosti.

Nerovnosť príjmov sa zároveň stáva akútnejšou v dôsledku koncentrácie bohatstva, ktorá bráni spravodlivým príležitostiam a vzostupnej sociálnej mobilite a zároveň podnecuje politickú polarizáciu. Monitorovanie a zber údajov sú stále problémom, pokiaľ ide o meranie chudoby. Údaje o osobách ohrozených chudobou a sociálnym vylúčením sú na regionálnej úrovni stále roztrieštené a príležitostne nedostupné. Na dosiahnutie hlavného cieľa do roku 2030, ktorým je záchrana 15 miliónov ľudí pred chudobou, je potrebný presný obraz o situácii na miestnej a regionálnej úrovni, a to najmä preto, že miestne a regionálne orgány sú zodpovedné za vykonávanie značnej časti sociálnych politík v EÚ.

V správe o strategickom výhľade sa tiež uvádza, že **sociálna súdržnosť narúša.¹⁸⁵ Zmena klímy, ako aj mnohé procesy transformácie pravdepodobne postihnú územia a ľudí nerovnomerne, čo bude mať neprimerané dôsledky pre najchudobnejších a najzraniteľnejších. Zelená transformácia EÚ môže byť účinná len vtedy, ak sa na nej budú môcť podieľať ľudia a profitovať z nej.** V opačnom prípade zhoršujúca sa sociálna súdržnosť ohrozí vieru vo vlády, ako aj uskutočniteľnosť prechodu.

Väčší dôraz je potrebný na riešenie nerovností v rámci členských štátov na miestnej a regionálnej úrovni posilnením sociálnej súdržnosti a zásad partnerstva a viacúrovňového riadenia. To si vyžaduje silnú spoluprácu medzi miestnymi a regionálnymi orgánmi a sociálnymi partnermi, ako aj občianskou spoločnosťou s cieľom vypracovať miestne orientované stratégie sociálneho začlenenia a súdržnosti.

Existujú silné náznaky zotavenia, ale musí zahŕňať obrátenie smerom nahor a zahrnúť všetkých. Napriek náznakom oživenia sa podľa vývoja v oblasti zamestnanosti a sociálnej situácie v Európe 2023 finančné problémy¹⁸⁶ domácností zvýšili z 12,5 % v decembri 2021 na 15,8 % v decembri 2022. Zvýšil sa aj počet jednotlivcov, ktorí očakávajú, že sa budú musieť ponoriť do svojich úspor, aby splnili denné požiadavky, a to z 9,1 % v decembri 2021 na 11,8 % v decembri 2022.

Viacere regióny a mestá EÚ podnikli iniciatívy na opätovné začlenenie dlhodobo nezamestnaných do trhu práce. Tieto programy sú vo veľkej miere založené na zásadách „nulovej dlhodobej nezamestnanosti“, „záruky pre pracovné miesta“ a „záruky miestnej zamestnanosti“.

¹⁸⁴ Európska komisia, [správa o strategickom výhľade na rok 2023](#), 2023.

¹⁸⁵ *Tamtiež.*

¹⁸⁶ Európska komisia, Vývoj v oblasti [zamestnanosti a sociálnej situácie v Európe 2023: Riešenie nedostatku pracovnej sily a nedostatku zručností v EÚ](#), 2023.

Tieto projekty boli vypracované s veľmi malou pomocou a dohľadom EÚ; zatiaľ čo niektoré (*projekty Territoires zéro chômeur de longue durée* vo Francúzsku a Belgicku) dostávajú finančné prostriedky z Európskeho sociálneho fondu plus (ESF+), väčšina ostatných má prospech z vnútroštátnych alebo regionálnych zdrojov. Programy podporujú aj prechod na ekologickejšie pracovné miesta, pretože zamestnávajú ľudí v recyklácii, záhradníctve, opravách bicyklov, čistení znečistených oblastí atď.

Tieto projekty preukázali veľký prísľub; VR vo svojom stanovisku na tému „nulová dlhodobá nezamestnanosť“¹⁸⁷ vyzýva Európsku komisiu, aby podporila podobné projekty, podporila opakovanie úspešných modelov sociálneho hospodárstva vo viacerých členských štátoch, zmapovala tieto iniciatívy, a to aj mobilizáciou Európskej siete verejných služieb zamestnanosti, a navrhla usmernenia na vykonávanie takýchto iniciatív v iných členských štátoch EÚ.

Napokon žiada, aby sa niektoré finančné prostriedky ESF+ vyčlenili na miestne iniciatívy s nulovou dlhodobou nezamestnanosťou s cieľom prekonať tieto ťažkosti, najmä vo forme podpory na začatie a rozvoj projektov na miestnej úrovni. Opakuje tiež odporúčanie uvedené v predchádzajúcom stanovisku,¹⁸⁸ aby sa prostredníctvom mimoriadnych iniciatív, ako je napríklad vytvorenie ad hoc fondu na boj proti dlhodobej nezamestnanosti, účinnejšie riešila dlhodobá nezamestnanosť.

NULOVÁ DLHODOBÁ NEZAMESTNANOSŤ A ZÁRUKY TÝKAJÚCE SA PRACOVNÝCH MIEST

MESTÁ REALIZUJÚ PROGRAMY NA ZVÝŠENIE ZAMESTNANOSTI

Nulové dlhodobé programy možno nájsť najmä v rôznych oblastiach Francúzska a Belgicka (Territoires zéro chômeur de longue durée, TZCLD), zatiaľ čo Gramatneusiedl (Rakúsko) a Groningen (Holandsko) – s názvom „Basisbaan“ – sú založené na zásade záruky pracovných miest. Podobné programy sa vypracovali v Berlíne (Nemecko), Ríme (Taliansko) a Konine (Poľsko), aby sme vymenovali niektoré.

¹⁸⁷ Stanovisko Výboru regiónov na [tému nulová dlhodobá nezamestnanosť: miestne a regionálne hľadisko](#), SEDEC-VII/037, 24. – 25. mája 2023, spravodajca Yonnc Polet (BE/SES) jeden zástupca starostu Berchem-Sainte-Agathe.

¹⁸⁸ Stanovisko Výboru regiónov na [tému Začleňovanie dlhodobo nezamestnaných do trhu práce](#), SEDEC-VI/006, 10. – 11. februára 2016, spravodajca Enrico Rossi (IT/SES), predseda toskánskej oblasti.

Kapitola II – Regióny a mestá ako aktéri udržateľného rozvoja a súdržnosti

Zelená a digitálna transformácia európskych hospodárstiev zameraná na zvýšenie efektívnosti a klimatickej neutrality sú kľúčovými prvkami dlhodobej stratégie EÚ smerom k udržateľnému rozvoju. Len vykonávaním nových a existujúcich nástrojov Európskej zelenej dohody „na mieste“ (spolu so stratégiami, ktoré zabezpečujú sociálnu, hospodársku a územnú súdržnosť a zabraňujú ďalším rozdielom v celej Únii) sa transformácia našich hospodárstiev môže stať úspechom, ktorý Európa potrebuje na to, aby držala krok s technologickými, geopolitickými a spoločenskými výzvami, ktoré nás čakajú.

Ako môžeme zabezpečiť hospodársky rozvoj, digitalizáciu a priemyselnú transformáciu na jednej strane a sociálne zabezpečenie, digitálnu odolnosť, hospodársku autonómiu a prosperujúce miesta a ľudí na strane druhej? Regióny a mestá ponúkajú mnoho riešení, ktoré zabezpečia, aby sa na žiadne miesto a na nikoho nezabudlo, od miestnych klimatických dohôd až po medziregionálne vodíkové aliancie a integrované vidiecke stratégie na boj proti vyľudňovaniu.

A. Európska zelená dohoda a ciele udržateľného rozvoja

Regióny a mestá sú kľúčovými aktérmi pri zabezpečovaní úspešného vykonávania cieľov OSN v oblasti udržateľného rozvoja a 189 Európskej zelenej dohody.¹⁹⁰ Je však potrebné ich podporovať primeranými kompetenciami, ľudskými kapacitami, právnymi rámcami a finančnými zdrojmi. Čo je potrebné urobiť na zosúladenie rastu a prosperity s náročnými sociálnymi a environmentálnymi opatreniami potrebnými na dosiahnutie klimatickej neutrality a udržateľnosti?

Európa musí dôsledne vykonávať ciele udržateľného rozvoja a Európsku zelenú dohodu na všetkých úrovniach verejnej správy, ak má zostať kľúčovým globálnym hospodárstvom a lídrom v oblasti udržateľného rozvoja a sociálneho a hospodárskeho blahobytu.

Pokrok pri plnení cieľov udržateľného rozvoja sa od roku 2020 spomalil v dôsledku viacerých kríz a v niektorých prípadoch sa pokrok dokonca zvrátil. Je potrebný väčší pokrok v mnohých cieľoch trvalo udržateľného rozvoja, najmä v tých, ktoré sa týkajú opatrení v oblasti klímy a ochrany a udržateľného využívania prírodných zdrojov. Urýchlenie vykonávania cieľov trvalo udržateľného rozvoja je teraz naliehavejšie ako kedykoľvek predtým s osobitným zameraním na tých, ktorí žijú v zraniteľných situáciách.¹⁹¹

Podľa odhadov Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD) **bez zapojenia miestnych a regionálnych samospráv najmenej 105192 zo 169 cieľov odvodených zo 17 cieľov trvalo udržateľného rozvoja zostane nesplnených.**

V prieskume o úlohe miest a regiónov pri plnení cieľov udržateľného rozvoja v neistom geopolitickom kontexte sa¹⁹³ zdôrazňuje, že **ciele udržateľného rozvoja sú kľúčovým rámcom pre regióny a mestá na zotavenie sa z pandémie COVID-19 a na riešenie dôsledkov ruskej vojny proti Ukrajine.** Z tohto hodnotenia zapojenia regiónov a miest do plnenia cieľov udržateľného rozvoja v roku 2023 vyplýva, že nedávne krízy ich neodradili od ich predchádzajúceho záväzku plniť ciele trvalo udržateľného rozvoja, ale skôr ho posilnili a umiestnili ciele udržateľného rozvoja ako riešenie súčasných výziev. Z výsledkov ďalej vyplýva, že ciele udržateľného rozvoja sa použijú aj na boj proti budúcim neistotám: 39 % miestnych a regionálnych orgánov, ktoré sa zúčastnili na prieskume, využilo ciele trvalo udržateľného rozvoja pred pandemiou a pokračovalo v riešení obnovy. Okrem toho 25 % nevyužilo ciele udržateľného rozvoja pred pandemiou, ale plánovalo tak urobiť teraz.

Obnovený záväzok regiónov a miest plniť ciele trvalo udržateľného rozvoja potvrdzuje aj neustále sa zvyšujúci počet vykonávaných dobrovoľných miestnych preskúmaní, čo je najvyššia kvalita monitorovania cieľov udržateľného rozvoja. Doteraz bolo predložených 129 VLR, pričom jedna tretina pochádzala z regiónov a miest EÚ, čo preukazuje ich nadšené zapojenie. Viac miest EÚ, ako napríklad Porto a Štrasburg, v súčasnosti pripravuje svoje VLR.

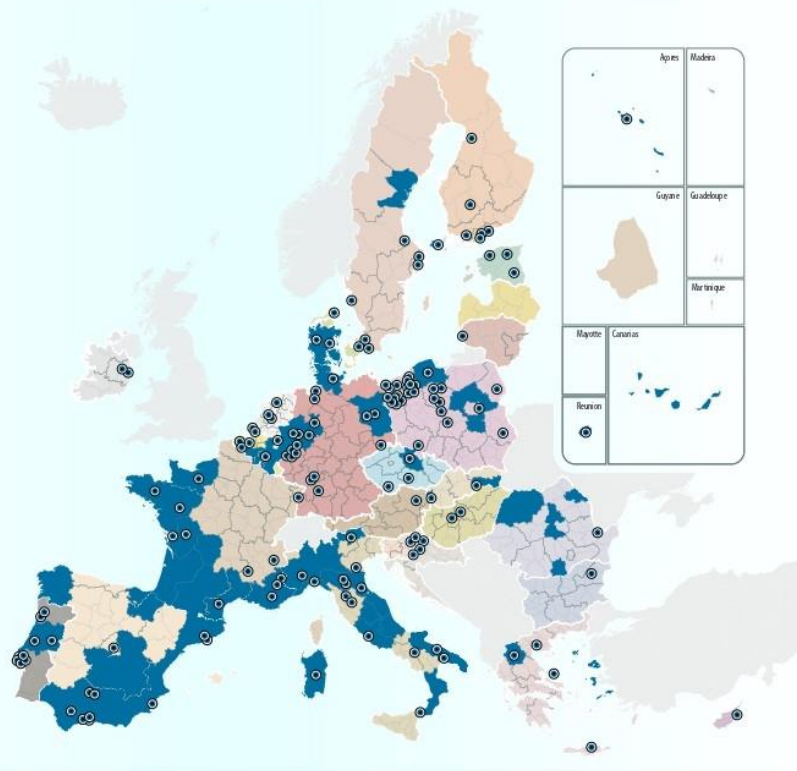
¹⁸⁹ <https://sdgs.un.org/goals>.

¹⁹⁰ https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en.

¹⁹¹ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_3801.

¹⁹² OECD, *Ciele udržateľného rozvoja ako rámec pre obnovu po pandémie COVID-19 v mestách a regiónoch*, 2022.

¹⁹³ <https://www.unsdsn.org/>. Prieskum prebiehal od februára do apríla 2023 a zozbieral 266 odpovedí. OECD uverejní správu v novembri 2023.

Ilustrácia 12 – Regióny a mestá EÚ plniace ciele udržateľného rozvoja v roku 2023

Zdroj – kompilácia VR na základe VR/UNSDSN/OECD194

Poznámka – Táto mapa zámerné zobrazuje len vybrané oblasti

Využívanie cieľov udržateľného rozvoja je charakterizované pobrežnou a centrálnou priepasťou v EÚ. Západné a južné Francúzsko, Portugalsko, Španielsko, Belgicko, Holandsko, Dánsko, Fínsko, pobaltské štáty, Poľsko, Rumunsko a Taliansko a všeobecnejšie miestne a regionálne orgány pobrežných regiónov sú výrazne zapojené do plnenia cieľov udržateľného rozvoja, zatiaľ čo ústredné štáty EÚ ich podľa všetkého málo využívajú.

Pokiaľ ide o využívanie cieľov udržateľného rozvoja, neexistujú žiadne miestne a regionálne rozdiely. Skôr existujú rozdiely, pokiaľ ide o právomoci a právomoci miestnych a regionálnych orgánov v rámci členských štátov EÚ. Napríklad vo Fínsku a v pobaltských štátoch majú mestá veľký priestor na to, aby konali v súvislosti s cieľmi udržateľného rozvoja, a ich angažovanosť má vplyv nad rámec svojich volebných obvodov. Vo Fínsku, kde je hustota obyvateľstva nízka, má zapojenie miest najväčší vplyv na celú krajinu. V Estónsku zapojenie troch miest podnecuje opatrenia na všetkých úrovniach. Podobne aj v Španielsku a Taliansku sú regióny hnacou silou pri plnení cieľov udržateľného rozvoja na svojich územiach a v mestách.

Veľký počet a rozmanitosť iniciatív na vnútroštátnej, európskej a medzinárodnej úrovni na podporu lokalizácie cieľov trvalo udržateľného rozvoja takisto ukazuje, aký dynamický je záväzok regiónov a miest. Projekty EÚ, ako je sieť URBACT Cities for Sustainable Governance,

¹⁹⁴ <https://cor.europa.eu/en/news/Pages/survey-sdg.aspx>.

stratégie pre¹⁹⁵ inteligentnú špecializáciu, projekt Spoločného výskumného centra¹⁹⁶ EÚ REGIONS2030¹⁹⁷ a Európska príručka pre dobrovoľné hodnotenia cieľov udržateľného rozvoja na miestnej úrovni,¹⁹⁸ pilotný projekt¹⁹⁹ OECD o územnom prístupe k cieľom trvalo udržateľného rozvoja, nový sekretariát koalície²⁰⁰ OSN pre miestne do roku 2030²⁰¹ v Bilbau a pracovná skupina Eurocities pre ciele udržateľného rozvoja sú len niekoľkými príkladmi štruktúr na všetkých úrovniach, ktoré podporujú regióny a mestá v súvislosti s cieľmi udržateľného rozvoja.

Lokalizácia cieľov udržateľného rozvoja

MESTO BRAGA, PORTUGALSKO

Braga, tretie najväčšie mesto Portugalska, sa vydala na cestu k lokalizácii cieľov udržateľného rozvoja a využila ich na vytváranie inovatívnych pracovných miest a zlepšenie pohody a starostlivosti o životné prostredie. Mesto sa zúčastnilo na programe URBACT EU Global Goals for Cities, ktorý financuje EÚ, a teraz je členom jeho nástupníckej siete URBACT Cities for Sustainable Governance Network. Bragov starosta Ricardo Rio je šampiónom OECD a predsedom výkonného výboru Globálneho parlamentu primátorov a starostov, uznávaný za jeho záväzok k inkluzívnosti. Mesto si tiež vymieňa najlepšie postupy v rámci pracovnej skupiny Eurocities pre ciele udržateľného rozvoja a v súčasnosti plní všetky ciele udržateľného rozvoja. Pokiaľ ide o cieľ udržateľného rozvoja 9 o priemysle, inováciách a infraštruktúre, Braga vytvorila Startup Braga, inovačné centrum na podporu podnikania s globálnymi ambíciami. Pomáha podnikateľom vytvárať, spúšťať a urýchľovať začínajúce podniky, najmä v oblasti digitálneho hospodárstva, zdravotníckych technológií, nanotechnológií, biotechnológií a udržateľnosti. Poskytuje prístup aj širokému spektru partnerov, mentorov a investorov. Spoločenstvo má v súčasnosti 190 začínajúcich podnikov, ktoré sú zodpovedné za vytvorenie viac ako 1000 pracovných miest a za zvýšenie investícií vo výške viac ako 375 miliónov EUR.²⁰¹

Podpora cieľov udržateľného rozvoja VŠETKY LEVELS

BASKICKO, ŠPANIELSKO

Baskicko transponovalo ciele udržateľného rozvoja a ich ciele na svojej úrovni a v súčasnosti je zástancom cieľov udržateľného rozvoja na všetkých úrovniach. Už uverejnila päť dobrovoľných preskúmaní na nižšej ako celoštátnej úrovni s cieľom podať správu o svojom neustálom úsilí a záväzkoch pri plnení cieľov udržateľného rozvoja. Okrem toho, že vytvorila stratégiu v oblasti cieľov

¹⁹⁵ Táto sieť je nástupcom siete URBACT Global Goals for Cities. Medzi mestá v tejto sieti patria Espoo (FI), Agios Dimitrios (EL), Braga (PT), Gabrovo (BG), Jablonec nad Nisou (CZ), Košice (SK), Mannheim (DE), Tallinn (EE) a Valencia (ES); viac informácií je k dispozícii na adrese: <https://urbact.eu/knowledge-hub/localising-sdgs/2023-crucial-time>.

¹⁹⁶ Pozri: <https://s3platform.jrc.ec.europa.eu/sustainable-development-goals> a o.

¹⁹⁷ <https://knowledge4policy.ec.europa.eu/projects-activities/regions2030-project-monitoring-sdgs-eu-regions-%E2%80%93-filling-data-gaps-en>.

¹⁹⁸ Európska komisia, *Európska príručka pre dobrovoľné miestne hodnotenia cieľov udržateľného rozvoja – vydanie 2022*, 2022.

¹⁹⁹ <https://www.oecd.org/cfe/territorial-approach-sdgs.htm>.

²⁰⁰ <https://local2030.org/>.

²⁰¹ https://urbact.eu/sites/default/files/2023-01/TFC_IAP%20Braga_0.pdf.

udržateľného rozvoja a platformu viacerých zainteresovaných strán v oblasti cieľov udržateľného rozvoja, bola tiež priekopníkom pri zavádzaní dlhopisov v oblasti udržateľnosti a zahrnutí cieľov udržateľného rozvoja do svojho rozpočtu. Okrem toho spolupracuje aj s baskickými provinciami, mestami a občianskou spoločnosťou na spoluvytváraní politík a zabezpečovaní ich účinného vykonávania v praxi. Napokon presadzuje ciele udržateľného rozvoja na všetkých úrovniach vrátane VR a OECD, ako aj na medzinárodnej úrovni. Táto angažovanosť na celosvetovej úrovni vyvrcholila otvorením kancelárie OSN Local2030 v meste Bilbao v tomto roku.²⁰²

Pokiaľ ide o Európsku zelenú dohodu, hoci od jej spustenia v decembri 2019 došlo k ambicióznemu legislatívnemu úsiliu, teraz sa uskutoční skutočná skúška s jej transpozíciou a vykonávaním na vnútroštátnej, regionálnej a miestnej úrovni. Riadne vykonávanie týchto vylepšených právnych predpisov sa začalo až v roku 2023 – prvými dohodami o legislatívnych aktoch Fit for 55.

Kombinovaná interakcia viacerých právnych predpisov a ich asymetrický vplyv na regióny a mestá s rôznymi územnými potrebami a možnosťami bude náročná, a to aj vzhľadom na nedostatok riadneho posúdenia územného vplyvu právnych predpisov. Inštitúcie EÚ a vnútroštátne inštitúcie musia v súčasnosti viac ako kedykoľvek predtým spolupracovať s regionálnymi a miestnymi orgánmi, aby sa zabezpečilo, že právne predpisy týkajúce sa zelenej dohody budú fungovať v praxi.

Napriek tomuto náročnému kontextu majú regióny a mestá silnú vôľu konať, chýbajú však kapacity na realizáciu a pretrvávajú značné prekážky. 90 % respondentov v prieskume siete regionálnych centier Výboru regiónov (RegHub) na *tému Budúcnosť zelenej dohody: pri hodnotení a pohľade do budúcnosti sa203* potvrdilo, že sa aktívne zapojili do vnútroštátnej iniciatívy alebo iniciatívy EÚ na vykonávanie zelenej dohody, čo naznačuje silný kolektívny záväzok voči udržateľným postupom. Okrem toho 40 % respondentov uviedlo, že už majú jeden alebo viac plánov trvalo udržateľného rozvoja.

Z prieskumu však takisto vyplynulo, že 35 % účastníkov čelilo výzvam pri účinnom vykonávaní týchto plánov, čo naznačuje potrebu cielených opatrení na podporu a budovanie kapacít.

Nedostatok finančných prostriedkov je hlavnou výzvou pre regióny a mestá a ohrozuje vykonávanie politík zelenej dohody na nižšej ako celoštátnej úrovni. Prieskum Európskej investičnej banky o miestnej infraštruktúre²⁰⁴ ukázal, že nedostatok finančných prostriedkov – spolu s zdlhavými a neistými regulačnými procesmi – naďalej predstavuje významný odstrašujúci prostriedok pre obce, pokiaľ ide o plánovanie investícií. Obce sú obzvlášť nespokojné a viac ako 60 % vníma svoje investície do infraštruktúry v oblasti zmeny klímy a adaptácie za posledné tri roky ako nedostatočné. Okrem toho nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily a prekážky v dodávateľskom reťazci oddiaľujú vykonávanie investičných plánov: nedostatok odborníkov so zručnosťami v oblasti posudzovania životného prostredia a klímy predstavuje problém pre 69 % obcí EÚ.

²⁰² <https://www.local2030.org/event/view/553>.

²⁰³ <https://cor.europa.eu/en/engage/Documents/RegHub/green-deal-taking-stock-looking-ahead.pdf>.

²⁰⁴ Európska investičná banka, [Stav investícií do miestnej infraštruktúry v Európe Prieskum obcí EIB na roky 2022 – 2023](#) 2023.

Nedostatok finančných zdrojov je takisto najväčšou výzvou pri plnení cieľov udržateľného rozvoja pre viac ako 60 % regiónov a miest.²⁰⁵

Digitálna a zelená transformácia pravdepodobne zosilnia už aj tak odlišné modely rastu v Európe. Podľa Bertelsmanna Stiftunga majú regióny EÚ NUTS 2 s²⁰⁶ vysokými príjmami najvyšší potenciál hospodárskeho rastu v dvojakej transformácii, zatiaľ čo regióny s nízkymi príjmami vykazujú najnižší potenciál. Existuje teda základný trend smerujúci k hospodárskym rozdielom v celej EÚ. Ak tento trend bude pokračovať, existuje riziko, že pokrok, pokiaľ ide o vykonávanie zelenej dohody aj cieľov udržateľného rozvoja, klesne na nižšiu úroveň a že existujúce sociálne nerovnosti sa prehĺbia.

Odráža sa to aj v posúdení regiónov a miest, pokiaľ ide o najdôležitejšie výzvy pandémie po pandémii COVID-19: 46 % regiónov a miest považuje ľudský rozmer cieľov udržateľného rozvoja (ciele 1 až 5), ktorý zahŕňa chudobu a zdravie, za zďaleka najväčšiu výzvu obdobia po pandémii COVID-19.²⁰⁷

Je nepopierateľné, že sú potrebné kapacity na budovanie kapacít pre miestne a regionálne samosprávy.²⁰⁸

Na vyplnenie medzery vo vykonávaní mestá a regióny využívajú viaceré siete a iniciatívy na budovanie kapacít s cieľom zmodernizovať a rozšíriť svoje opatrenia v oblasti zelenej dohody. V priebehu posledných niekoľkých rokov sa do už existujúcej platformy Európskeho dohovoru primátorov²⁰⁹ a starostov a dohody o zelených mestách pridali nové iniciatívy,²¹⁰ ako je iniciatíva Miestne zelené dohody,²¹¹ iniciatíva Obehové mestá a regióny a misie²¹² EÚ zamerané na adaptáciu na zmenu klímy²¹³ a 100 klimaticky neutrálnych a inteligentných miest do roku 2030.²¹⁴

²⁰⁵ *Tamtiež.*

²⁰⁶ Bertelsmann Stiftung, [Budúcnosť súdržnosti EÚ: Účinky dvojitej transformácie na rozdiely v európskych regiónoch](#), 2022.

²⁰⁷ Ďalšími výzvami, ktoré sa považovali za najproblematickejšie, boli rozmer planéty (cieľ udržateľného rozvoja 6, 12, 13, 14 a 15) s 21 %, rozmer prosperity (cieľ udržateľného rozvoja 7 – 11) aj 21 %, mierový rozmer (SDG16) na úrovni 4 % a rozmer partnerstva (cieľ udržateľného rozvoja 17) na úrovni 8 %.

²⁰⁸ Diskusia o stanovisku VR na tému Podpora potenciálu a synergií iniciatív EÚ v oblasti energetiky a klímy pre regióny a mestá počas 18. schôdze komisie ENVE, ktorá sa konala 10. mája 2023. Viac informácií je k dispozícii na adrese: [Schôdza komisie ENVE \(europa.eu\)](#).

²⁰⁹ <https://eu-mayors.ec.europa.eu/en/home>.

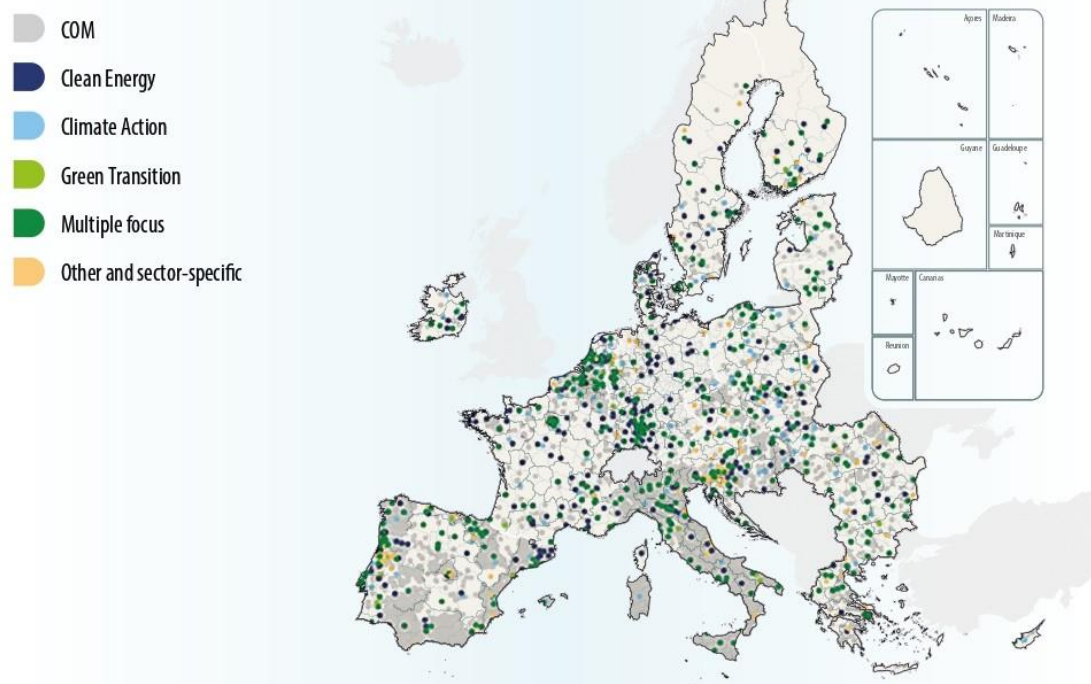
²¹⁰ https://environment.ec.europa.eu/topics/urban-environment/green-city-accord_en.

²¹¹ <https://www.intelligentcitieschallenge.eu/themes/green-economy-and-local-green-deals>.

²¹² <https://circular-cities-and-regions.ec.europa.eu/circular-cities-and-regions-initiative>.

²¹³ https://research-and-innovation.ec.europa.eu/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe/eu-missions-horizon-europe/adaptation-climate-change_en.

²¹⁴ https://research-and-innovation.ec.europa.eu/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe/eu-missions-horizon-europe/climate-neutral-and-smart-cities_en.

Obrázok 13 – Geografické mapovanie iniciatív miestnych a regionálnych samospráv podľa témy
Zdroj – kompilácia VR na základe Gasperiniho, M., Markowska, S., a Vroom, I.215

Pozitívne aspekty predstavujú platformy na výmenu informácií a vyhľadávanie partnerov, podporu a poradenstvo (najmä na získanie finančných prostriedkov a zlepšenie viditeľnosti osvedčených postupov) a lepšie zastúpenie záujmov regionálnych a miestnych aktérov.

Zároveň pretrvávajú viaceré prekážky vykonávania iniciatív v oblasti klímy, ako sú protichodné lehoty a požiadavky, nadmerná administratívna záťaž, nedostatočná flexibilita, rôzne metódy a požiadavky na podávanie správ, nedostatok aktívnej a prispôsobenej podpory a zhoršenie cieľov, čo vedie k nedostatočnej synergii a prekryvaniu.

V tejto súvislosti iniciatíva VR Zelená dohoda na miestnej úrovni spolupracuje s uvedenými iniciatívami a vytvára priestor pre mestá a regióny, ktoré sú ochotné konať. V rámci tejto iniciatívy sa VR zameriava na posilnenie zapojenia a aktívnej účasti miestnych a regionálnych orgánov na vykonávaní politík a iniciatív zelenej dohody. Táto iniciatíva uznáva zásadný význam zapojenia subjektov na nižšej ako celoštátnej úrovni do dosahovania cieľov v oblasti klímy a životného prostredia, keďže tieto subjekty vykonávajú politiky na miestnej úrovni.

Na to, aby bola transformácia vyvolaná ekologickou a digitálnou transformáciou úspešná, je nevyhnutné uznať väzby medzi environmentálnym, sociálnym a hospodárskym rozmerom udržateľnosti. Tento prístup je nevyhnutný na zabezpečenie toho, aby mestá a regióny boli schopné čeliť rastúcej zložitosti globálnych trendov, ako sa uvádza v nedávnej *správe o strategickom výhľade z roku 2023*.²¹⁶

²¹⁵ Gasperini, M., Markowska, S. a Vroom I.: [Vplyv iniciatív EÚ v oblasti klímy a energetiky na klimatickú transformáciu miest](#), štúdia zadaná Výborom regiónov, 2023.

²¹⁶ Európska komisia, [správa o strategickom výhľade na rok 2023](#), 2023.

EÚ môže prispôbiť vhodné opatrenia na podporu vykonávania politik zelenej dohody a cieľov udržateľného rozvoja len uznaním výziev, ktorým čelí na miestnej a regionálnej úrovni. Z toho vyplýva, že úloha VR je čoraz dôležitejšia na zabezpečenie toho, aby vykonávanie právnych predpisov EÚ bolo „neodolné“. Pre tento cieľ je kľúčová užšia spolupráca s ostatnými inštitúciami EÚ, počnúc včasnými konzultáciami pred novými návrhmi a väčším zapojením VR do záverečného kola rokovaní.

VYUČOVANIE UDRŽATEĽNOSTI

CIEĽ TRVALO UDRŽATEĽNÉHO ROZVOJA⁴, MLÁDEŽ A VZDELÁVANIE VO FÍNSKYCH MESTÁCH

Fínsko patrí medzi najambicióznejšie a najinovatívnejšie krajiny, ktoré rozvíjajú svoj vzdelávací systém smerom ku väčšej kvalite a rovnosti. Šesť najväčších miest vo Fínsku (Helsinki, Espoo, Tampere, Vantaa, Oulu a Turku) sú priekopníkmi v trvalo udržateľnom rozvoji a vzdelávaní. Napríklad Helsinki vytvorili model pre udržateľnú budúcnosť v ranom vzdelávaní s názvom Kettu. Deti dostávajú vzdelávanie o klíme a životnom prostredí, o obehovom hospodárstve, Agende 2030 a o plánovaní do budúcnosti. Podobne aj Tampere kladie veľký dôraz na to, aby sa deti a mladí ľudia stali generáciou, ktorá si váži udržateľnosť. V meste Oulu programy, ako je vzdelávací prúd pre udržateľnú budúcnosť a podujatie Program nádeje, posilňujú vzťahy žiakov s prírodou a ich know-how v oblasti obehového hospodárstva.

Budovanie kapacít, poskytovanie odborného poradenstva a podpora synergii na miestnej a regionálnej úrovni sa stali kľúčovými stratégiami pre klimatickú transformáciu miest.²¹⁷

Koordinácia, flexibilita, zjednodušenie, transparentnosť a lepšia komunikácia (vo vymedzení cieľov, ktoré sa majú dosiahnuť, ako aj v písomnom oznámení EÚ a ústredných správnych orgánov voči miestnym a regionálnym samosprávam) sú kľúčovými prvkami na dosiahnutie cieľov Európskej zelenej dohody a cieľov udržateľného rozvoja na regionálnej a miestnej úrovni. A napokon, aktívna a prispôbená podpora pre regióny a mestá, najmä počas vykonávania (a nie vo fáze plánovania), poskytovanie príležitostí na priame financovanie a konkrétne usmernenia pre aktívne zapojenie iných možností financovania sú kľúčovými akcelerátormi vykonávania na regionálnej a miestnej úrovni.

Prioritou európskych tvorcov politik musí byť zabezpečenie toho, aby verejné rozpočty boli pripravené na udržateľnosť. Rastúce tlaky na sociálne a hospodárske aspekty udržateľnosti podnecujú diskusiu o potrebe nového hospodárskeho modelu zameraného na blaho ľudí a prírody. Takýto model možno dosiahnuť tým, že sa verejné rozpočty prispôbia udržateľnosti. V stanovisku VR na tému *Plnenie zelených rozpočtov na miestnej a regionálnej úrovni* sa²¹⁸ zdôrazňuje význam zeleného rozpočtovania ako pragmatického nástroja na dosiahnutie správnej rovnováhy medzi potrebou

²¹⁷ Táto sekcia vo veľkej miere vychádza zo štúdie financovanej VR, ktorá bola uverejnená v polovici roka 2023 a ktorej výskum sa uskutočnil v tom istom roku; správa je k dispozícii na adrese: <https://cor.europa.eu/en/engage/studies/Documents/The%20impact%20of%20EU.pdf>.

²¹⁸ Stanovisko Výboru regiónov na tému Plnenie zelených rozpočtov na miestnej a regionálnej úrovni, ENVE/VII-028, 29. – 30. júna 2022, spravodajca: Vincent Chauvet (FR/RE), starosta mesta Autun.

dosiahnuť klimatickú neutralitu do roku 2050 a naliehavou potrebou zabezpečiť hospodársku a sociálnu spravodlivosť.

Zabezpečenie konzistentnejšieho rámca pre udržateľnosť a posilnenie prepojenia medzi vykonávaním Európskej zelenej dohody a udržateľnosťou je kľúčom k urýchleniu udržateľnej transformácie a zníženiu byrokracie na všetkých úrovniach. V konzultácii siete RegHub o zelenej dohode²¹⁹ všetci respondenti tvrdili, že ich stratégie udržateľného rozvoja sú prepojené s Európskou zelenou dohodou, pričom poukázali na to, ako sa tieto rámce vo fáze vykonávania zvyčajne zhodujú.

Riadne zosúladenie programov v oblasti klímy a udržateľnosti si vyžaduje aj úsilie o lepšie prepojenie rámcov na celosvetovej úrovni, ktoré spájajú ciele udržateľného rozvoja, Rámcový dohovor Organizácie Spojených národov o zmene klímy a Dohovor OSN o procesoch biologickej diverzity. Tento aspekt posudzuje expertná skupina OSN, ktorá pracuje na správe *Analysing Climate and Sustainable DG Synergies – Smerom k maximalizácii vplyvu opatrení*,²²⁰ a zameriava sa na opatrenia VR v celosvetovom meradle. Preto je nevyhnutné, aby VR pokračoval vo svojom úsilí o formálne a aktívne zapojenie nižšej ako celoštátnej úrovne do procesov OSN. Precedens bol vytvorený počas poslednej konferencie OSN o biodiverzite (COP 15). VR na 15. konferencii zmluvných strán získal výslovné uznanie za jedného z kľúčových partnerov pri vykonávaní akčného plánu globálneho rámca pre biodiverzitu.²²¹

Ďalším kľúčovým faktorom na **dosiahnutie tohto nového hospodárskeho modelu je posilnenie väzieb medzi vnútornými a vonkajšími politikami EÚ s cieľom podporiť politickú ponuku a naratív EÚ na celosvetovej scéne.** Miestne a regionálne samosprávy sa ukázali byť proaktívnymi a spoľahlivými aktérmi, a to aj na medzinárodnej úrovni, vytváraním nových iniciatív na boj proti zmene klímy a podporu klimatickej neutrality a trvalo udržateľného rozvoja. VR sa zúčastňuje na globálnom úsilí v oblasti cieľov udržateľného rozvoja, klímy a životného prostredia.

VR na základe dosiahnutých výsledkov na úrovni EÚ navrhuje lepšie zosúladiť Európsku zelenú dohodu s globálnym úsilím v rámci zastrešujúceho cieľa udržateľného rozvoja a formálne a aktívne zapojiť do tohto procesu úroveň na nižšej ako celoštátnej úrovni. Toto zosúladenie je nevyhnutné na podporu medzinárodnej spolupráce a dosiahnutie súdržnejšieho a koordinovanejšieho prístupu k trvalo udržateľnému rozvoju.

Politické vedenie na regionálnej a miestnej úrovni je kľúčovým faktorom lokalizácie cieľov udržateľného rozvoja podľa 80 % regiónov a miest, ktoré sa zúčastnili na prieskume VR – OECD-SDSN 2023. Partnerské učenie sa s inými mestami a regiónmi a osobitné financovanie cieľov udržateľného rozvoja sú ďalšími nástrojmi na vykonávanie. **Najčastejšie používané nástroj**ena podporu cieľov udržateľného rozvoja (60 %), po ktorých nasledujú špecializované stratégie alebo akčné plány (54 %) a využívanie ukazovateľov na sledovanie a stimuláciu pokroku (53 %), sú interné (medzi zamestnancami a oddeleniami) alebo externé kampane (zamerané na občanov, občiansku spoločnosť, podniky a/alebo školy).

²¹⁹ <https://cor.europa.eu/en/engage/Documents/RegHub/green-deal-taking-stock-looking-ahead.pdf>.

²²⁰ <https://sdgs.un.org/blog/expert-group-prepare-report-analysing-climate-and-sdg-synergies-aiming-maximize-action-impact>.

²²¹ <https://cor.europa.eu/en/news/Pages/COP15-.aspx>.

Cieľ udržateľného rozvoja č. 2 týkajúci sa nulového hladu sa v dôsledku rastúcej inflácie zvýšil význam pre regióny a mestá. Takmer 50 % regiónov a miest zriadilo potravinové banky a programy distribúcie potravín s cieľom reagovať na praskliny v potravinových dodávateľských reťazcoch. Regióny a mestá sa takisto viac angažujú v znižovaní plytvania potravinami prostredníctvom podpory prístupu obehového hospodárstva (60 %), opätovného využívania nadbytočných potravín (47 %) a predchádzania plytvaniu potravinami v celom dodávateľskom reťazci (46 %).

VR opakovane žiadal, aby sa rodové hľadiská lepšie začlenili do politík a programov, keďže ide o súčasť cieľov udržateľného rozvoja. Napríklad španielsky región La Rioja presadzuje rodovú rovnosť nielen v rámci regiónu a vo svojom riadení, ale aj na európskej úrovni. Európska komisia uznala jeho priekopnícku prácu, ktorá toto úsilie zahrnula do vôbec prvého dobrovoľného preskúmania EÚ predloženého OSN.

Partnerské učenie je kľúčom k urýchleniu implementácie. Interaktívna mapa najlepších postupov VR v rámci zelenej dohody²²² dopĺňa mapu lokalizácie cieľov udržateľného rozvoja EÚ a ukazuje, ako jednotlivé komunity menia svoje spôsoby života, práce, výroby a spotreby a ako sa snažia dosiahnuť environmentálne udržateľný a sociálne a hospodársky spravodlivý rast.

POKROK V PROGRAME RODOVEJ ROVNOSTI

LA RIOJA, ŠPANIELSKO

Región La Rioja v Španielsku prijal osobitný zákon proti rodovo motivovanému násiliu. Podporuje začlenenie obetí do trhu práce a zriaďuje sieť starostlivosti s cieľom zabezpečiť, aby obeť dostávali starostlivosť, ktorú potrebujú, až do ich zotavenia. Región pracuje na vzdelávaní prostredníctvom všeobecnej komunikačnej kampane a odbornej prípravy pre konkrétne publikum, ako sú odborové zväzy a budúci odborníci v oblasti zdravotníctva, sociálnych služieb a vzdelávania. La Rioja tiež vytvoril medzirezortný útvar zodpovedný za začlenenie rodovej rovnosti do všetkých politík.

DOSTAŤ OBČANOV NA PALUBU V ZÁUJME ZELENEJ TRANSFORMÁCIE

LODŽ (POĽSKO) A OULU (FÍNSKO)

Spomedzi najlepších postupov zahrnutých v databáze VR o zelenej dohode na miestnej úrovni zahŕňa Ecopact pre Lodž²²³ v Poľsku komplexný komunálny prístup k udržateľnosti, ktorý zahŕňa zainteresované strany a zaoberá sa klimou, energetikou, odpadom, obehovosťou, udržateľným mestským plánovaním a mobilitou a biodiverzitou.

²²² <https://cor.europa.eu/EN/regions/Pages/eir-map.aspx?view=stories&type=greendeal>.

²²³ <https://mplus.cor.europa.eu/overview/details/2028478?tab=best-practices>.

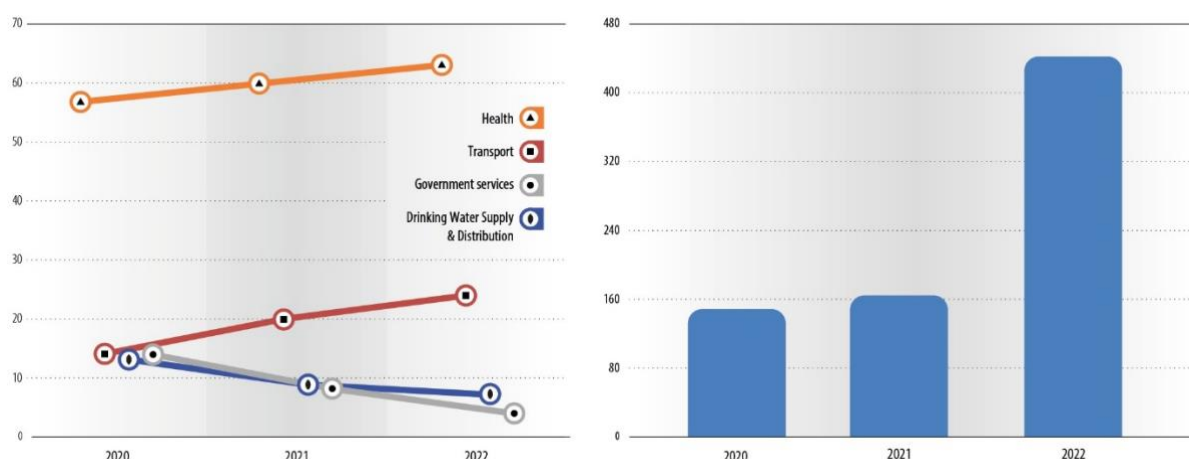
Na regionálnej úrovni príručka obehového hospodárstva pre školy v Oulu²²⁴ vo Fínsku vzdeláva a zvyšuje informovanosť občanov o ochrane miestneho životného prostredia, biodiverzite, zdraví a kvalite života a zároveň podporuje rekvalifikáciu pracovníkov.

²²⁴ <https://mplus.cor.europa.eu/overview/details/2038366?tab=best-practices>.

B. Digitálna transformácia a odolnosť

Vysokokvalitná digitálna infraštruktúra je čoraz významnejším základným kameňom celého hospodárstva, pričom jeho miesto sa uskutočňuje popri elektrických, plynárenských, vodných a dopravných sieťach, ale aj vo verejnej správe.²²⁵ Digitálna transformácia je kľúčová pre našu budúcnosť, ako sa zdôrazňuje v predchádzajúcich vydaniach *výročnej správy o stave regiónov a miest*.²²⁶ Výborná a bezpečná pripojiteľnosť pre všetkých, kdekoľvek v EÚ, sa stáva predpokladom poskytovania udržateľných hospodárskych a sociálnych výhod založených na moderných online službách a rýchlom pripojení na internet. Lepšia a širšia pripojiteľnosť spolu s novými technológiami a zručnosťami na ich využívanie pomôže predchádzať digitálnym rozdielom a sociálne a hospodársky odbúrať oblasti. Ako môže EÚ zabezpečiť, aby digitálna transformácia a digitálna odolnosť išli ruka v ruke, aby miestne a regionálne komunity a podniky mali prospech z digitálnej transformácie a aby sa zabránilo rizikám kybernetických hrozieb?

Digitálna zrelosť rôznych regiónov a miest v EÚ napreduje rôznymi rýchlosťami. Existuje riziko, že digitálne rozdiely ohrožia dosiahnutie cieľov digitálneho desaťročia EÚ, ktoré boli stanovené na rok 2030.²²⁷ Kybernetické útoky tretích štátov a neštátnych subjektov na európske súkromné a verejné subjekty zároveň v uplynulom roku predstavovali ďalšie výzvy pre využívanie digitálnych technológií.

Obrázok 14 – Počet nehôd za rok a vplyv podľa vybraných odvetví
Zdroj – kompilácia VR na základe agentúry ENISA²²⁸

Verejné orgány čelia distribuovaným útokom na odmietnutie služby a ransomware, čo malo vážne dôsledky na služby poskytované občanom. Typickými príkladmi dotknutých služieb sú registrácia, mobilita/parkovanie, zber odpadu, platby sociálneho zabezpečenia a zdravotnícke služby, ako sú služby očkovania. Úplné odstavenie takýchto služieb môže mať výrazný vplyv na dôveru

²²⁵ Stanovisko Výboru regiónov na tému [Akt o interoperabilite Európy](#), ECON-VII/029, 24. – 25. mája 2023, spravodajca: Michele Pais (IT/EKR), predsedníčka a členka regionálnej rady Sardínie.

²²⁶ Výbor regiónov, [Výročná správa EÚ o stave regiónov a miest za rok 2022](#), október 2022; predchádzajúce vydanie správy je k dispozícii na adrese: <https://cor.europa.eu/en/our-work/Pages/State-of-Regions-and-Cities-2022.aspx>.

²²⁷ Konzultácie siete RegHub o interoperabilite (2022) a o programe Digitálna Európa (2023) sa zapracovali do príslušných stanovísk k platforme [Fit for Future](#).

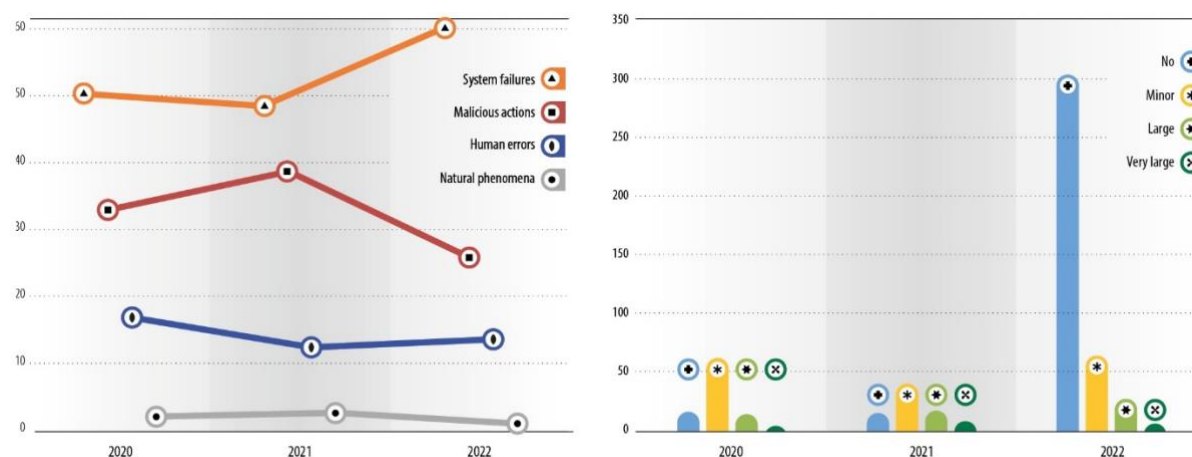
²²⁸ <https://ciras.enisa.europa.eu/>.

občanov vo vládu a môže ovplyvniť správanie voličov. Každý ohrozený orgán má dobré rady, aby zabezpečil, že je digitálne odolný voči novým a rastúcim typom kybernetických útokov.

Agentúra Európskej únie pre kybernetickú bezpečnosť (ENISA) preto identifikovala a229 zaradila desať kybernetickobezpečnostných hrozieb, ktoré sa majú objaviť do roku 2030, vrátane „cienených útokov posilnených údajmi o inteligentných zariadeniach“ a „vzostupu pokročilých hybridných hrozieb“. Dnešné hrozby sa nebudú riešiť, pretože sa ich charakter zmení. Zvýšené závislosti a popularizácia nových technológií sú základnými faktormi, ktoré ovplyvňujú zmeny.²³⁰

Digitálna odolnosť regiónov a miest je vymedzená ako „ich schopnosť odolávať narušeniam spôsobeným vonkajšími digitálnymi hrozbami alebo prírodnými katastrofami, absorbovať ich a zotaviť sa z neho prostredníctvom presadzovania právnych predpisov o kybernetickej bezpečnosti a kybernetickej odolnosti, dostupnosti pevných a spoľahlivých kritických infraštruktúr a využívaní primeraných digitálnych a kyberneticko-bezpečnostných zručností“.²³¹

Digitálna odolnosť v európskych regiónoch a mestách sa značne líši.²³² Niektoré verejné orgány už roky aktívne sledujú a konsolidujú svoju digitálnu odolnosť, niektoré zaostávajú alebo mali ťažkosti pri nastupovaní na cestu digitálnej odolnosti z dôvodu nedostatku finančných prostriedkov a/alebo kapacít, zatiaľ čo iné stále nevedia o nebezpečenstvách a potrebe stať sa digitálne odolnými.

Obrázok 15 – Koreňové príčiny nehôd a závažnosť vplyvu za rok
Zdroj – kompilácia VR na základe agentúry ENISA233

Mať dostatočné finančné zdroje je najdôležitejšou výzvou pri iniciovaní akýchkoľvek politických opatrení na budovanie digitálnej odolnosti. Ale aj v prípadoch, keď je dostatok zdrojov, regiónom a mestám chýbajú organizačné kapacity na ich efektívne využívanie. Je potrebné vyvinúť ďalšie úsilie na preklopenie nedostatku investícií EÚ v oblasti digitálnej transformácie, ktorá predstavuje najmenej 125 miliárd EUR ročne.²³⁴

²²⁹ ENISA, [Identifikácia núdzových hrozieb a výziev v oblasti kybernetickej bezpečnosti do roku 2030](#), 2023.

²³⁰ <https://www.enisa.europa.eu/news/cybersecurity-threats-fast-forward-2030>.

²³¹ Cavallini, S., Soldi, R., Casalini, G., Verdi, G., Grasso, A., [Digitálna odolnosť](#), štúdia zadaná Európskym výborom regiónov, 2023, s. 1.

²³² *Tamtiež.*

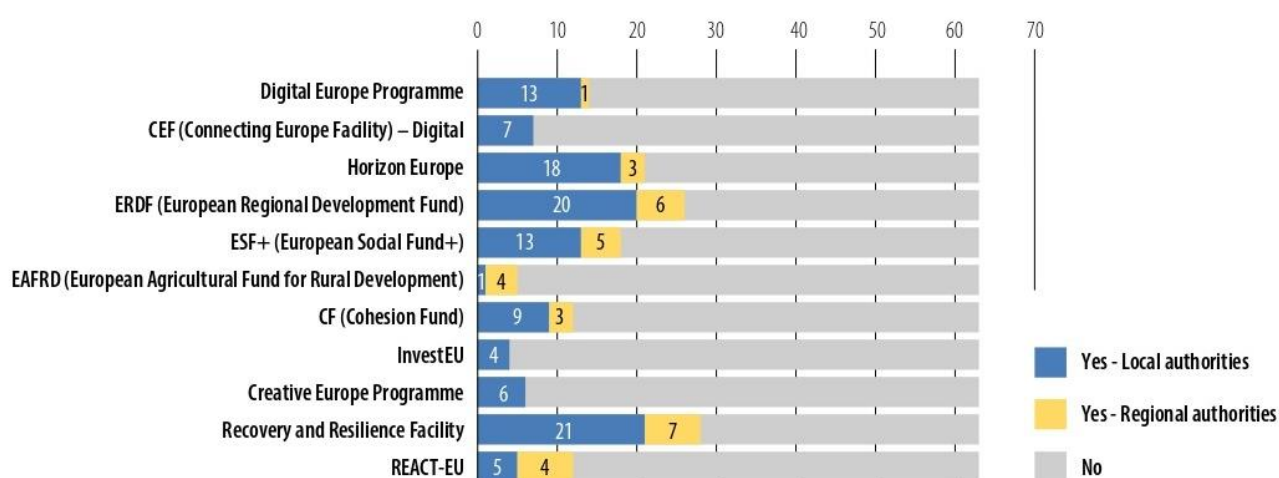
²³³ <https://ciras.enisa.europa.eu/>.

²³⁴ Európska komisia, [správa o strategickom výhľade na rok 2023](#), 2023.

Regióny a mestá musia často riešiť konfliktné priority s obmedzenými zdrojmi a rozhodnúť sa, že nebudú uprednostňovať investície do kybernetickobezpečnostných programov aj po modernizácii svojej digitálnej infraštruktúry. Okrem toho zostáva kľúčovou výzvou, ktorú treba riešiť, nedostatok digitálnych zručností a zručností v oblasti IKT vo verejnej správe.²³⁵

Regióny a mestá čelia ťažkostiam pri prístupe k finančným prostriedkom EÚ na posilnenie digitálnej odolnosti. Verejné orgány boli preto požiadané v štúdiu, ktoré finančné prostriedky EÚ mali prístup k financovaniu investícií do digitálnej odolnosti.

Najdôležitejším zdrojom financovania bol Mechanizmus na podporu obnovy a odolnosti, pričom 44 % zúčastnených orgánov potvrdilo jeho využívanie v porovnaní s inými zdrojmi financovania EÚ.²³⁶

Ilustrácia 16 – Prístup k finančným prostriedkom EÚ s cieľom zvýšiť digitálnu odolnosť
Zdroj – kompilácia VR založená na Cavallini, S., Soldi, R., Casalini, G., Verdi, G., Grasso, A.237

Európsky fond regionálneho rozvoja a Horizont Európa boli druhým a tretím najpoužívaným zdrojom EÚ na investovanie do digitálnej odolnosti. Celkovo boli do určitej miery vybrané všetky uvedené zdroje, čo naznačuje, že regióny a mestá využívajú rôzne európske fondy. Miestne a regionálne orgány majú prístup k širšej škále zdrojov financovania než regionálne orgány, aby zvýšili svoju digitálnu odolnosť, ako napríklad Nástroj na prepájanie Európy – Digitalizácia, Program InvestEU a program Kreatívna Európa. **Aby sme čelili tejto rozmanitosti fondov, mali by sme zabezpečiť miestne orientovaný prístup a mechanizmy viacúrovňového riadenia v programoch financovania EÚ, ktoré sú zamerané na digitálnu odolnosť, čo by regiónom umožnilo uprednostniť investície do digitálnych technológií podľa ich miestnych potrieb.**

Takmer všetky (97 %) miestne a regionálne orgány plánovali investovať do digitálnej infraštruktúry, vybavenia a nástrojov na otázku, či v rokoch 2023 a 2024 plánujú investovať do oblastí súvisiacich s digitálnou odolnosťou. Približne 84 % regiónov a miest, ktoré sa zúčastnili na konzultácii, plánovalo investovať do bezpečnosti/ochrany prístupu k údajom; po ktorých nasledujú systémy/nástroje zaručujúce kontinuitu verejných služieb; odborná príprava/informovanosť personálu,

²³⁵ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/cyber-solidarity>.

²³⁶ <https://www.bruegel.org/dataset/european-union-countries-recovery-and-resilience-plans>.

²³⁷ Cavallini, S., Soldi, R., Casalini, G., Verdi, G., Grasso, A., *Digital Resilience*, štúdia zadaná Európskym výborom regiónov, 2023.

IKT služby poskytované tretími stranami; interný špecializovaný personál v oblasti IKT; a rozhodovacích procesov.²³⁸

Prípadové štúdie z Vilnius (Litva) a regiónu Lazio (Taliansko) poukazujú na rôzne cesty, ktoré sa vybrané mestá a regióny rozhodli pre digitálnu odolnosť.

PRIEREZOVÉ OPATRENIA NA PODPORU ODOLNOSTI

KOMPLEXNÝ SÚBOR OPATRENÍ MESTA VILNIUS

V nadväznosti na sériu závažných kybernetických útokov („útoky brutálnymi silami“) na digitálnu infraštruktúru Vilnius (Litva), ktoré narušili dôležité verejné služby (ako je registrácia v materskej škole mesta) a hrozilo poškodenie dôvery občanov v komunálne služby, mesto zaviedlo účinnú stratégiu boja proti kybernetickým útokom.²³⁹ Celková stratégia pozostáva z prierezových opatrení a politickej podpory na vyšších úrovniach riadenia. Konkrétne v roku 2021 mesto prijalo ambiciózný desaťročný strategický plán rozvoja. Mesto okrem toho vypracovalo „zodpovednú politiku odhaľovania zraniteľnosti“, t. j. súbor pravidiel, ktoré podporujú etických hackerov pri identifikácii a predkladaní informácií o zraniteľnostiach v oblasti bezpečnosti zodpovedným orgánom bez toho, aby boli stíhaní. Obec napokon začala ponúkať kontinuálne zvyšovanie úrovne zručností svojim zamestnancom v oblasti IKT a realizovať nepretržitú výmenu kybernetických údajov so svojimi verejnými podnikmi a viacerými súkromnými spoločnosťami pôsobiace v meste. Všetky činnosti sú v súčasnosti financované z rozpočtu obce, ale mesto plánuje požiadať o finančné prostriedky EÚ, ako je napríklad program Digitálna Európa.

ADAPTÍVNE VYUŽÍVANIE FINANČNÝCH PROSTRIEDKOV

REGIÓN LAZIO VYUŽÍVA FINANČNÉ PROSTRIEDKY NÁRODNÉHO PLÁNU OBNOVY A ODOLNOSTI NA PREKLENUTIE ROZDIELOV V DIGITÁLNEJ ODOLNOSTI

Závažný kybernetický útok ransomwarom v roku 2021 ovplyvnil niektoré digitálne kľúčové infraštruktúry regiónu Lazio (Taliansko) (napr. jeho dátové centrum) a regionálny online rezervačný systém pre očkovanie proti ochoreniu COVID-19, v dôsledku čoho boli údaje o zdravotnom stave dočasne nedostupné, prerušili rezervácie očkovania proti ochoreniu COVID-19 a viedli k strate interných dokumentov. LazioCrea S.p.a., kde došlo k vniknutiu, oznámila, že nebolo zaplatené žiadne výkupné, ale náklady na vymáhanie sa zvýšili na milióny eur.²⁴⁰ Vnútroštátny zákon o „naliehavých

²³⁸ Tamtiež.

²³⁹ Kybernetické útoky na litovské regióny a mestá sú bežné a vo väčšine výročných správ Národného centra kybernetickej bezpečnosti (webová stránka NKSC: <https://www.nksc.lt/aktualu.html>).

²⁴⁰ <https://www.cybersecurity360.it/nuove-minacce/regione-lazio-vaccini-bloccati-poco-pronta-contro-il-ranwomare-ecco-perche/>.

ustanoveniach týkajúcich sa kybernetickej bezpečnosti“ nadobudol účinnosť o niekoľko mesiacov skôr, v júni 2021 (zákonný dekrét č. 82/2021241). Išlo o nadviazanie na záväzky krajiny prijaté v národných plánoch obnovy a odolnosti, ktorými sa zriaďuje Národná agentúra pre kybernetickú bezpečnosť²⁴² zodpovedná za vykonávanie národnej kybernetickej stratégie. V máji 2022 Lazio zverejnila svoju regionálnu digitálnu agendu na roky 2022 – 2026²⁴³ a v októbri 2022 požiadala o približne 2 milióny EUR v rámci výzvy na predkladanie návrhov financovanej v rámci národného plánu obnovy a odolnosti, ktorú spustila národná vláda a ktoré boli financované sumou 1,2 milióna EUR.

Niektoré verejné orgány aktívne sledujú a konsolidujú svoju digitálnu odolnosť; iní zjavne zaostávajú alebo majú ťažkosti vydať sa na cestu digitálnej odolnosti z dôvodu nedostatku finančných prostriedkov a/alebo kapacít, a existujú aj iné osoby, ktoré majú nízku alebo žiadnu informovanosť o potrebe stať sa digitálne odolnými. Vzhľadom na toto heterogénne prostredie v celej Európe boli predložené odporúčania, ktoré poskytujú usmernenia na teoretickej ceste k dosiahnutiu „primeranej úrovne“ digitálnej odolnosti v mestách a regiónoch EÚ.

Ako prvý krok je potrebné zvýšiť politické povedomie na podporu digitálnej odolnosti. Verejné orgány potrebujú politickú vôľu na dosiahnutie digitálnej odolnosti. Členské štáty a inštitúcie EÚ by preto mali zvážiť uskutočnenie kampaní na zvyšovanie informovanosti zameraných na politických zástupcov miest a regiónov, ktoré by napríklad poukazovali na rôzne vplyvy, ktoré môže mať nedostatočná digitálna odolnosť na verejnú správu.

Výbor regiónov by mohol zohrávať dôležitú úlohu pri uľahčovaní výmeny skúseností medzi obcami, prípadne v partnerstve s vedúcimi predstaviteľmi veľkých a malých miest, ktorí sa aktívne usilujú o digitálnu odolnosť z dôvodu svojej politickej vízie, alebo preto, že ich administratíva už utrpela kybernetické útoky. Agentúra ENISA ako vedúca agentúra EÚ v oblasti kybernetickej bezpečnosti a v spolupráci s Európskou komisiou a členskými štátmi by mala vymedziť a navrhnúť ad hoc metódy posudzovania kybernetických rizík s cieľom vytvoriť referenčné usmernenia podobné postupom posudzovania rizík, ktoré používajú poisťovne. Napokon, s cieľom vytvoriť priaznivý legislatívny rámec na predchádzanie počítačovej kriminalite motivovanej peniazmi by inštitúcie a členské štáty mohli diskutovať o zákaze, aby verejné orgány platili tieto výkupné.

V druhom kroku by sa miestne a regionálne orgány mali podporovať pri vymedzovaní svojich vlastných modelov riadenia digitálnej odolnosti na základe ich finančných a/alebo osobných kapacít a veľkosti ich regiónu alebo mesta.

V treťom kroku by sa po určení vhodných modelov riadenia mali určiť oblasti, do ktorých by sa mali investovať (digitálne infraštruktúry a zručnosti v oblasti digitálnej/kybernetickej bezpečnosti) a finančné prostriedky, ktoré sa majú použiť na takéto investície. Investíciami do digitálnej infraštruktúry sa posilňuje digitálna odolnosť prostredníctvom prevencie. Inovatívne digitálne nástroje, ako sú „digitálne sandboxy“ (bezpečné prostredia, v ktorých sa pred prístupom k hlavnej sieti a informačnému systému dôkladne preskúmajú podozrivé súbory) ponúkajú bezpečné

²⁴¹ <https://www.gazzettaufficiale.it/eli/id/2021/06/14/21G00098/sg>.

²⁴² <https://www.acn.gov.it/pnrr>.

²⁴³ https://agendadigitalelazio.lazioinnova.it/app/uploads/2022/05/Agenda-Digitale-maggio-2022_WEB.pdf.

prostredie medzi aktérmi počítačovej kriminality a zamestnancami. Pripravenosť a schopnosť reakcie (t. j. reakcia) sa presadzujú prostredníctvom investícií do zručností v oblasti digitálnej/kybernetickej bezpečnosti – druhej kľúčovej investičnej oblasti pre regióny a mestá. Zlepšenia v rámci regiónov a miest by mohli súvisieť so zvyšovaním informovanosti zamestnancov, testami reakčných kapacít odborníkov na IKT alebo mechanizmami overovania rozhodovacej pripravenosti.

Nedostatok dostupných finančných prostriedkov na investovanie do digitálnej odolnosti je významnou prekážkou pre regióny a mestá. Ich prístup k špecifickým finančným prostriedkom sa líši v závislosti od rôznych faktorov. S cieľom uľahčiť nasmerovanie zdrojov na nižšiu (a menšiu) administratívnu úroveň by sa mohli nakupovať digitálne riešenia na centrálnej úrovni a mohli by sa zaviesť technológie a služby. Okrem toho by členské štáty s podporou príslušných európskych centier digitálnych inovácií mohli identifikovať a pravidelne aktualizovať zoznamy možností financovania, ktoré majú regióny a mestá k dispozícii na posilnenie digitálnej odolnosti.

Ako posledný štvrtý krok by regióny a mestá mali dostať príležitosť vytvoriť prepojenia s okolitým prostredím, napríklad prostredníctvom rozvoja ekosystémov kybernetickej bezpečnosti v regiónoch s rozmáhajúcim sa odvetvím kybernetickej bezpečnosti, inovatívnych začínajúcich podnikov a výskumných a akademických centier alebo prostredníctvom združovania zdrojov naprieč obcami na výmenu poznatkov o existujúcich digitálnych riešeniach.

Existujúce prepojenia medzi zelenou a digitálnou transformáciou zdôrazňujú, ako sa navzájom posilňujú. Predovšetkým je zrejmé, že pokročilé digitálne technológie prispievajú k ochrane kritickej infraštruktúry a kritických subjektov. Digitálne technológie môžu ponúkať aj situačné spravodajstvo v systémoch varovania a reakcie a podporovať obnovu po katastrofách. Digitálny rozmer je preto spojený s fungovaním a kontinuitou systémov, ktoré sú životne dôležité pre spoločnosť. Digitálny rozmer a jeho odolnosť ako také prispievajú k územnej bezpečnosti a mali by byť neoddeliteľnou súčasťou riadenia núdzových situácií.

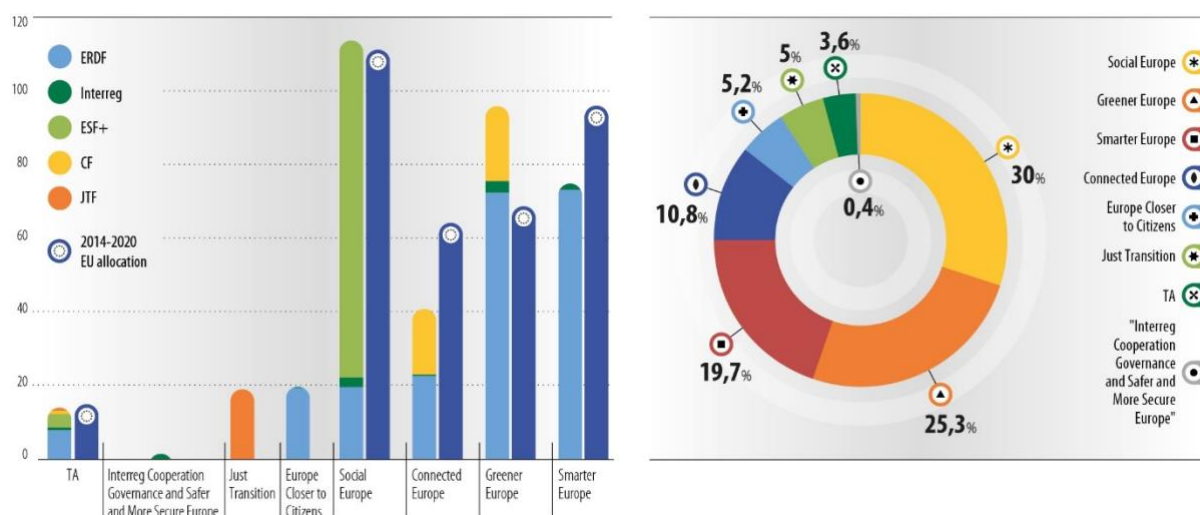
C. Hodnota súdržnosti

Silná a účinná politika súdržnosti je kľúčovým záujmom všetkých regiónov a miest v Európskej únii. Ide o hlavnú investičnú politiku EÚ na vykonávanie opatrení na dosiahnutie cieľa zmluvy, ktorým je posilnenie hospodárskej, sociálnej a územnej súdržnosti EÚ s rozpočtom 392 miliárd EUR²⁴⁴ na obdobie 2021 – 2027. Tieto dlhodobé investície pomáhajú znižovať rozdiely medzi úrovňami rozvoja jednotlivých regiónov. Politika súdržnosti dnes napriek svojej hodnote čelí mnohým výzvam, ktoré spochybňujú jej účinnosť. Čo musí EÚ urobiť, aby zabezpečila, že bude fungovať ako miestne orientovaná politika a bude naďalej pomáhať všetkým miestam a ľuďom v EÚ bez ohľadu na ich východiskový bod?

S väčším dôrazom na spravodlivú transformáciu a ekologickejšou EÚ v porovnaní s obdobím 2014 – 2020 sa dosiahnutie priorít EÚ v období 2021 – 2027 bude vo veľkej miere opierať o úspešnú politiku súdržnosti.

Politika súdržnosti významne prispieje k Európskej zelenej dohode. Viac ako 92 miliárd EUR sa investuje do energetiky, adaptácie na zmenu klímy a zmierňovania zmeny klímy, životného prostredia a udržateľnej mestskej dopravy v rámci cieľa politiky „ekologickejšia Európa“ vo všetkých regiónoch. Prioritou je aj sociálny a inkluzívny rast s pridelenými prostriedkami vo výške 111 miliárd EUR²⁴⁵ 167 miliárd EUR s vnútroštátnym spolufinancovaním. Podporu miestne orientovaných investícií podporí 24 členských štátov s viac ako 19 miliardami EUR prostredníctvom viac ako 2150 integrovaných stratégií územného rozvoja so zvýšenou zodpovednosťou a zapojením miestnych zainteresovaných strán a komúnit.²⁴⁵

Z nasledujúceho grafu vyplýva výrazný posun v porovnaní s predchádzajúcim programovým obdobím, pričom kohézne fondy viac prispievajú k ekologickým a sociálnym cieľom.²⁴⁶

²⁴⁴ Z celkových celkových zdrojov politiky súdržnosti vo výške 392 miliárd EUR sa 11,3 miliardy EUR presunie do Nástroja na prepájanie Európy a 2,5 miliardy EUR sa použije v rámci nástrojov riadených Komisiou a technickej pomoci EÚ na podporu programovania, čo ponecháva celkovú sumu 378 miliárd EUR na programy politiky súdržnosti vrátane programu Interreg.

²⁴⁵ *Tamtiež.*

²⁴⁶ Európska komisia, pracovný dokument [útvarov Komisie o súdržnosti 2021 – 2027: vytvoriť stále silnejšiu Úniu. Správa o výsledkoch programovania politiky súdržnosti na roky 2021 – 2027](#), časť 1, apríl 2023.

Politika súdržnosti bude mať významný a dlhodobý vplyv aj na hospodárstva EÚ: očakáva sa, že každé euro vynaložené na politiku súdržnosti za 25 rokov vytvorí na úrovni EÚ dodatočný hrubý domáci produkt (HDP) vo výške 2,8 EUR.²⁴⁸ Tento údaj zodpovedá ročnej miere návratnosti približne 3,4 %. Politické intervencie by zvýšili HDP EÚ do konca vykonávacieho obdobia v roku 2029 (v porovnaní so scenárom politiky bez súdržnosti) a mali by dlhodobý vplyv do roku 2050. Politika súdržnosti bude prínosom aj pre trh práce, čím sa vytvorí ekvivalent približne 1,3 milióna nových pracovných miest.²⁴⁹

Plánovanie nových programov politiky súdržnosti a ukončenie posledného obdobia financovania boli výrazne ovplyvnené pandémiou COVID-19 a ruskou vojnou proti Ukrajine. Spolu so zavedením nových nástrojov, ako je Mechanizmus na podporu obnovy a odolnosti, to viedlo k značnému oneskoreniu rokovaní o programoch politiky súdržnosti a ich vykonávania. Do konca roka 2021, v prvom roku obdobia 2021 – 2027, bola prijatá len jedna partnerská dohoda (Grécko), ale žiadne programy (v porovnaní s 56 % programov a 95 % programov v podobných fázach v období rokov 2014 – 2020 a 2007 – 2013).²⁵⁰ Väčšina partnerských dohôd a programov bola prijatá v roku 2022, pričom posledné dohody a programy boli prijaté začiatkom roka 2023 – takmer dva roky po začatí programového obdobia.

Kohézna politika zároveň zohrávala významnú úlohu v reakcii na krízu. S cieľom pomôcť členským štátom a regiónom reagovať na tieto krízy Európska únia prijala niekoľko legislatívnych opatrení zameraných na mobilizáciu finančných prostriedkov, ktoré sú stále k dispozícii v rámci politiky súdržnosti na roky 2014 – 2020 (zvýšenie flexibility fondov) a zjednodušenie administratívnych postupov.

Medzi dve konkrétne prijaté opatrenia patrí Investičná iniciatíva v reakcii na koronavírus (CRII)²⁵¹ a neskôr Investičná iniciatíva v reakcii na koronavírus Plus (CRII+).²⁵² Okrem toho bola pomoc pri obnove v rámci politiky súdržnosti a území Európy (REACT-EU) na²⁵³ podporu obnovy po pandémii. V súvislosti s ukrajinskou utečeneckou krízou existovali kohézne opatrenia pre utečencov v Európe (CARE)²⁵⁴ a neskôr Flexibilná pomoc pre územia (FAST-CARE).²⁵⁵

Tieto mechanizmy umožnili rýchle nasmerovanie finančných prostriedkov v rámci politiky súdržnosti tam, kde je to najviac potrebné, a ukázali, že politika súdržnosti môže rýchlo reagovať na meniace sa okolnosti a rýchlo poskytnúť zdroje na núdzové opatrenia. Ustanovenia CRII/CRII+ spolu s postupnými kolami flexibility zavedenými v rámci REACT-EU, CARE a FAST-CARE však takisto vyvolali otázky týkajúce sa rozsahu, v akom by sa politika súdržnosti mala využívať na riešenie

²⁴⁷ *Tamtiež.*

²⁴⁸ Európska komisia, pracovný dokument [útvarov Komisie o súdržnosti 2021 – 2027: vytvoriť stále silnejšiu Úniu. Správa o výsledkoch programovania politiky súdržnosti na roky 2021 – 2027](#), časť 2, apríl 2023.

²⁴⁹ Európska komisia, pracovný dokument [útvarov Komisie o súdržnosti 2021 – 2027: vytvoriť stále silnejšiu Úniu. Správa o výsledkoch programovania politiky súdržnosti na roky 2021 – 2027](#), časť 1, apríl 2023.

²⁵⁰ Európsky dvor audítorov, [Prispôsobenie pravidiel politiky súdržnosti s cieľom reagovať na pandémiu COVID-19: finančné prostriedky sa využívali pružnejšie, ale je potrebné zvážiť politiku súdržnosti ako nástroj reakcie na krízu](#), 2023.

²⁵¹ Európsky parlament a Rada Európskej únie, [nariadenie \(EÚ\) 2020/460](#), marec 2020.

²⁵² Európsky parlament a Rada Európskej únie, [nariadenie \(EÚ\) 2020/558](#), apríl 2020.

²⁵³ https://ec.europa.eu/regional_policy/funding/react-eu_en.

²⁵⁴ https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/factsheet/care_supporting_refugees_en.pdf.

²⁵⁵ https://ec.europa.eu/regional_policy/information-sources/publications/communications/2022/flexible-assistance-to-territories-fast-care_en.

núdzových situácií, a vplyvu, ktorý má na jej hlavné ciele a črty. Opakované preprogramovanie vo veľmi krátkych lehotách vytvorilo dodatočný tlak na riadiace orgány a odklonilo zdroje z príprav na včasné ukončenie programov na roky 2014 – 2020. Z nedávneho prieskumu²⁵⁶ vyplynulo, že väčšina opýtaných riadiacich orgánov nevyužívala mechanizmy flexibility zavedené rámcom CARE.

Súbežné vykonávanie Mechanizmu na podporu obnovy a odolnosti v členských štátoch malo priamy vplyv aj na vykonávanie a programovanie štrukturálnych fondov. Orgány zodpovedné za štrukturálne a investičné fondy boli tiež často požiadané, aby podporili programovanie a identifikáciu projektov pre Mechanizmus na podporu obnovy a odolnosti. Rôzne obdobia oprávnenosti stanovené pre politiku súdržnosti a Mechanizmus na podporu obnovy a odolnosti (ktoré si vyžadovali oveľa rýchlejšie opatrenia na identifikáciu projektov a čerpanie finančných prostriedkov) znamenali, že vo viacerých členských štátoch sa uprednostnilo programovanie a vykonávanie Mechanizmu na podporu obnovy a odolnosti pred politikou súdržnosti na roky 2021 – 2027. Zatiaľ čo investície a reformy Mechanizmu na podporu obnovy a odolnosti sú splatné do konca roku 2026 (začaté vo februári 2021, keď nadobudol účinnosť Mechanizmus na podporu obnovy a odolnosti), výdavky na politiku súdržnosti sú oprávnené na príspevky z fondov, ak vznikli príjemcovia a boli zaplatené pri vykonávaní operácií od začiatku roka 2021 (a/alebo dátumu predloženia programu Komisii) do konca roka 2029.

Okrem toho príchod Mechanizmu na podporu obnovy a odolnosti znamenal vznik nového významného investičného nástroja EÚ. Ako zdôraznil Európsky dvor audítorov,²⁵⁷ 10 členských štátov dostáva z Mechanizmu na podporu obnovy a odolnosti podstatne viac zdrojov ako z politiky súdržnosti. Okrem toho, vzhľadom na to, že Komisia označila podporu z nástroja NextGenerationEU za podporu nových a posilnených priorít, boli nastolené²⁵⁸ otázky týkajúce sa zjavne zníženého významu politiky súdržnosti pre rozpočet EÚ.

Politika súdržnosti je zároveň so zásadou partnerstva a viacúrovňovým riadením jedinou hlavnou iniciatívou politiky EÚ, ktorá stavia do centra pozornosti miestnu a regionálnu úroveň. Preto je diskusia o budúcnosti politiky súdržnosti aj diskusiou o budúcnosti miest a regiónov v ďalšom rozvoji Európskej únie.

Súdržnosť v Európskej únii sa za posledné desaťročie zlepšila, a to najmä vďaka zlepšeniam, ktoré zaznamenali, že menej rozvinuté východné regióny EÚ dobiehajú ostatné regióny. Výrazný pokrok sa dosiahol pri zlepšovaní zamestnanosti a sociálneho začlenenia, čiastočne vďaka politike súdržnosti.²⁵⁹

Napriek tomu mnohé trendy predstavujú **pretrvávajúce výzvy** pre súdržnosť.

Regionálne rozdiely sú stále vysoké a v niektorých prípadoch dokonca narastajú.²⁶⁰ Týka sa to nielen rozdielov z hľadiska HDP na obyvateľa, ale aj asymetrie v prístupe k základným verejným službám, zamestnanosti a nezamestnanosti, konkurencieschopnosti a produktivite.

²⁵⁶ Maucorps, A., Moshammer, B., Pindyuk, O., a Tverdostup, M., [Využívanie fondov politiky súdržnosti na podporu utečencov z Ukrajiny](#), štúdia zadaná výborom REGI v Európskom parlamente, 2023.

²⁵⁷ Európsky dvor audítorov, Nuancing [EÚ prostredníctvom politiky súdržnosti a Mechanizmu na podporu obnovy a odolnosti: Porovnávací analýza](#), 2023.

²⁵⁸ Európska komisia, [pracovný dokument útvarov Komisie o revízii viacročného finančného rámca na roky 2021 – 2027 v polovici trvania](#), jún 2023.

²⁵⁹ Európska komisia, [Súdržnosť v Európe do roku 2050: Ôsma správa o hospodárskej, sociálnej a územnej súdržnosti](#), 2022.

²⁶⁰ Európska komisia, [pracovný dokument útvarov Komisie o regionálnych trendoch pre rast a konvergenciu v Európskej únii](#), jún 2023.

Rastúce hospodárske, sociálne a územné rozdiely v rámci EÚ predstavujú rastúcu hrozbu pre našu životnú úroveň a našu demokraciu. Miesta, ktoré sa cítia zanechané, nachádzajú svoje populácie často odpojené a nespokojné z dlhodobého hľadiska.

Ak sa rozvojová pasca nevyrieši, zbavenie sa angažovanosti a nespokojnosť spôsobujú, že občania budú menej pravdepodobné, že budú podporovať ďalšiu európsku integráciu.²⁶¹

Pokrok v technologických zmenách v hospodárstve vytvoril koncentráciu vysoko platených pracovných miest vo veľkých mestách a metropolitných oblastiach a vytvoril priepasť medzi vysoko platenými manažérskymi pracovnými miestami a nízko platenými službami. V nedávnej správe Európskej komisie sa okrem toho²⁶² zistila rastúca rozmanitosť trendov v rôznych regiónoch. Niektoré majú koncentráciu vysoko platených pracovných miest, iné koncentráciu nízko platených pracovných miest, tretiu skupinu s viac polarizovaným modelom a štvrtú s trendom strednej zaujatosti.

Technologická produkcia meraná patentmi sa sústreďuje v regiónoch s vysokým podielom výrobných podnikov a ústredí veľkých spoločností.²⁶³ Rozdiely v inováciách medzi regiónmí západnej a severnej Európy, regiónmí strednej a východnej Európy a regiónmí v južných krajinách sú stále dosť výrazné. Niektoré z najmenej inovačných regiónov v Portugalsku a Grécku zvýšili svoj príspevok k celkovým prihláškam patentov EÚ v rokoch 2010 – 2018, ale regióny, ktoré zaznamenali najvyšší nárast svojich príspevkov k celkovým patentom EÚ, zostávajú v Rakúsku, Belgicku a Nemecku, ktoré už patria medzi najlepšie inovačné regióny. Investície do technológií sú tiež geograficky koncentrované.

Zrýchlenie demografických zmien zaznamenalo v roku 2020 34 % obyvateľov EÚ žijúcich v znižujúcich sa regiónoch. Predpokladá sa, že v roku 2040 dosiahne 51 %. Všetky regióny sa budú musieť prispôbiť rastúcemu počtu obyvateľov vo veku 65 rokov a viac a klesajúcemu veku v produktívnom veku a mladšiemu obyvateľstvu.²⁶⁴

Rozdiely medzi mestami a vidiekom sa prehlbujú, pričom vo vidieckych regiónoch sa čoraz viac starnú a znižujú sa populácie. Východné vidiecke oblasti majú zvyčajne vyššie riziko chudoby a sociálneho vylúčenia ako mestá, zatiaľ čo v severozápadnej EÚ platí opak. Prepojenia medzi mestskými a vidieckymi oblasťami sú takisto kľúčové pre vykonávanie mnohých politík zelenej dohody vrátane výroby energie z obnoviteľných zdrojov. Okrem toho je pasca rozvoja talentov viacrozmeraná a predstavuje značné riziko pre dlhodobú prosperitu regiónov.²⁶⁵

Riadenie zelenej a digitálnej transformácie bude pre mestá a regióny predstavovať značné výzvy. Na dosiahnutie cieľov zelenej dohody a iniciatívy REpowerEU bude na zelenú transformáciu potrebné dodatočné výdavky vo výške približne 620 miliárd EUR ročne (z ktorých prevažná väčšina bude musieť byť financovaná súkromne), pričom preklopenie nedostatku investícií EÚ na digitálnu transformáciu bude stáť najmenej 125 miliárd EUR ročne.²⁶⁶

²⁶¹ Európska komisia, [Geografia nespokojnosti a pasca regionálneho rozvoja](#), marec 2023.

²⁶² Eurofound a Spoločné výskumné centrum, [Zmena trhu práce. Európsky monitor pracovných miest 2019: Zmeny v štruktúre zamestnanosti na regionálnej úrovni](#), 2019.

²⁶³ https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13437-A-New-European-Innovation-Agenda_en.

²⁶⁴ Európska komisia, [Súdržnosť v Európe do roku 2050: Ôsma správa o hospodárskej, sociálnej a územnej súdržnosti](#), 2022.

²⁶⁵ Európska komisia, [Oznámenie o využívaní talentov v regiónoch Európy](#), január 2023.

²⁶⁶ Európska komisia, [správa o strategickom výhľade na rok 2023](#), 2023.

Prechod na uhlíkovo neutrálne hospodárstvo ovplyvní najmä regióny s vysokými emisiami na obyvateľa a veľkým podielom zamestnanosti aspoň v jednom z priemyselných odvetví, ktoré sú obzvlášť zraniteľné voči prechodu na klimaticky neutrálnu výrobu do roku 2050 (ako je rafinácia ropy, chemikálie, oceľ a hliník, cement, papier a celulóza a automobily).²⁶⁷ **Obce sú tiež čoraz viac znepokojené hospodárskymi dôsledkami prechodu na nízkouhlíkové hospodárstvo.** Len 17 % obcí v roku 2022 zaznamenalo prechod na nízkouhlíkové hospodárstvo, ktoré v prvom rade prináša hospodárske možnosti, z 27 % v roku 2020. Naproti tomu podiel obcí, v ktorých sa zelená transformácia z veľkej časti týkala hospodárskych otázok, sa zvýšil z 21 % na 29 %.²⁶⁸

Zvýšená digitalizácia je výzvou pre mnohé regióny, keďže širokopásmové pripojenia sú pomalšie v menej rozvinutých regiónoch a vidieckych a vzdialených oblastiach.²⁶⁹ Napríklad, zatiaľ čo dvaja z troch obyvateľov mesta majú prístup k vysokorychlostnému širokopásmovému pripojeniu, to isté platí len pre jedného zo šiestich obyvateľov vidieka. Digitálna priepasť sa stáva ďalším problémom, najmä pre starších občanov, ktorí majú problémy s prístupom k digitálnym ponukám. Podniky v menej rozvinutých členských štátoch majú menšiu pravdepodobnosť používania technológií elektronického obchodu a elektronického podnikania. Podniky v rozvinutejších krajinách majú dvakrát vyššiu pravdepodobnosť, že budú využívať cloud computing alebo majú významný predaj elektronického obchodu v porovnaní s podnikmi v menej rozvinutých členských štátoch.

Regióny s trvalými geografickými alebo demografickými obmedzeniami (ako sú regióny uvedené v článkoch 174 a 349 Zmluvy o fungovaní EÚ) čelia osobitným výzvam, ktoré je potrebné zohľadniť. Väčšina týchto regiónov čelí trvalým obmedzeniam spojeným s ich odľahlosťou, malou rozlohou, zraniteľnosťou voči zmene klímy a ostrovným charakterom, ktoré brzdia ich rast a rozvojový potenciál. V dôsledku toho a napriek ich potenciálu v niektorých konkrétnych odvetviach (ako je poľnohospodárstvo, cestovný ruch, letectvo atď.) majú všetky najvzdialenejšie regióny HDP na obyvateľa nižší ako 75 % priemeru EÚ (okrem Martiniku na 76 %). Mayotte má najnižší HDP na obyvateľa v EÚ (30 %) a najvyššiu mieru nezamestnanosti (27,8 %). Okrem toho jednu z najvyšších mier nezamestnanosti mladých ľudí možno nájsť v najvzdialenejších regiónoch – Mayotte (55,4 %), Guadeloupe (41,5 %) a Martinik (38,3 %).²⁷⁰

Keďže regióny a mestá čelia viacerým výzvam, územná, sociálna a hospodárska súdržnosť majú naďalej zásadný význam pre zachovanie jednoty a solidarity v celej EÚ. Preto je dôležité, aby všetky politiky EÚ prijali zásadu „neškodiť súdržnosti“. Zatiaľ čo „duch súdržnosti“²⁷¹ možno vo veľkej miere nájsť v cieľoch politiky EÚ, je menej zakorenený v opatreniach riadenia politik a každá politika má svoje vlastné chápanie súdržnosti.

Na nasledujúcom obrázku je znázornené, kde každá politika kladie svoj hlavný dôraz, pokiaľ ide o zásady súdržnosti, ciele alebo mechanizmy riadenia. V prípadoch, keď politiky obsahujú niekoľko zásad, cieľov alebo mechanizmov riadenia, sa všetky rovnako zdôrazňujú, napr. Nástroj na prepájanie Európy, ktorý kladie rovnaký dôraz na hospodársku, sociálnu, územnú a medziľudskú súdržnosť.

²⁶⁷ Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj, [Regionálne priemyselné transformácie na klimatickú neutralitu](#), 2023.

²⁶⁸ Európska investičná banka, [Stav investícií do miestnej infraštruktúry v Európe: Prieskum obcí EIB na roky 2022 – 2023](#), 2023.

²⁶⁹ Európska komisia, [Súdržnosť v Európe do roku 2050: Ôsma správa o hospodárskej, sociálnej a územnej súdržnosti](#), 2022.

²⁷⁰ Európska komisia, [pracovný dokument útvarov Komisie s názvom Najvzdialenejšie regióny – aktíva, výzvy a príležitosti](#), máj 2022.

²⁷¹ Böhme, K., Toptsidou, M., Zillmer, S., Lüer, C., Valenza, A., Amichetti, C., Bettini C., Hrelja, D., Schuh, B., Gaugitsch, R., Gaupp-Berghausen, M., a Hat, K., [Cohesion as a Celková hodnota Európskej únie](#), štúdia zadaná Výborom regiónov, 2021.

Z obrázku tiež vyplýva, že zásada súdržnosti s najväčším dôrazom na väčšinu politik spočíva v vzájomnej vzájomnej závislosti. Európsky poľnohospodársky fond pre rozvoj vidieka a Európsky fond regionálneho rozvoja (EFRR) sú jediné politiky regionálneho rozvoja, ktoré zdôrazňujú rovnosť pred ostatnými zásadami. Vnútrotrh a politika hospodárskej súťaže sú jediné, ktoré zdôrazňujú rovnosť v porovnaní s ostatnými zásadami. Program Občania, rovnosť, práva a hodnoty je jediný, ktorý kladie dôraz na spravodlivosť pred ostatnými zásadami.

Cohesion Spirit	Cohesion principles				Cohesion objectives				Governance arrangements			
	mutual interdependencies	equality	equity	justice	economic cohesion	social cohesion	territorial cohesion	interpersonal cohesion	multi-level governance	interdisciplinary	robustness	citizen involvement
The most emphasised cohesion principles, objectives and governance arrangements in a policy document The stars indicate the main emphasis of Cohesion Spirit in the wording of a policy, i.e. they reflect the main aspiration. In case a policy has stars for several cohesion principles, objectives or governance arrangements, no clear focus could be detected.												
Annual Sustainable Growth Strategy 2021	**				**	**			**	**		
Biodiversity strategy	**				**				**			
CAP		**			**		**		**			
Connecting Europe Facility	**				**	**	**	**		**	**	
ERDF Regulation		**			**	**	**		**	**		
ESF+		**	**			**	**		**			
EU Green Deal	**						**	**	**		**	**
EU Single market programme	**	**			**					**		
Europe fit in a Digital Age	**			**		**		**				**
European Health Union	**					**	**		**			
HorizonEU	**					**		**				**
Internal market and competition policy			**			**				**		
Invest EU	**				**					**		
NEXT Generation EU	**				**	**	**	**			**	**
Rights and values Programme				**		**			**	**		**

Graf 18 – Najdôležitejšie zásady, ciele a mechanizmy súdržnosti podľa politiky

Zdroj – Böhme, K., Tóptsidou, M., Zillmer, S., Lüer, C., Valenza, A., Amichetti, C., Bettini C., Hrelja, D., Schuh, B., Gaugitsch, R., Gaupp-Berghausen, M., Hat, K.272

Silná politika súdržnosti ako miestne orientovaná politika, ktorá môže pomôcť všetkým miestam a ľudom v EÚ bez ohľadu na ich východiskový bod, je preto teraz viac ako kedykoľvek predtým potrebná.

Je nevyhnutné zabezpečiť synergie a komplementárnosť medzi politikou súdržnosti a ostatnými politikami EÚ od začiatku. Preto bude dôležité stanoviť jasné ciele politiky súdržnosti po roku 2027. Synergie a komplementárnosť nie sú jednosmernou cestou a pri navrhovaní a vykonávaní iných politik EÚ sa musí náležite zohľadniť súdržnosť, a to aj vtedy, ak sú ich vlastné ciele formulované na makroúrovni (napr. na medzinárodnej úrovni, na úrovni EÚ alebo na vnútroštátnej úrovni) alebo s krátkodobejšou perspektívou (napr. reakcia na krízu).

²⁷² Tamtiež.

Politika súdržnosti by sa mala naďalej zameriavať na dlhodobé investície s cieľom podporiť štrukturálne zmeny. Tento prístup však musí byť sprevádzaný dostatočnou flexibilitou, aby regióny mohli využívať politiku súdržnosti na riešenie vznikajúcich potrieb bez toho, aby stratili zo zreteľa dlhodobý prístup politiky. Súčasná prax využívania politiky súdržnosti ako zdroja financovania pre všetky druhy núdzových žiadostí by sa mala zastaviť.

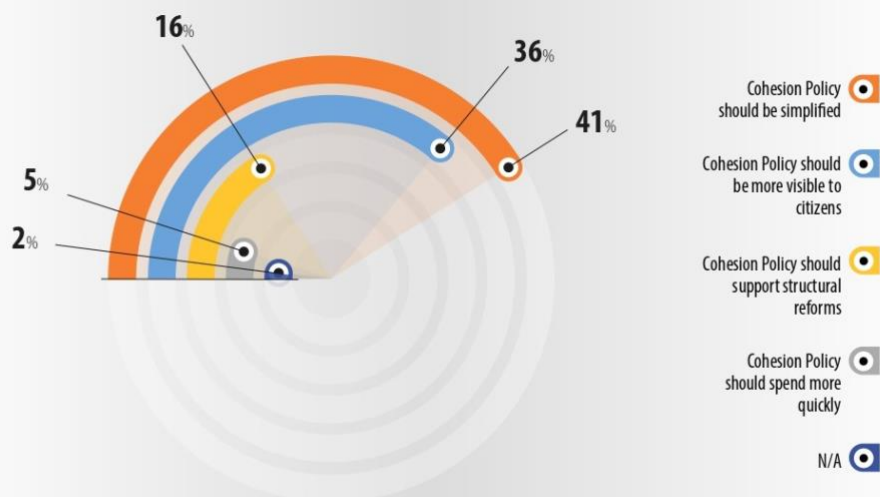
Odstránenie rozdielov v oblasti inovácií zostáva kľúčovým cieľom pre poskytovanie miestne orientovaných riešení pre digitálnu a zelenú transformáciu a pre riešenie demografických zmien. Preto je potrebný spoločný prístup na podporu miestne orientovaných inovácií s cieľom vytvoriť prepojenie medzi inteligentnou špecializáciou a inými politikami EÚ na podporu územnej transformácie založenej na inováciách.

Je potrebná optimálna rovnováha medzi včasným a flexibilným vykonávaním, úspešným plnením politických cieľov a dodržiavaním právnych a regulačných požiadaviek. Systém realizácie politiky súdržnosti sa však dostal do kritiky a každé sedemročné obdobie politiky súdržnosti zaznamenalo opakované pokusy o jej zjednodušenie, a to tak na začiatku, ako aj počas procesu vykonávania programu. Iné hlasy zároveň zdôrazňujú, že každá zmena systému – aj so zámerom zjednodušenia – spôsobuje narušenia a administratívnu záťaž.

Zdá sa, že najpravidelnejšími úpravami budúcej politiky súdržnosti je zjednodušenie a zvýšená viditeľnosť. Podľa zistení prieskumu VR na tému *Budúcnosť politiky súdržnosti*²⁷³ 41 % respondentov súhlasilo s týmito odporúčaniami a 36 % respondentov s týmito odporúčaniami súhlasilo. Potvrďuje to aj²⁷⁴ prieskum VR o regionálnom a miestnom barometri, ktorý uskutočnila spoločnosť Ipsos European Public Affairs, a poukazuje na to, že mnohí regionálni a miestni úradníci nevedia o fondoch politiky súdržnosti. 33 % uviedlo, že neboli informovaní ani sa nezúčastňujú na ich vykonávaní.

²⁷³ Komisia COTER 16. marca 2023 začala v mene #CohesionAlliance prieskum o budúcnosti politiky súdržnosti. Miestne a regionálne samosprávy, členské štáty, sociálni partneri, organizácie občianskej spoločnosti a občania sa zúčastnili rozsiahlych konzultácií s cieľom vypracovať spoľahlivý návrh o budúcnosti politiky súdržnosti. Výsledky budú podkladom pre prípravu spoločnej pozície #CohesionAlliance o budúcnosti politiky súdržnosti, ktorá sa plánuje začiatkom roka 2024 pred 9. správou o súdržnosti a voľbami do Európskeho parlamentu. Prieskum mal pôvodne zostať otvorený do 15. mája 2023, ale bol predĺžený do 30. júna 2023. K dátumu uzávierky prieskumu bolo celkovo 284 odpovedí.

²⁷⁴ <https://cor.europa.eu/en/our-work/Pages/EURegionalBarometer-Survey-2023.aspx>.

Obrázok 19 – Čo by bola najdôležitejšia reforma, ktorá by sa mala zahrnúť do budúcnosti politiky súdržnosti?
Zdroj – kompilácia VR275

Budúce výsledky a skúsenosti získané pri vykonávaní musia byť stredobodom nadchádzajúcich diskusií. Tieto diskusie by sa mali dôkladne zamerať na spoločné vykonávanie politiky súdržnosti a iných nástrojov financovania EÚ, pričom by sa mali dodržiavať kľúčové zásady partnerstva a viacúrovňového riadenia.²⁷⁶

Dosiahnutie hospodárskej, sociálnej a územnej súdržnosti je dlhodobým poslaním EÚ. Je načasе uviesť misiu do praxe. Mal by sa zväziť potenciálny vplyv rámca zameraného na misie, a to nielen z hľadiska revízie tematickej ponuky politiky súdržnosti smerom k konfigurácii orientovanej na výzvy, čo znamená posun v strategickej a intervenčnej logike, ale aj ako spôsob riešenia súčasnej fragmentácie politiky vo viacerých fondoch.²⁷⁷

Je dôležité mať na pamäti, že prípadné pristúpenie súčasných kandidátskych krajín k EÚ bude mať významný vplyv na politiku súdržnosti a jej referenčnú hodnotu HDP na obyvateľa. Vzhľadom na to, že tieto krajiny by zvýšili celkový HDP EÚ oveľa menej, než by zvýšili jej počet obyvateľov, budúce rozšírenie by malo určitý štatistický účinok v závislosti od počtu krajín, ktoré vstúpia do EÚ, a od ich hospodárskej výkonnosti v nadchádzajúcich rokoch.

Nadchádzajúce stanovisko Výboru regiónov na tému *Budúcnosť politiky súdržnosti* bude pre VR jedinečnou príležitosťou na predloženie prvého komplexného návrhu na prispôbenie politiky budúcnosti a na to, aby sa politika stala stredobodom budúceho strategického programu EÚ.

²⁷⁵ Pozri poznámku pod čiarou 273 pre odkaz.

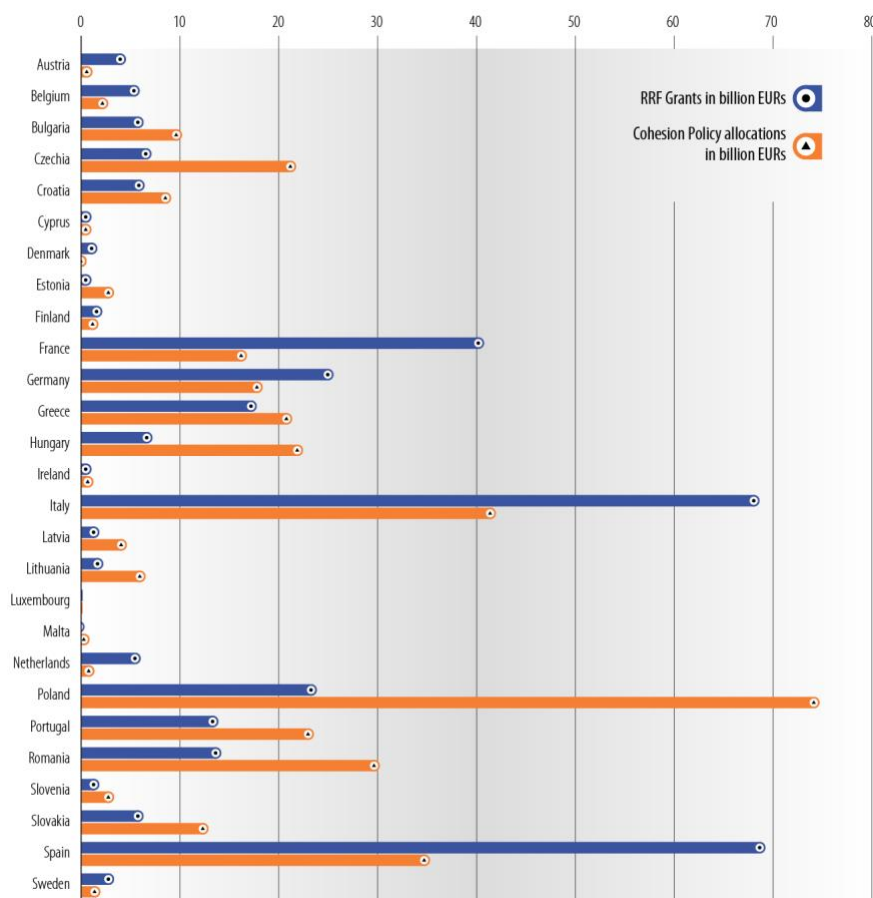
²⁷⁶ *Tamtiež.*

²⁷⁷ Spoločné výskumné centrum, [misie a politika súdržnosti: Žiť oddelene alebo spolu tancovať?](#), 2023.

D. Vykonávanie Mechanizmu na podporu obnovy a odolnosti

Transpozícia a vykonávanie Mechanizmu na podporu obnovy a odolnosti vo veľkej miere nevidia potreby miestnych a regionálnych samospráv, čo ohrozuje jeho relevantnosť a efektívnosť. Hoci regióny a mestá bojujú v prvej línii proti pandémie COVID-19 – čo má veľký vplyv na ich zdroje a rozpočty – nie sú priamymi príjemcami plánu obnovy. Prečo k tomu dochádza a aké sú dôsledky toho, že regióny a mestá nie sú priamo zapojené do využívania finančných prostriedkov Mechanizmu na podporu obnovy a odolnosti?

Mechanizmus na podporu obnovy a odolnosti je zd'aleka najväčším nástrojom nástroja NextGenerationEU – bezprecedentného európskeho plánu obnovy po pandémie COVID-19 a pre niektorých je dôkazom toho, že EÚ bola schopná predložiť odvážnu a inovatívnu reakciu na krízu. ²⁷⁸ Bol navrhnutý po vypuknutí pandémie COVID-19 s cieľom zmierniť jej hospodárske a sociálne vplyvy. Z Mechanizmu na podporu obnovy a odolnosti sa vyplatí až 723,8 miliardy EUR vo forme grantov a úverov členským štátom EÚ. Tieto finančné prostriedky sa pridelujú podľa jednotlivých krajín a nie podľa regiónov na základe kritérií odlišných od kritérií v rámci politiky súdržnosti a príspevok Mechanizmu na podporu obnovy a odolnosti k súdržnosti je nejednoznačný.²⁷⁹

²⁷⁸ Rhodos, M. "Zlyhanie dopredu: A Critique in Light of COVID-19", Journal of European Public Policy, Volume 28, júl 2021.

²⁷⁹ Hospodárska revízia Národnej banky Belgicka, rozpočet EÚ a plán obnovy Next Generation EU: zmena hry? – september 2021.

V rámci Mechanizmu na podporu obnovy a odolnosti sa zaviedol aj iný systém realizácie, ktorý spája vyplácanie finančných prostriedkov s cieľmi, a nie s nákladmi, čo spochybňuje tradičný spôsob poskytovania finančných prostriedkov EÚ. Aby mohli členské štáty využívať finančné prostriedky Mechanizmu na podporu obnovy a odolnosti, museli predložiť národné plány obnovy a odolnosti, v ktorých načrtnú reformy a investície, ktoré sa majú financovať, ktoré by sa mali vykonať do konca roku 2026, ako aj míľniky a ciele, ktoré sa majú splniť na uvoľnenie finančných prostriedkov. Takmer vo všetkých členských štátoch sa príprava týchto plánov riadila centrálnou, často ministerstvom financií a s malým zapojením regiónov a miest. Všetkých 27 národných plánov obnovy a odolnosti bolo teraz predložených, posúdených Európskou komisiou a schválených Radou Európskej únie,²⁸¹ pričom platby prebiehajú.²⁸²

V máji 2022 došlo k významnej zmene rámca Mechanizmu na podporu obnovy a odolnosti prostredníctvom plánu REPowerEU – reakcie EÚ na globálnu energetickú krízu. Cieľom programu REPowerEU je zlepšiť schopnosť Mechanizmu na podporu obnovy a odolnosti podporovať postupné ukončovanie závislosti od ruských fosílnych palív a prechod na čistejšiu a odolnejšiu energiu. Predložené finančné zdroje boli uvedené vo výške takmer 270 miliárd EUR, ale len malá časť z tejto sumy (20 miliárd EUR) v skutočnosti pozostávala z nového grantového financovania, pričom zvyšok pochádzal z iných zdrojov.

S cieľom využiť tieto finančné prostriedky boli členské štáty požiadané, aby predložili revidované národné plány obnovy a odolnosti vrátane nových kapitol REPowerEU, ktoré v súčasnosti väčšina z nich urobila. **V nariadení, ktorým sa zriaďuje Mechanizmus na podporu obnovy a odolnosti, sa uznáva, že ženy boli pomerne viac postihnuté pandémiou COVID-19 a následnými krízami, a preto zmiernovanie sociálneho a hospodárskeho vplyvu tejto krízy na ženy je jedným z hlavných cieľov nástroja.** V článku 18 ods. 4 sa od členských štátov vyžaduje, aby pri vypracúvaní národných plánov obnovy a odolnosti zohľadňovali rodovú rovnosť. Na rozdiel od ekologických a digitálnych priorít sa však v nariadení nestanovuje minimálna kvóta výdavkov súvisiacich s rovnosťou.

Okrem toho vplyv na rodovú rovnosť nie je výslovne zahrnutý do kritérií posudzovania plánov obnovy. Európska komisia identifikovala 131 investícií a reforiem so zameraním na rodovú rovnosť.²⁸³ Medzi významné príklady takýchto opatrení patrí dôchodková reforma vrátane „rodového testu“ s cieľom pomôcť odstrániť rozdiely v dôchodkoch žien a mužov (Belgicko); investície do mestských centier starostlivosti o deti zamerané na uľahčenie účasti pracovníkov s opatrovateľskými povinnosťami na

²⁸⁰ Bachtler, J., a Dozhdeva, V., [The Recovery & Resilience Fund: Ekonomický stimul na úkor územnej súdržnosti, blog Výskumného centra európskych politík](#), 2021.

²⁸¹ Posledným členským štátom, ktorý mal byť schválený, bol plán Maďarska koncom roka 2022. Vzhľadom na obavy EÚ týkajúce sa právneho štátu však Maďarsko musí splniť 27 „super míľnikov“ predtým, ako bude možné podať akékoľvek žiadosti o platbu v rámci Mechanizmu na podporu obnovy a odolnosti; pozri: <https://www.reuters.com/markets/europe/eu-approves-hungarys-recovery-plan-holds-cash-moves-freeze-other-funds-2022-11-30/>.

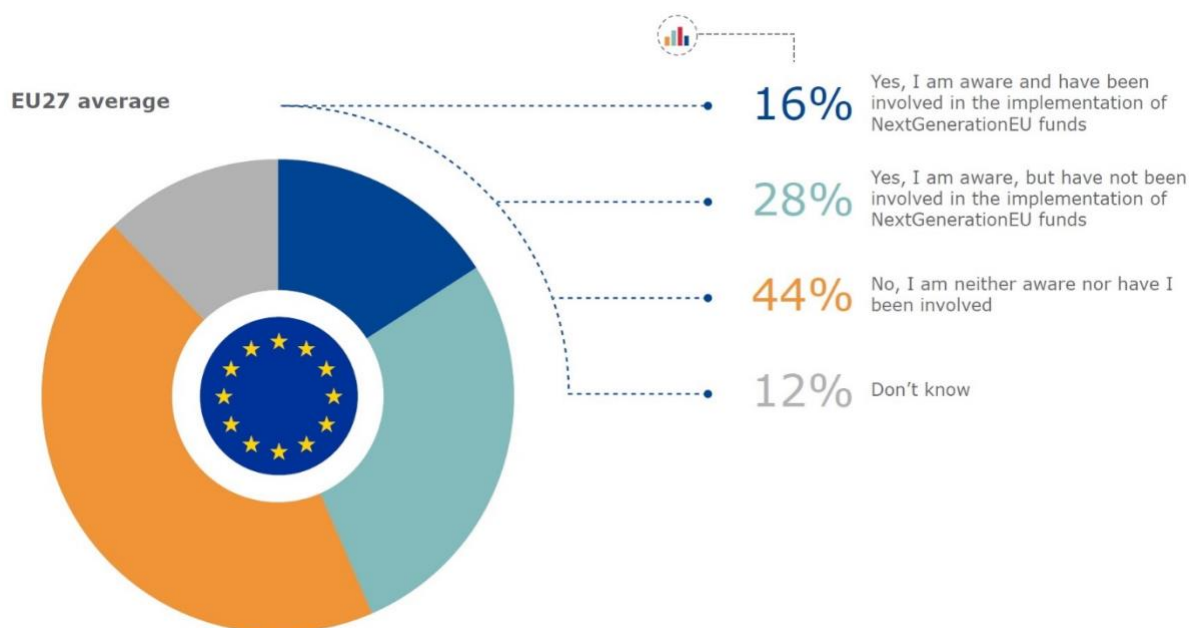
²⁸² Aktualizované informácie o vyplácaní prostriedkov z Mechanizmu na podporu obnovy a odolnosti sú k dispozícii na adrese: https://ec.europa.eu/economy_finance/recovery-and-resilience-scoreboard/disbursements.html?lang=en.

²⁸³ Európska komisia, [hodnotiacia tabuľka obnovy a odolnosti](#), január 2023.

trhu práce (Cyprus); a reforma na posilnenie vládneho monitorovania rozdielov v odmeňovaní žien a mužov v súkromnom sektore (Poľsko).²⁸⁴

Hoci mestá a regióny boli od začiatku v popredí reakcie na pandémiu a obnovy, ich úloha nebola náležite uznaná pri navrhovaní hlavného nástroja obnovy EÚ. V nariadení o Mechanizme na podporu obnovy a odolnosti sa od členských štátov jednoducho požaduje, aby zahrnuli podrobnosti o každom procese konzultácií so zainteresovanými stranami, a to aj s miestnymi a regionálnymi samosprávami, a o tom, ako sa tento príspevok zohľadnil.²⁸⁵ Toto ustanovenie bolo zahrnuté s cieľom povzbudiť členské štáty, aby zapojili mestá, regióny a zainteresované strany do prípravy a vykonávania plánov, ale v skutočnosti si to nevyžaduje. Skutočné zapojenie zainteresovaných strán bolo v skutočnosti ponechané na uváženie členských štátov.²⁸⁶

Veľmi obmedzené zapojenie miest a regiónov do plánov obnovy sa odhalilo na základe konzultácií, ktoré uskutočnil Európsky výbor regiónov (VR) a CEMR v rokoch 2021²⁸⁷ a 2022.²⁸⁸ Zapojenie miestnych a regionálnych orgánov do prípravy národných plánov obnovy a odolnosti bolo v skutočnosti celkovo nízke, hoci rôznymi spôsobmi v závislosti od určitých prvkov. Najnižšia miera zapojenia respondentov bola do riadenia procesu (koordinácia, časové harmonogramy atď.), pričom sa doň zapojilo množstvo organizácií, ktoré boli predmetom prieskumu. Orgány na nižšej ako celoštátnej úrovni preto mali len malú príležitosť ovplyvňovať národné plány obnovy a odolnosti.

²⁸⁴ Ponúkam.

²⁸⁵ Ako sa uvádza v článku 18 ods. 4 písm. q) nariadenia, ktorým sa zriaďuje Mechanizmus na podporu obnovy a odolnosti; pozri [nariadenie Európskeho parlamentu a Rady Európskej únie \(EÚ\) 2021/241](#), február 2021.

²⁸⁶ Bokhorst, D., a Corti, F., Riadenie [európskeho Mechanizmu na podporu obnovy a odolnosti: Medzi disciplínou a voľnosťou](#) vláda a opozícia, s. 1 – 17, jún 2023.

²⁸⁷ Výbor regiónov a Rada európskych obcí a regiónov, [Zapojenie obcí, miest a regiónov do prípravy národných plánov obnovy a odolnosti: Výsledky cieľovej konzultácie COR-CEMR](#), január 2021.

²⁸⁸ Výbor regiónov a Rada európskych obcí a regiónov, [Vykonávanie Mechanizmu na podporu obnovy a odolnosti: Perspektíva miestnych a regionálnych samospráv – výsledky cieľovej konzultácie COR-CEMR](#), apríl 2022.

Obrázok 21 – Viete alebo ste boli zapojení do akéhokoľvek financovania EÚ z nástroja NextGenerationEU, ktoré vaše mesto alebo región za posledné dva roky získalo?
Zdroj – regionálny a miestny barometer²⁸⁹

Táto nedostatočná účasť má dôsledky: podľa jednej štúdie zameranej na talianske, portugalské a španielske plány sú niektoré národné plány obnovy a odolnosti viac-menej zaslepené, čo by mohlo vážne ohroziť ich účinnosť a sociálnu a územnú súdržnosť. V týchto členských štátoch chýbali podmienky umožňujúce informované, otvorené a rozsiahle konzultácie o sociálnych a územných potrebách.²⁹⁰

Zdá sa veľmi pravdepodobné, že nízke zapojenie miest a regiónov (a iných aktérov) do prípravy a vykonávania plánov obnovy úzko súvisí s návrhom a fungovaním samotného nástroja. Mechanizmus na podporu obnovy a odolnosti a jeho prístup založený na výkonnosti sa opierajú o vopred vymedzené čiastkové ciele a ciele s malou flexibilitou, pokiaľ ide o úpravy, čo potenciálne znižuje priestor pre ostatných aktérov tvoriacich politiku a posilňuje centralizáciu.²⁹¹

Nedostatok času a značné požiadavky na účinnú koordináciu vytvorili výzvy pre aktívne zapojenie všetkých úrovní verejnej správy, najmä tam, kde ešte neexistovali mechanizmy medziinštitucionálnej spolupráce.²⁹²

Osobitné regionálne rozdelenie Mechanizmu na podporu obnovy a odolnosti zohráva kľúčovú úlohu pri jeho vplyve na hrubý domáci produkt (HDP) a na regionálne rozdiely, čím je ešte znepokojujúcejšie. Výskum naznačuje, že regionálne rozdiely by sa mohli znížiť uplatňovaním regionalizačných kritérií na Mechanizmus na podporu obnovy a odolnosti s cieľom pomôcť menej rozvinutým regiónom (ako v politike súdržnosti) dobiehať. Na druhej strane rozdelenie finančných prostriedkov podľa veľkosti obyvateľstva by pravdepodobne malo väčší vplyv na HDP, ale malo by menší pozitívny vplyv na regionálne rozdiely.²⁹³

Prístup „financovania, ktoré nie je spojené s nákladmi“, ktorý je jadrom modelu Mechanizmu na podporu obnovy a odolnosti, čelí aj kritike v súvislosti s jeho účinnosťou. Ako zdôraznil Európsky dvor audítorov, čiastkové ciele a ciele zahrnuté v národných plánoch obnovy a odolnosti sú predovšetkým ukazovateľ vstupov a výstupov, zatiaľ čo ukazovateľ vplyvu a výsledkov Komisia v skutočnosti odrádzala od ukazovateľov vplyvu a výsledkov, keďže tieto ukazovatele nie sú kontrolované vládou.²⁹⁴ To môže byť pochopiteľné z pragmatických dôvodov, ale stále by to mohlo vážne ohroziť skutočnú povahu Mechanizmu na podporu obnovy a odolnosti založenú na výkonnosti.

Skutočnosť, že nedodržanie dohodnutých čiastkových cieľov a cieľových hodnôt je kritériom na odôvodnenie nevyplatenia tranže Mechanizmu na podporu obnovy a odolnosti, znamená, že členské štáty majú motiváciu „zahrať systém“, t. j. strategicky si vybrať tieto míľniky a ciele s cieľom zabezpečiť vyplatenie. V praxi by to mohlo zahŕňať záväzok k reformám alebo investíciám,

²⁸⁹ <https://cor.europa.eu/en/our-work/Pages/EURegionalBarometer-Survey-2023.aspx>.

²⁹⁰ Nadácia pre európske progresívne štúdie, [Ako sú miestne citlivé národné plány obnovy a odolnosti?](#), december 2022.

²⁹¹ Bokhorst, D., a Corti, F., Riadenie [európskeho Mechanizmu na podporu obnovy a odolnosti: Medzi disciplínou a diskrečnou](#) právomocou, vláda a opozícia, s. 1 – 17, jún 2023.

²⁹² <https://epc-strath.org/the-recovery-resilience-fund-an-economic-stimulus-at-the-expense-of-territorial-cohesion/>.

²⁹³ Barbero, J., Conte, A., Crucitti, F., Lazarou, N. J., Sakkas, A. a Solitti, S.: [Vplyv fondu obnovy na regióny EÚ: analýza celkovej priestorovej rovnováhy](#), Regionálne štúdie, október 2022.

²⁹⁴ Európsky dvor audítorov, [Posúdenie národných plánov obnovy a odolnosti Komisiou – celkovo vhodné, ale riziká spojené s vykonávaním pretrvávajú](#), 2022.

ktoré majú veľmi nízku pravdepodobnosť, že sa nedosiahnu, alebo ktoré sa už nejaký čas plánujú (alebo už prebiehajú), čím sa zamerajú na „nízko visiace ovocie“.²⁹⁵

Francúzsky národný plán obnovy a odolnosti obsahuje ciele, ktoré sa mali dosiahnuť pred úplným schválením plánu, čo môže byť jedným z príkladov „hrania systému“ v tejto súvislosti. V jednej štúdií sa zistilo, že cieľ zníženia emisií CO₂ vo francúzskom národnom pláne obnovy a odolnosti sa má dosiahnuť do druhého štvrtého roka 2021, plán však bol predložený v apríli 2021. Cieľ sa teda mal dosiahnuť v tej istej štvrtine predtým, ako ho Európska komisia (v júni) dokonca schválila alebo schválila Rada Európskej únie (v júli).²⁹⁶ A v Nemecku bolo minimálne 80 % sociálnych výdavkov v národnom pláne obnovy a odolnosti určených na pokrytie projektov, ktoré už boli naplánované a zahrnuté do rozpočtu v čase prípravy plánu.²⁹⁷

V Taliansku sú niektoré ciele národného plánu obnovy a odolnosti oveľa menej ambiciózne ako tie, ktoré už existujú a sú vymedzené na vnútroštátnej úrovni. Napríklad národný program záruky zamestnateľnosti, ktorého cieľom je, aby všetci uchádzači o zamestnanie dostávali prispôbené služby, ako je rekvalifikácia s cieľom uľahčiť ich integráciu na trhu práce, bol dohodnutý s Európskou komisiou v národnom pláne obnovy a odolnosti (čo umožňuje vyplatenie finančných prostriedkov) na 300000 príjemcov do konca roka 2022, čo je len polovica cieľa 600000 príjemcov stanoveného na vnútroštátnej úrovni.²⁹⁸

V dôsledku toho môže byť oveľa ťažšie presne posúdiť realitu vplyvu Mechanizmu na podporu obnovy a odolnosti v praxi ako formálne dosiahnutie čiastkových cieľov a cieľov. To vyvoláva dôležité otázky o skutočnej účinnosti modelu financovania Mechanizmu na podporu obnovy a odolnosti, ktoré nie je spojené s nákladmi.

Členské štáty a Európska komisia musia prijať potrebné opatrenia na zmenu súčasného centralizovaného opisu na viacúrovňový prístup k vykonávaniu vytvorením viacúrovňových platforiem, informačných stretnutí a podujatí na štrukturálnom základe a spolu s mestami a regiónmi.

Vo svojom nadchádzajúcom preskúmaní v polovici trvania Európska komisia nemôže len kontrolovať dosahovanie cieľov a čiastkových cieľov dohodnutých s členskými štátmi. Musí posúdiť skutočný prínos Mechanizmu na podporu obnovy a odolnosti k súdržnosti, jeho skutočnú pridanú hodnotu a preskúmať zapojenie miestnych a regionálnych samospráv. Okrem toho nie je možné vyhnúť sa skutočnému uvažovaniu o limitoch súčasného systému založeného na výkonnosti.²⁹⁹

Investície orientované na budúcnosť by sa mali vylúčiť z limitov EÚ pre dlh a deficit, najmä preto, že finančné trhy môžu absorbovať dlhy, ktoré potrebujeme, a členské štáty si ich môžu dovoliť.³⁰⁰

²⁹⁵ Corti, F., & Ruiz, T., [Mechanizmus na podporu obnovy a odolnosti: Čo skutočne monitorujeme s prístupom založeným na výkonnosti?](#) CEPS Explainer, január 2023.

²⁹⁶ Darvas Z. a Welslau L., [Prvé ponaučenia z Mechanizmu na podporu obnovy a odolnosti pre rámec správy hospodárskych záležitostí EÚ](#), štúdia zadaná výborom ECON v Európskom parlamente, marec 2023.

²⁹⁷ Corti, F., Gors, D., Liscai, A., Ruiz, T., Kiss-Galfalvi, T., Gstrein, D., Herold, H., Dolls, M., Fuest, C., [Európska pridaná hodnota Mechanizmu na podporu obnovy a odolnosti](#), štúdia zadaná výborom ECON v Európskom parlamente, apríl 2022.

²⁹⁸ Corti, F., & Ruiz, T., [Mechanizmus na podporu obnovy a odolnosti: Čo skutočne monitorujeme s prístupom založeným na výkonnosti?](#) CEPS Explainer, január 2023.

²⁹⁹ *Tamtiež.*

³⁰⁰ Financie Watch, [dlhy, ktoré potrebujeme: Posilnenie udržateľnosti dlhovej služby pomocou fiškálnych pravidiel orientovaných na budúcnosť](#), júl 2023.

Mechanizmus na podporu obnovy a odolnosti môže poskytnúť len malý podiel potrebných verejných investícií na poskytovanie miestnych riešení pre zelenú a digitálnu transformáciu.

Akýkoľvek budúci nástroj EÚ zameraný na podporu územnej súdržnosti bude musieť riešiť kritiku, ktorej v súčasnosti čelí Mechanizmus na podporu obnovy a odolnosti. Takáto kritika sa týka procesu prípravy plánu a jeho časových obmedzení, nedostatočného zmysluplného zapojenia na miestnej a regionálnej úrovni a priestorovej slepoty nástroja.

Tradičné prístupy k financovaniu založené na nákladoch môžu byť vhodnejšie pre nástroje založené na vstupných ukazovateľoch, zatiaľ čo skutočné financovanie založené na výkonnosti by si vyžadovalo použitie ukazovateľov výstupov. Umožnilo by to aj porovnanie plánov a výsledkov medzi jednotlivými krajinami a hodnotenie hodnoty nástroja za peniaze EÚ.³⁰¹

Napokon sa musí uskutočniť otvorená diskusia o rozšírení Mechanizmu na podporu obnovy a odolnosti, ktorý sa vyvinul z nástroja reakcie na krízu na nástroj financovania na podporu zelenej a digitálnej transformácie. Hoci sa z Mechanizmu na podporu obnovy a odolnosti vo svojej súčasnej podobe môžu financovať len reformy a investície uskutočnené do konca roku 2026, zelená a digitálna transformácia bude pokračovať – a bude si vyžadovať rozsiahle financovanie – ďaleko po tomto dátume. Otázka, či a ako by sa mal Mechanizmus na podporu obnovy a odolnosti rozšíriť a či by sa namiesto toho mali posilniť iné investičné politiky, ako je súdržnosť, sú otázkami, ktorým sa nemožno vyhnúť.

OBCE IMPLEMENTUJÚCE MECHANIZMUS NA PODPORU OBNOVY A ODOLNOSTI V TALIANSKU

40 MILIÁRD EUR PRIDELENÝCH OBCIAM

Podľa Antonia Decara, primátora mesta Bari (Taliansko) a predsedu Associazione Nazionale Comuni Italiani, talianske obce sú veľmi aktívne pri vykonávaní národných plánov obnovy a odolnosti. V prejave zo 7. júla načrtnol, že obciam bolo pridelených 40 miliárd EUR z celkovej sumy 191,5 miliardy EUR a už vyčlenili 90 % týchto prostriedkov, čo je dvojnásobok priemernej miery záväzkov pre finančné prostriedky pridelené iným subjektom. Z 102000 postupov verejného obstarávania už obce fungovali 52000 – viac ako polovica. Podľa pána Decara má Mechanizmus na podporu obnovy a odolnosti významný vplyv na investície miest a miest. Hrubé fixné investície pre obce sa v rokoch 2017 až 2023 zvýšili o 70 %. V južnom Taliansku je očakávaný nárast 63 % za rovnaké obdobie, z čoho sa odhaduje, že približne 40 % pochádza z národného plánu obnovy a odolnosti.

³⁰¹ Darvas Z. a Welslau L., [Prvé ponaučenia z Mechanizmu na podporu obnovy a odolnosti pre rámec správy hospodárskych záležitostí EÚ](#), štúdia zadaná výborom ECON v Európskom parlamente, marec 2023.

E. Jednotný trh a priemyselná transformácia

Na zabezpečenie toho, aby jednotný trh a európsky priemysel naďalej fungovali a boli prínosom pre všetky regióny, sú potrebné silné a konzistentné politiky. Miestne a regionálne samosprávy sú nevyhnutnou súčasťou tohto spoločného úsilia a môžu tiež pomôcť premeniť jednotný trh na užitočný nástroj na dosiahnutie priemyselnej transformácie. Ako môžeme zabezpečiť naše blaho? Aké opatrenia je potrebné prijať, aby Európa nestratila svojich priekopníkov v priemysle, ale aby nezabudla ani na menšie subjekty a neohrozila súdržnosť?

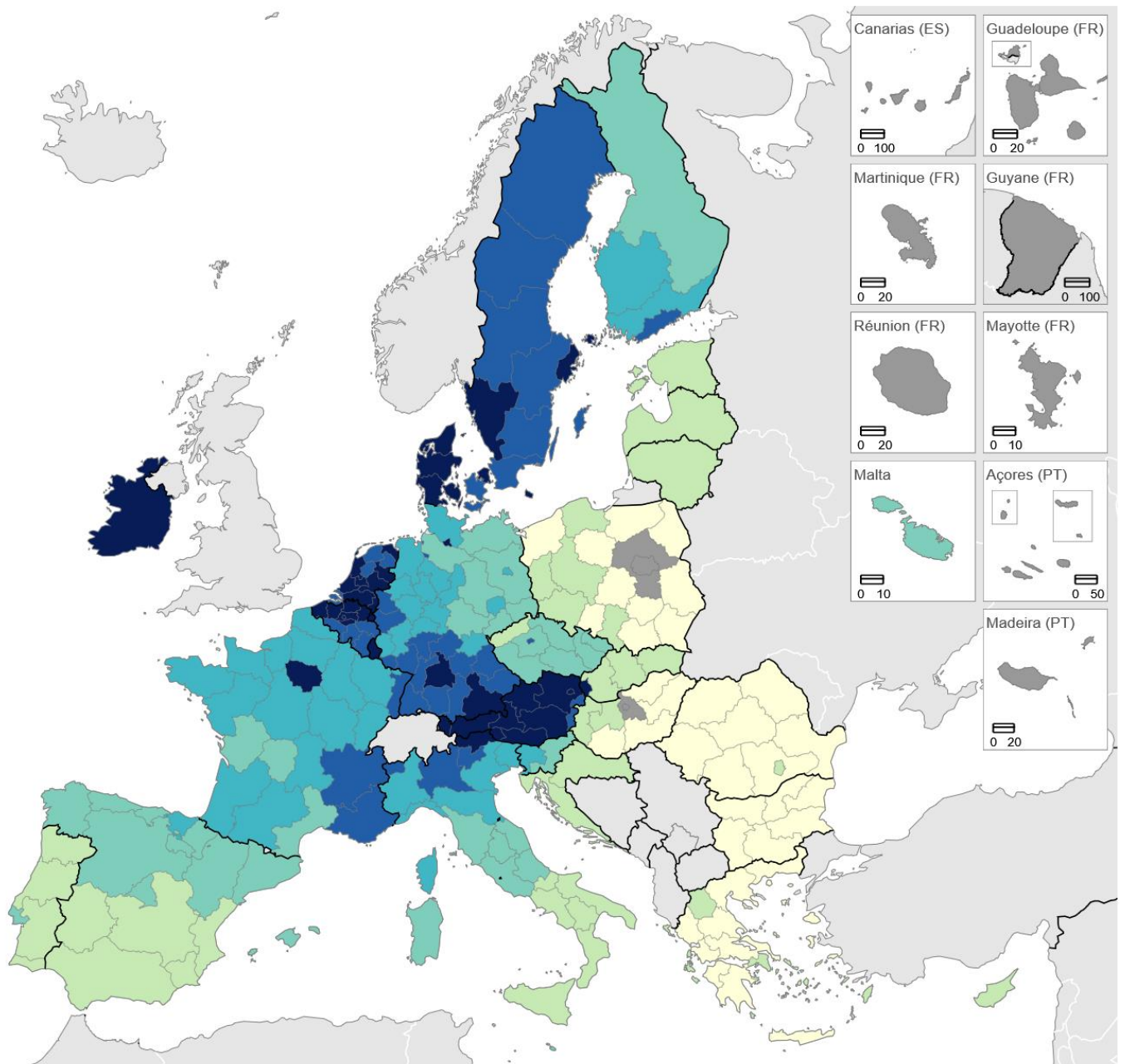
Jednotný trh je najväčším integrovaným trhom na svete a viedol k nižším cenám a lepším výrobkom a službám pre spotrebiteľov a zároveň zvýšil blahobyt v regiónoch v celej EÚ. Za posledných 30 rokov posilnil obchod najpôsobivejším spôsobom a prekonal očakávania: hrubý domáci produkt (HDP) Únie je o 9 % vyšší, než by bol bez jednotného trhu; úroveň obchodu medzi členskými štátmi sa v porovnaní s veľkosťou hospodárstva EÚ zdvojnásobila; 56 miliónov pracovných miest závisí od obchodu v rámci EÚ; a v súčasnosti predstavujú toky jednotného trhu viac ako 25 % pridanej hodnoty výroby tovaru v EÚ.³⁰²

Pravidlá verejného obstarávania pomáhajú šíriť výhody verejných investícií v celej EÚ, keďže umožňujú spoločnostiam zo všetkých členských štátov predkladať ponuky na verejné zákazky financované z kohéznych fondov. Z týchto finančných prostriedkov tak získavajú tak členské štáty zhotoviteľov, ako aj štáty verejných obstarávateľov.

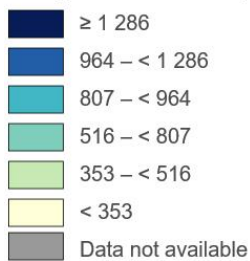
Okrajové regióny Únie však neboli schopné zozbierať toľko ovocia z jednotného trhu ako hlavné regióny. V skutočnosti výskumy ukazujú, že tento blahobyt nie je rovnomerne rozšírený. Jednotný trh v priemere výrazne zvýšil blahobyt občanov EÚ. Tento výskum však odhaľuje aj výrazné regionálne rozdiely v zvyšovaní blahobytu z jednotného trhu, a to tak v celej EÚ, ako aj v rámci jednotlivých členských štátov. Belgicko, Luxembursko, Holandsko, Írsko a Rakúsko sú jasnými priekopníkmi, zatiaľ čo Rumunsko, Bulharsko a Grécko zaostávajú.³⁰³

³⁰² Európska komisia, [30 rokov jednotného trhu – hodnotenie a pohľad do budúcnosti](#), 2022.

³⁰³ Bertelsmann Stiftung, [Odhad hospodárskych prínosov jednotného trhu pre európske krajiny a regióny](#), 2019.

Change welfare in Euros per capita

Administrative boundaries: © EuroGeographics © UN-FAO © Turkstat
Cartography: Eurostat – IMAGE, 08/2023

Obrázok 22 – Zvýšenie blahobytu na obyvateľa a z účinku na posilnenie obchodu jednotného trhu podľa regiónov NUTS 2 (kód z roku 2016)

Zdroj – kompilácia VR na základe Bertelsmanna Stiftung³⁰⁴

Poznámka – Národné údaje za Írsko a Litvu/Nie sú k dispozícii žiadne údaje z PL91 (Warszawski Stoleczny), PL92 (Mazowiecki regionalny), HU11 (Budapešť) a HU12 (Pest)

³⁰⁴ Tamtiež.

Dôkazy zhromaždené po finančnej kríze v roku 2008 ukazujú, že menší rast alebo recesia vedú k väčším rozdielom medzi regiónmi.³⁰⁵ Kríza v roku 2008 zastavila konvergenciu a je pravdepodobné, že pandémia COVID-19 a vplyv vojny proti Ukrajine budú mať podobné dôsledky. Je preto viac než pravdepodobné, že tieto hospodárske otrasy ešte viac sťažia okrajové regióny alebo regióny uviaznuté v takzvanej „pasci rozvoja“ pri dobiehaní zvyšku EÚ.

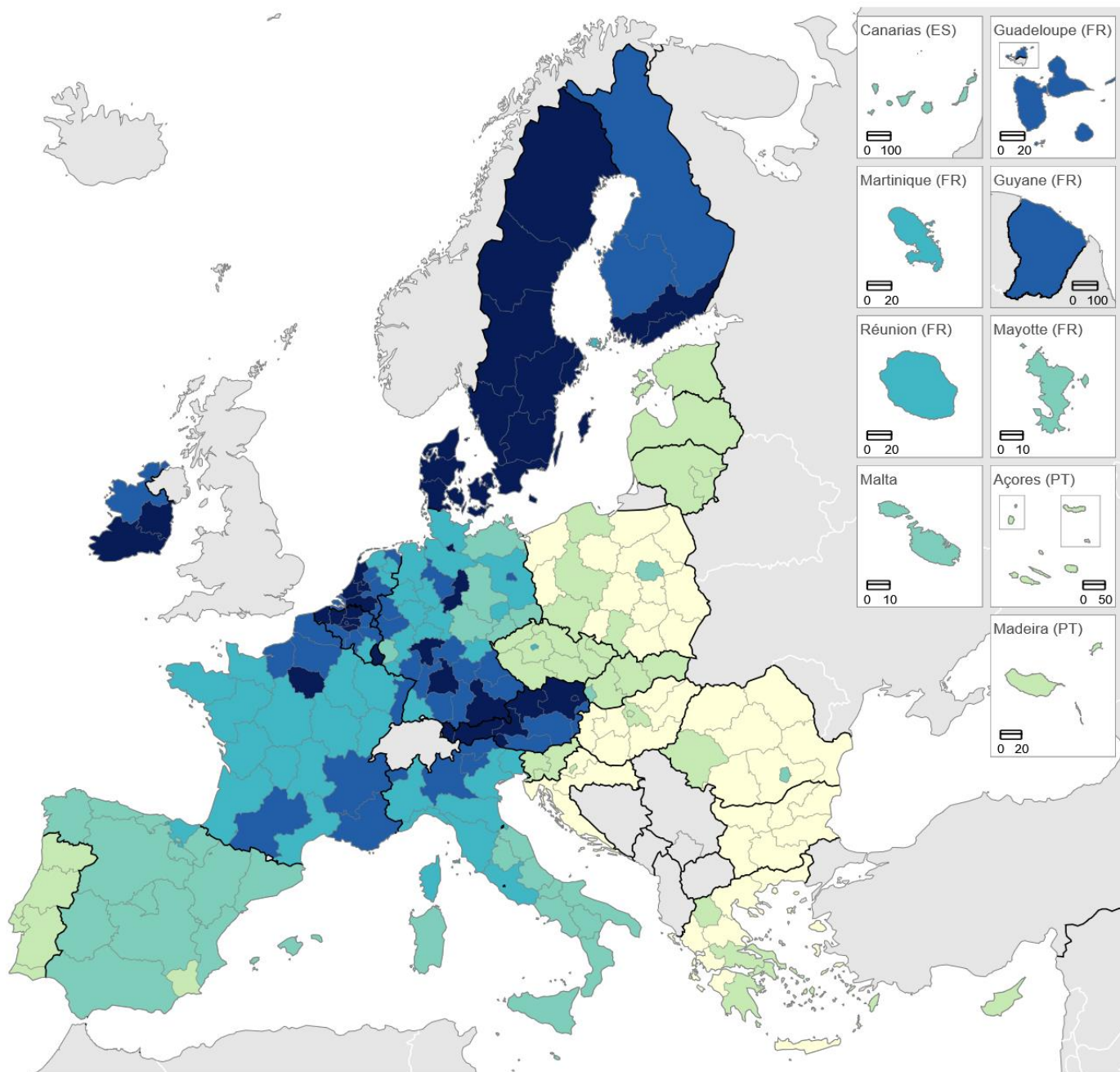
³⁰⁶Zdá sa, že index regionálnej konkurencieschopnosti Európskej komisie túto hypotézu potvrdzuje. Pred pandémiou COVID-19 sa ukazovatele regionálnej konkurencieschopnosti do určitej miery zhodovali s regionálnym prínosom z jednotného trhu. Vzhľadom na to, že najnovšie údaje ukazujú, že rozdiely v regionálnej konkurencieschopnosti pretrvávajú aj po pandémii COVID-19, dalo by sa predpokladať, že to isté by bolo v prípade zvýšenia blahobytu jednotného trhu.

Európska komisia nedávno načrtla aj rozdiely v produktivite práce medzi členskými štátmi a regiónmi, čo opäť naznačuje, že existujú rozdiely v potenciáli profitovať z jednotného trhu. Podľa Európskej komisie je produktivita práce v Írsku deväťkrát vyššia ako v Bulharsku. V írskom južnom regióne je ukazovateľ produktivity mimoriadne vysoký a pravdepodobne súvisí s miestnou aglomeráciou IT spoločností. Vo všeobecnosti sú regionálne rozdiely značné, a to tak v rámci členských štátov, ako aj medzinimi.³⁰⁷

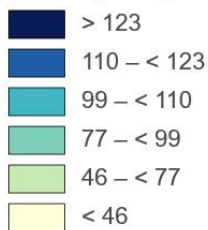
³⁰⁵ Jacques Delors Institute, [Politika súdržnosti, ktorá čelí kríze: aký vplyv má EÚ na regióny?](#) 2015 a CEPS, [Jednotný trh zostáva rozhodujúcou mocou EÚ](#), 2019.

³⁰⁶ https://ec.europa.eu/regional_policy/assets/regional-competitiveness/index.html#/.

³⁰⁷ Európska komisia, [pracovný dokument útvarov Komisie o regionálnych trendoch pre rast a konvergenciu v Európskej únii](#), jún 2023.

Percentage compared to EU level = 100

Administrative boundaries: © EuroGeographics © UN-FAO © Turkstat
Cartography: Eurostat – IMAGE, 08/2023

Obrázok 23 – produktivita práce podľa regiónov NUTS 2, 2021
Zdroj – kompilácia VR na základe Európskej komisie³⁰⁸

³⁰⁸ *Tamtiež.*

Odstránenie rozdielov medzi regiónmi si bude vyžadovať ešte lepší jednotný trh. Výbor regiónov (VR) zadal vypracovanie štúdie s názvom *Politika súdržnosti a jednotný trh: náklady na nekohémiu*,³⁰⁹ ktoré sa majú uverejniť do konca tohto roka, objasnia interakciu medzi politikou súdržnosti a jednotným trhom. Hospodárska, sociálna a územná súdržnosť podporovaná financovaním politiky súdržnosti má pozitívne dôsledky vo všetkých členských štátoch a regiónoch EÚ nad rámec samotných investícií, napríklad pokiaľ ide o obchodné vzťahy a technologické zlepšenia. Netto príjemcovia zvyšujú svoj dopyt po výrobkoch pochádzajúcich od čistých prispievateľov do rozpočtu EÚ, ktorí sú zvyčajne hosťiteľmi veľmi konkurencieschopných priemyselných subjektov orientovaných na vývoz, ako sa okrem³¹⁰ iného potvrdilo aj v nedávnych štúdiách.

Zatiaľ čo jednotný trh je z veľkej časti úspešným príbehom, mnohé z jeho potenciálu ešte neboli uvoľnené. Neopodstatnené prekážky stále bránia mnohým regiónom využiť príležitosti, ktoré jednotný trh ponúka. Voľný tok tovaru aj služieb čelí byrokracii a pre mnohých našich podnikateľov a občanov je jednotný trh skôr fikciou než realitou.

Keď regióny čelia takýmto problémom, reagujú. Prezerajú sa za hranicami a spolupracujú s partnerskými regiónmi, aby pracovali na riešeníach v prospech svojho obyvateľstva. Úloha regiónov je absolútne rozhodujúca pre prekonanie prekážok jednotného trhu: zo všetkých relevantných výskumov vyplýva, že jednotný trh môžeme modernizovať len vtedy, ak sú zapojené všetky úrovne verejnej správy.³¹¹ Preto by EÚ získala účinný cezhraničný mechanizmus na podporu úsilia regiónov v tejto oblasti.

Regióny a mestá sa snažia zlepšiť svoje podmienky a stať sa aktérmi na jednotnom trhu.³¹² Integrácia tovaru a služieb do jednotného trhu sa dosahuje prostredníctvom obchodu a cezhraničného usadenia sa spoločností a podnikateľov. Regióny a mestá majú pod kontrolou niekoľko nástrojov, ktoré môžu pomôcť pri odstraňovaní byrokracie v tejto súvislosti: môžu urýchliť a zefektívniť vlastné postupy a poskytnúť informácie, ktoré sa dajú ľahko nájsť a prispôsobiť potrebám spotrebiteľov, pracovníkov a podnikov.

Na riešenie väčších problémov v súčasnom prostredí (napr. podmienky práce na diaľku, širokopásmové pripojenia, prístup k verejnému zdraviu a vzdelávaniu, logistické siete a produkty environmentálnej a kultúrnej kvality) je potrebný zber údajov na nižšej ako celoštátnej úrovni. Tieto informácie poskytujú regionálnym a územným aktérom nové možnosti konať a rozlišovať sa v globalizácii, pričom vlády podporujú príležitosti a uprednostňujú synergie pred súperením na nižšej ako celoštátnej úrovni. Na tento účel Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD) navrhla metódu na lokalizáciu oblastí v ich globálnom kontexte rozlišovaním štyroch typov medzinárodných „prepojení“.³¹³

³⁰⁹ Toptsidou, M., Böhme, K., Aalbu, S., Dallhammer, E., Gorny, H., Gaugitsch, R., [Politika súdržnosti a jednotný trh: náklady na nekohémiu](#), štúdia zadaná Výborom regiónov, uverejnenie sa plánuje do konca roka 2023.

³¹⁰ Christou, T., Crucciti, F., Garcia Rodriguez, A., Lazarou, N., Monfort, P. a Salotti, S., [The RHOMOLO ex ante posúdenie vplyvu politiky súdržnosti na roky 2021 – 2027](#), máj 2023.

³¹¹ Výskumná služba Európskeho parlamentu, [Mechanizmus na riešenie právnych a administratívnych prekážok v cezhraničnom kontexte](#), máj 2023.

³¹² Pelkmans, J., [The Single Market for Services](#) (Jednotný trh so službami), štúdia zadaná výborom IMCO v Európskom parlamente, február 2019.

³¹³ Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj, [Prehodnotenie regionálnej príťažlivosti v novom globálnom prostredí](#), 2023.

GREN[S/Z]LANDAGENDA

PLATFORMA SPOLUPRÁCE NRW A HOLANDSKÝCH REGIÓNOV

Občania a podnikatelia, ktorí rozvíjajú aktivity za hranicami medzi Severným Porýním-Vestfálskom (Nemecko), využívajú dlhodobú platformu spolupráce. Gren[s/z]landagenda³¹⁴ spája regióny a obce z oboch strán nemeckej a holandskej hranice. To už viedlo k veľmi konkrétnym výsledkom, ako sú pohraničné informačné kancelárie, ktoré poskytujú občanom poradenstvo o cezhraničnom uznávaní odborných kvalifikácií. Okrem toho sa práca Gren[s/z]landagenda zameriava aj na udržanie otvorených hraníc v čase krízy, čo sa v poslednom čase ukázalo ako užitočné.

SEVERSKÁ DREVENÁ KONŠTRUKCIA

ŠVÉDSKE A NÓRSKE REGIÓNY SA SPOJILI

Výbor Svinesund³¹⁵ je subjekt cezhraničnej spolupráce pôsobiaci v mene viacerých obcí a regiónov na oboch stranách hranice medzi Švédskom a Nórskom. Podnikatelia prejavili veľký záujem o rozvoj cezhraničného odvetvia drevostavby. Výbor Svinesund pomáha prekonávať prekážky, ktoré vyplývajú z rozdielov v pravidlách a požiadavkách vo Švédsku a Nórsku. Predkladá návrhy na zjednotenie pravidiel plánovania a výstavby, ako aj ciele informácie nástroje pre podnikateľov. Ich cieľom je zamerať sa na ťažkosti, ktorým čelia podnikatelia pri prechode cez hranice s cieľom rozvíjať svoje činnosti.

MIESTNI POĽNOHOSPODÁRI NA JEDNOTNOM TRHU

AKO IM POMÁHAJÚ CHORVÁTSKE A MAĎARSKÉ REGIÓNY

Územie EZÚS Pannon³¹⁶ (Európske zoskupenie územnej spolupráce) zahŕňa 60 obcí pozdĺž oboch strán hranice medzi Maďarskom a Chorvátskom. Je to vidiecka oblasť, kde poľnohospodárstvo zohráva dôležitú úlohu v regionálnom hospodárstve a je hlavným zdrojom zamestnanosti. Poľnohospodári na oboch stranách hranice čelia prekážkam, keď chcú predávať svoje výrobky na druhej strane hranice, ako sú daňové rozdiely, neharmonizované obchodné postupy, administratívne zaťaženie a jazyková bariéra. Po dôkladnej analýze situácie prišlo EZÚS Pannon so súborom opatrení na podporu poľnohospodárov: cieleň dvojjazyčný informačný balík a súbor politických odporúčaní.

Jednotný trh bude kľúčovou hnacou silou digitálnej a zelenej transformácie a mal by byť prínosom pre všetky regióny a mestá. Regióny a mestá čelia viacerým výzvam, ktoré zhoršujú rôzne krízy, ktorým čelia. Jednotný trh im pomôže riešiť strategické závislosti a vybudovať ich kapacitu.

Dnes už vidíme, ako to funguje v praxi. Na rozvoj odvetvia veternej a slnečnej energie si tovar a materiály, ktoré sa vyrábajú alebo dovážajú z krajín mimo EÚ v jednom regióne, ľahko nájdu cestu do iných regiónov, v ktorých sa používajú.

S podporou regiónov a miest sa náš jednotný trh môže skutočne orientovať na poslanie a pomôcť dosiahnuť priemyselnú transformáciu, o ktorú sa Európa usiluje. Čím efektívnejšie to funguje, tým viac môžeme zvýšiť toky kritických tovarov a služieb, ktoré sú s nimi spojené. V tomto

³¹⁴ https://mbei.nrw/sites/default/files/asset/document/grenzlandkonferenz_2022_grenzlandagenda_-_concept_grenzlandagenda.pdf.

³¹⁵ <https://www.vgregion.se/en/regional-development/areas/external-relations/european-networks-and-organizations/svinesundskommitten/>.

³¹⁶ <https://www.pannonegtc.eu/>.

prebiehajúcom procese môžu regióny a mestá napríklad znížiť zložitosť postupov udeľovania povolení na projekty obnovy energie a uľahčiť vyslanie kvalifikovaných odborníkov v odvetví ekologickej energie do regiónov, v ktorých sa vyžadujú ich odborné znalosti.³¹⁷

Narastá aj výzva spojiť podstatu jednotného trhu a jeho štyroch slobôd s potrebou dosiahnuť otvorenú strategickú autonómiu vrátane hospodárskej bezpečnosti. V nedávnej *správe Európskej komisie o strategickom výhľade z roku 2023*³¹⁸ zdôrazňuje najmä to, ako by EÚ a jej členské štáty mali rozšíriť existujúci proces preverovania súčasných strategických závislostí s cieľom vytvoriť nástroje na analýzu budúcich závislostí v kľúčových odvetviach (napr. zdravie, potraviny, digitálne technológie, energetika, vesmír a voda).

EÚ by tiež mala lepšie a strategickejšie využívať opatrenia na ochranu obchodu, kontrolu zahraničných subvencií a nástroje obstarávania. Rozšírenie jednotného trhu bude rozhodujúce pre zabezpečenie hospodárskej budúcnosti EÚ. Primerané strategické znalosti a predbežné riadenie by mali viesť k nadčasovému regulačnému rámcu podporujúcemu rast, najmä pre EÚ.

Je potrebný obnovený dôraz na odstránenie prekážok a uplatňovanie súčasných noriem v ekosystémoch s najväčším potenciálom zmeny. To musí byť sprevádzané prísnyimi a primeranými predpismi v oblasti hospodárskej súťaže. Bude tiež nevyhnutné stimulovať udržateľné obchodné modely a zabezpečiť dostatočnú podporu pre rýchly vývoj a zavádzanie technológií s nulovou bilanciou.

EÚ by tiež mala naďalej zabezpečovať spravodlivé podmienky pre všetkých účastníkov trhu vytvorením silných väzieb medzi prístupom na trh a prísnyimi environmentálnymi normami. Napokon je potrebná pomoc pri rýchlej výrobe kritických komponentov pre energetickú transformáciu, ako sú suroviny alebo zariadenia s nulovou bilanciou technológií.³¹⁹

Je na regiónoch, aby určili, ako zapadajú do globálnych hodnotových reťazcov, keď sa menia. Účinky megatrendov na globálne hodnotové reťazce sú nerovnomerné a závisia od existujúcich silných a slabých stránok miestnych oblastí vrátane ich konvenčných priemyselných odvetví a dotácií z hľadiska prírodného a kultúrneho kapitálu, dopravy a IT infraštruktúry. V rámci členských štátov môžu byť rozdiely veľké, čo má vplyv na to, ako sa tieto oblasti môžu zapojiť do globalizácie vrátane prilákania investícií, talentov a cestovného ruchu a rozširovania vývozu.³²⁰

Európsky priemysel je jednou z najvyspelejších a najkonkurencieschopnejších častí jednotného trhu. Aby si udržala konkurencieschopnosť, začala cestu k dosiahnutiu nulovej bilancie emisií do roku 2050, pripojila sa k celosvetovému pretekem s nulovou bilanciou technológií a snažila sa zabezpečiť stabilný, ale ekologický tok kritických surovín.

V reakcii na to Európska komisia predložila priemyselný plán zelenej dohody pre čistý nulový vek, po³²¹ ktorom nasledovalo niekoľko legislatívnych návrhov. Vytvorenie dvojakej transformácie v Európskej zelenej dohode si vyžaduje prepracovanie európskeho priemyslu, keďže priemysel je

³¹⁷ Európska komisia, [30 rokov jednotného trhu – hodnotenie a pohľad do budúcnosti](#), 2022.

³¹⁸ Európska komisia, [správa o strategickom výhľade na rok 2023](#), 2023.

³¹⁹ *Tamtiež*.

³²⁰ Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj, [Prehodnotenie regionálnej príťažlivosti v novom globálnom prostredí](#), 2023.

³²¹ Európska komisia, [oznámenie: Priemyselný plán zelenej dohody pre čistý nulový vek](#), 2023.

zodpovedný za približne 30 % emisií skleníkových plynov. Táto skutočnosť, ako aj nedávne krízy (pandémia COVID-19 a vplyv vojny proti Ukrajine) poukázali na kľúčovú zraniteľnosť európskeho priemyslu.

Je znepokojujúce a veľmi znepokojujúce, že návrhy EÚ na transformáciu európskeho priemyslu boli predložené bez toho, aby sa vykonali dôkladné posúdenia územného vplyvu ex ante. Preto nie je žiadnym prekvapením, že vplyv týchto zmien na miestnej a regionálnej úrovni a interakcia medzi rôznymi politikami sa prejavia až v nadchádzajúcich rokoch. Tieto regióny sa stanú testovacími témami, aby zistili, či a ako bude priemyselná transformácia úspešná.

Nedávne štúdie ukazujú, že šok cien energie spolu s potrebou urýchliť zelenú transformáciu takmer určite povedú k veľkej migrácii priemyslu v rámci Európy. Niektoré miesta v Európe, kde je alebo bude energia lacnejšia v dôsledku výnimočne priaznivých podmienok v oblasti obnoviteľných zdrojov energie [napríklad Extremadura (Španielsko) alebo Sicília (Taliansko) pre solárnu energiu a Severné more pre veternú energiu na mori] môžu byť svedkami vzniku nových priemyselných centier pre energeticky náročné priemyselné odvetvia. Výrobné činnosti, ktoré si vyžadujú vodík, sa môžu nachádzať v európskych oblastiach, kde sú ceny energie v určitých denných časoch blízko alebo nižšie ako nula.³²²

Bude tiež dôležité monitorovať účinnosť miestne orientovaných priemyselných politík v iných častiach sveta (ako je zákon Spojených štátov o znižovaní inflácie (IRA), ktorý do roku 2032 zmobilizuje viac ako 360 miliárd USD) a to, čo sa z neho môže Európska únia poučiť v súvislosti s budúcou priemyselnou politikou EÚ orientovanou na miestne miesta.

Priemyselný plán zelenej dohody pre čistý nulový vek stanovuje nový rámec pre priemyselné zmeny ako reakciu na IRA USA. V marci 2023 nasledovali dva legislatívne návrhy s veľkým významom pre európske regióny a mestá: zákon o kritických surovinách³²³ a zákon o čistom nulovom priemysle.³²⁴ Cieľom oboch návrhov je zefektívniť povoloňacie procesy pre strategické projekty v príslušných oblastiach a podporiť recykláciu a dlhovekosť čistých technologických výrobkov. Jej cieľom je tiež zabezpečiť dostupnosť kvalifikovanej pracovnej sily a zároveň zachovať kvalitné pracovné miesta a vytvoriť riadiace a monitorovacie orgány na úrovni EÚ.

Týmto návrhom však **chýba dôležitý faktor: financovanie**. Hoci Európska komisia oznámila vytvorenie fondu suverenity, nahradila ho platforma Strategické technológie pre Európu (STEP), ktorá zhromažďuje finančné prostriedky z viacerých existujúcich zdrojov vrátane kohéznych fondov a dopĺňa ich sumou 10 miliárd EUR. VR vyjadril obavy v súvislosti s návrhmi, najmä pokiaľ ide o možné sústredenie finančných prostriedkov v rámci programov posilnených programom STEP v niektorých regiónoch a členských štátoch a možnú koncentráciu cielených kritických technológií v tých istých oblastiach.

Regióny a mestá v Európskej únii by mohli vo veľkej miere ťažiť z procesu reindustrializácie pri súčasnom zachovaní európskych noriem ochrany životného prostredia a kvalitných pracovných miest. Európa má najprísnejšie environmentálne normy pre ťažbu a spracovanie surovín. V roku 2022 sa v Kirune vo Švédsku našli najväčšie európske ložiská vzácnych zemín spolu s fosforom používaným

³²² Bruegel, [prispôsobenie sa energetickému šoku: správne politiky pre európsky priemysel](#), prehľad politiky 11/23, máj 2023.

³²³ Európska komisia, [Prehľad o európskom akte o kritických surovinách](#), marec 2023.

³²⁴ Európska komisia, [informačný prehľad o akte EÚ o čistom nulovom priemysle: aby sa EÚ stala domovom čistých technologických odvetví](#), marec 2023.

ako hnojivo v poľnohospodárstve. Zvyčajne by trvalo 10 až 15 rokov, kým by sa začali dodávať tieto suroviny na trh, ale zjednodušený systém povoľovania a stimulov stanovený v zákone o kritických surovinách by mohol tento čas výrazne skrátiť a zabezpečiť stabilný tok kritických surovín do európskeho priemyslu, ak sa projekt považuje za strategický.

Miestne a regionálne orgány zohrávajú dôležitú úlohu pri zabezpečovaní toho, aby spoločnosť prijímala strategické projekty, vykonávali územné plánovanie a zosúladovali vzdelávanie a odbornú prípravu s požiadavkami čistých technológií.

VR by preto mal byť pozvaný ako člen riadiacich a monitorovacích orgánov zriadených uvedenými aktmi. Je tiež dôležité spomenúť, že stanoviská VR k týmto dvom aktom³²⁵ výrazne podporujú zvýšenú recykláciu materiálov a opätovné použitie komponentov čistých technologických výrobkov ako hlavný faktor na zníženie závislosti od nižšej spotreby. Nedávne správy ukázali, že regionalizácia procesov reindustrializácie má v tejto súvislosti veľký význam. Rôzne regióny budú týmto procesom ovplyvnené v rôznom rozsahu.

Štúdia z roku 2023, v ktorej sa analyzuje prechod od odvetví s vysokými emisiami uhlíka k priemyslu s nulovou bilanciou emisií uhlíka v Európe,³²⁶ poukazuje na mnohé rozdiely, ktoré sú založené nielen na relatívnom význame týchto odvetví pre regionálne hospodárstva, ale aj na ich adaptačnej kapacite.

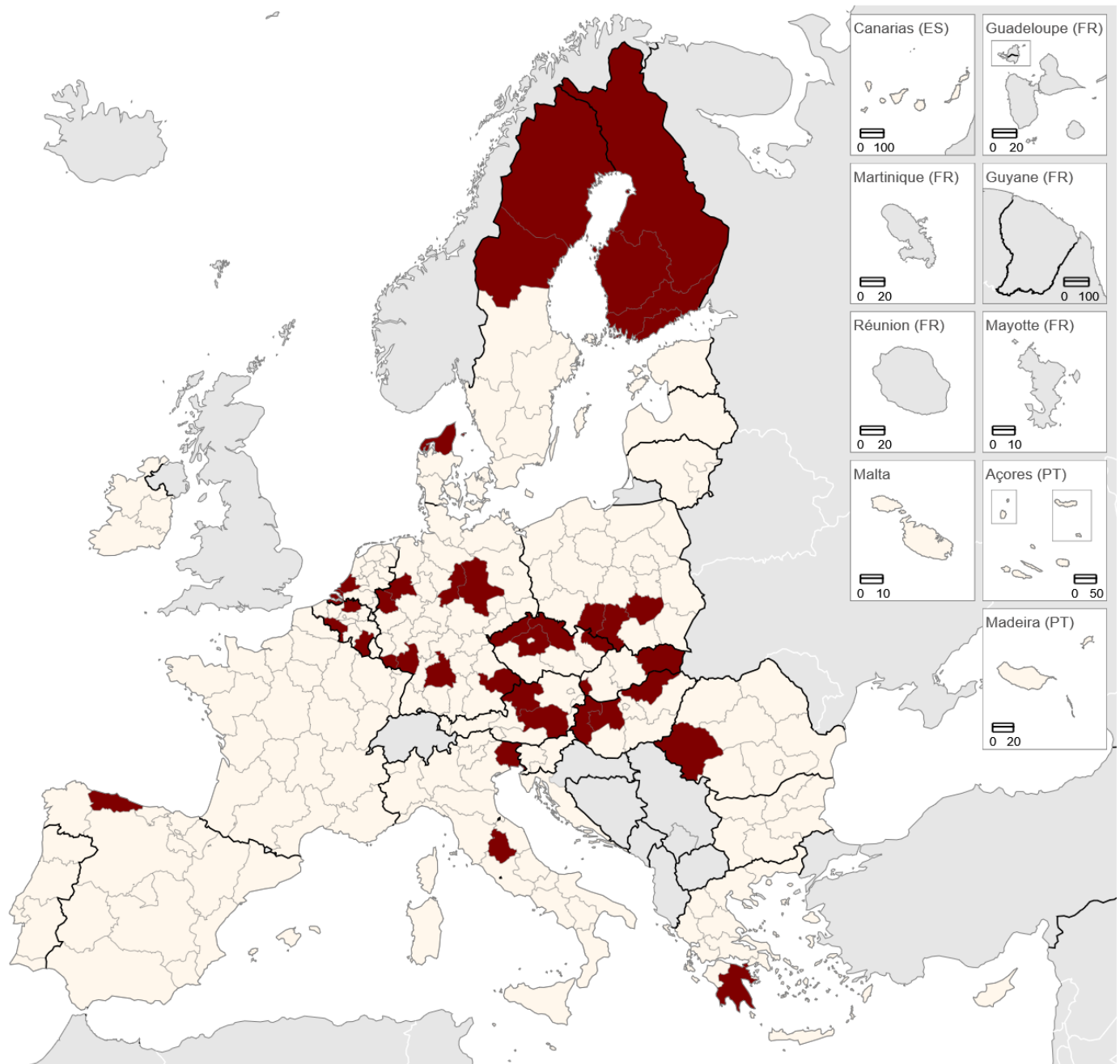
Zmenou priemyslu s nulovou bilanciou sa zvyšuje zraniteľnosť regiónov s vyššou sociálno-ekonomickou záťažou a hrozí prehĺbenie hospodárskych nerovností. OECD predložila správu, v ktorej³²⁷ identifikovala 41 najzraniteľnejších regiónov v Európe na základe siedmich najrelevantnejších indexov. Tieto zraniteľné regióny sú slabšie z viacerých sociálno-ekonomických dôvodov, než je celoštátny priemer. Platí to najmä pre HDP na obyvateľa a priemerné regionálne mzdy, čo znamená, že tieto regióny môžu mať menej hospodárskych zdrojov na absorbovanie otrasov a využívanie príležitostí. Okrem toho je rýchlosť sťahovania v týchto regiónoch mimoriadne nízka, čo bráni ich schopnosti využívať príležitosti digitalizácie a inovácie v obehovom hospodárstve.

Väčšina identifikovaných zraniteľných regiónov sa nachádza v strednej a východnej Európe vrátane Česka, Nemecka, Maďarska a Poľska. Ďalšie regióny, ktoré sú obzvlášť zraniteľné, napríklad pokiaľ ide o chemický a rafinérsky priemysel, sa nachádzajú v západnej Európe (Belgicko, Nemecko, Holandsko). Niektoré regióny severnej Európy sú zraniteľné v oblasti papiera a celulózy; zatiaľ čo juh Európy čelí zraniteľnostiam vo výrobe vozidiel (Rumunsko), rafinácii ropy (Grécko), nekovových nerastoch (Taliansko) a výrobe základných kovov (Taliansko a Španielsko).

³²⁵ Pozri stanovisko Výboru regiónov, [Balík o kritických surovinách](#), ECON-VII/031, 5. – 6. júla 2023, spravodajca: Isolde Ries (DE/SES), starosta okresu West Saarbrücken; a Výbor regiónov, [Akt o čistom nulovom priemysle](#), ECON-VII/032, 5. – 6. júla 2023, spravodajca: Mark Speich (DE/EIS), štátny tajomník pre spolkové, európske a medzinárodné záležitosti a médiá štátu Severné Porýnie-Vestfálsko.

³²⁶ McDowall, W., Reinauer, T., Fragkos, P., Miedzinski, M. a Cronin, J., [Mapping regional vulnerability in Europe's energy transition: vývoj a uplatňovanie ukazovateľa na posúdenie klesajúcej zamestnanosti v štyroch odvetviach s vysokými emisiami uhlíka](#), Klimatická zmena, január 2023.

³²⁷ Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj, [Regionálne priemyselné transformácie na klimatickú neutralitu](#), 2023.

Administrative boundaries: © EuroGeographics © UN-FAO © Turkstat
Cartography: Eurostat – IMAGE, 08/2023

- Most vulnerable regions to industrial green transition
- Other regions

Ilustrácia 24 – 41 najzraniteľnejších regiónov v priemyselnej zelenej transformácii

Zdroj – kompilácia VR na základe OECD328

Poznámka – za najvzdialenejšie regióny nie sú k dispozícii žiadne údaje/V zúčastňuje výročnej správy EÚ za rok 2023 sa na mape neuvádzajú údaje za dva regióny NUTS 2 v Spojenom kráľovstve.

³²⁸ Tamtiež.

Miestne a regionálne samosprávy môžu uľahčiť rozvoj cezhraničných projektov podobných tým, ktoré sú uvedené nižšie, a to prepojením priemyselných lokalít v celej Európe.

VODÍKOVÝ REGIÓN GRANDE

INICIATÍVA NA ROZVOJ EKOLOGICKÉHO VODÍKOVÉHO EKOSYSTÉMU

Ekologický vodík je vnímaný ako budúce palivo pre priemysel. Je úplne bezuhlíkový a veľmi efektívny, ale stále si vyžaduje veľa energie na výrobu. Spolková krajina Sársko (Nemecko), veľkovýhodná oblasť vo Francúzsku a Luxemburské veľkovojsvodstvo spájajú svoje sily s cieľom podporiť cezhraničné vodíkové hospodárstvo v celom hodnotovom reťazci, pričom využívajú mimoriadne vhodné štrukturálne podmienky v tejto oblasti.

V tomto procese sa diskutuje o nových technologických procesoch a nových obchodných oblastiach a modeloch, ktoré zabezpečia hospodársku zmenu a rast a vytvoria pracovné miesta.

SŤAHOVANIE BANÍCKEHO MESTA KIRUNA VO ŠVÉDSKU

MESTO A PRIEMYSELNÝ GIGANT SA POHYBUJÚ CELÉ MESTO 3 KM ĎALEKO

Najsevernejšie švédske mesto Kiruna sa nachádza nad najväčšou podzemnou železnou rudou na svete. Baňa bola založená spolu s mestom Kiruna koncom 20. storočia. Od tej doby, baňa a mesto žijú v tesnej symbióze.

V roku 2004 merania ukázali, že mesto sa začalo deformovať a klesať, a tak spolu s mestom Kiruna začala ťažobná spoločnosť plánovať presun centra mesta 3 km na východ. Spoločnosť LKAB investovala do premiestnenia mesta približne 1,4 miliardy eur. Trvalo viac ako 15 rokov plánovania a konzultácií – proces, ktorý riadil nový mestský dizajn.

F. Program pre vidiek – nezabudnúť na žiadne miesto

Jeden zo štyroch ľudí v Európe (viac ako 110 miliónov občanov) žije na vidieku Európy, ktorá sama predstavuje približne 75 % územia EÚ. Vidiecke obyvateľstvo sa však každoročne znižuje o približne 1 milión ľudí.³²⁹ Napriek svojmu významu čelia vidiecke oblasti mnohým výzvam, ktoré môžu nielen brániť ich rozvoju, ale aj ambíciám EÚ dosiahnuť klimatickú neutralitu, sociálny blahobyt a demokraciu. Vzhľadom na nedostatok dostupných služieb vidiecke oblasti strácajú atraktivnosť a mnohí mladí ľudia nakoniec odchádzajú. Ako to ovplyvňuje tieto regióny? Aké riešenia by sa mohli prijať na miestnej úrovni na zvrátenie tohto trendu?

Vidiecke aj mestské oblasti zohrávajú kľúčovú úlohu pri prechode na zelenú a udržateľnú Európu, ale pravdepodobne prevezmú rôzne úlohy. Zmena klímy, pandémie COVID-19 a vplyv vojny proti Ukrajine zdôraznili význam výrobkov a služieb z vidieckych oblastí pre odolnosť miest a regiónov a EÚ ako celku: udržateľnú potravinovú bezpečnosť nemožno dosiahnuť bez produktívnej pôdy a funkčných vidieckych komunít prepojených s vnútorným trhom prostredníctvom čistej dopravy a digitálnej infraštruktúry. Sekvestrácia uhlíka závisí od dobre spravovaných lesov a rašelinísk. Nezávislosť od fosílnych zdrojov energie si vyžaduje viac priestoru na výrobu energie z obnoviteľných zdrojov, než môžu mestá ponúknuť.

Príspevok vidieckych oblastí k ambicióznym a zásadným cieľom EÚ je ohrozený z dvoch hlavných dôvodov: zmena klímy a vyludňovanie. Zmena klímy ohrozuje výrobný potenciál poľnohospodárstva a prírodných zdrojov, od pôdy až po vodnú energiu. Vyludňovanie znižuje schopnosť miestnych komunít zachovať tieto zdroje, zabezpečiť ich produktivitu a nájsť inovatívne riešenia prispôbené miestnym podmienkam.

EÚ každoročne stráca priestor väčší ako rozloha mesta Madrid, aby zaberala pôdu. Poľnohospodárske plochy sa s najväčšou pravdepodobnosťou premenia na umelé povrchy. Zaberanie pôdy znižuje schopnosť vidieckych oblastí úspešne prispievať k zelenej transformácii, potravinovej bezpečnosti a prevencii katastrof. Podľa údajov Európskej environmentálnej agentúry dosiahol čistý zaberanie pôdy v EÚ v rokoch 2000 až 201 811 845 km², čo sa rovná priemernému ročnému čistému zaberaniu pôdy 658 km². Na splnenie cieľa politiky „žiadne čisté zaberanie pôdy“ do roku 2050 je potrebné vynaložiť značné úsilie.³³⁰

V júni 2023 malo 40 % územia EÚ varovanie pred suchom, čo vážne ovplyvnilo regionálne úrody. Zmena klímy a prechod na umelé povrchy tak znižujú množstvo pôdy, ktorá je k dispozícii na výrobu potravín a krmív. Umelé oblasti navyše vedú k zvýšenému riziku povodní a nemôžu ukladať uhlík ani vodu.³³¹

Strata biodiverzity a ekosystémových služieb v celej EÚ v dôsledku zmeny využívania pôdy, fragmentácie a degradácie by mohla viesť k ročným hospodárskym nákladom až do výšky 50 miliárd EUR. Investície do obnovy prírody by zároveň mohli vytvoriť hospodársku hodnotu vo výške 8 až

³²⁹ https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Urban-rural_Europe_-_introduction#Area_and_population.

³³⁰ https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=SDG_15_-_Life_on_land#Life_on_land_in_the_EU:_overview_and_key_trends.

³³¹ Eurostat, [Monitorovacia správa o udržateľnom rozvoji v Európskej únii o pokroku pri dosahovaní cieľov udržateľného rozvoja v kontexte EÚ](#), 2023.

38 EUR za každé euro vynaložené na ekosystémové služby, potravinovú bezpečnosť, odolnosť proti zmene klímy a jej zmiernenie a ľudské zdravie.³³²

Odhaduje sa, že v rokoch 1993 až 2033 zmizlo z európskych vidieckych oblastí **30 miliónov ľudí. Ide o kombinovaný počet obyvateľov Rumunska, Bulharska a Litvy.**³³³ Hoci je pravdepodobné, že EÚ bude v nadchádzajúcich rokoch naďalej čeliť vyľudňovaniu na celom svojom území, platí to najmä pre prevažne vidiecke regióny. Niektoré dynamické regióny prosperujú vďaka prílivu mladších ľudí. Iní zaostávajú, postupne sa zmenšujú a zároveň starnú. Mnohé prevažne vidiecke regióny – často na ďalekom severe, na juhu a na východe EÚ – zažili exodus ľudí, ktorí sa sťahujú do miest (alebo do ďalších oblastí, do iných členských štátov EÚ).

V rokoch 2015 až 2021 sa počet obyvateľov vidieckych regiónov každoročne znížil v priemere o 0,1 %. Počet ľudí vo veku 65 a viac rokov sa zvýšil o 1,6 % a počet ľudí vo veku 20 – 64 rokov klesol o 0,6 %. Podiel ľudí vo veku 65 rokov a viac sa zvýšil o 5 % vo vidieckych oblastiach, čo je dvakrát viac ako v mestských oblastiach.³³⁴

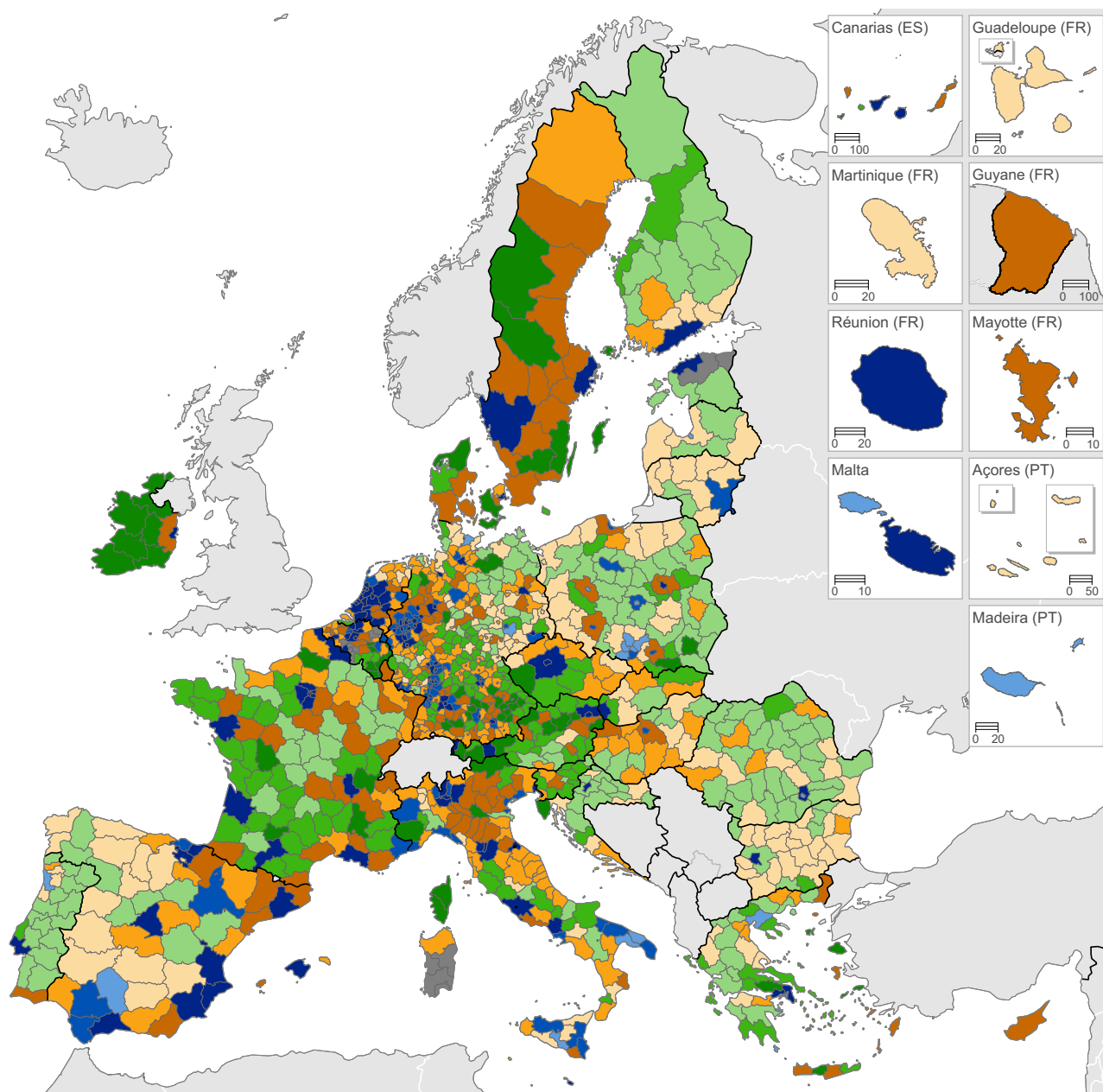
Prognózy Eurostatu ukazujú, že do roku 2050 stratí 83,5 % prevažne vidieckych regiónov až alebo dokonca viac ako 10,0 % svojho obyvateľstva. Zároveň sa predpokladá, že počet obyvateľov prevažne mestských regiónov v EÚ bude naďalej rásť (hoci miera zmien sa spomalí a predpokladá sa, že od roku 2047 klesne).³³⁵

³³² https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_3746.

³³³ Údaje získané z ESPON, [TerritoriALL](#), vydanie 3, jún 2021. Pôvodná pasáž je nasledujúca: „Vzhľadom na predchádzajúci a budúci demografický vývoj sa očakáva, že podiel obyvateľstva žijúceho v znižujúcich sa vidieckych oblastiach sa zníži z 36,1 % v roku 1993 na 29,2 % v roku 2033“, s. 13.

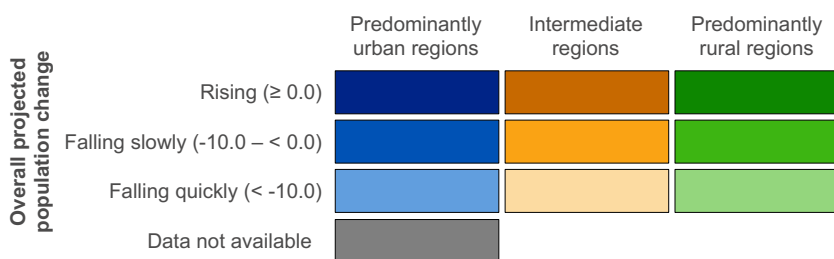
³³⁴ Núñez Ferrer, J., Kiss-Gálfalvi, T., Postica D., Marcinkowska, I., a Zubel, K., [The cost of non-rurality – príprava na lepšiu rovnováhu medzi mestami a vidiekom v rámci financovania EÚ](#), štúdia zadaná Výborom regiónov, 2023.

³³⁵ https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Urban-rural_Europe_-_demographic_developments_in_rural_regions_and_areas#Population_projections.

Administrative boundaries: © EuroGeographics © UN-FAO © Turkstat
Cartography: Eurostat — GISCO, 10/2023

Urban-rural typology

Graf 25 – Celková predpokladaná zmena populácie podľa typológie miest a vidieka, 1. januára 2021 až 1. januára 2050 (%)
Zdroj – kompilácia VR na základe Eurostatu³³⁶

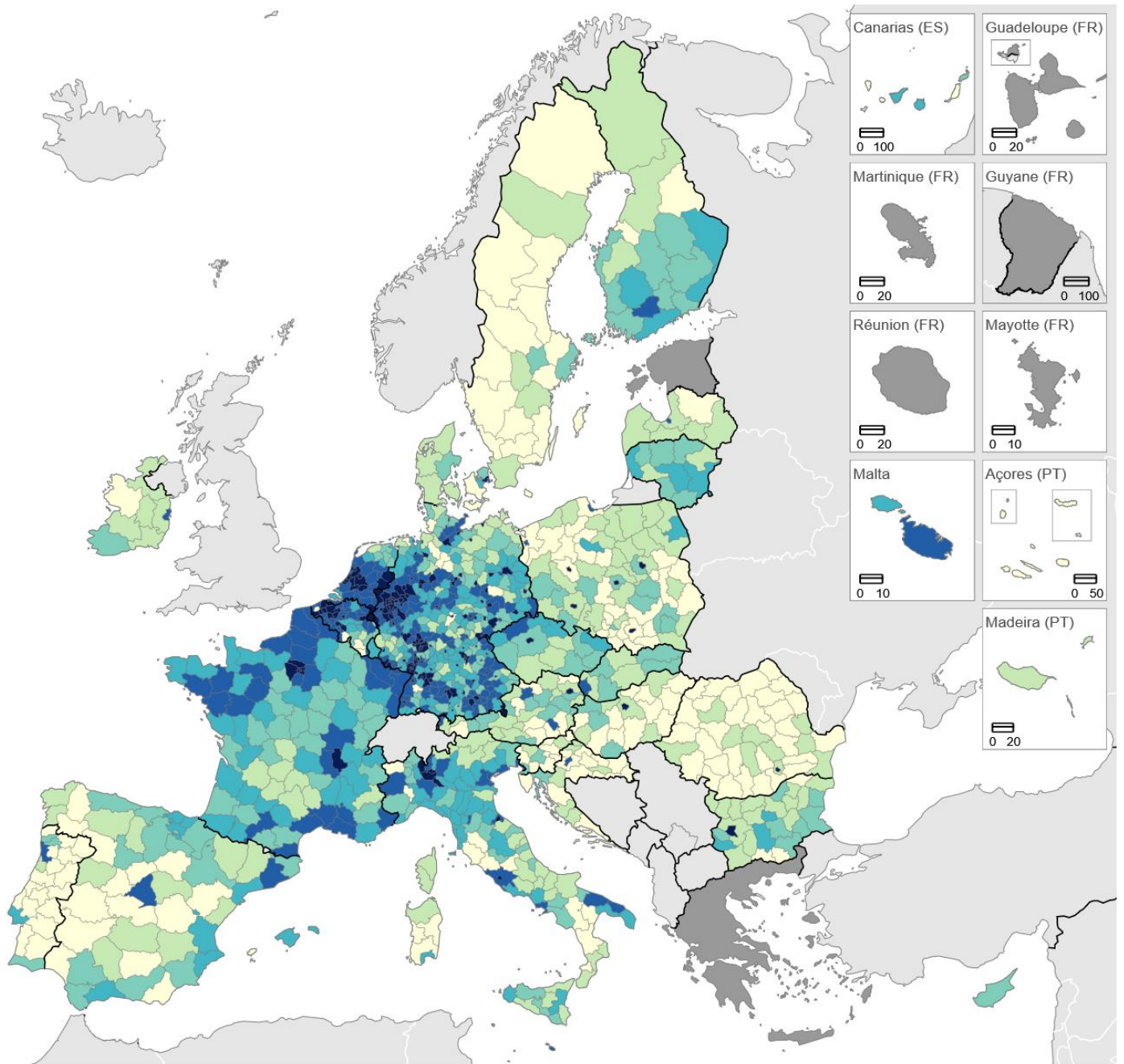
³³⁶ Online kódy súborov údajov Eurostatu: demo_r_pjangrp3 a proj_19rp3.

Vyľudňovanie a starnúce vidiecke obyvateľstvo vedú k začarovanému kruhu nižších investícií do verejných služieb (napr. starostlivosť o deti, zdravotná a dlhodobá starostlivosť, vzdelávanie a verejná doprava) a hospodárskej stagnácie alebo poklesu. Vidiecke oblasti, v ktorých už tieto služby nie sú k dispozícii alebo sú ťažko dostupné, sa stávajú čoraz menej atraktívnymi, najmä pre mladých ľuďov a rodiny. Pravidelný odliv mladých ľudí z vidieckych oblastí, ako aj starnutie vidieckeho obyvateľstva, prirodzene vedie k poklesu pracovnej sily. Zmenšujúca sa pracovná sila predstavuje významnú prekážku atraktívnosti regiónov pre podniky. Tento trend by mohol predstavovať riziko pre budúcu atraktívnosť vidieckych trhov práce. V rokoch 2015 až 2021 bol nárast (5 %) v podiele ľudí starších ako 65 rokov vo vidieckych oblastiach dvojnásobný ako v mestských oblastiach.³³⁷

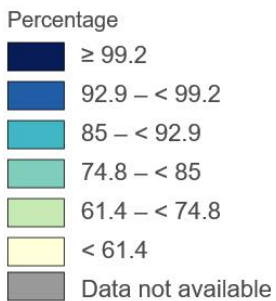
Prístup k zdravotníckym zariadeniam je vo vidieckych oblastiach nižší ako v mestských regiónoch. Odhaduje sa, že v roku 2020 žije obyvateľstvo 129 regiónov na úrovni NUTS 3 do 15 minút jazdy v nemocnici, čo predstavuje o niečo viac ako 1 z 10 regiónov v EÚ. Väčšina z nich boli hlavné alebo mestské regióny s relatívne vysokou hustotou obyvateľstva. Na druhom konci stupnice malo 89 regiónov menej ako polovicu svojho obyvateľstva, ktoré žilo v priebehu 15 minút jazdy v nemocnici. Väčšina z nich boli riedko osídlené regióny často na okraji EÚ, napríklad v južných a východných členských štátoch EÚ, najmä v interiéroch Španielska a Portugalska a vidieckych regiónoch Chorvátska, Maďarska, Poľska, Rumunska a Slovinska. Vo Švédsku bolo tiež niekoľko regiónov, kde menej ako polovica obyvateľstva žila do 15 minút jazdy v nemocnici.³³⁸

³³⁷ Núñez Ferrer, J., Kiss-Gálfalvi, T., Postica D., Marcinkowska, I., a Zubeľ, K., [The cost of non-rurality – príprava na lepšiu rovnováhu medzi mestami a vidiekom v rámci financovania EÚ](#), štúdia zadaná Výborom regiónov, 2023.

³³⁸ https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Health_statistics_at_regional_level.

Administrative boundaries: © EuroGeographics © UN-FAO © Turkstat
 Cartography: Eurostat – IMAGE, 08/2023

Obrázok 26 – Populácia žijúca do 15 minút jazdy nemocnice (2020) podľa regiónov NUTS 3
 Zdroj – kompilácia VR na základe Eurostatu339

³³⁹ Tamtiež.

Lepší přístup k vzdělávacím službám v městských oblastech je jedním z důvodů vystřehování mladých lidí z vidieckých oblastí. Zatiaľ čo 37 % ľudí v mestách má terciárne vzdelanie, vo vidieckych oblastiach je tento podiel od roku 2021 na úrovni 21 %.³⁴⁰ Školy vo vidieckych oblastiach často čelia problémom, ktoré sú v urbanizovaných centrách nezvyčajné, ako sú ťažkosti s náborom kvalifikovaných učiteľov a nedostatok primeranej infraštruktúry. Vysoké fixné náklady na údržbu škôl v dôsledku menšej veľkosti vidieckeho obyvateľstva obmedzujú výber škôl, vzdelávacích programov, mimoškolských aktivít a spoločenskej podpory. Obmedzené možnosti vzdelávania môžu byť rozhodujúcou hnacou silou mobility ľudí z vidieka do rozvinutejších a husto obývaných oblastí.

V rámci členských štátov sa účasť na vzdelávaní dospelých značne líši, s oveľa vyššou mierou v mestských oblastiach ako vo vidieckych oblastiach. V roku 2021 bola miera účasti dospelých na odbornej príprave v EÚ (meraná štvrtýždňovým ukazovateľom) v priemere 13,6 % v mestách, 9,8 % v mestách a 7,8 % vo vidieckych oblastiach. Môže to súvisieť s dosiahnutým vzdelaním, pretože tí, ktorí sú kvalifikovanejší, s väčšou pravdepodobnosťou žijú v mestských oblastiach. Môže odrážať aj nižšiu dostupnosť vzdelávacích príležitostí v menej husto osídlených oblastiach: menej ľudí vo vidieckych oblastiach žije 45 minút jazdy od najbližšej univerzity v porovnaní s inými regiónmi.³⁴¹

Skupina regiónov v pasci rozvoja talentov predstavuje 16 % obyvateľstva EÚ. Táto skupina regiónov je vidieckejšia ako zvyšok EÚ, pričom 31 % jej obyvateľstva žije vo vidieckych oblastiach v porovnaní s priemerom EÚ na úrovni 21 %. Účasť dospelých na vzdelávaní je výrazne nižšia v regiónoch, ktoré čelia pasci rozvoja talentov (s mierou 5,6 % v porovnaní s priemerom EÚ na úrovni 10 %).³⁴²

Nedostatočná dostupnosť vysokorýchlostného širokopásmového pripojenia posilňuje vplyv vzdialenosti, izolácie a vysokých nákladov na dopravu. Okrem tejto otázky infraštruktúry sú na prístup k digitálnym službám potrebné digitálne zručnosti. Úroveň digitálnych zručností je však najnižšia u ľudí žijúcich vo vidieckych oblastiach (48 % malo základné alebo nadzákladné digitálne zručnosti), zatiaľ čo porovnateľný počet je 55 % v prípade miest a predmestí a 62 % v prípade miest. Ľudia žijúci vo vidieckych oblastiach sú preto jednou z prioritných skupín opatrení v oblasti zvyšovania úrovne zručností v oblasti digitálnych zručností/rekvalifikácie v EÚ. Ďalšími prioritnými skupinami sú mladí ľudia s nízkou úrovňou vzdelania a NEET (nie sú v procese vzdelávania, zamestnania alebo odbornej prípravy); Osoby vo veku 55 až 64 rokov; osoby s nižšou úrovňou dosiahnutého vzdelania; osoby, ktoré sú neaktívne a nezamestnané; a osoby zamestnané v nízkokvalifikovaných a polokvalifikovaných povolaniach.³⁴³

Spolu s rekvalifikáciou a zvyšovaním úrovne zručností môže prístup k verejným službám zamestnanosti zlepšiť účasť na trhu práce. Existujú výrazné rozdiely medzi mestami a vidiekom, pokiaľ ide o geografickú dostupnosť úradov verejných služieb zamestnanosti (VSZ). Jedným zo spôsobov, ako zlepšiť zosúladenie zručností na regionálnej úrovni, by mohlo byť zabezpečenie geografickej dostupnosti centier VSZ pre väčšinu ľudí. Hoci je to zvyčajne v mestských regiónoch, je

³⁴⁰ Núñez Ferrer, J., Kiss-Gálfalvi, T., Postica D., Marcinkowska, I., a Zubel, K., [The cost of non-rurality – príprava na lepšiu rovnováhu medzi mestami a vidiekom v rámci financovania EÚ](#), štúdia zadaná Výborom regiónov, 2023.

³⁴¹ Európska komisia, [Spoločná správa o zamestnanosti na rok 2023](#), prijatá Radou Európskej únie 13. marca 2023.

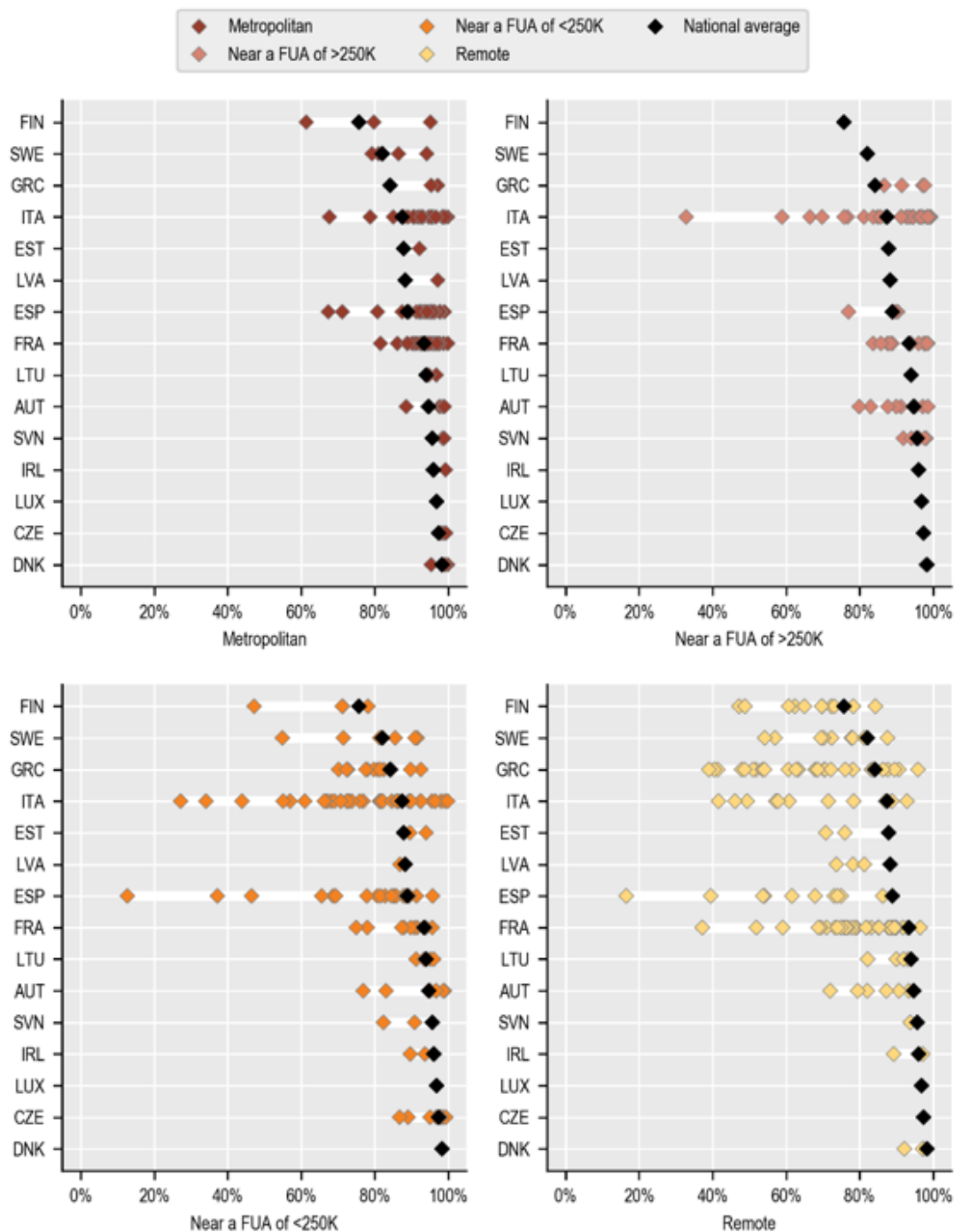
³⁴² Európska komisia, [Oznámenie o využívaní talentov v regiónoch Európy](#), január 2023.

³⁴³ Európska komisia, Vývoj v oblasti [zamestnanosti a sociálnej situácie v Európe 2023: Riešenie nedostatku pracovnej sily a nedostatku zručností v EÚ](#), 2023.

to menej v nemetropolitných regiónoch, čo pravdepodobne odráža kombináciu nižšej hustoty obyvateľstva a menšieho počtu cestných sietí vo vidieckych oblastiach.

V metropolitných regiónoch žije prevažná väčšina obyvateľstva (96 %) v regiónoch s vysoko dostupnými centrami VSZ – do 30 minút jazdy autom (horný panel). V nemetropolitných regiónoch je podiel ľudí v jazdnej vzdialenosti centra VSZ vo všeobecnosti nižší. Tieto rozdiely môžu odrážať kombináciu nižšieho počtu centier na obyvateľa, nižšej hustoty obyvateľstva a menej rozvinutej dopravnej infraštruktúry. Konkrétnejšie, len 69 % ľudí v nemetropolitných regiónoch s prístupom do malej funkčnej mestskej oblasti a 46 % ľudí v nemetropolitných odľahlých regiónoch žije v regiónoch s vysokou dostupnosťou.³⁴⁴

³⁴⁴ *Tamtiež.*

Obrázok 27 – Prístupnosť centier VSZ
Zdroj – Európska komisia³⁴⁵

U žien vo vidieckych oblastiach je väčšia pravdepodobnosť, že budú nezamestnané ako muži, a je pravdepodobnejšie, že pracujú v neformálnom zamestnaní než ženy v mestských oblastiach. Obmedzený prístup k verejným službám súvisiacim so starostlivosťou o deti ešte viac zhoršuje ich situáciu. Na úrovni EÚ v roku 2021 bola miera aktivity na trhu práce 78,5 %. Rozdiel medzi mestami a vidieckymi oblasťami bol 1,3 %, čo je celkovo relatívne skromné. Vo vidieckych oblastiach sú však ženy vo všeobecnosti menej ekonomicky aktívne ako muži, čo vedie k väčším rozdielom na

³⁴⁵Tamtiež.

trhu práce v týchto oblastiach v porovnaní s ostatnými. Toto rozpätie je 13 až 20 percentuálnych bodov medzi ženami a mužmi.³⁴⁶

Vidiecke oblasti nevyužívajú nové ekologické pracovné miesta napriek obrovskému potenciálu výroby energie z obnoviteľných zdrojov. Hoci je zelená transformácia celosvetovým úsilím, jej vplyv na trh práce je miestny. Vidiecke oblasti majú obrovský potenciál pre investície do energie z obnoviteľných zdrojov, napríklad do slnečnej energie, veternej energie alebo vodnej energie. Pracovné miesta vytvorené v týchto odvetviach však nemusia byť nevyhnutne miestne. Inžinieri, právnici a poradenské firmy pracujú na diaľku na týchto projektoch z veľkých miest a stavební pracovníci sú na mieste len krátky čas a rýchlo sa posúvajú ďalej.

Medzitým sú znečisťujúce pracovné miesta ešte priestorovejšie koncentrované ako ekologické pracovné miesta s vysokým podielom v regiónoch s nižším hrubým domácim produktom na obyvateľa. V dôsledku toho sú zraniteľní voči väčším stratám pracovných miest a zániku dôležitej hospodárskej činnosti, ktorá by mohla brániť ich komunitám v nasledujúcich rokoch. Napríklad región ťažby uhlia v západnom Macedónsku v Grécku mal v roku 2021 najvyššiu vnútroštátnu mieru nezamestnanosti na úrovni takmer 20 % a najnižší národný podiel zelených pracovných miest na úrovni 7%.³⁴⁷

Vidiecke a mestské oblasti na ostrovoch čelia dodatočným nákladom, ktoré bránia rozvoju a konkurencieschopnosti týchto území, pričom sú vystavené najmä strate biodiverzity a zmene klímy. Platí to najmä pre náklady súvisiace s dopravou, energetikou, nakladaním s odpadom, verejnými službami a nevyhnutnými tovarmi a službami. Majú menšiu flexibilitu, pokiaľ ide o rýchle prispôbenie sa ambicióznemu posunu EÚ ku klimatickej neutralite a investíciám do alternatívnych zdrojov energie na ostrovoch. Digitálne prepojenie je kľúčovým nástrojom na prekonanie fyzickej izolácie ostrovov, na zabezpečenie toho, aby občania a podnikatelia mohli pôsobiť na trhoch EÚ, pričom sú založené na ostrove, a na riešenie demografických výziev ostrovov.

Vyľudňovanie a dlhodobá stagnácia ovplyvňujú európsku demokraciu. Tí, ktorí zostávajú vo vidieckych oblastiach, sa cítia pozadu, čo je pocit, ktorý často vedie k menšej podpore EÚ v prieskumoch a voľbách.³⁴⁸ Z jarného prieskumu Eurobarometra 2023 takisto vyplýva, že ľudia vo vidieckych oblastiach sú do určitej miery menej aktívne zapojení do vnútroštátnej a európskej politiky ako ľudia v mestských oblastiach.³⁴⁹

Zložitosť výziev vo vidieckych oblastiach si vyžaduje riešenia zahrňajúce viaceré úrovne verejnej správy, zainteresované strany a oblasti politiky. Tieto riešenia musia podporovať územnú súdržnosť a vytvárať príležitosti pre hospodársky rast a blahobyť vo vidieckych komunitách. Takéto opatrenia zahrňajú prilákanie inováčných podnikov, zabezpečenie prístupu ku kvalitným pracovným miestam, podporu nových a lepších zručností, zabezpečenie lepšej infraštruktúry a

³⁴⁶ Núñez Ferrer, G., Kiss-Gálfalvi, T., Postica, D., Marcinkowska, I. & Zubel, K., [The cost of non-rurality – príprava na lepšiu rovnováhu medzi mestami a vidiekom vo financovaní EÚ](#), štúdia zadaná Výborom regiónov, 2023.

³⁴⁷ <https://oecd.cogito.blog/2023/03/31/will-there-be-a-great-green-divide/>, a Európska komisia, [Možné dôsledky zelenej transformácie na trh práce EÚ](#), 2022.

³⁴⁸ Európska komisia, [Geografia nespokojnosti a pasca regionálneho rozvoja](#), marec 2023. Európsky výbor regiónov zadal vypracovanie štúdie, v ktorej sa analyzujú výsledky z hľadiska miest a vidieka.

³⁴⁹ Európsky parlament, [jar 2023 Eurobarometer](#), 2023.

služieb a posilnenie úlohy udržateľného poľnohospodárstva a diverzifikovaných hospodárskych činností.

Regióny, mestá a obce sú preto aktívne zapojené do rozvoja a vykonávania integrovaných stratégií rozvoja vidieka. Cieľom je využiť všetky možné finančné prostriedky a politiky EÚ na podporu atraktívnosti vidieckych oblastí a na ochranu vidieckeho obyvateľstva a ich kvality života zabezpečením rovnakého prístupu k základným službám a príležitostiam.

ZÁKON NA BOJ PROTI VYLUDŇOVANIU

CASTILE-LA MANCHA, ŠPANIELSKO

V júni 2021 región Kastília-La Mancha schválil priekopnícky zákon na boj proti vyludňovaniu vidieka. V dôsledku sociálneho konsenzu a s cieľom zabezpečiť kontinuitu a dlhodobú prácu je hlavným cieľom zákona riešiť vyludňovanie, zaručiť rovnaké príležitosti a služby pre všetkých a dosiahnuť územnú a sociálnu súdržnosť v regióne. V zákone sa stanovujú hospodárske, sociálne a fiškálne opatrenia vyjadrené v komplexných, viacsektorových a integrovaných regionálnych zákonoch a stratégiách.³⁵⁰

UDRŽATEĽNÝ VIDIECKY PROGRAM

SEGOVIA, ŠPANIELSKO

Program trvalo udržateľného vidiekaprovincie Segovia je strategický dokument, ktorý prispôsobuje metodiku použitia pre španielsku mestskú agendu vidieckemu kontextu regiónu. Stanovuje sa v ňom akčný plán, ktorý je v súlade s Agendou 2030 a jej cieľmi udržateľného rozvoja, európskou mestskou agendou a španielskou mestskou agendou. Ciele tohto programu sú tiež v súlade s cieľmi stanovenými vo vyhlásení Cork 2.0 s dôrazom na podporu vidieckych oblastí, zlepšenie správy vidieka a investovanie do životaschopnosti a životaschopnosti vidieckeho prostredia.³⁵¹

PODPORA EKOLOGICKÉHO PODNIKANIA

PROJEKT GREENWORAL

Vidiecke oblasti sa takisto snažia zvýšiť účasť na ekologickom podnikaní. Projekt Greenworall podporovaný EÚ poskytuje dospelým ženám zručnosti v oblasti ekologického podnikania vo vidieckych oblastiach Cypru, Španielska, Írska a Litvy. Cieľom je dosiahnuť rovnováhu medzi využívaním prírodných zdrojov a ziskovosťou vo vidieckych oblastiach. Cieľom projektu je stimulovať inkluzívnosť a posilniť postavenie podnikateľiek, ktoré tradične čelia prekážkam pri zakladaní podnikov a pri zelenej transformácii.³⁵²

³⁵⁰ https://ec.europa.eu/enrd/publications/regional-law-castilla-la-mancha-spain-combat-rural-depopulation_en.html.

³⁵¹ <https://cor.europa.eu/EN/engage/Pages/greendeal-stories.aspx#CorContainer>.

³⁵² <https://greenworall.com/>.

KOMBINOVANIE FINANČNÝCH PROSTRIEDKOV EÚ NA SOCIÁLNE INOVÁCIE

DOLNÍ STUDÉNKY, ČESKO

Obec Dolní Studénky spojila niekoľko fondov EÚ do projektu sociálnej inovácie, pričom uplatnila prístup miestneho rozvoja vedeného komunitou zdola nahor. Projekt zmenil dereliktný hrad Třemešek na multifunkčné centrum spájajúce sociálne bývanie, sociálne poradenstvo, vzdelávacie zariadenia pre dospelých, komunitné centrum a kaviareň ponúkajúcu miestne pochúťky.

ENERGETICKÉ DEDINY

COCHEM-ZELL, NEMECKO

Región Porýnie-Falcko podporuje projekt Cochem-Zeller Energiedorf (energetická dedina). Projekt je dokonalým príkladom zmeny, ktorú priniesol podnet občianskej spoločnosti. Rozvíja udržateľné zásobovacie siete vykurovania vo viacerých dedinách. Teplo sa získava z dreva, ktoré pochádza z miestnych lesov (drevené štiepky zo zvyškového lesného dreva) a zo solárnych tepelných systémov. To posilňuje pridanú hodnotu v regióne. Zároveň sa obyvateľom poskytuje priame pripojenie optických vlákien.³⁵³

MIESTNA ENERGIA Z OBNOVITEĽNÝCH ZDROJOV A ELEKTROMOBILITA

SPRAKEBÜLL, NEMECKO

Sprakebüll, malá dedina s 250 obyvateľmi na samom okraji Nemecka vo veľmi vidieckom, predovšetkým poľnohospodárskom regióne, zriadila komunitné veterné farmy, solárne farmy s účasťou verejnosti, neziskovú komunitnú nadáciu, vlastnú miestnu tepelnú sieť vo vlastníctve obce a najvyššiu koncentráciu elektrických vozidiel v Nemecku od roku 1998. Zdieľané elektrické auto v dedine Dörpsmobil umožnilo mnohým obyvateľom zbaviť sa svojich druhých áut. Projekt organizuje aj komunita prostredníctvom združenia zriadeného na tento účel: e-Mobiles Dorf Sprakebüll e.V. Miestni dobrovoľníci opravujú, čistia a nabíjajú vozidlo. Sprakebüll má teraz aj rýchlu nabíjaciu stanicu. Projekt ukazuje, že e-mobilita a carsharing sú atraktívne riešenia pre vidiecke služby všeobecného záujmu.³⁵⁴

³⁵³ <https://cor.europa.eu/EN/engage/Pages/greendeal-stories.aspx#CorContainer>.

³⁵⁴ Tamtiež.

NÁKLADOVO EFEKTÍVNE MIESTNE VZDELÁVANIE

MORNESE, TALIANSKO

*Obec Mornese v regióne Piemont zabezpečila školskú dochádzku v tejto vidieckej oblasti zlepšením energetickej účinnosti svojej školskej budovy. Budova má zásadný význam pre prežitie mesta. Zníženie účtov za energiu prostredníctvom viacerých opatrení znižuje uhlíkovú stopu školy a zlepšuje vzdelávacie a pracovné podmienky pre žiakov a zamestnancov. Schopnosť financovať školu pomáha mestu bojovať proti vyludňovaniu.*³⁵⁵

ŠPIČKOVÉ DIGITÁLNE ZRUČNOSTI PRE POĽNOHOSPODÁRSTVO A LESNÉ HOSPODÁRSTVO

ANDALÚZIA, ŠPANIELSKO

*S cieľom rozvíjať hospodárske príležitosti v agropotravinárskom priemysle v Andalúzii, jednej zo sľubných oblastí rozvoja regionálnej stratégie inteligentnej špecializácie (S3), Univerzita v Córdobe vytvorila a spustila magisterský titul v digitálnej transformácii odvetvia poľnohospodárstva a lesného hospodárstva. Reaguje to na zistené prekážky pri podpore inovácií a digitalizácie v agropotravinovom hodnotovom reťazci, a to na základe dôkazov o nedostatku primeraných profesionálnych agrotechnologických profilov. Tento titul vyškolil veľký počet odborníkov, ktorí sú teraz schopní uľahčovať, podporovať a propagovať digitálnu transformáciu vo vidieckych oblastiach a podporovať využívanie technológií, ako sú senzory, internet vecí, veľké dáta, cloud computing, potravinársky priemysel 4.0, umelá inteligencia a precízne poľnohospodárstvo. Po úspešnej implementácii tohto titulu bol model skopírovaný univerzitou v Seville.*³⁵⁶

LEKÁRNE NA REVITALIZÁCIU VIDIEKA

FRANCÚZSKO

*Vo Francúzsku sa otváranie nových lekární upravuje prostredníctvom povolovacích postupov. Nové lekárne sa môžu otvoriť na znevýhodnených územiach (revitalizácia vidieckych oblastí a prioritných mestských oblastí) alebo na základe demografických kritérií (zvýšenie počtu obyvateľov). Cieľom tejto politiky je zabezpečiť spravodlivý prístup k lekárniam na všetkých územiach, najmä v tých, ktoré čelia sociálnym a hospodárskym ťažkostiam.*³⁵⁷

Výbor regiónov (VR) nabáda všetky verejné orgány, aby zabezpečili, že nové právne predpisy a politiky zohľadnia ich vplyv na vidiecke oblasti a potenciál vidieckych oblastí prispieť k dosiahnutiu politických cieľov (overovanie vidieka). VR sa aktívne zapája do vidieckeho paktu,³⁵⁸ ktorý poskytuje platformu pre všetky úrovne verejnej správy a občianskej spoločnosti na výmenu a

³⁵⁵ Tamtiež.

³⁵⁶ Európska komisia, [Oznámenie o využívaní talentov v regiónoch Európy](#), január 2023.

³⁵⁷ Tamtiež.

³⁵⁸ <https://ruralpact.rural-vision.europa.eu/rural-pact-en>.

vytváranie poznatkov a osvedčených postupov, zvyšovanie informovanosti o potrebách vidieckych oblastí a zdôrazňovanie ich potenciálu.

Zlepšení prepojení mezi mestom a vidiekom môže takisto pomôcť zlepšiť prepojenosť a prístup k službám pre občanov vidieka. Malo by sa vytvoriť viac synergií medzi rozvojovými nástrojmi, ako sú LEADER, miestny rozvoj vedený komunitou, iniciatíva inteligentných obcí, začínajúce obce a miestne akčné skupiny. **Ciele a ukazovatele sú potrebné na usmernenie a monitorovanie vykonávania dlhodobej vízie Európskej komisie pre vidiecke oblasti.**

G. Zručnosti ľudí – na nikoho nezabudnúť

Zručnosti ľudí zohrávajú kľúčovú úlohu pri zabezpečovaní vysokej zamestnanosti a pri podpore spoločenského blahobytu, najmä vzhľadom na zelenú a digitálnu transformáciu. Nedostatočné a zastarané zručnosti môžu mať negatívny vplyv na účasť ľudí na spoločnosti a na trhu práce, čím sa zvyšuje riziko nezamestnanosti, chudoby a sociálneho vylúčenia pre významnú časť európskeho obyvateľstva. Na oplátku môže brániť inkluzívnemu a udržateľnému rastu, ako aj konkurencieschopnosti a inovačným schopnostiam. Ako môžu jednotlivé úrovne verejnej správy pracovať ruka v ruke s cieľom vytvoriť potrebné príležitosti na zlepšenie vzdelávania a zručností a napokon sa stať hybnou silou európskej stratégie udržateľného rastu?

Regionálne a miestne správy sa často aktívne zapájajú do procesov rozvoja zručností, pretože uznávajú, že nedostatok zručností alebo nedostatok zručností sú prekážkou hospodárskeho rozvoja ich regiónu a vytvorenia priaznivého prostredia.³⁵⁹ Riešenie rozvoja ľudského kapitálu na vnútroštátnej, regionálnej a miestnej úrovni zvyšuje účinnosť dobre fungujúcich politík zamestnanosti, a to aj zabezpečením účinnejšieho zosúladenia požiadaviek zamestnávateľov s požiadavkami potenciálnych zamestnancov.

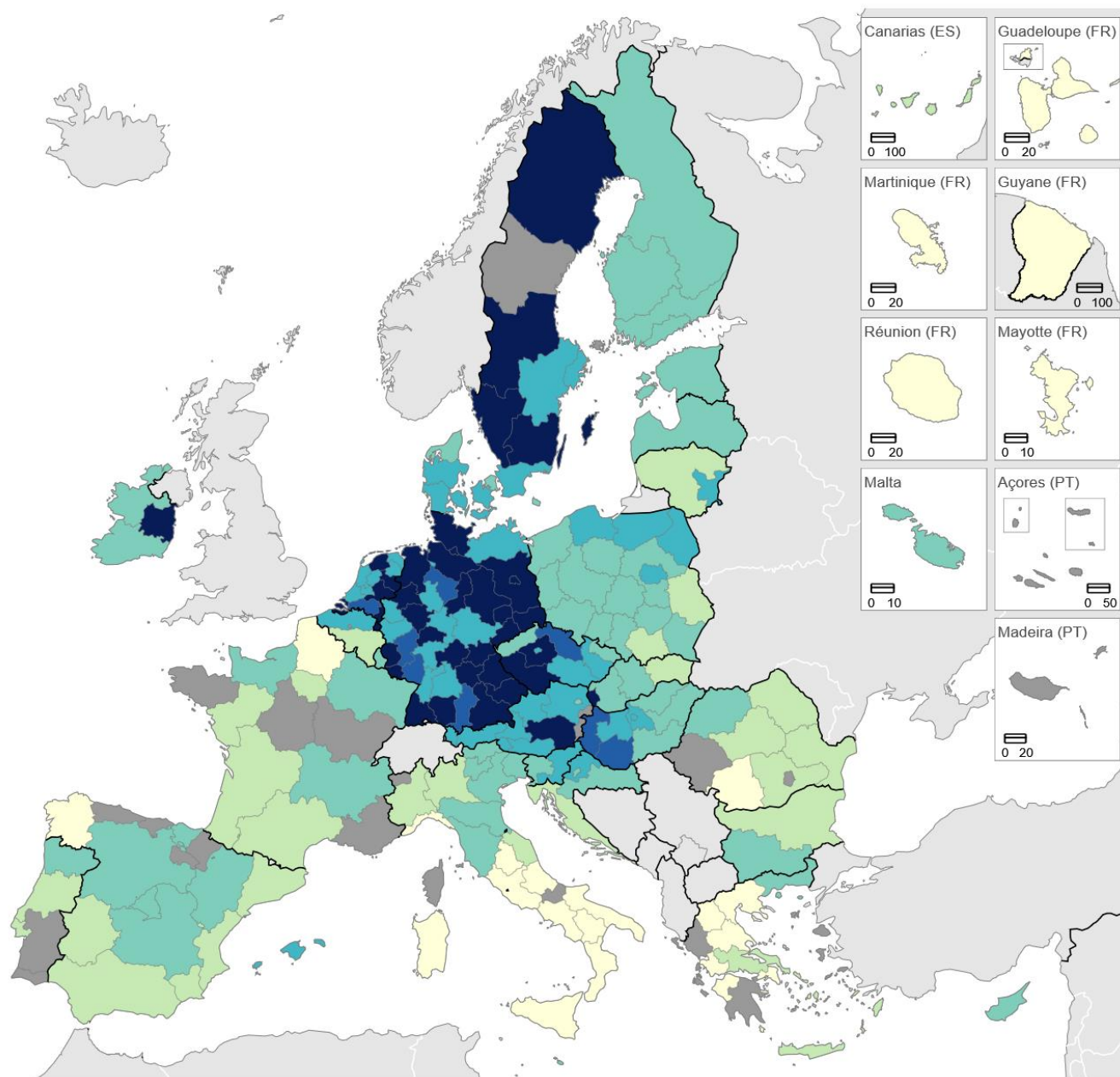
Nové technológie, vzdelávanie, výskum a vývoj a podpora prekvitania podnikateľských ekosystémov sú ideálnymi zložkami pre výhľadovú regionálnu inovačnú stratégiu. Rozvoj zručností musí byť preto súčasťou stratégie, najmä v oblasti odborného vzdelávania a prípravy (OVP). Koniec koncov, inovácia nie je len o špičkových technológiách, ale aj o dobre vyškolených profesionáloch, ktorí môžu vyvíjať a uplatňovať nové technológie spôsobom orientovaným na riešenia. V kontexte inovácií sa tradične zameriava na vysokoškolské vzdelávanie, úlohu však zohráva aj odborné vzdelávanie v stredoškolskom vzdelávaní a kurzy vzdelávania dospelých alebo odbornej prípravy v rámci odvetví.³⁶⁰

Cieľ bol stanovený tak, aby 82 % ľudí vo veku 20 – 34 rokov ukončilo do roku 2025 o 1 – 3 roky skôr s vyšším sekundárnym alebo postsekundárnym neterciárnym odborným vzdelávaním.³⁶¹ Z ďalej uvedenej mapy vyplýva, že cieľ bol dosiahnutý už v roku 2021 v každom regióne Nemecka, Holandska a Švédska a vo všetkých regiónoch okrem jedného v Rakúsku (výnimkou je Viedenský región), kde sú k dispozícii údaje, a vo všetkých regiónoch Česka a Dánska okrem dvoch. Miera zamestnanosti tejto subpopulácie bola obzvlášť vysoká v zoskupení regiónov v Nemecku a Švédsku, ako aj v regióne hlavného mesta Slovenska (Bratislavský kraj), Stredných Čiech v Česku a Overijssel a Gelderland v Holandsku.

³⁵⁹ Eurostat, [Štatistika vzdelávania a odbornej prípravy na regionálnej úrovni](#), máj 2022.

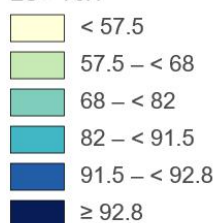
³⁶⁰ <https://www.ideaconsult.be/en/projects/a-skills-ecosystem-as-an-engine-for-regional-economic-development>.

³⁶¹ Eurostat, [Štatistika vzdelávania a odbornej prípravy na regionálnej úrovni](#), máj 2022.

Administrative boundaries: © EuroGeographics © UN-FAO © Turkstat
Cartography: Eurostat – IMAGE, 08/2023

EU = 76.4

Obrázok 28 – Miera zamestnanosti čerstvých absolventov odborného vzdelávania, 2021, podľa regiónov NUTS 2 (% absolventov vo veku 20 – 34 rokov s vyššou stredoškolskou alebo postsekundárnou úrovňou dosiahnutého odborného vzdelania, ktorí ukončili vzdelávanie a odbornú prípravu o 1 – 3 roky skôr)

Zdroj – kompilácia VR na základe Eurostatu³⁶²

Poznámka – Na základe úrovni ISCED 3 a 4. Belgicko, Bulharsko a Francúzsko: ORECHY 1. Zahŕňa predchádzajúce referenčné roky pre niekoľko ďalších regiónov (príliš veľa na zdokumentovanie)

³⁶² Online kód údajov Eurostatu: edat_ifse_33.

Orgány na nižšej ako celoštátnej úrovni sú zodpovedné za kľúčový podiel celkových výdavkov na vzdelávanie a zručnosti, pričom v priemere predstavuje približne 20 % všetkých verejných investícií v tejto oblasti.³⁶³ Na základe *kľúčových údajov o miestnych a regionálnych samosprávach v správe Európskej únie* sa verejné investície do vzdelávania na³⁶⁴ nižšej ako celoštátnej úrovni pohybujú od 40 % v Estónsku a na Slovensku po menej ako 5 % na Cypre, v Írsku a na Malte. V 12 z 27 členských štátov je podiel verejných investícií do vzdelávania vyšší ako 20 % všetkých verejných investícií v tejto oblasti politiky.

Je možné identifikovať a riešiť **viaceré výzvy s cieľom zabezpečiť, aby sa vplyv politik v oblasti zručností zlepšil a lepšie sa orientoval. Medzi tieto výzvy patrí narušenie spôsobené pandémiou COVID-19 a podmienky regiónov, ktoré sú už často znevýhodnené.** Tieto regióny trpia dvojitým úderom, keď ich najtalentovanejší jednotlivci odchádzajú pri hľadaní lepších príležitostí inde, čo vedie k úniku mozgov. Tieto regióny sa preto snažia prilákať kvalifikovanú pracovnú silu a potrebné hospodárske investície, ktoré by mohli zlepšiť ich podmienky a zlepšiť ich konkurencieschopnosť a vyhliadky na rozvoj, čím by boli menej príťažlivé pre vonkajšie investície. Ak sa tento proces ponechá zanedbaný, povedie k novej a rastúcej územnej nerovnováhe, keďže oblasti starnú a zaostávajú, pokiaľ ide o veľkosť a schopnosť pracovnej sily. Meniaci sa demografický obraz v Európe oslabí celkovú odolnosť a konkurencieschopnosť EÚ, ako aj jej súdržnosť.³⁶⁵

Niektoré prevažne vidiecke a menej rozvinuté oblasti EÚ zažívajú rýchly pokles populácie v produktívnom veku. V kombinácii s výzvami v oblasti prilákania a/alebo udržania ľudí to môže obmedziť schopnosť týchto oblastí vytvoriť udržateľné, konkurencieschopné a znalostné hospodárstva, čo ich vystaví väčšiemu nebezpečenstvu, že budú zaostávať za rozvinutejšími krajinami.³⁶⁶

Nesúlad medzi ponúkanými a požadovanými zručnosťami sa v jednotlivých európskych regiónoch značne líši. Hospodárske prepojenia ukazujú, že znižovanie nesúladu medzi ponúkanými a požadovanými zručnosťami v podskupine regiónov bude mať pozitívny vplyv aj v iných regiónoch. Regionálne rozdelenie ukazovateľa nesúladu medzi jednotlivcami dostupnými pre prácu (nezamestnané osoby) a dostupnými pracovnými miestami v roku 2017, čo je východiskový rok pre túto analýzu, je uvedené v nasledujúcom grafe.³⁶⁷ Makroekonomické ukazovatele nesúladu medzi ponúkanými a požadovanými zručnosťami predstavujú relatívne rozptylové ukazovatele miery zamestnanosti a nezamestnanosti medzi skupinami zručností.

Ak existuje veľký nesúlad medzi mierou zamestnanosti a nezamestnanosti medzi skupinami zručností v danom regióne, ukazovateľ má vysokú hodnotu, čo naznačuje značný nesúlad medzi ponukou pracovných síl a dopytom po pracovnej sile v danom regióne. Stredná hodnota ukazovateľa nesúladu medzi ponúkanými a požadovanými zručnosťami pre regióny EÚ na úrovni NUTS 2 bola 9,63, maximálne 21,93 (Východné Slovensko – Slovensko) a minimálne 1,99 (Aland – Fínsko). Nesúlad

³⁶³ <https://www.sng-wofi.org/2022%20Highlights.pdf>.

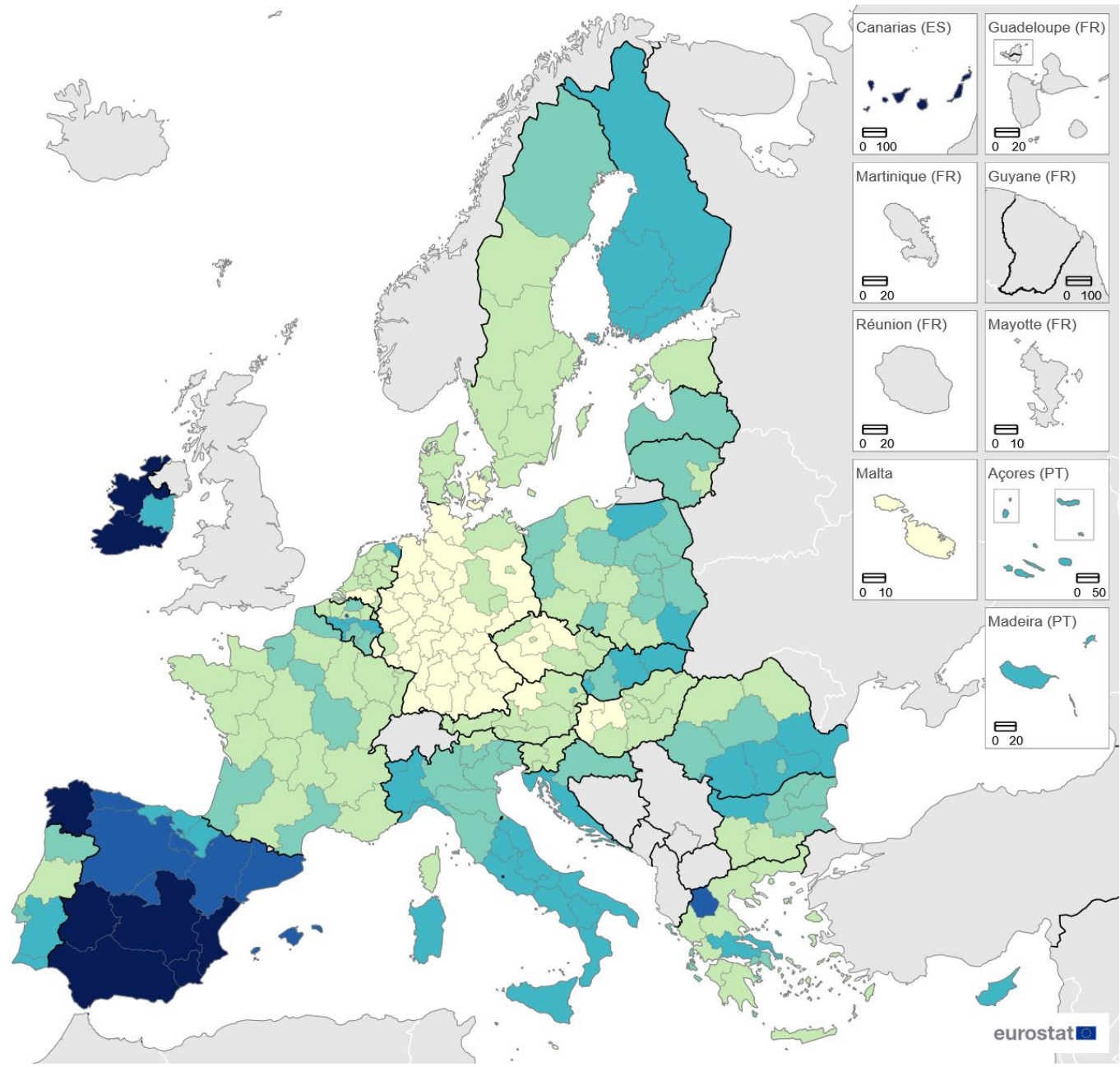
³⁶⁴ Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj, [Kľúčové údaje o miestnych a regionálnych samosprávach v Európskej únii](#), 2018.

³⁶⁵ Európska komisia, [Oznámenie o využívaní talentov v regiónoch Európy](#), január 2023.

³⁶⁶ Európska komisia, Vývoj v oblasti [zamestnanosti a sociálnej situácie v Európe: Riešenie nedostatku pracovnej sily a nedostatku zručností v EÚ](#), 2023.

³⁶⁷ Údaje z roku 2017 sa používajú na dosiahnutie súladu s modelom RHOMOLO použitým v analýze. Model RHOMOLO nemôže poskytnúť výslovné posúdenie konkrétnej politiky na zníženie nesúladu medzi ponúkanými a požadovanými zručnosťami, a preto analýza ukazuje makroekonomické účinky akejkoľvek politiky, ktorá úspešne znižuje nesúlad medzi ponúkanými a požadovanými zručnosťami vo viacerých európskych regiónoch. Odhadované hospodárske vplyvy môžu slúžiť ako referenčný bod pri analýze nákladovej efektívnosti takejto politiky.

medzi zručnosťami a zručnosťami je bežnejší v krajinách strednej a východnej Európy a menej bežný v južnej Európe.³⁶⁸

Administrative boundaries: © EuroGeographics © UN-FAO © Turkstat
Cartography: Eurostat – IMAGE, 08/2023

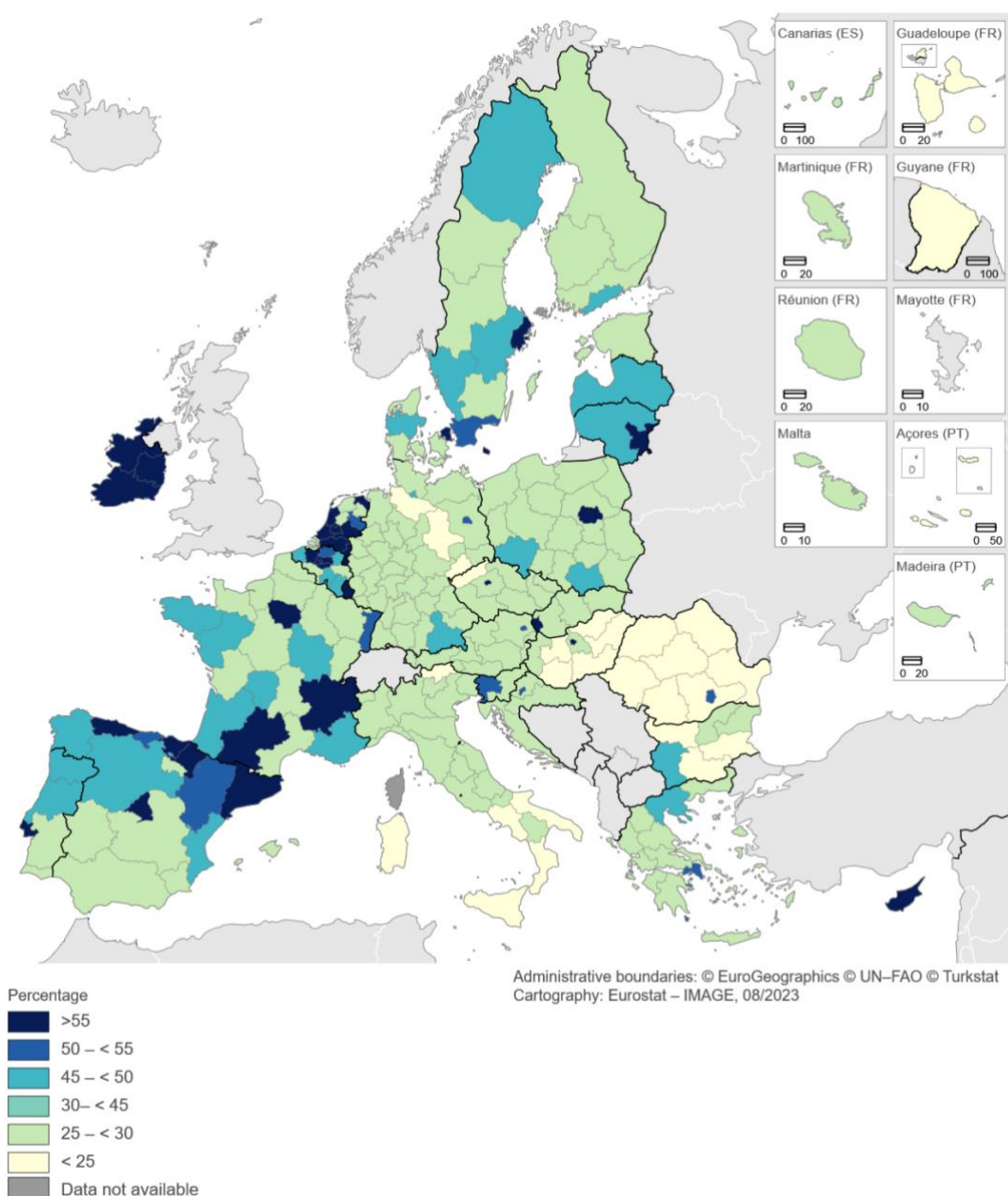
³⁶⁸ Európska komisia, Vývoj v oblasti [zamestnanosti a sociálnej situácie v Európe: Riešenie nedostatku pracovnej sily a nedostatku zručností v EÚ](#), 2023.

Obrázok 29 – Dlhodobý vplyv zlepšenia 1 percentuálneho bodu pri zosúlad'ovaní zručností na HDP (%) podľa regiónov NUTS 2

Zdroj – kompilácia VR na základe Európskej komisie³⁶⁹;

Poznámka – Metodika použitá na dosiahnutie týchto výsledkov s modelom RHOMOLO je vysvetlená v dokumentoch Christou, T., Crucitti, F., Garcia Rodriguez, A., Katay, G., Lazarou, N. a Salotti, S.: *Improving regional macroeconomic skills matching: Analýza RHOMOLO*, Spoločné výskumné centrum, (JRC133942), 2023

Hoci pokles počtu obyvateľov v produktívnom veku je rozšírený a viac ako polovica obyvateľstva EÚ žije v regiónoch, v ktorých sa znižuje, tento pokles sa v niektorých regiónoch spája s ďalšími štrukturálnymi výzvami. V porovnaní s priemerom EÚ majú niektoré regióny výrazne nižší podiel ľudí s terciárnym vzdelaním, pričom u mladých dospelých (vo veku 20 – 24 rokov) je porovnateľne menej pravdepodobné, že sa zapíšu do terciárneho vzdelávania.³⁷⁰ V niektorých regiónoch (napríklad v regiónoch hlavného mesta Dánska, Litvy a Poľska) približne 70 % obyvateľstva dosiahlo terciárne vzdelanie. V prípade iných (napríklad Sud-Est v Rumunsku alebo na Sicílii v Taliansku) tento počet klesne na menej ako 20 %.

³⁶⁹ Tamtiež.

³⁷⁰ Európska komisia, [pracovný dokument útvarov Komisie o regionálnych trendoch pre rast a konvergenciu v Európskej únii](#), jún 2023.

Okrem toho, zatiaľ čo podiel ľudí s postsekundárnym vzdelaním vo vekovej skupine 25 – 64 rokov sa na úrovni EÚ zvyšuje v dôsledku toho, že kohorty mladšieho veku sú vzdelanejšie než staršie, tento podiel sa v týchto oblastiach zvyšuje pomalšie, pričom sa očakáva, že tento trend bude pokračovať. Ako sa uvádza v oznámení Európskej komisie o *využívaní talentov v európskych regiónoch*,³⁷² tieto oblasti nebudú schopné kompenzovať klesajúcu pracovnú silu vysokokvalifikovanými ľuďmi, ak ich percentuálny podiel pracovníkov s terciárnym vzdelaním klesne alebo stagnuje. Ak sa to ignoruje, prehľbuje sa tým talent a ekonomická priepasť.

V oznámení sa tiež zdôrazňuje, že v regiónoch, ktorým hrozí alebo hrozí presun do pasce rozvoja, je miera nezamestnanosti mladých ľudí (vo veku 15 – 34 rokov) 14,6 %, čo je oveľa viac ako priemer EÚ na úrovni 11,1 %. Okrem toho, zatiaľ čo odchod mladých ľudí otvára nové príležitosti pre jednotlivcov, môže to viesť aj k zvýšenému napätiu na trhu práce a zhoršeniu nedostatku pracovných miest v konkrétnych odvetviach.

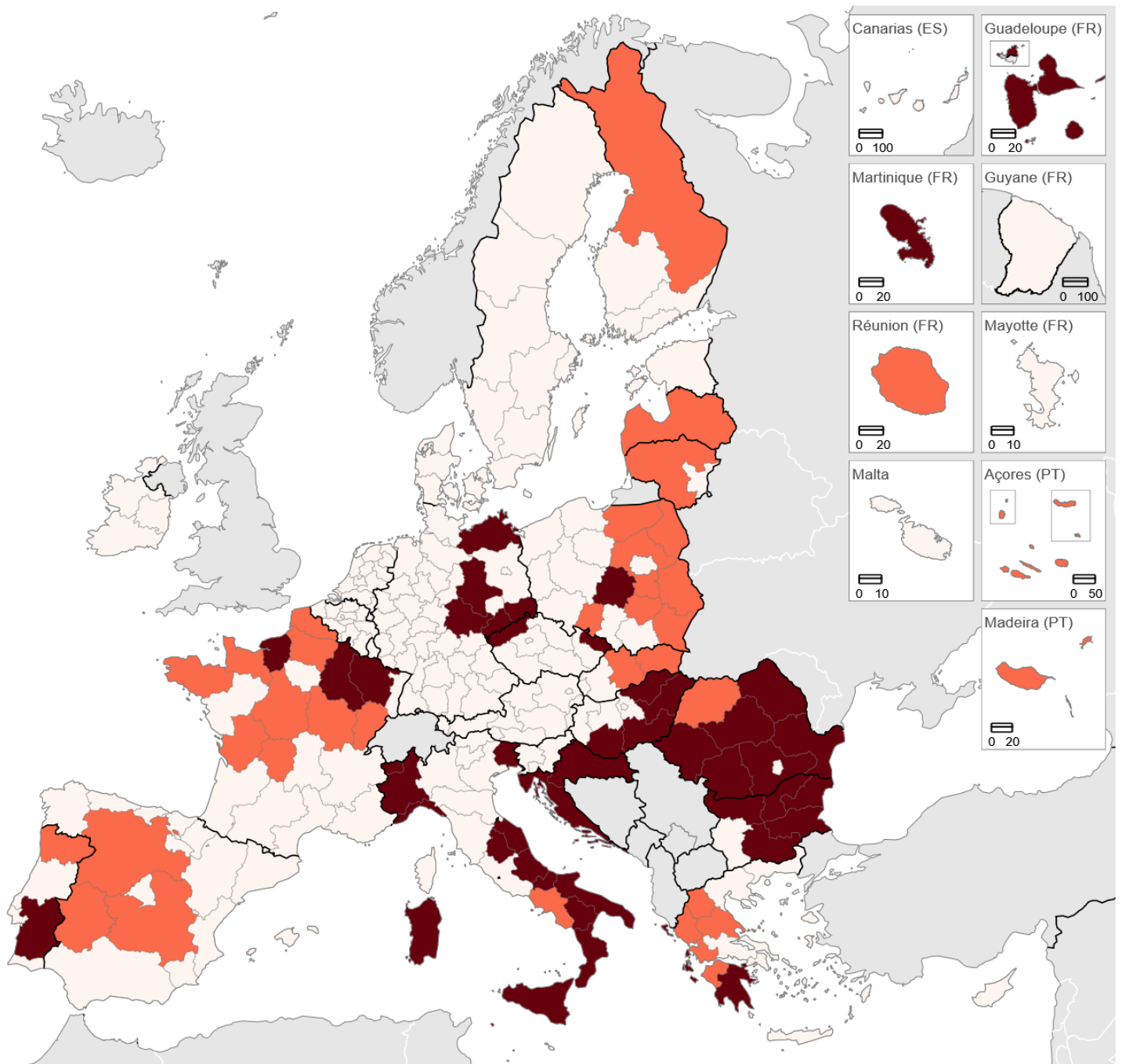
Nižšie uvedená mapa znázorňuje 46 regiónov (tmavočervených), ktoré sú v pasci rozvoja talentov. Tieto regióny čelia zrýchlenému úbytku obyvateľstva v produktívnom veku a nízkemu a stagnujúcemu počtu ľudí s terciárnym vzdelaním v rokoch 2015 až 2020. Táto skupina regiónov predstavuje 16 % obyvateľstva EÚ. Väčšina týchto regiónov je menej rozvinutá s priemerným HDP na obyvateľa 64 % priemeru EÚ. Táto skupina regiónov je vidieckejšia ako zvyšok EÚ, pričom 31 % jej obyvateľstva žije vo vidieckych oblastiach v porovnaní s priemerom EÚ na úrovni 21 %.

Mapa tiež identifikuje druhú skupinu 36 regiónov (oranžovo), ktorým hrozí, že sa v budúcnosti dostanú do pasce rozvoja talentov, pretože sú výrazne postihnuté odchodom ich obyvateľstva vo veku 15 – 39 rokov (zníženie o viac ako -2 na tisíc ročne v porovnaní s 5,3 na tisíc v priemere v EÚ). Táto skupina predstavuje 13 % obyvateľstva EÚ. Tieto dve kategórie regiónov spolu predstavujú takmer 30 % obyvateľstva EÚ.³⁷³

³⁷¹ Kód súboru údajov Eurostatu: edat_ifse_04.

³⁷² Európska komisia, [Oznámenie o využívaní talentov v regiónoch Európy](#), január 2023.

³⁷³ *Tamtiež.*

Administrative boundaries: © EuroGeographics © UN-FAO © Turkstat
 Cartography: Eurostat – IMAGE, 08/2023

Category

- Shrinking working-age population and lagging level of tertiary education
- Net out-migration of people aged 15-39
- Other regions

Obrázok 31 – Regióny v pasce rozvoja talentov a regióny, ktorým hrozí riziko pádu do pasce rozvoja talentov
 Zdroj – kompilácia VR na základe Európskej komisie³⁷⁴

³⁷⁴ Európska komisia, [Oznámenie o využívaní talentov v regiónoch Európy](#), január 2023, založené na kódoch súboru údajov Eurostatu demo_r_d2jan, demo_r_magec a lfst_r_lfsd2pop.

Aby sa zabránilo riziku rastúcich pascí rozvoja talentov, je nevyhnutné zvýšiť dopyt po talentoch, najmä stimulovaním dynamickejších a rôznorodejších hospodárskych príležitostí, ako aj ponuku talentov. To si vyžaduje súbor investícií a reforiem podporovaných okrem iného novou generáciou programov politiky súdržnosti a plánmi obnovy a odolnosti.

Regióny a mestá zohrávajú kľúčovú úlohu pri rozvoji politik súvisiacich so zručnosťami. Mnohé miestne a regionálne orgány preukázali najlepšie postupy v oblasti zvyšovania úrovne zručností a rekvalifikácie počas pandémie COVID-19, ktoré by mohli inšpirovať vnútroštátne aj európske politiky. Podporou zvyšovania úrovne zručností a rekvalifikáciou a vybavením ľudí zručnosťami, ktoré potrebujú, by miestne a regionálne orgány mohli podporiť sociálnu obnovu, ktorá vytvára nové pracovné miesta, zvýšiť informovanosť verejnosti o politikách EÚ, uľahčiť zapojenie občanov do riešenia spoločenských výziev (ako je digitalizácia a zmena klímy) a podporiť miestny a regionálny rozvoj.

Preto je nevyhnutné podporovať a spájať miestny pohľad na zručnosti. Práca na miestnej úrovni môže maximalizovať zapojenie miestnych partnerov, ako sú malé a stredné podniky, a zároveň lepšie pochopiť potreby miestneho trhu práce a preskúmať synergie s inými miestnymi a regionálnymi stratégiami. Okrem toho by miestne a regionálne hľadisko mohlo prispieť k vytvoreniu kvalitatívnych prognóz a kvantitatívnych predpovedí zručností, ktoré sa zasa môžu stať modelom predvídania zručností alebo metódou, ktorá sa môže použiť na budúce plánovanie alebo navrhovanie politik. Miestne a regionálne orgány môžu podporovať kultúru celoživotného vzdelávania poskytovaním prístupných a cenovo dostupných príležitostí na rozvoj zručností a zvyšovanie úrovne zručností.

Európsky rok zručností je príležitosťou na zosúladenie budúcich opatrení na podporu vzdelávania a zručností so zásadami Európskeho piliera sociálnych práv. Je tiež príležitosťou na dosiahnutie pokroku v hlavnom ciele týkajúcom sa zručností, ktorý sa má dosiahnuť do konca desaťročia, t. j. že aspoň 60 % všetkých dospelých by sa malo každoročne zúčastňovať na odbornej príprave a do roku 2030 by sa mala dosiahnuť miera zamestnanosti aspoň 78 %.³⁷⁵

Nový prístup k zručnostiam sa bude opierať o spoluprácu so spoločnosťami s cieľom riešiť nesúlad medzi ponúkanými a požadovanými zručnosťami a zohľadniť ambície ľudí, ale bude sa zameriavať aj na ciele príťažlivé kvalifikovaných pracovníkov zo zahraničia.³⁷⁶ Prispieva to aj k cieľu udržateľného rozvoja č. 4, ktorého cieľom je zabezpečiť inkluzívne a spravodlivé kvalitné vzdelávanie a podporovať príležitosti celoživotného vzdelávania pre všetkých do roku 2030.

Kľúčovým posolstvom z nedávnej správy Európskej komisie o strategickom výhľade za rok 2023 je zabezpečenie toho, aby každý mohol úspešne prispieť k transformácii na udržateľnosť. ³⁷⁷

V správe sa zdôrazňuje, že je potrebné dôsledné úsilie o rozšírenie účasti na trhu práce vo všetkých demografických kategóriách, najmä medzi ženami, osobami so zdravotným postihnutím, staršími ľuďmi, mladými ľuďmi a inými skupinami, ktoré sú nedostatočne zastúpené tak v zamestnaní, ako aj v oblasti vzdelávania a odbornej prípravy. Okrem toho by sa v záujme zníženia nerovnosti mali podporovať včasné a kvalitné výdavky na vzdelávanie. Digitálne zručnosti, občianske zručnosti,

³⁷⁵ <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1607&langId=en>.

³⁷⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX%3A52022PC0526>.

³⁷⁷ Európska komisia, [správa o strategickom výhľade na rok 2023](#), 2023.

zručnosti v oblasti odolnosti a podnikateľské zručnosti, ako aj zručnosti v oblasti udržateľnosti by sa mali zamerať rovnako ako technické zručnosti.

V správe sa ďalej zdôrazňuje význam podpory celoživotného vzdelávania prostredníctvom väčšieho počtu pracovných miest a/alebo odbornej prípravy. Flexibilita učenia by sa rozšírila kreatívnymi vyučovacími metódami. Okrem toho, prispôbenie pracovísk a pracovných podmienok novým druhom pracovných miest, generačným očakávaniam a požiadavkám pracovníkov musí ísť ruka v ruke s tým.

Okrem toho by sa prostredníctvom zavedených štruktúr (napríklad paktov o zručnostiach alebo akadémií zručností) mala posilniť spolupráca medzi vládnymi, podnikateľskými subjektmi a aktérmi občianskej spoločnosti a mali by sa uplatňovať digitálne technológie s cieľom zlepšiť, upraviť a rozšíriť možnosti vzdelávania pre všetkých vo vzdelávaní a odbornej príprave.

Pokiaľ ide o riadenie demografických zmien, v *správe o strategickom výhľade z roku 2023*³⁷⁸ zdôrazňuje, ako EÚ potrebuje spoľahlivé technológie na presné predpovedanie požiadaviek na pracovnú silu a zručnosti v dôležitých odvetviach a že pasce rozvoja talentov treba riešiť na regionálnej úrovni zvýšením dopytu po talentoch a ich ponuky prostredníctvom prispôbených iniciatív v spolupráci so spoločnosťami a vzdelávacími inštitúciami.

Environmentálne pravidlá musia udržiavať a byť dobre zosúladené so zručnosťami a politikami trhu práce. Doteraz sa politiky trhu práce a politiky týkajúce sa zručností vo veľkej miere vytvárali nezávisle od environmentálnych politík, ktoré sú hnacou silou ponuky a dopytu po ekologických talentoch. To sa musí zmeniť, aby sa zabránilo nedostatku zelených zručností, ktorý môže brániť dosiahnutiu cieľov v oblasti klímy, a aby sa zaručilo, že sa nezabudnú na zamestnancov, ktorí sú nepriaznivo ovplyvnení zelenou transformáciou. Príslušné orgány verejnej správy na všetkých úrovniach musia úzko spolupracovať na zosúladení týchto oblastí politiky.

Ako sa uvádza v dokumente *Tvorba pracovných miest a miestny hospodársky rozvoj 2023: Preklenutie veľkej zelenej priepasti*³⁷⁹ je jasné, že **na pomoc zamestnancom pri získavaní zručností potrebných v ekologickom hospodárstve musia miestne a regionálne samosprávy vytvoriť komplexný plán vzdelávania dospelých, ktorý bude zameraný na budúcnosť a bude aktuálny.** Zahŕňa to dôkladné hodnotenie školských osnov s cieľom zohľadniť zmenu požiadaviek na zručnosti, ktorú priniesla zelená transformácia.

Okrem toho v priemyselných odvetviach a oblastiach, ktoré sú najviac postihnuté zelenou transformáciou – tak tých, ktoré čelia potenciálnemu vysídľovaniu značnej časti svojej pracovnej sily, ako aj tých, ktoré k nej vedú poplatky – môžu byť potrebné programy odbornej prípravy prispôbené na mieru. Vzhľadom na to, že významná časť vzdelávania dospelých sa vyskytuje v práci, tvorcovia politík by mali podporovať a pomáhať firmám a organizáciám, ktoré rekvalifikáciu a zvyšovanie kvalifikácie svojej pracovnej sily zvyšujú.³⁸⁰

³⁷⁸ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_3623.

³⁷⁹ Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj, tvorbu [pracovných miest a miestny hospodársky rozvoj 2023: Preklenutie veľkej zelenej priepasti](#), 2023.

³⁸⁰ *Tamtiež.*

Ako sa vysvetľuje v *Prehodnocovaní regionálnej príťažlivosti v novom globálnom prostredí*,³⁸¹ záujme zvýšenia pracovnej sily a účinného riešenia nedostatku zručností a pracovnej sily sa musia kombinovať dva dôležité prístupy: po prvé, (opätovné) zapojenie a odbornú prípravu tých, ktorí sú na okraji trhu práce, ako sú ženy, dôchodcovia a iní; a po druhé, zvýšenie pracovnej sily prostredníctvom prístřahovalectva.

Zameranie sa na prilákanie a udržanie talentov zo zahraničia je kľúčové vzhľadom na skutočnosť, že požiadavky rozširujúceho sa trhu práce nemožno dlhodobo splniť mobilizáciou miestnej pracovnej sily.³⁸²

Regale: REGIONÁLNA KAPACITA V OBLASTI CHUDNUTIA A VZDELÁVANIA DOSPELÝCH

POSILNENIE SIETÍ ORGANIZÁCIÍ VZDELÁVANIA DOSPELÝCH A VYTVÁRANIE SYNERGIÍ S REGIONÁLNYMI A MIESTNYMI ORGÁNMI

Cieľom projektu regale je vytvoriť alebo posilniť siete organizácií vzdelávania dospelých a vytvoriť synergie s regionálnymi a miestnymi orgánmi s cieľom zvýšiť ich vplyv a udržateľnosť. To sa dosiahne zvýšením schopnosti partnerov reagovať na ich výzvy, budovať štruktúry spolupráce a podporovať kultúru vzdelávania dospelých v komunitách, mestách a regiónoch.

Mesto Larisa v Grécku uprednostnilo podporu celoživotného vzdelávania ako filozofie života v miestnej komunite. Hlavným cieľom je umiestniť občanov do centra ich komunity tým, že im poskytnú príležitosti na podporu ich zručností kritického myslenia, učenie sa a účasť na každodenných činnostiach. Obec podporuje spoluprácu a dialóg medzi mestskými zainteresovanými stranami a organizuje projekty, ktoré podporujú zraniteľné sociálne skupiny, ale zároveň motivujú miestnu spoločnosť k tomu, aby sa stala súčasťou procesu celoživotného vzdelávania a osobného rozvoja.

DAMAS

MOBILITA DIGITÁLNYCH UČŇOV V AUTOMOBILOVOM PRIEMYSE

Projekt DAMAS (Digital Apprentices Mobility in the Automotive Sector) realizovaný odborom školstva v Katalánsku (Španielsko), oddelením vzdelávania dospelých v obci Borås (Švédsko) a ďalšími je zameraný na testovanie virtuálnej mobility v automobilovom priemysle. V kontexte pandémie COVID-19 sa ukázalo, že rozvoj virtuálnej mobility je kľúčovou potrebou v sektore OVP. Projekt DAMAS našiel inovatívne riešenie do budúcnosti, najmä pomocou digitálnych nástrojov. Riadenie ľudského kapitálu v automobilovom priemysle je v súčasnosti pod extrémnym tlakom na inovácie, najmä pokiaľ ide o elektromobilitu, internacionalizáciu a prepojenie s miestnymi ekosystémami. Damas prepojil kľúčových regionálnych aktérov s cieľom posilniť poskytovanie a nadobúdanie zručností v tomto odvetví a podporovať medzinárodnú digitálnu mobilitu. V tomto scenári bol DAMAS prezentovaný ako „projekt, ktorý je do veľkej miery založený na rozmanitosti regiónov zapojených do projektu a na skúsenostiach každého partnera“. Počas záverečnej konferencie boli načrtnuté výstupy projektov, ako napríklad najmodernejší prieskum digitálnej

³⁸¹ Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj, [Prehodnotenie regionálnej príťažlivosti v novom globálnom prostredí](#), 2023.

³⁸² *Tamtiež.*

mobility, usmernenia o zmiešaných alebo plne virtuálnych nástrojoch a mobilite, online nálada a učebné osnovy.

Kapitola III – Regióny a mestá, ktoré formujú budúcnosť Európy

Krátkodobá reakcia na rozvojové krízy, ako je ruská vojna na Ukrajine alebo vážne klimatické katastrofy, ako aj dlhodobé úsilie o zavedenie trvalo udržateľného rozvoja do praxe si vyžadujú silné regióny a mestá a záväzok ich občanov. Všetky riešenia, o ktorých sa už diskutovalo v tejto správe, sú súčasťou širšej diskusie o budúcnosti Európy, v ktorej sú dve hlavné otázky obnovená demokratická zmluva a rozšírená Európska únia.

Ako môžu rôzne krízy ovplyvniť demokraciu na všetkých úrovniach verejnej správy – od miestnej a regionálnej po národnú a európsku, ale aj za hranicami EÚ – v kontexte budúceho rozširovania. Dôvera a účasť sú neoceniteľnými zložkami pre stabilné demokracie, ale na to, aby sa im darilo, sú potrebné na všetkých úrovniach. Ako sa pripravujeme na novú éru rozširovania, čím privedieme nové členské štáty do Európskej únie?

V tomto prípade môžu byť regióny a mestá kľúčovými aktérmi a môžu využiť svoju blízkosť k ľuďom na svojom území na budovanie mostov medzi EÚ a jej občanmi, zvýšenie dôvery a zlepšenie tvorby politik a zároveň podporovať mestá a regióny v kandidátskych krajinách, aby sa pripravili na prístupenie k EÚ.

A. Európska demokracia

V Európskej únii má 1,2 milióna občanov volebný mandát na miestnej alebo regionálnej úrovni. Je to základ európskej demokracie. Ich spoluobčania im najviac dôverujú. Hoci však táto dôvera môže pomôcť prekonať európske krízy a podporiť jej transformáciu, tieto prechody môžu tiež hroziť, že prehlbujú nespokojnosť. Ako posilníme toto základné puto dôvery medzi Európou a jej občanmi? Ako ešte lepšie a viac zapájame našich občanov do budúcich európskych projektov na všetkých úrovniach verejnej správy?

Dôvera v inštitúcie odráža podporu občanov pre systém verejnej správy a jej inštitucionálne usporiadanie. Ako zdôrazňuje Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD), dôvera je viacrozmerový koncept a poskytuje meradlo toho, ako ľudia vnímajú kvalitu vládnych inštitúcií v demokratických krajinách a ich spojenie s nimi.³⁸³

Dôvera občanov v demokraciu negatívne súvisí s rastúcimi sociálno-ekonomickými nerovnosťami. To znamená, že čím viac nerovností, tým nižšia dôvera v politické inštitúcie a ich zástupcov.³⁸⁴ V tejto súvislosti sa v *správe Európskej komisie o strategickom výhľade z roku 2023*³⁸⁵ uvádzajú „hrozby pre demokraciu a existujúcu sociálnu zmluvu“ ako jednu z kľúčových výziev na ceste EÚ k sociálnej a hospodárskej udržateľnosti. Podľa správy „existujúca sociálna zmluva nie je úplne vhodná pre novú sociálno-ekonomickú realitu“.

Rastúca rozmanitosť demokratických procesov – počnúc na miestnej úrovni – zlepšuje ich legitimitu a môže zvýšiť dôveru občanov a pocit demokratickej zodpovednosti. Existuje dôležitý vzťah medzi stavom demokracie a inkluzívnosťou demokracie, ktorý odkazuje na jej otvorenosť voči všetkým sociálnym skupinám. To napríklad znamená, že rodový rozdiel v politickom zastúpení znamená potrebu zlepšiť účasť žien na politike a verejnom živote.³⁸⁶ Rovnako je potrebné zabezpečiť zapojenie mladých ľudí a zraniteľných skupín, ktoré sú náchylnejšie na diskrimináciu alebo poškodenie v dôsledku rôznych osobných alebo sociálno-ekonomických podmienok.

Výskum ukazuje, že zažívame desaťročnú celosvetovú tendenciu oslabovania demokratických štandardov.³⁸⁷ Na začiatku roka 2022 všetky indexy demokracie ukázali, že svetová demokratická recesia pokračuje, pričom naliehavé výzvy ešte zhoršili dôsledky pandémie COVID-19, ruská vojna proti Ukrajine, rastúce životné náklady, nárast populistických hnutí a hrozby vyplývajúce z dezinformácií. Nedávna štúdia sa zaoberá aj stále rastúcou polarizáciou názorov, svetových názorov a politických postojov v európskych demokraciách, ktoré vzhľadom na rastúcu nevráznosť voči tým, ktorí majú odlišný názor, predstavujú vážnu hrozbu pre demokratickú stabilitu.³⁸⁸

³⁸³ Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj, [vláda v skratke 2023](#), 2023.

³⁸⁴ Súvislosť medzi regionálnou nerovnosťou a dôverou v inštitúcie vo veľkej miere analyzujú Lipps, J. a Schraff, D., [Regionálna nerovnosť a inštitucionálna dôvera v Európe](#), Európsky vestník politického výskumu, november 2021. Spôsob, akým tzv. pasca regionálneho rozvoja ovplyvňuje podporu občanov pre integráciu a hodnoty EÚ, sa analyzuje v Európskej komisii, [geografia nespokojnosti a pasca regionálneho rozvoja](#), marec 2023.

³⁸⁵ Európska komisia, [správa o strategickom výhľade na rok 2023](#), 2023.

³⁸⁶ Výskumná služba Európskeho parlamentu, [Ženy v politike v EÚ. Súčasný stav](#), marec 2023; Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj, [vláda v skratke 2023](#), 2023, presnejšie pozri kapitolu 1. Okrem toho Európsky inštitút pre rodovú rovnosť poskytuje zaujímavé údaje o zastúpení žien v parlamentoch a výkonných funkciách na všetkých úrovniach vrátane regionálnych a miestnych.

³⁸⁷ Pozri napríklad Carnegie Europe, [European Democracy Support Annual Review 2022](#), január 2023.

³⁸⁸ Mercator Forum Migration und Demokratie, [Polarisierung in Deutschland und Europa](#), 2023.

Zhoršenie demokracie a autoritársky vplyv predstavujú hrozby v celej Európe a niekedy vedú skôr k reaktívnemu než strategickému rámcu politik. Týka sa to vonkajších vzťahov – napríklad rámca vojny na Ukrajine ako súčasť ideologického boja medzi demokraciou a autokraciou na celom svete – a iniciatív súvisiacich s posilňovaním demokracie v Európe. Podľa spoločnosti Carnegie Europe išlo o dynamickejšiu oblasť rozvoja politiky EÚ v roku 2022.³⁸⁹

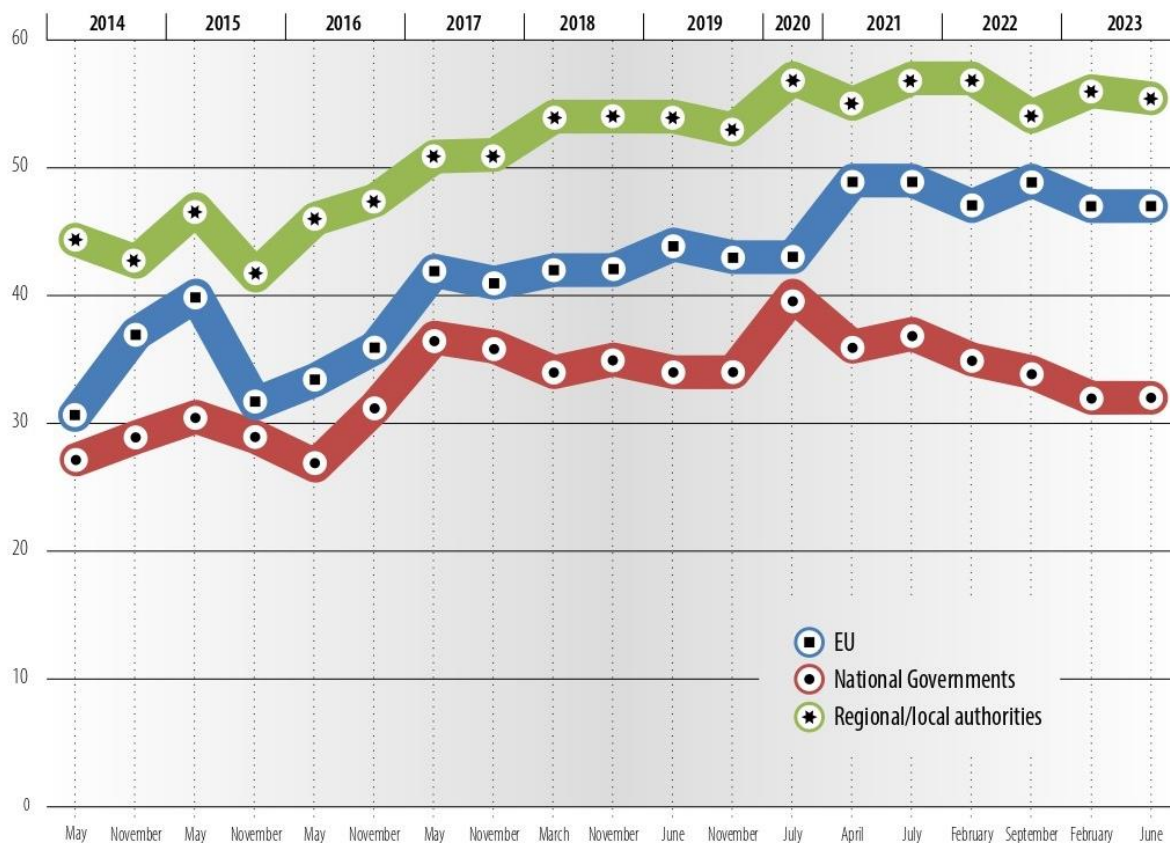
Viaceré krízy, ktorým čelíme, ohrozujú silu našej demokratickej štruktúry. To so sebou prináša značné riziko, že možno pomalá alebo nedostatočná reakcia na tieto krízy by mohla oslabiť dôveru občanov vo verejné inštitúcie.

Podľa správy štandardného prieskumu Eurobarometra z jari 2023 je dôvera občanov v EÚ 47 % (júl 2023), čo je o dva percentuálne body menej ako v lete 2022. Po finančnej kríze a pandémie COVID-19 zostáva stále vyššia ako v období od jesene 2009 do zimy 2020 – 2021. Je tiež zaujímavé poznamenať, že podiel respondentov, ktorí sa domnievajú, že ich hlas má v EÚ váhu (42 %), sa od leta 2022 znížil o tri percentuálne body, čo predstavuje prvý pokles tohto indexu od roku 2020 a najnižšiu úroveň od leta 2021.³⁹⁰

Dôvera v úrovne miestnej a regionálnej samosprávy rastie, zatiaľ čo dôvera v národné vlády a národné parlamenty podľa nedávnych prieskumov naďalej klesá.

³⁸⁹ Uvedený dokument pána Carnegieho sa týka iniciatív týkajúcich sa účasti občanov, ako aj prepracovaného znenia nariadenia upravujúceho európske politické strany a politické nadácie, aktu o slobode médií, aktu o digitálnych službách, kódexu postupov proti dezinformáciám.

³⁹⁰ Európska komisia, [štandardný Eurobarometer 99 – jar 2023](#), júl 2023.

Obrázok 32 – Dôvera v rôznych úrovniach verejnej správy
Zdroj – kompilácia VR na základe Európskej komisie³⁹¹

Pozitívny trend týkajúci sa dôvery v miestnu a regionálnu samosprávu potvrdila vláda OECD 2023 v súhrnnej správe: vo väčšine krajín je percentuálny podiel respondentov, ktorí majú „vysokú a mierne vysokú dôveru v miestnu samosprávu“, vyšší ako percentuálny podiel tých, ktorí majú rovnakú úroveň dôvery v národnú vládu. Obe hodnoty sú však v priemere nižšie ako 50%.³⁹²

Regióny a mestá majú najlepšie predpoklady na vytvorenie dôvery a pocitu zodpovednosti v súvislosti s demokraciou. Dôvod je rôznorodý: miestni a regionálni zástupcovia a správne orgány sú najbližšie k občanom – určujú spôsob, akým ľudia zažívajú politické opatrenia vo svojom každodennom živote. Zohrávajú tiež kľúčovú úlohu pri presadzovaní hodnôt a zásad EÚ. Databáza Výboru regiónov o podpore hodnôt EÚ prostredníctvom vzdelávania a kultúry poskytuje viac ako 120 príkladov projektov s najlepšimi postupmi na miestnej a regionálnej úrovni, ktoré posilňujú aktívne európske občianstvo prostredníctvom vzdelávania. Prostredníctvom takýchto projektov miestne a regionálne orgány inšpirujú spolupatričnosť a zodpovednosť založenú na rozmanitosti a udržiavajú spolu miestny, národný a európsky rozmer demokracie.³⁹³

Miestni a regionálni volení zástupcovia sú tiež najviac vystavení rastúcej nespokojnosti a dôsledkom rastúcich nerovností a iných hrozieb pre demokraciu, keďže sú priamym prepojením medzi občanmi a verejnými inštitúciami. V posledných rokoch sa zvýšila miera násillia voči starostom, radcom a štátnym zamestnancom, a to tak psychickej, ako aj fyzickej povahy. Tragický jav, ku ktorému

³⁹¹ Tamtiež.

³⁹² Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj, [vláda v skratke 2023](#), 2023, presnejšie pozri kapitolu 2.

³⁹³ <https://cor.europa.eu/en/news/Pages/european-education-culture.aspx>.

nenávisťné prejavy v digitalizovanom svete ešte viac prispievajú a niekedy majú vážne dôsledky pre držiteľov verejného mandátu.

Regionálni a miestni zástupcovia sa teda zdajú byť naj dôveryhodnejšími, ale aj najohrozenejšími predstaviteľmi demokracie. Táto pripomienka nám ponecháva niekoľko naliehavých opatrení – činnosti, ktoré posilňujú miestnu demokraciu a účasť pri súčasnom zaistení bezpečnosti funkcionárov a stabilizujú demokraciu a právny štát ako naše európske základné hodnoty. Vzhľadom na veľký význam a vplyv politik EÚ „v praxi“ – v regiónoch a mestách a na životy ľudí – tieto opatrenia musia zohľadňovať európsky rozmer. Na druhej strane opatrenia na posilnenie európskej demokracie nemôžu mať podstatu bez zapojenia miestnych a regionálnych orgánov a ľudí žijúcich v ich komunitách.

Pri tvorbe politik a rozhodovaní EÚ sa musí vypočúť hlas regiónov a miest. Potvrdzujú to výsledky prieskumu VR na *miestnej a regionálnej úrovni, ktorý*³⁹⁴*vypracovala spoločnosť Ipsos European Public Affairs. Prevažná väčšina respondentov (91 %) buď úplne súhlasí, alebo má tendenciu súhlasí s tým, že regióny a mestá by mali mať väčší vplyv na tvorbu politik EÚ a na diskusiu o budúcnosti Európskej únie.*

Na otázku, v ktorých oblastiach by mali mať regióny a mestá väčšie slovo pri tvorbe politiky EÚ, približne polovica respondentov vybrala „silnejšie hospodárstvo, sociálnu spravodlivosť a pracovné miesta“ (52 %), „vzdelávanie, kultúra, mládež a šport“ (51 %) a „klimatická kríza a životné prostredie“ (51 %), čo sú oblasti s najhmataiteľnejším vplyvom na každodenný život občanov a pravdepodobnejšie vyvolávajú najsilnejšie rozdiely a nerovnosti.

Približne 70 % politik EÚ vykonávajú miestne a regionálne orgány. Preto sa musia zapájať do rozhodovania EÚ počas celého politického cyklu. Predpokladom zachovania vyššej úrovne spokojnosti je zabezpečenie účinných politik založených na zapojení vlády na všetkých úrovniach. Lepšia právna regulácia a zabezpečenie dodržiavania zásady subsidiarity sú preto kľúčovými prvkami zachovania dôvery. Lepšia právna regulácia zabezpečuje participatívnejšiu a viacúrovňovú formu demokratickej správy vecí verejných.

LEPŠIA PRÁVNÁ REGULÁCIA A AKTÍVNA SUBSIDIARITA

VÝBOR VÝBORU REGIÓNOV

*Európsky výbor regiónov je aktívnym aktérom v programe lepšej právnej regulácie EÚ a zvyšuje svoj príspevok prostredníctvom riadiacej skupiny pre lepšiu právnu reguláciu a aktívnu subsidiaritu (BRASS-G). Skupina BRASS-G od roku 2022 koordinuje činnosti rôznych nástrojov lepšej právnej regulácie VR, t. j. monitorovanie subsidiarity a proporcionality, prácu siete regionálnych centier (RegHub), príspevok VR k platforme Fit for Future, posúdenia územného vplyvu, overovanie vidieka a – najnovšie doplnenie – strategický výhľad.*³⁹⁵

S cieľom podporiť demokratickú odolnosť OECD navrhuje možné línie činnosti,³⁹⁶ ktoré zahŕňajú budovanie na demokratických silných stránkach, a to aj využívaním pokročilejších nástrojov účasti a

³⁹⁴ <https://cor.europa.eu/en/our-work/Pages/EURegionalBarometer-Survey-2023.aspx>.

³⁹⁵ Viac informácií je k dispozícii na <https://cor.europa.eu/en/our-work/Pages/Better-Regulation-and-Active-Subsidiarity.aspx>.

³⁹⁶ Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj, *vláda v skratke 2023*, 2023, presnejšie pozri kapitolu 1.

zastúpenia, posilnenie kľúčových kompetencií na riešenie kríz a ochranu pred ohrozením demokratických hodnôt vrátane opatrení proti chybným a dezinformáciám.³⁹⁷ **Regióny a mestá – a VR ako ich inštitucionálny zástupca – majú dobré postavenie na to, aby pomohli posilniť európsku demokraciu.**

Demokratické inovácie by mali vychádzať z výsledkov Konferencie o budúcnosti Európy (CoFoE).³⁹⁸ Existujú dva hlavné dôvody: Po prvé, návrhy Konferencie o budúcnosti Európy poskytujú dobrý východiskový bod na riešenie mnohých výziev a hrozieb, ktoré ovplyvňujú európsku demokraciu. Po druhé, sú výsledkom zmysluplného dialógu medzi občanmi a zástupcami inštitúcií EÚ, ale aj vnútroštátnymi, regionálnymi a miestnymi tvorcami politik. Uznávajú aj viacúrovňový rozmer európskej demokracie a správy vecí verejných, koncepciu „aktívnej subsidiarity“ a dlhodobú žiadosť VR o trvalý mechanizmus dialógu medzi občanmi a inštitúciami.

VÝRAZNEJŠIE ZAPOJENIE REGIÓNOV A MIEST

VÝSLEDKY KONFERENCIE O BUDÚCNOSTI EURÓPY

Európsky výbor regiónov (VR) a regióny a mestá, ktoré zastupuje, vedú v mnohých iniciatívach vo všetkých oblastiach politiky, ktoré plnia ciele návrhov Konferencie o budúcnosti Európy (CoFoE), ako vyplýva zo správy (zoskupená v rámci deviatich tém Konferencie o budúcnosti Európy). To poukazuje na relevantný územný rozmer väčšiny návrhov, ktorých realizácia musí byť zakotvená na miestnej a regionálnej úrovni. Je to aj ďalší prvok, ktorý potvrdzuje, že regionálne a miestne orgány sú piliermi riadenia, ktoré sú najbližšie k občanom a pôsobia ako sprostredkovatelia medzi inštitúciami EÚ a ľuďmi, ktorým slúžia.

Návrhy Konferencie o budúcnosti Európy si vo veľkej miere vyžadujú zlepšenie komunikácie a spolupráce s občanmi s cieľom posilniť demokratickú legitimitu riadenia a rozhodovacích procesov EÚ. Niektoré z týchto návrhov poukazujú na možné prepojenie medzi fungujúcou európskou demokraciou a väčším zapojením miest a regiónov a VR do rozhodovacieho procesu EÚ.³⁹⁹

Pri príležitosti podujatia Konferencie o budúcnosti Európy s občanmi, ktoré sa konalo 2. decembra 2022 v Bruseli, VR uverejnil správu o svojich stratégiách, iniciatívach a činnostiach zameraných na nadviazanie na návrhy Konferencie o budúcnosti Európy.⁴⁰⁰

³⁹⁷ Pozri prácu VR v oblasti boja proti dezinformáciám: Zamparutti, T., Jones, M., Tugran, T., Vona, L., Navas, L., Sidlo, K.W., Kulesa, A., Chmiel, O., [Rozvoj príručky o osvedčených postupoch v boji proti dezinformáciám na miestnej a regionálnej úrovni](#), štúdia zadaná Výborom regiónov, 2022.

³⁹⁸ Konferencia o budúcnosti Európy, [Správa o konečnom výsledku](#), máj 2022. Treba poznamenať, že pracovný program Európskej komisie na rok 2023 sa vo veľkej miere zameriava na opatrenia nadväzujúce na odporúčania uvedené v záverečnej správe Konferencie o budúcnosti Európy. To ukázalo, ako skúsenosti Konferencie o budúcnosti Európy pomohli zvýšiť participáciu európskej demokracie a pripravili pôdu pre začlenenie novej generácie panelových diskusií občanov do súboru nástrojov Európskej komisie na tvorbu politik. Od decembra 2022 do jari 2023 sa uskutočnili [tri panelové diskusie občanov](#): o pletvaní potravinami, virtuálnych svetoch a vzdelávacej mobilite.

³⁹⁹ Pozri napríklad Konferenciu o budúcnosti Európy, [Správa o konečnom výsledku](#), máj 2022, návrhy 38.4, 39.2 a 40. Pozri aj kapitolu VI Výboru regiónov, [Výročná správa EÚ o stave regiónov a miest za rok 2022](#), október 2022.

⁴⁰⁰ Výbor regiónov, [miestne a regionálne orgány zapojené do opatrení nadväzujúcich na Konferenciu o budúcnosti Európy](#), 2022; a Výbor regiónov, [uznesenie o výsledku Konferencie o budúcnosti Európy a nadviazaní na ňu](#), 2022.

Pred Konferenciou o budúcnosti Európy už VR spustil niekoľko iniciatív na posilnenie účasti občanov a ich zapojenia do európskeho legislatívneho procesu a zároveň vytvoril prepojenie medzi občanmi a ich volenými zástupcami na všetkých úrovniach, ako je Európska sieť miestnych a regionálnych zastupiteľstiev alebo program Mladí volení politici.

PRIBLÍŽENIE EURÓPY MIESTNYM KOMUNITÁM

EURÓPSKA SIET' MIESTNYCH A REGIONÁLNYCH ZASTUPITEĽSTIEV

Táto iniciatíva, ktorú⁴⁰¹ inicioval Európsky výbor regiónov (VR), je určená miestnym alebo regionálnym zástupcom, ktorí majú politický mandát v jednom z členských štátov EÚ. Od svojho spustenia v roku 2021 už sieť zhromaždila viac ako 2600 volených zástupcov v regionálnych alebo obecných zhromaždeniach vo všetkých členských štátoch EÚ. Jeho cieľom je:

- *Priblížiť Európu k miestnym komunitám prostredníctvom práce 1,2 milióna miestnych a regionálnych zástupcov v celej EÚ;*
- *Pôsobiť ako platforma pre členov miestnych a regionálnych zastupiteľstiev, aby sa stretávali, diskutovali a nadväzovali kontakty s ostatnými členmi zastupiteľstiev a VR;*
- *Nabádať členov miestnych a regionálnych zastupiteľstiev, aby sa pred nadchádzajúcimi voľbami do Európskeho parlamentu zúčastňovali na rôznych podujatiach a komunikačných aktivitách.*

Projekt sa rozvíja v úzkej spolupráci s ostatnými inštitúciami EÚ, najmä s Európskou komisiou (Sieť Budovanie Európy so zástupcami miestnych zastupiteľstiev),⁴⁰² Európskym parlamentom a partnermi na vnútroštátnej úrovni a na úrovni EÚ (kontaktné kancelárie Európskeho parlamentu, zastúpenia Európskej komisie, národné združenia miestnych a regionálnych orgánov, regionálne kancelárie so sídlom v Bruseli, združenia EÚ).

Politika v oblasti mládeže a účasť mládeže boli vždy na poprednom mieste programu VR. Svedčí to aj o takých veciach, ako je Charta o mládeži a demokracii schválená v novembri 2022, ktorej príprava priamo zahŕňala mladých ľudí a mládežnícke organizácie, a podporila ho VR a Európske fórum mládeže.

MLADÍ VOLENÍ POLITICI

PRÍLEŽITOSTI NA VYTVÁRANIE SIETÍ, VÝMENU A OVPLYVNĚOVANIE PRÁVNÝCH PREDPISOV EÚ

S cieľom podporiť mladých držiteľov verejných mandátov Výbor regiónov (VR) oživil program mladých volených politikov (YEP). Bol vytvorený na ôsmom samite regiónov a miest VR⁴⁰³ v roku 2019. YEPs je sieť zástupcov, ktorí nie sú starší ako 40 rokov a majú mandát na regionálnej alebo miestnej úrovni v EÚ alebo v kandidátskych krajinách na prístup k EÚ.⁴⁰⁴ K dnešnému dňu sa na tomto programe zúčastnilo viac ako 500 mladých zástupcov s cieľom vymieňať si najlepšie

⁴⁰¹ Viac informácií je k dispozícii na <https://cor.europa.eu/en/engage/Pages/Network-of-Regional-and-Local-EU-Councillors.aspx>.

⁴⁰² https://building-europe-with-local-councillors.europa.eu/index_en.

⁴⁰³ <https://cor.europa.eu/en/summit2019>.

⁴⁰⁴ <https://cor.europa.eu/en/engage/pages/yeps.aspx>.

postupy, spolupracovať s členmi VR a aktívne sa zúčastňovať na hlavnej práci VR prostredníctvom konzultácií a schôdzí.

VR zapája mladých politikov do praxe s výzvou na účasť mladých ľudí. Ako sa uvádza v uznesení o výsledku Konferencie o budúcnosti Európy a nadväzujúcich opatreniach, program 405 YEP priamo podporil prácu VR počas Konferencie o budúcnosti Európy a v nadväznosti na toto úsilie. Mladí europoslanci sa priamo podieľali na vypracovaní Európskej charty mládeže a demokracie a zúčastnili sa na niekoľkých podujatiach, konferenciách a informačných stretnutiach.

Vzhľadom na dôveru občanov a ich úlohu pri vykonávaní politík EÚ zohrávajú regióny a mestá kľúčovú úlohu vzhľadom na nadchádzajúce voľby do Európskeho parlamentu, ktoré sa uskutočnia v júni. Vzhľadom na to, že vplyv politík a programov EÚ často pociťujú občania na miestnej a regionálnej úrovni, je nevyhnutné, aby regióny a mestá boli neoddeliteľnou súčasťou tvorby a realizácie týchto politík.

Nadchádzajúce voľby do Európskeho parlamentu budú tiež okamihom pre regióny a mestá, aby vyjadrili svoju víziu pred ďalším volebným obdobím. Len ak sa miestni a regionálni zástupcovia budú považovať za zainteresované strany v tomto procese, môžu zohrávať kľúčovú úlohu pri vysvetľovaní a obhajovaní zdôvodnenia týchto politík.

V tejto súvislosti zo zistení jarného prieskumu Eurobarometra Európskeho parlamentu v roku 2023⁴⁰⁶ vyplýva, že percentuálny podiel občanov, ktorí sa zaujímajú o voľby do Európskeho parlamentu, rastie: v roku 2023 jasná väčšina respondentov (56 % v porovnaní s 50 % v roku 2018) uviedla, že sa zaujímajú o ďalšie voľby do Európskeho parlamentu (vrátane 15 % respondentov, ktorí tvrdia, že majú „veľmi záujem“), zatiaľ čo 43 % respondentov tvrdí, že nemajú záujem (48 % v roku 2018). Okrem toho dve tretiny občanov (67 %) uviedli, že budú voliť, v porovnaní s 58 % v roku 2018. Táto dynamika sa bude musieť využiť na posilnenie demokratickej legitimacy EÚ.

Po voľbách, keď sa inštaluje nové vedenie inštitúcií EÚ, bude potrebné ďalej vypočítať hlas regiónov a miest a zväziť ich víziu. Týka sa to aj dlhodobějších otázok inštitucionálnej reformy. VR podporuje výzvu Európskeho parlamentu usporiadať konvent a reformovať zmluvy, ako sa odporúča aj v záverečných návrhoch Konferencie o budúcnosti Európy. V súlade s tým VR identifikoval zmeny zmluvy potrebné na realizáciu návrhov týkajúcich sa inštitúcie a miestnych a regionálnych samospráv. Podporuje konvenciu.⁴⁰⁷ Pri všetkých vyhlídkach na reformu EÚ sa musia jednoznačne zohľadniť možné budúce rozšírenia.⁴⁰⁸

⁴⁰⁵ Výbor regiónov, [uznesenie o výsledku Konferencie o budúcnosti Európy a nadviazaní na ňu](#), 2022.

⁴⁰⁶ [Eurobarometer Európskeho parlamentu na jar 2023](#), 2023.

⁴⁰⁷ Výbor regiónov, [uznesenie o výsledkoch a nadviazaní na Konferenciu o budúcnosti Európy](#), 2022.

⁴⁰⁸ „Potrebujeme geopolitickú Európsku úniu, rozšírenú a reformovanú Európsku úniu a v neposlednom rade Európsku úniu, ktorá je otvorená budúcnosti,“ povedal nemecký kancelár Olaf Scholz vo svojom prejave v Európskom parlamente 9. mája 2023. Pozri výskumnú službu Európskeho parlamentu, [Toto je diskusia o Európe v Európskom parlamente: Prejav Olafa Scholza, nemeckého kancelára](#), 9. mája 2023.

B. Budúce partnerstvá v oblasti rozširovania a susedstva

Od rozsiahlej ruskej vojenskej agresie voči Ukrajine sa politika rozširovania EÚ opäť zameriava. Zabezpečenie stability a udržateľnej prosperity v susedstve EÚ na východných aj južných hraniciach nebolo nikdy také dôležité. Rok 2022 bol významným rokom, keďže Ukrajina, Moldavská republika a Bosna a Hercegovina sú teraz kandidátskymi krajinami na prístupenie k EÚ, začali sa prístupové rokovania s Albánskom a Severným Macedónskom, zatiaľ čo perspektíva Gruzínska na EÚ bola uznaná a Kosovo*⁴⁰⁹ požiadalo o členstvo v EÚ. Ako môže EÚ zapojiť a pripraviť miestne komunity v krajinách zapojených do procesu rozširovania? Akú úlohu zohráva spolupráca s partnerskými obcami a regiónmi v EÚ?

V záverečných návrhoch Konferencie o budúcnosti Európy boli orgány a inštitúcie EÚ vyzvané, aby pôsobili ako veľvyslanci nášho demokratického modelu a hodnôt v tretích krajinách, pričom najdôležitejšími z nich sú kandidátske krajiny a potenciálni kandidáti, ktorí sa usilujú stať sa súčasťou našej európskej rodiny.⁴⁰⁹

Práca Výboru regiónov v oblasti rozširovania EÚ⁴¹⁰ zahŕňa dvojité priority, ktorými sú uľahčenie politického dialógu s našimi miestnymi a regionálnymi partnermi a budovanie ich kapacít. To zahŕňa aktuálne informácie o pokroku partnerských krajín, ako aj výmenu najlepších postupov v mnohých oblastiach, ako je funkčná a fiškálna decentralizácia, miestna demokracia a právny štát (s dôrazom na dialóg s opozíciou, občianskou spoločnosťou, médiami a občanmi; transparentnosť práce miestnych a regionálnych priamo volených orgánov a výkonných orgánov a verejného obstarávania); miestny hospodársky rozvoj vrátane podpory mladých inovátorov a podnikateľov; územné plánovanie a rozvoj miestnej infraštruktúry; miestna doprava; ocenenie prírodného a kultúrneho dedičstva v súvislosti s cestovným ruchom; nakladanie s odpadom a odpadovými vodami.

VR zohráva osobitnú úlohu pri podpore miestnych a regionálnych samospráv v krajinách zapojených do procesu rozširovania s cieľom pripraviť sa na vykonávanie acquis EÚ, povinnosti vyplývajúce z členstva v EÚ a budovať ich kapacity. VR zaviedol niekoľko opatrení na posilnenie budovania kapacít, najmä rozšírenie programu mladých volených politikov na všetky kandidátske krajiny, začlenenie laboratórií kapacít do dní rozširovania EÚ a ďalšiu spoluprácu s technickou pomocou a výmenou informácií⁴¹¹ (TAIEX).

V reakcii na žiadosť VR Európska komisia otvorila miestnym a regionálnym samosprávam na západnom Balkáne možnosť zúčastniť sa na jeho programe TAIEX a takisto aktivovala svoju podporu regiónom a mestám na Ukrajine, Moldavsku a Gruzínsku.

TAIEX je nástroj Európskej komisie, ktorý ponúka krátkodobú partnerskú technickú pomoc medzi verejnými expertmi v členských štátoch EÚ a v správnych orgánoch partnerských krajín prevažne v susedstve EÚ. VR prispieva k podpore TAIEX prostredníctvom zmiešaných poradných výborov a

* Týmto označením nie sú dotknuté pozície k štatútu a označenie je v súlade s odporúčaním UNC 1244/1999 a so stanoviskom Medzinárodného súdneho dvora k vyhláseniu nezávislosti Kosova.

⁴⁰⁹ Pozri návrhy č. 22, č. 25.1. a 38.1. správy Výboru regiónov s názvom [Miestne a regionálne samosprávy zapojené do opatrení nadväzujúcich na Konferenciu o budúcnosti Európy, 2022.](#)

⁴¹⁰ Stanovisko Výboru regiónov, [Balík opatrení v oblasti rozširovania 2022](#), CIVEX-VII/021, 5. – 6. júla 2023, spravodajkyňa Anna Magyar (HU/EKR), členka zhromaždenia Csongrád-Csanád.

⁴¹¹ https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/funding-and-technical-assistance/taieux_en.

pracovných skupín (pracovných skupín) a prvé kroky smerom ku konkrétnemu zapojeniu zmiešaných poradných výborov, pracovných skupín a ich členov do tohto programu už boli prijaté, najmä pokiaľ ide o Severné Macedónsko, Čiernu Horu a Albánsko.

Okrem toho všetky programy cezhraničnej spolupráce so susednými krajinami (najmä prostredníctvom programov cezhraničnej spolupráce Interreg IPA) majú zásadný význam pre budovanie dôvery a rozvoj odborných znalostí v susedných miestnych a regionálnych samosprávach počas prípravy na vstup do EÚ.

Regióny a mestá v týchto krajinách zohrávajú kľúčovú úlohu pri zapájaní svojich občanov do demokratického procesu, upevňovaní európskych hodnôt a podpore myšlienky európskej príslušnosti.

VR plní svoju dôležitú inštitucionálnu úlohu – uľahčovať kontakty medzi úrovňami na nižšej ako celoštátnej úrovni v EÚ aj v (potenciálnych) kandidátskych krajinách – prostredníctvom svojich zmiešaných poradných výborov s Čiernou Horou, Severným Macedónskom a Srbskom a svojich pracovných skupín pre spoluprácu s krajinami, s ktorými ešte neboli zriadené zmiešané poradné výbory: Albánsko, Bosna a Hercegovina, Kosovo, Turecko a Ukrajina.

VR spolupracuje s mnohými partnermi v krajinách zapojených do procesu rozširovania, pričom medzi nimi majú osobitné miesto národné združenia miestnych orgánov. To jej umožnilo identifikovať niektoré mimoriadne úspešné reakcie na potrebu zapojiť miestnu a regionálnu úroveň do procesu rozširovania. V mnohých prípadoch práca našich zmiešaných poradných výborov a pracovných skupín – prostredníctvom formálnych zasadnutí a vytvárania sietí medzi ich členmi – viedla k vzniku úspešných projektov cezhraničnej spolupráce, ktoré zahŕňali miestne a regionálne samosprávy z členských štátov EÚ a ich partnerov v (potenciálnych) kandidátskych krajinách.

Zmiešané poradné výbory a pracovné skupiny ponúkajú aj rámec spolupráce, ktorý môže poskytnúť podporu v osobitných situáciách, ako to bolo v prípade ničivých zemetrasení, ku ktorým došlo v Turecku a Sýrii vo februári 2023. Najmä kanály otvorené prostredníctvom pracovnej skupiny Turecko a Európsko-stredomorského zhromaždenia regionálnych a miestnych samospráv⁴¹² (ARLEM) umožnili členom VR ponúkať politickú podporu a vymieňať si skúsenosti a/alebo očakávania v partnerskej spolupráci s tureckými partnermi.

Civilná ochrana a spôsob spolupráce a podpory miest a regiónov v tomto úsilí sa skúmajú v rámci ARLEM, spoločného politického zhromaždenia, ktoré združuje miestnych a regionálnych zástupcov EÚ a jej stredozemských partnerských krajín. Svojím ocenením – Mladé miestne podnikanie v Stredozemí⁴¹³ – ARLEM spolu so svojimi partnermi konkrétne podporuje miestny hospodársky rozvoj prostredníctvom podnikania a zdôrazňuje pozitívny vplyv, ktorý môže mať podporný ekosystém na miestnej a regionálnej úrovni.

⁴¹² <https://cor.europa.eu/en/our-work/International-cooperation/Pages/ARLEM.aspx>.

⁴¹³ <https://cor.europa.eu/en/engage/Pages/ARLEM-award.aspx>.

Konferencia regionálnych a miestnych orgánov Východného partnerstva⁴¹⁴ (CORLEAP) je jedinečným fórom pre mnohostrannú spoluprácu v rámci Východného partnerstva miestnych a regionálnych samospráv členských štátov EÚ a partnerských krajín východného susedstva.

CORLEAP v blízkej budúcnosti sleduje a bude v tom pokračovať dvojaké ciele, ktorými je naďalej poskytovať formát multilaterálnej spolupráce na miestnej a regionálnej úrovni v rámci Východného partnerstva a pomáhať novým kandidátskym krajinám EÚ na ich ceste do EÚ. Na základe záverov ministerskej schôdze Východného partnerstva z decembra 2022 a stanoviska VR na tému *Budúcnosť Východného partnerstva z miestneho a regionálneho hľadiska*, ktoré bolo prijaté na plenárnom zasadnutí VR v marci 2023, sa CORLEAP teraz snaží klásť väčší dôraz na spoluprácu na mieru prispôsobenú projektom, ktorá v plnej miere zohľadní rôzne okolnosti, ambície a potreby zúčastnených krajín východného susedstva a ich miestnych a regionálnych orgánov.

BYT: POMOC A ODBORNÁ PRÍPRAVA PROTI POVODNIAM A ZOSUVOM PÔDY

CEZHRANIČNÁ SPOLUPRÁCA MEDZI OBCAMI V TALIANSKU, ALBÁNSKU A ČIERNEJ HORE

V súčasnej situácii, poznačenej prírodnými katastrofami spôsobenými zmenou klímy, bol veľmi relevantný projekt FLAT, ktorý⁴¹⁵ zahŕňal obce Danilovgrad, Čierna Hora, Brindisi, Taliansko a Nikšić v Čiernej Hore, ako aj národné horské záchranné služby Albánska a Čiernej Hory ako partnerov. Projekt v hodnote 0,96 milióna EUR s 85 % financovaním EÚ zlepšil cezhraničné štruktúry na reakciu v prípade povodní a zosuvov pôdy, posilnil kapacitu záchranných služieb a vytvoril integrované plány a nástroje na zlepšenie ochrany a riadenia rizík v oblastiach náchylných na záplavy a zosuvy pôdy. Zriadilo sa regionálne stredisko odbornej prípravy v oblasti zdrojov a vytvorila sa spoločná webová platforma na výmenu relevantných informácií.

Projekt (2018 – 2020) bol priamym dôsledkom spolupráce medzi členmi ZPV VR – Čierna Hora, vtedajšími starostami mesta Brindisi, Mauro d'Attiso a Danilovgradom, Branom ouranovičom. Okrem toho, ako jeden z najúspešnejších medziregionálnych projektov medzi Talianskom, Albánskom a Čiernou Horou boli nedávno pridelené dodatočné zdroje na pokračovanie činností, ktoré projekt začal.

INKLUZÍVNA HRA

CEZHRANIČNÁ SPOLUPRÁCA MEDZI CHORVÁTSKOM A BOSNOU A HERCEGOVINOU

V rámci programu INTERREG-IPA,⁴¹⁶ ktorý zahŕňa aj Čiernu Horu, bol v rámci projektu Inkluzívna hra⁴¹⁷ (marec 2021 – január 2023) mesto Zadar, Chorvátsko (vedúci partner) a mesto Mostar v Bosne a Hercegovine ako partneri. Projekt v hodnote 0,95 milióna EUR s 85 %

⁴¹⁴ <https://cor.europa.eu/en/our-work/International-cooperation/Pages/CORLEAP.aspx>.

⁴¹⁵ <https://flat.italy-albania-montenegro.eu/>.

⁴¹⁶ <https://interreg.eu/programme/interreg-ipa-cbc-croatia-bosnia-and-herzegovina-montenegro/>.

⁴¹⁷ <https://www.mostar.ba/projekt-inclusive-play/>.

financovaním EÚ podporuje sociálne začlenenie detí a mladých ľudí s rozvojovým postihnutím a vytváranie inkluzívnych komunit. Okrem iných aktivít, ako je vzdelávanie rodičov detí so špeciálnymi potrebami a organizovanie panelových diskusií a študijných návštev, bola hlavnou súčasťou projektu výstavba dvoch zmyslových parkov – jeden v každom z dvoch zúčastnených miest. Takéto zmyslové parky (osobitne navrhnuté ihriská) prispievajú k rehabilitácii, rekreácii a začleňovaniu detí a mladých ľudí s vývojovým postihnutím.

Prílohy

A. Zoznam skratiek

AMIF	Fond pre azyl, migráciu a integráciu
ARLEM	Euro-stredoziemské zhromaždenie regionálnych a miestnych samospráv
STAROSTLIVOSŤ	Kohézne opatrenia na podporu utečencov v Európe
CoFoE	Konferencia o budúcnosti Európy
VR	Výbor regiónov
CORLEAP	Konferencia regionálnych a miestnych orgánov Východného partnerstva
EAP	Východné partnerstvo
EZÚS	Európske zoskupenie územnej spolupráce
ENISA	Agentúra Európskej únie pre kybernetickú bezpečnosť
EPOCHY	Európska platforma na boj proti bezdomovectvu
EPRS	Európsky pilier sociálnych práv
EFRR	Európsky fond regionálneho rozvoja
ESF+	Európsky sociálny fond plus
EUACI	Iniciatíva Európskej únie proti korupcii
RÝCHLA STAROSTLIVOSŤ	Flexibilná pomoc pre územia
HDP	Hrubý domáci produkt
GGA	Globálny cieľ adaptácie
IRA	Zákon o znížení inflácie
ZMIEŠANÝ PORADNÝ VÝBOR	Zmiešaný poradný výbor
VFR	Viacročný finančný rámec
NEET	Nie je v procese vzdelávania, zamestnania alebo odbornej prípravy
NRRP	Národné plány obnovy a odolnosti
ORIEŠKY	Nomenklatúra územných jednotiek pre štatistické účely
OECD	Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj
VSZ	Verejná služba zamestnanosti
REACT-EU	Pomoc pri obnove pre súdržnosť a územia Európy
REGHUB	Sieť regionálnych centier
MECHANIZMUS NA PODPORU OBNOVY A ODOLNOSTI obnovy a odolnosti	Fond na podporu

CIEĽ TRVALO UDRŽATEĽNÉHO ROZVOJA
rozvoja

Cieľ trvalo udržateľného

KROK	Platforma pre strategické technológie pre Európu
TAIEX	Technická pomoc a výmena informácií
TPD	Smernica o dočasnej ochrane
VET	Odborné vzdelávanie a príprava
VLR	Dobrovoľné miestne preskúmanie
PRACOVNÁ SKUPINA	Pracovná skupina
ÁNO	Mladí volení politici

B. Tabuľka čísel

Obrázok 1 – Regióny NUTS 2 s viac ako 20000 aktívnymi registrami na dočasnú ochranu (ukrajinskí občania).....	18
Obrázok 2 – Regióny EÚ s najvyšším počtom Ukrajincov aktívne zaregistrovaných na účely dočasnej ochrany	19
Obrázok 3 – Výroba elektrickej energie podľa zdroja, Európa 1990 – 2020	28
Graf 4 – Počet úmrtí súvisiacich s teplom na milión obyvateľov ročne (2015 – 2022).....	34
Obrázok 5 – Očakávané ročné škody na kritickej infraštruktúre v európskych regiónoch v dôsledku zmeny klímy do konca storočia (v miliónoch EUR)	35
Graf 6 – Predpokladaný vývoj európskeho regionálneho dopytu v oblasti cestovného ruchu v prípade všetkých scenárov globálneho otepľovania v porovnaní so súčasným scenárom (2019) v percentuálnom vyjadrení	36
Obrázok 7 – agregované klimatické riziko – scenár veľmi vysokých emisií s absolútnou expozíciou (2070 – 2100) RCP 8.5	37
Obrázok 8 – Neschopnosť dovoliť si múčku s mäsom, kurat'om alebo rybami aspoň každý druhý deň v Belgicku (podľa regiónov NUTS 1) a Poľsku (podľa regiónov NUTS 2)	44
Obrázok 9 – Kombinovaný ukazovateľ sucha založený na kombinácii ukazovateľov zrážok, pôdnej vlhkosti a podmienok vegetácie za polovicu júna 2023	45
Obrázok 10 – Miery zamestnanosti podľa regiónov NUTS 2 (od roku 2020), 2022	51
Ilustrácia 11 – Populačný vývoj, 2021 – 2050 podľa regiónov NUTS 2	55
Ilustrácia 12 – Regióny a mestá EÚ plniace ciele udržateľného rozvoja v roku 2023	60
Obrázok 13 – Geografické mapovanie iniciatív miestnych a regionálnych samospráv podľa témy....	64
Obrázok 14 – Počet nehôd za rok a vplyv podľa vybraných odvetví.....	69
Obrázok 15 – Koreňové príčiny nehôd a závažnosť vplyvu za rok.....	70
Ilustrácia 16 – Prístup k finančným prostriedkom EÚ s cieľom zvýšiť digitálnu odolnosť	71
Graf 17 – Naplánované finančné prostriedky EÚ na jednotlivé ciele politiky v miliardách EUR na obdobia 2021 – 2027 a 2014 – 2020.....	76
Graf 18 – Najdôraznejšie zásady, ciele a mechanizmy súdržnosti podľa politiky	80
Obrázok 19 – Čo by bola najdôležitejšia reforma, ktorá by sa mala zahrnúť do budúcnosti politiky súdržnosti?	82
Ilustrácia 20 – granty z Mechanizmu na podporu obnovy a odolnosti a pridelené prostriedky na politiku súdržnosti	84
Obrázok 21 – Viete alebo ste boli zapojení do akéhokoľvek financovania EÚ z nástroja NextGenerationEU, ktoré vaše mesto alebo región za posledné dva roky získalo?.....	86
Obrázok 22 – Zvýšenie blahobytu na obyvateľa z účinku na posilnenie obchodu jednotného trhu podľa regiónov NUTS 2 (kód z roku 2016).....	90
Obrázok 23 – produktivita práce podľa regiónov NUTS 2, 2021	92
Ilustrácia 24 – 41 najzraniteľnejších regiónov v priemyselnej zelenej transformácii	98
Graf 25 – Celková predpokladaná zmena populácie podľa typológie miest a vidieka, 1. januára 2021 až 1. januára 2050 (%).....	102
Obrázok 26 – Populácia žijúca do 15 minút jazdy nemocnice (2020) podľa regiónov NUTS 3	104
Obrázok 27 – Prístupnosť centier VSZ.....	107
Obrázok 28 – Miera zamestnanosti čerstvých absolventov odborného vzdelávania, 2021, podľa regiónov NUTS 2 (% absolventov vo veku 20 – 34 rokov s vyššou stredoškolskou alebo	

postsekundárnou úrovňou dosiahnutého odborného vzdelania, ktorí ukončili vzdelávanie a odbornú prípravu o 1 – 3 roky skôr)	114
Obrázok 29 – Dlhodobý vplyv zlepšenia 1 percentuálneho bodu pri zosúladovaní zručností na HDP (%) podľa regiónov NUTS 2	117
Obrázok 30 – Podiel osôb s terciárnym vzdelaním podľa regiónov NUTS 2 (% ľudí vo veku 25 – 34 rokov).....	118
Obrázok 31 – Regióny v pasci rozvoja talentov a regióny, ktorým hrozí riziko pádu do pasce rozvoja talentov	119
Obrázok 32 – Dôvera v rôznych úrovniach verejnej správy	127

**Európsky výbor
regiónov**

**Úrad pre vydávanie publikácií
Európskej únie**

internet:

QG-05-23-278-SK-N
ISBN 978-92-895-2876-4
DOI 10.2863/216513

tlač:

QG-05-23-278-SK-C
ISBN 978-92-895-2874-0
DOI 10.2863/150259

Európsky výbor regiónov, ktorý bol vytvorený v roku 1994, je politické zhromaždenie Európskej únie združujúce 329 regionálnych a miestnych zástupcov, ako sú vedúci predstavitelia regiónov alebo primátori a starostovia miest, zo všetkých 27 členských štátov, ktorí zastupujú viac ako 446 miliónov Európanov.

Vypracoval Európsky výbor regiónov

Brusel október 2023

Rue Belliard/Belliardstraat 101 | 1040 Bruxelles/Brussel | BELGIQUE/BELGIË
Tel. +32 22822211 | e-mail: visuals@cor.europa.eu | www.cor.europa.eu
 @EU_CoR | /european.committee.of.the.regions
 /european-committee-of-the-regions | @EU_regions_cities

© Európska únia 2023

Pokiaľ nie je uvedené inak, opakované použitie tohto dokumentu je povolené na základe medzinárodnej licencie Creative Commons Attribution 4.0 International (CC-BY 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). To znamená, že opakované použitie je povolené pod podmienkou náležitého uvedenia autora a vyznačenia všetkých prípadných zmien.

Na akékoľvek použitie alebo reprodukciu prvkov, ktoré nie sú vo vlastníctve Európskej únie, môže byť potrebné získať povolenie priamo od príslušných nositeľov autorských práv. Ak teda konkrétny obsah zahŕňa dielo tretej strany, je Vašou povinnosťou objasniť práva s ním spojené. Získaným povolením na použitie takéhoto diela sa ruší a nahrádza uvedené všeobecné povolenie a jasne sa ním vymedzuje prípadné obmedzenie použitia.